

Begroting 2024

gemeente
Het Hogeland

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Leeswijzer	6
Samenvatting	8
Beleidsbegroting	18
Programmaplan	20
1. Veiligheid	22
2. Bereikbaarheid	28
3. Economie & Werkgelegenheid	38
4. Leefbaarheid & Voorzieningen	46
5. Sociaal Domein & Volksgezondheid	62
6. Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid	76
7. Burger & Bestuur	92
8. Bedrijfsvoering	98
Algemene Dekkingsmiddelen	110
Paragrafen	114
Lokale heffingen	116
Weerstandsvermogen & Risicomanagement	122
Onderhoud kapitaalgoederen	128
Financiering	136
Bedrijfsvoering	142
Wet Open Overheid (Woo)	152
Verbonden partijen	154
Grondbeleid	168
Aardbevingen	170
Grote projecten en opgaven	176
Financiële begroting	196
Overzicht Lasten en Baten	198
Incidentele Lasten en Baten	200
Toelichting Lasten en Baten	202
Geprognosticeerde balans	206
EMU-saldo	208
Overzicht Taakvelden	210
Meerjarenraming	212
Investeringsprogramma	214
Reserves en Voorzieningen	216

Bijlagen.....	220
I Uitgangspunten begroting.....	222
II Sociale- en fysieke structuur.....	224
III Algemene uitkering.....	226
III Verstrekte subsidies	228
V Toelichting Beleidsindicatoren.....	232
VI Afkortingenlijst	238
VII Vaststellingsbesluit.....	242

Inleiding

In de gemeentelijke begroting van 2024 is zichtbaar dat de gemeente er in is geslaagd om ondanks forse kostenstijgingen de lokale lasten slechts beperkt te laten stijgen. In vergelijking met de enorme inflatie in ons land, met torenhoge brandstofprijzen, steeds duurdere boodschappen, hogere huren en duurder openbaar vervoer is de gemeente blij dat de stijging van de lokale lasten relatief laag gehouden kunnen worden.

Door goed rentmeesterschap in de afgelopen jaren zullen de woonlasten voor 2024 minimaal stijgen. Daardoor zien wij voor de komende twee jaren een begroting met een beperkt overschot. Met deze beperkte inflatiecorrectie houdt de gemeente Het Hogeland haar voordelige positie op de provinciale ladder van de lokale lastendruk. En dat willen we ook zo houden.

Hoewel de begroting voor 2024 en 2025 positieve saldi laat zien, is het voor de jaren daarna zeker niet het geval. De rijksinkomsten lopen dan fors terug als gevolg van een geplande wijziging in de financieringssysteem van het Rijk naar de gemeenten. Vooruitlopend op deze ontwikkeling heeft het Rijk eerder vanaf 2026 een structurele uitname van € 3 miljard uit het gemeentefonds gedaan. Inmiddels is besloten de gemeenten vanaf hetzelfde jaar met € 1 miljard per jaar te compenseren. Daarmee is het verwachte ravijn iets minder diep, maar nog altijd problematisch.

Voor de komende jaren wachten ons grote opgaven. Denk daarbij aan onder andere de energietransitie, de woningbouwopgave en de ontwikkeling van de Eemshaven en de dorpen daaromheen. Tegelijkertijd houden we nu al rekening met de financiële tekorten en onzekerheden vanaf 2026. Om die reden kijken we kritisch naar onze uitgaven en zoeken we naar balans tussen investeringen die noodzakelijk zijn en een sluitende begroting. Wij blijven daarom bij het Rijk en Provincie benadrukken dat het cruciaal is dat er ook vanaf 2026 voldoende rijksmiddelen voor de gemeenten beschikbaar worden gesteld.

Leeswijzer

Deze gemeentebegroting 2024 is opgebouwd uit vier delen:

- Programmaplan;
- Paragrafen;
- Financiële begroting;
- Bijlagen.

Programmaplan

Het programmaplan vormt het inhoudelijke deel van de begroting. In dit deel staat wat we willen bereiken en welke activiteiten we daarvoor in 2024 willen gaan uitvoeren. In dit programmaplan is per deelprogramma een overzicht gegeven van de lasten en baten.

Beleidskader

In deze begroting hebben we de van toepassing zijnde beleidsdocumenten in de programma's vermeld. De beleidsdocumenten die worden geactualiseerd en/of vastgesteld worden in de programmabegroting opgenomen. Uitgangspunt hierbij is dat zolang er geen wijzigingen hebben plaatsgevonden de bestaande documenten leidend zijn.

Beleidsindicatoren

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) hanteren gemeenten voor het toelichten van de maatschappelijke effecten in de programma's en de programmaverantwoording de verplichte beleidsindicatoren. Per programma zijn deze beleidsindicatoren opgenomen. Deze cijfers worden aangeleverd vanuit verschillende systemen en zijn minimaal één jaar oud. In aanvulling op de verplichte beleidsindicatoren hebben we in de programma's ook eigen stuurgegevens opgenomen. In deze begroting hebben we deze per programma gebundeld als een soort van dashboard met belangrijke stuurgegevens voor het desbetreffende programma. Wij hopen hiermee meer inzicht te bieden in hoeverre wij onze doelen bereiken. Overigens zien wij de opzet in deze begroting als een groeimodel dat de komende jaren verder uitgebouwd zal worden.

Risico's

In het kader van de doorontwikkeling van het risicomanagement hebben we de programma's reeds in de begroting 2022 uitgebreid met een onderdeel risico's. Op basis van diverse gesprekken hebben we geïnventariseerd welke risico's wij naast de financiële risico's uit de paragraaf Weerstandsvermogen & Risicomanagement in de diverse programma's onderkennen. De risico's in deze paragraaf zijn overigens weer geactualiseerd. Mutaties in de risicoparagraaf zijn daarbij toegelicht.

Reservemutaties

Onderaan ieder programma zijn reservemutaties opgenomen. Deze reservemutaties zijn weliswaar niet zichtbaar op de taakvelden van een programma, maar hebben wel betrekking op het betreffende programma. Om een zo compleet mogelijk beeld van het programma weer te geven worden ze daarom apart zichtbaar gemaakt.

Paragrafen

Conform de wettelijke regelgeving moeten zeven paragrafen verplicht worden opgenomen in de begroting. In deze paragrafen zijn de beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. Een belangrijk doel van de paragrafen is om onderwerpen die verspreid in de begroting staan (zoals lokale heffingen en bedrijfsvoering) gebundeld weer te geven. In deze begroting is naast de verplichte paragrafen ook een paragraaf Aardbevingen opgenomen, omdat de gevolgen van de gaswinning voor de gemeenschap van grote invloed zijn. Ook vindt u weer een paragraaf 'Grote projecten en opgaven', zoals eerder ook met u is afgesproken.

Financiële begroting

In de financiële begroting vindt u samenvattende overzichten met betrekking tot onze financiële huishouding. U vindt hier onder meer onze meerjarenbegroting, een geprognosticeerde balans, een overzicht van het in de begroting opgenomen investeringsplan voor de komende jaren en een overzicht van de reserves en voorzieningen

Bijlagen

Verder treft u een aantal verplichte bijlagen aan. Hierin is o.a. een specificatie van onze uitkering uit het Gemeentefonds opgenomen.

Samenvatting

Voor u ligt een begroting met een overschot in 2024 en 2025. Een begroting waarin de lokale lasten beperkt stijgen, ondanks de erg hoge inflatie in het afgelopen jaar. Tegelijkertijd starten we met veel grote opgaven. Dit doen we binnen een financieel perspectief dat op termijn onder druk staat. Vanaf 2026 ontstaat er een groot tekort, zoals u ook reeds in de kadernota is geschetst. Dit heeft te maken met de bestaande onzekerheden in onze Algemene Uitkering vanaf dat jaar. Het rijk wil naar een nieuwe financieringsmethodiek met meer ruimte voor het eigen belasting gebied, maar heeft daar nog geen invulling aan gegeven. Vooruitlopend op deze ontwikkeling heeft het rijk eerder vanaf 2026 een structurele uitname van € 3 miljard uit het gemeentefonds gedaan. Inmiddels is besloten de gemeenten vanaf hetzelfde jaar met € 1 miljard te compenseren. Het ravijn is daarmee dus iets minder diep, maar nog altijd problematisch voor de gemeenten.

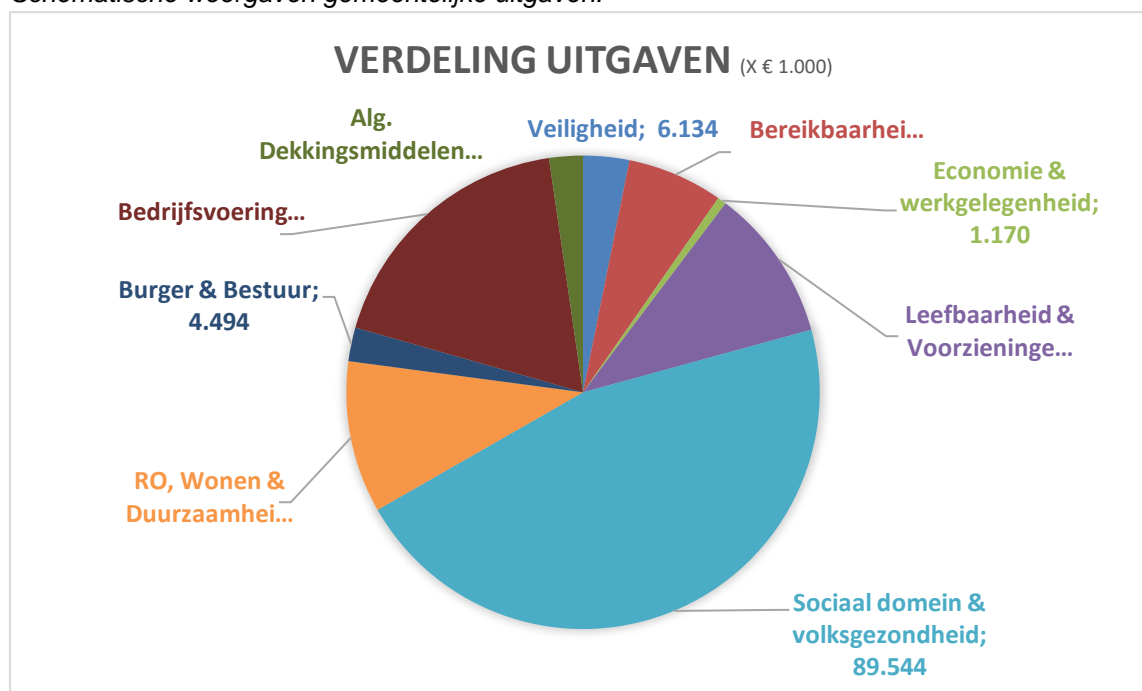
Door onder andere de effecten van de septembercirculaire, met daarin voornamelijk een licht positief effect vanaf 2027, is dit perspectief veranderd. De komende jaren blijft waakzaamheid geboden vanwege de resterende taakstellingen in onze begroting en de aangekondigde herijking van het gemeentefonds.

Gemeentelijke inkomsten en uitgaven

Om u enig gevoel te geven in waar onze gemeentelijke geldstromen naar toe gaan en waar de dekking van deze uitgaven naar toe gaat, lijkt het ons goed om u kort een schematisch beeld te schetsen van hoe deze stromen zich tot elkaar verhouden. Voor de exacte cijfers verwijzen wij u naar het overzicht van de Lasten en Baten in de 'Financiële Begroting' van dit boekwerk.

In onderstaande cirkeldiagram ziet u de verdeling van onze uitgaven over de diverse programma's. Daarbij ziet u dat het programma Sociaal Domein in financiële zin bijna de helft van onze begroting beslaat. Op zich niet vreemd, aangezien De BUIG, de WMO, de Jeugdzorg en onze sociale werkvoorziening allen onderdeel uitmaken van dit programma.

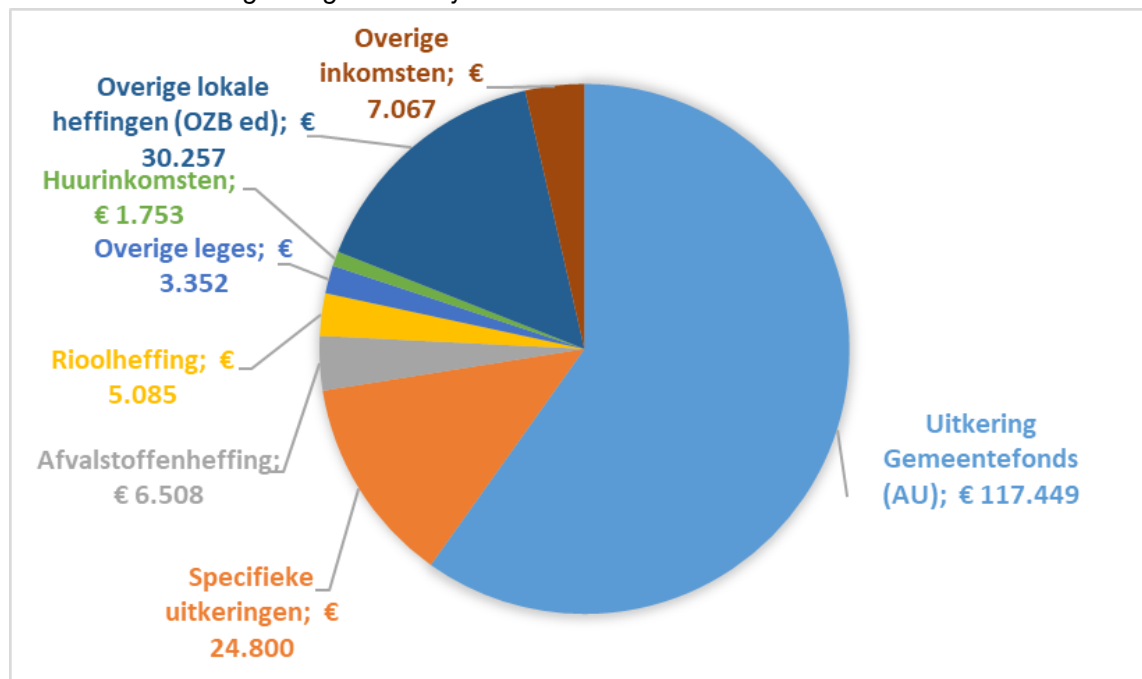
Schematische weergave gemeentelijke uitgaven:

Bedragen x € 1.000

Uiteraard moeten al deze uitgaven worden gedekt door inkomsten, waarvan logischer wijs de Algemene Uitkering en diverse specifieke uitkeringen van het Rijk het grootste deel betreft. Samen komt derhalve meer dan 70% van onze inkomsten van het Rijk. Dat geeft ook onze afhankelijkheid van het rijk weer. Deze afhankelijkheid is dan ook de reden dat wij een groot belang hechten aan een eerlijke verdeling van het gemeentefonds en wij volop blijven inzetten op het voorkomen van het in onverkorte vorm invoeren van het verdeelmodel van het gemeentefonds. In onderstaande tabel ziet u de verdeling van onze inkomsten in een cirkeldiagram.

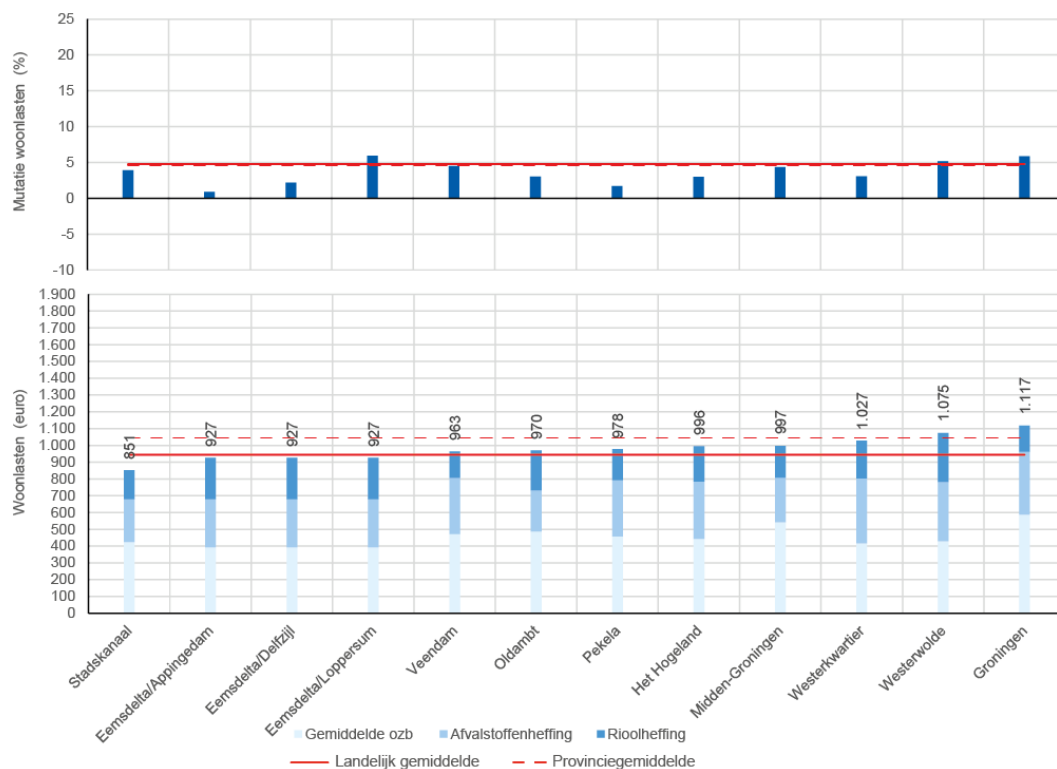
Schematische weergaven gemeentelijke inkomsten:

Bedragen x € 1.000

Lokale heffingen

Een belangrijk onderdeel in de gemeentelijke begroting zijn de lokale heffingen. Wij zijn er in geslaagd deze slechts beperkt te laten stijgen, waardoor wij nog steeds op een voordelige positie op de provinciale ladder van de lokale lastendruk staan. In onderstaand staafdiagram ziet u hoe onze woonlasten (OZB, Rioolheffing en Afvalstoffenheffing) zich in 2023 verhouden tot de andere gemeenten in de provincie. U ziet dat wij ook in 2023 onder het provinciale gemiddelde scoren:

Bovenstaand overzicht in combinatie met de geringe voorgestelde stijging voor 2024 leidt tot de conclusie dat onze gemiddelde positie qua lastendruk in de provincie wordt gehandhaafd. In onderstaande tabel ziet u de ontwikkeling van de lastendruk van 2023 naar 2024.

Lastendruk			
	2023	2024	Stijging
OZB	€ 351,25	€ 362,84	3,30%
Rioolheffing	€ 210,00	€ 216,93	3,30%
Afvalstoffenheffing	€ 272,28	€ 301,10	10,58%
Totaal gemeentelijke lastendruk	€ 833,53	€ 880,87	5,68%

Voor een uitgebreid overzicht van de diverse tarieven verwijzen wij u naar de paragraaf Lokale Heffingen.

Uitwerking kaderstelling

Deze begroting is een uitwerking van de kaderstelling die is opgenomen in de Voorjaarsnota 2023, die in juli met uw raad is besproken. Deze kaderstelling is langs de lijnen zoals met u besproken verder uitgewerkt in deze begroting. Er zijn echter wel diverse autonome ontwikkelingen, die hebben geleid tot een begroting met een enigszins gewijzigd financieel perspectief.

De meest in het oog springende autonome ontwikkelingen betreffen nadelig saldo op de Jeugdzorg en de kapitaallasten, alsmede een voordelig meerjarig effect op de ontwikkelingen bij het Werkplein/Ontwikkelplein. Verder zien we forse kostprijsontwikkelingen, die worden gedekt uit de daarvoor bestemde stelposten, alsmede wat verschuivingen in de hoogte van de Algemene Uitkering. U treft in deze samenvatting een beschrijving van diverse ontwikkelingen op deze terreinen aan.

Financieel perspectief

Wij leggen u een begroting voor die zich kenmerkt door een positief meerjarig saldo tot en met 2025, met zoals gezegd een aantal grote opgaven en onzekerheden. Wij geven u een korte samenvatting van de uitkomsten van deze begroting en het meerjarig perspectief. Dit zetten we uiteraard af tegen de uitkomsten van de kaderstelling in de Voorjaarsnota. Wij focussen ons hierbij zoals gebruikelijk op het structureel gepresenteerde saldo. Dit is namelijk waar primair op gestuurd moet worden en waar de toezichthouder op toetst.

In de kaderstelling was het structurele financiële perspectief opgenomen voor de jaren 2024-2027. In onderstaande overzicht hebben we dat perspectief aangevuld met de ontwikkelingen in de begroting:

Verloop meerjarig perspectief				
<i>bedragen x € 1.000</i>	2024	2025	2026	2027
Verwacht perspectief kaderstelling	2.242	2.992	-2.822	-2.116
Effect ontwikkelingen begroting 2024	-436	-96	-837	1.335
Nieuw verwacht perspectief	1.806	2.896	-3.659	-781

Voor de begroting 2024 wordt het meerjarenperspectief aangevuld met 2027. Met de recente cijfers voor dit jaar en het meerjarige beeld van de Algemene Uitkering, kunnen we ook voor 2027 een beter beeld vormen.

Sinds de opstelling van Kadernota hebben zich ontwikkelingen voorgedaan die het financiële beeld beïnvloeden. De ontwikkelingen hebben per saldo een wisselend financieel effect op het perspectief. We zijn er echter in geslaagd een begroting met een sluitend perspectief tot en met 2025 te presenteren, met een verwacht tekort voor het 'Ravijnjaar' 2026. Overigens is het verwachte tekort voor 2027 minder groot dan verwacht. Dit heeft vooral te maken met het volume-accres in de algemene uitkering vanaf dat jaar. Voor de jaren 2022 tot en met 2026 was dit volumeaccres vastgezet.

In de voorliggende begroting zien we op veel plaatsen prijs- en volumeontwikkelingen, die maken dat veel budgetten opgehoogd moeten worden. Daar waar dit het geval is, hebben we deze gedekt uit de stelpost voor prijscompensatie.

De ontwikkelingen die we ten opzichte van de voorjaarsnota in de begroting hebben verwerkt ziet u op hoofdlijnen in onderstaand overzicht:

Ontwikkelingen in begroting 2024				
<i>bedragen x € 1.000</i>	2024	2025	2026	2027
Algemene Uitkering (sept. culaire)	-180	-270	-862	1.290
Personeel	121	121	121	121
Kapitaallasten	-778	-922	-1.738	-2.374
Jeugdzorg	-217	-217	-217	-217
WMO	567	567	567	567
WSW	169	251	1.211	1.333
Mobiliteitsprogramma	-125	-90	-90	-90
Leges	345	478	715	956
Overige mutaties	-338	-14	-544	-251
Effect ontwikkelingen	-436	-96	-837	1.335

Voor een uitgebreide verschillenanalyse verwijzen wij naar de diverse programma's. De belangrijkste ontwikkelingen worden hieronder kort toegelicht.

Algemene Uitkering

Zoals gewoonlijk, hebben wij het effect van de septembercirculaire nog in de begroting meegenomen. De uitkomsten zijn in de begroting verwerkt. Voor 2024 tot en met 2026 is het effect beperkt, maar daarna geeft het wel een significant effect. Oorzaak hiervan ligt in het feit dat ook het volume effect in het accres vanaf dat jaar weer wordt toegepast. Het effect in 2027 is ca. € 1,3 miljoen.

In de onderstaande tabel ziet u de ontwikkelingen in de algemene uitkering uitgesplitst in 3 grote brokken. Dit zijn de taakmutaties, het loon/prijseffect en het overige saldo dat vnl. bestaat uit macro volume-effecten in het accres. Het loon/prijseffect en de taakmutaties reserveren we op de stelposten en hebben daardoor geen effect op het begrotingssaldo:

Algemene Uitkering				
Bedragen * € 1.000,-	2024	2025	2026	2027
Taakmutaties	560	427	426	419
Loon/prijscompensatie	1.143	967	862	716
Netto effect AU op begrotingssaldo	-180	-270	-862	1.290
Totaal mutatie Algemene Uitkering	1.523	1.124	426	2.425

Personeel

De personele lasten in de begroting zijn geraamd op basis van de huidige CAO. Daarop is nog geen indexatie voor 2023 toegepast. Niet onwaarschijnlijk is dat er een significant effect ontstaat als gevolg van een nieuw af te sluiten CAO. Daarom stellen we voor de looncomponent die in de septembercirculaire zit te reserveren op de stelposten, in afwachting van de CAO ontwikkelingen.

In de voorjaarsnota 2023 heeft u ingestemd met diverse uitzettingen op personeel vlak. Deze uitzettingen zijn verwerkt in onze personeelsbegroting. In onderstaande tabel staat een kort overzicht van de financiële uitkomsten. Per saldo ligt de personele begroting in lijn met de voorjaarsnota. Per saldo vallen de personele lasten iets lager uit dan de kaders van de voorjaarsnota. Een nadere beschouwing van de personele en formatieve ontwikkeling vindt u in de paragraaf bedrijfsvoering.

Begroting 2024	Loonkosten begroot fte	
Totale loonkosten formatie	€ 41.764.920	521,22
Vacatures	€ 5.506.300	63,03
Loonkosten College	€ 822.856	6,00
Loonkosten Raad	€ 565.354	
Totaal	48.659.429	590,25
Fte's met structurele externe dekking	€ 1.286.313	14,34
Fte's met incidentele externe dekking	€ 984.093	11,81
Totaal fte's met externe dekking in 2024	2.270.406	26,15

Kapitaallasten

Zoals gebruikelijk zien we altijd enige fluctuatie in de ontwikkeling van de kapitaallasten. Dit komt voornamelijk voort uit de gebruikelijke actualisatie van de investeringslijst, zoals die in de financiële begroting is opgenomen. Voor het jaar 2027 is de lijn van 2026 doorgetrokken. Er was immers nog geen bestaande investeringsplanning voor dat jaar. U ziet wel een sterk oplopend effect in de kapitaallasten. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een forse indexatie van de geplande vervangingsinvesteringen op het terrein van wegen, civiele constructie en gebouwen. Gemiddeld is hier een verhoging toegepast van 21%.

Jeugdzorg

In deze begroting zien we een forse stijging van de kosten voor de Jeugdzorg. Dit heeft voornamelijk te maken met het toegepaste indexcijfer van 7,58%. Deze indexering leidt tot een uitzetting van bijna € 1,3 miljoen. Dit hebben we gedekt uit de stelpost voor loon/prijs indexatie. Daarmee heeft dit deel van de stijging geen effect op het begrotingssaldo.

Naast de prijsstijging zien we een lichte verhoging van de lasten door onder andere zaken zoals volumeontwikkeling en solidaire uitgaven. Dit effect ziet u terug in bovenstaande tabel.

WMO

Ten behoeve van de monitor Sociaal Domein zijn voor de grootste budgetten actuele prognoses opgesteld. Door de demografische ontwikkelingen zien wij, conform verwachting, de uitgaven op het vlak van de Hulp bij het Huishouden en de verstrekte hulpmiddelen stijgen. Dit geeft derhalve geen bijstelling van de ramingen.

Voor wat betreft begeleiding zien we een daling van de uitgaven. De bijgestelde raming hebben we gebaseerd op de uitkomsten van 2022 en de ontwikkelingen in 2023. Begeleiding is dan ook niet afhankelijk van de demografische ontwikkelingen. Oorzaak van de daling ligt in de diverse heronderzoeken die binnen de WMO Begeleiding zijn gedaan. Daarbij is ook gekeken of een cliënt gebruik kan/zou moeten maken van een voorliggende voorziening zoals de WLZ. Als gevolg daarvan zien we een afname in het volume. Dit leidt tot een voordelig effect dat u opgenomen ziet in bovenstaande tabel.

WSW

Op het vlak van de WSW is het onze bedoeling dat vrijvallende capaciteit door de uitstroom uit de Wsw wordt ingezet om doelgroepen in de Participatiewet zo regulier mogelijk aan de slag te helpen en te houden. Daartoe ontwikkelen wij voormalig Ability van grote werkgever voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt tot werk-leerbedrijf met als doelstelling dat mensen in-, door- én uitstromen en uiteindelijk in de reguliere arbeidsmarkt een plek vinden. Alleen voor wie dat echt niet haalbaar blijkt (deze mensen vallen meestal in de doelgroep 'Nieuw Beschut'), kan het Ontwikkelplein het "eindstation" zijn, waarbij langdurig goed passend werk in de eigen organisatie wordt geboden.

Het uitgangspunt was dat de totale doelgroep (het totaal aantal voltijds plaatsen in de Wsw en de mensen vanuit de nieuwe doelgroep) in de periode 2023-2026 gelijk zou blijven. Inmiddels zien we dat dat (nog) niet lukt: het aantal fte uit de doelgroep is flink afgenomen. Deze afname heeft zich vertaald in een lagere raming voor de salarislasteren op dit taakveld.

Mobiliteitsprogramma

Het mobiliteitsprogramma (voorheen mobiliteitsvisie) is gereed en door u vastgesteld in juli van dit jaar. Bij de voorjaarsnota kondigden wij u reeds aan dat wij de financiële consequenties wilden meenemen bij de begroting 2024. Daardoor zien wij uiteraard op deze plaats een uitzetting ten opzichte van de financiële kaders uit de voorjaarsnota.

Leges

Zoals gebruikelijk hebben we de ramingen voor de leges in deze begroting ook gemuteerd met het inflatiecijfer uit de septembercirculaire. Doordat de inflatie voor de jaren uit deze meerjarenbegroting iets hoger uitvallen dan in de begroting 2023, zien we dat dit ook leidt tot een bijstelling in de ramingen voor de legesinkomsten over deze jaren.

Overige onderwerpen

Naast bovenstaande ontwikkelingen die een significant effect hebben op het begrotingssaldo, willen we in deze samenvatting ook een aantal onderwerpen benoemen die in deze begroting een rol spelen, maar het saldo niet direct beïnvloeden.

Leges Omgevingswet

Vanaf 1 januari 2024 is de omgevingswet van kracht. Dit heeft ook gevolgen voor de leges die in dit kader kunnen worden geheven. Hoe dit voor de legesopbrengsten zal uitpakken is op dit moment moeilijk te overzien. Wij stellen daarom voor om 2024 als overgangsjaar te gebruiken. Met de ervaringen die we opdoen kunnen we kijken hoe we de legesstructuur vanaf 2025 kunnen vormgeven.

Dat betekent uiteraard wel een risico in 2024, aangezien de legesinkomsten zeker zullen dalen. We zien echter dat de inkomsten de afgelopen jaren, vaak door incidenteel grote objecten, hoger zijn uitgevallen dan hetgeen we structureel in de begroting hebben opgenomen. Wij stellen daarom voor de geraamde opbrengsten in dit kader niet te verlagen en de leges voor de onderdelen die ook onder de nieuwe omgevingswet gehandhaafd blijven, te verhogen met het inflatiepercentage van 3,3%. Het risico op een lagere opbrengst hebben we meegenomen in de berekening van het benodigde weerstandsvermogen, zoals u ook in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement kunt zien.

Wij zullen u bij de Voorjaarsnota van 2024 informeren over de ervaringen en de lijn die wij voor 2025 en verder aan u willen voorstellen.

BUIG

Ten aanzien de BUIG-uitkering zien we dat het macro-budget toegenomen is met ongeveer 4,5%. Op basis van de verdeelmaatstaven is het aandeel dat Het Hogeland vanuit dit budget ontvangt afgenomen met 2,6%. Per saldo neemt het BUIG-budget daarmee toe terwijl de gemeentelijke uitgaven als gevolg van minder personen in de bijstand afnemen. Als gevolg hiervan wordt voor 2024 een voordeel verwacht van 700.000.

Gezien het grillige verloop van het gemeentelijke BUIG-budget wordt voorgesteld dit incidentele voordeel te storten in de reserve SD, aangezien het slechts om een voorlopig budget gaat. De definitieve beschikking wordt pas ontvangen begin oktober 2024. Vooralsnog heeft het daarmee geen invloed op het begrotingssaldo voor 2024.

Prijsontwikkelingen

In de begroting zijn een groot aantal bijstellingen verwerkt als gevolg van prijsontwikkelingen. Dat was ook in de lijn der verwachting en daarvoor hadden we ook stelposten opgenomen die hoger zijn dan gebruikelijk. Het totaal van de verwerkte prijsstijgingen in 2024 is ruim € 4 miljoen. De grootste daarvan betreft de ramingen in de Jeugdzorg. Het prijseffect op dit vlak is fors. In de voorliggende cijfers is de uitzetting ca. € 1,2 miljoen.

Andere forse prijsstijgingen zien we met name bij energie (WPA, Openbare Verlichting en De Beemden) en bij het leerlingenvervoer. Op deze laatste is de NEA index van 6,4% toegepast.

De genoemde prijsstijgingen hebben we gedekt uit de daarvoor in de begroting opgenomen stelpost.

Overigens zijn ook diverse investeringskrediet geïndexeerd. Dat leidt uiteraard tot hogere kapitaallasten in de komende jaren. Deze zijn in de meerjarenramingen verwerkt.

Stelposten voor loon en prijsindexatie

Zoals gewoonlijk stellen wij de stelposten voor loon- en prijsstijgingen in de begroting bij op basis van de septembercirculaire. Tegelijkertijd hebben we de stelposten ingezet voor de dekking van

doorgevoerde prijseffecten in de begroting. In onderstaand overzicht ziet u wat dit betekent voor het saldo van de in de begroting opgenomen stelposten voor loon- en prijsmutaties.

Stelposten loon/prijs				
Bedragen x €1.000,-	2024	2025	2026	2027
Bestaande Loon/prijs compensatie voorjaarsnota	4.937	9.064	11.599	14.513
Inzet begroting 2024	-4.064	-4.196	-4.583	-4.619
Aanvulling vanuit septembercirculaire (loon + prijs)	1.143	967	862	716
Resterend (loon + prijs)	2.016	5.835	7.877	10.610

U ziet in bovenstaande tabel dat wij de doorgevoerde prijsmutaties in deze begroting hebben kunnen dekken uit de daarvoor bestemde stelposten. Het resterende saldo kan worden ingezet voor toekomstige loon- en prijseffecten.

Weerstandsvermogen

Naast het resultaat is natuurlijk ook onze vermogenspositie van groot belang. Deze bepaalt immers de risico's die we kunnen aangaan en dient als dekking voor incidentele uitgaven. Deze vermogenspositie beoordelen we onder andere middels ons weerstandsvermogen.

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een 'ratio weerstandsvermogen' en afgezet tegen de algemeen geldende weerstandsnorm. De ratio geeft de mate aan waarin de gemeente in staat is om tegenvallers op te vangen. Als de berekende ratio 1 of meer is, dan kunnen volgens de geldende weerstandsnormen de incidentele gevolgen van risico's worden opgevangen.

Zoals u in de paragraaf Weerstandsvermogen & Risicomanagement kunt lezen, komt onze ratio weerstandsvermogen uit op 2,72. Dat betekent dat onze vermogenspositie van ruim voldoende omvang is om de risico's te kunnen opvangen.

$$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{23,48 \text{ mln.}}{8,63 \text{ mln.}} = 2,72$$

Incidenteel begrotingssaldo

Naast het structurele begrotingssaldo benoemen we ook het incidentele deel van de begroting. Wij zien dat het incidentele saldo in 2024 bijna € 3 miljoen negatief bedraagt. Dit saldo wordt onttrokken aan de AR.

Samenvattend

Samenvattend kunnen we zien dat er een begrotingsoverschot van ruim € 1,8 miljoen is voor 2024. Dit overschot slaat zoals verwacht om in een tekort vanaf 2026. Door het volume effect in de algemene uitkering, die vanaf 2027 weer wordt toegepast, wordt het tekort in dat jaar enigszins gedempt. Daarbij moeten we ons wel realiseren dat deze financiële ruimte nodig is om de mogelijke volume-effecten in de komende jaren op te kunnen vangen.

Wij zien in aanvulling op dit meerjarige saldo dat er nog steeds een aantal taakstellingen in de begroting zijn opgenomen. Denk hierbij aan de taakstelling op efficiency en de jeugdzorg. Ook is er nog geen duidelijkheid over de effecten van de herijking van het gemeentefonds na 2025. Daardoor blijven de onzekerheden groot.

Gezien de grote opgaven die voor ons liggen en de voorziene tekorten en onzekerheden vanaf 2026 blijft het zaak kritisch te zijn op onze uitgaven en de balans te vinden tussen noodzakelijke investeringen

en een sluitende begroting. Daarbij blijven we bij het Rijk aandringen op voldoende rijksmiddelen op korte en lange termijn.

Beleidsbegroting

Programmaplan

1. Veiligheid

Omschrijving

Binnen het programma Veiligheid richt de aandacht zich op een van de kerntaken van de gemeente: regie voeren op lokale veiligheid met het oog op een veilige en leefbare omgeving. Deze aandacht voor openbare orde en veiligheid vraagt om inzet voor de brandweezorg, de crisisbeheersing, maar ook aandacht voor de naleving van regelingen, zoals de Algemene plaatselijke verordening. Het werk kenmerkt zich door samenwerking, zowel intern als extern. Zo werken we samen met andere gemeenten binnen de Veiligheidsregio Groningen op het gebied van brand- en rampenbestrijding. Politie en justitie zijn ook belangrijke samenwerkingspartners. Verder zorgt de gemeente voor preventieve maatregelen en wordt er opgetreden tegen overlast en overtreding van de regels.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 1.1 Crisisbeheersing en brandweer
- 1.2 Openbare orde en veiligheid

Beleidskader

De belangrijkste lokale regeling op het terrein van veiligheid is de Algemene Plaatselijke Verordening. Deze wordt geregeld, maar in elk geval jaarlijks geactualiseerd. Verder is in 2020 het Integraal Veiligheidsbeleid 2020-2023 vastgesteld. Voor de uitvoering van dit beleid wordt gewerkt met het Uitvoeringsplan Veiligheid. In 2024 staat de evaluatie daarvan gepland.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Veiligheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

<i>Verplichte beleidsindicatoren</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Verwijzingen Halt*	<i>Aantal per 10.000 jongeren</i>	120	80
Winkeldiefstallen	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	0,6	3,1
Geweldsmisdrijven	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	3,0	4,6
Diefstallen uit woning	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	0,9	1,4
Vernielingen en beschadigingen (in openbare ruimte)	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	5,0	6,4

Crisisbeheersing

De crisisbeheersing wordt regionaal georganiseerd, binnen de Veiligheidsregio Groningen (VRG). Gezamenlijk wordt de crisisorganisatie vormgegeven. Vanuit onze organisatie vraagt dat tijd en inzet voor opleiding, training en oefening. Deze onderdelen worden gefaciliteerd door de VRG. In geval van

een crisis kan dan een goed voorbereid crisisteam worden ingezet in de eigen gemeente of elders in de regio.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Goed voorbereid zijn op incidenten, rampen en crises	<ul style="list-style-type: none"> De bemensing vanuit onze organisatie wordt geactualiseerd met het accent op specialisme en professionaliteit.

Brandweezorg

De brandweertaak is volledig geregionaliseerd middels de Veiligheidsregio Groningen (VRG). Verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor personeel en materieel liggen bij deze gemeenschappelijke regeling.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een goede brandweezorg in onze gemeente	<ul style="list-style-type: none"> Het uitvoeren van wettelijke taken op het gebied van brandweezorg ligt bij de VRG. In de komende periode komt de VRG met de brandweervisie voor de lange termijn. Dit wordt besproken met de deelnemende gemeenten. De controle van bluswatervoorziening wordt afgerond.

Openbare orde en veiligheid

Veiligheid is voor de lokale overheid een belangrijke taak. Inwoners en ondernemers hechten veel waarde aan een veilige, leefbare en prettige omgeving. Veiligheid gaat onder meer over het tegengaan van overlast en vernielingen, over openbare orde, drugsbeleid en jeugdbeleid. Dit vraagt zowel om preventie als repressie.

Binnen het veiligheidsdomein is een groot aantal partners actief, ieder met eigen kennis, expertise en bevoegdheden. Samenwerking met de vele ketenpartners is daarbij van cruciaal belang. De gemeente speelt in dit brede speelveld een regisserende rol om zo de verantwoordelijkheid voor openbare orde en veiligheid waar te maken.

Veiligheidsbeleid en uitvoeringsprogramma

Op basis van ervaringen, actualiteiten en evaluaties wordt in 2024 zowel een nieuw Integraal Veiligheidsbeleid als een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld.

Aanpak ondermijning

In samenwerking met ketenpartners wordt ingezet op de aanpak van ondermijnende activiteiten binnen de gemeente met focus op de fenomenen:

- Drugs gerelateerde criminaliteit (cannabisketen en synthetische drugs)
 - a. *Goed verhuurschap; verhuurder informeren over goed verhuurschap*
- PGB- en zorgfraude
- Positie havens
 - a. *Project ondermijning zeehavens*
 - b. *Escapeboot; Leer de signalen herkennen van verdachte omstandigheden in de haven.*
- Activiteiten buitengebied
 - a. *Project veilig buitengebied*

b. Vastgoedcampagne

Hoe pakken we dit aan:

- Blijvende aandacht voor signalen (versterken informatiepositie)
Denk hierbij aan het opzetten van verschillende overlegstructuren;
- Bewustwording bij bestuur en inwoners (collectieve bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid)
Hiervoor organiseren we meerdere informatieavonden/dagen voor medewerkers, raad en college;
- De inzet van het bestuurlijk instrumentarium
Het actualiseren en inzetten van de APV, Coffeeshopbeleid, Bibob beleid, Damoclesbeleid, Hennepconvenant, Beleid Mensenhandel;
- Participeren in regionale samenwerking ondermijning.

Project ondermijning zeehavens

In samenwerking met het RIEC en de gemeente Eemsdelta wordt ingezet op de aanpak van ondermijning in de drie zeehavens. In 2023 is gewerkt aan een plan van aanpak voor de havens van Delfzijl, Lauwersoog en de Eemshaven en een plan van aanpak voor de gezamenlijke Noordelijke zeehavens. Dit zal in 2024 worden voortgezet evenals de uitvoering en staat er een structuur voor bestuurlijke en tactische afstemming.

Risico's per programma

Risico's beleid

Het grootste deel van de kosten van dit programma wordt gevormd door de bijdrage aan de Veiligheidsregio Groningen. De Veiligheidsregio voert binnen het veiligheidsdomein diverse taken uit voor de gemeente. Door deze werkwijze heeft de gemeente minder invloed op de uitgaven rondom veiligheid. Daarnaast hebben we als één van de vele deelnemers een beperkte invloed op de totale begroting van de Veiligheidsregio.

Risico's bedrijfsvoering

De omvang van de ambtelijke capaciteit op het terrein van OOV is beperkt. Dat maakt de uitvoering van het Programma Veiligheid kwetsbaar. Tegelijk levert de beperkte capaciteit ook risico's op om de basis op orde te hebben en te houden. Juist het taakveld Openbare orde en Veiligheid wordt gekenmerkt door onvoorspelbare, niet planbare en acute operationele en tactische inzetbehoefte.

Ontwikkelingen

In het Integraal Veiligheidsbeleid is het thema 'Ondermijning' aangewezen als een van de prioriteiten. Ondermijning valt samen te vatten als de pogingen van de georganiseerde criminaliteit om voor illegale praktijken gebruik te maken van legale methoden en diensten, zoals vergunningen, distributie en huisvesting. Op deze manier wordt het lokale gezag ondermijnd, verslechtert de veiligheid en leefbaarheid en levert het schade op voor ondernemers. Op deze onderwerpen wordt al ingezet, bijvoorbeeld door het sluiten van drugspanden. Het is echter een breed en wijdvertakt fenomeen, dat in de komende tijd steeds meer aandacht vraagt. Belangrijk om op te merken is dat de aanpak van ondermijning een kwestie is van lange adem en van intensieve samenwerking met ketenpartners.

Beheersmaatregelen

Ten aanzien van de bedrijfsvoering trachten we zaken efficiënt(er) te doen en de inzet in te zetten daar waar de prioriteit het hoogst is. Op het thema ondermijning is er structurele inhuur mogelijk van 0,85 fte door aanboring van gelden vanuit het RIEC. Ook in verdere samenwerking met onder meer het RIEC trachten we de personele capaciteit te vergroten.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Veiligheidsregio Groningen (VRG)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Veiligheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	7.765	5.786	6.134	6.040	6.176	6.313
Incidenteel						
Totaal lasten	7.765	5.786	6.134	6.040	6.176	6.313

Baten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	4.469	15	0	0	0	0
Incidenteel						
Totaal baten	4.469	15	0	0	0	0
Saldo programma *)	-3.296	-5.771	-6.134	-6.040	-6.176	-6.313

*) - = tekort, + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
geen mutaties						
Totaal mutaties						

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Veiligheid begroting 2023		5.771
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	178	N
- De bijdrage aan de Veiligheidsregio is bijgesteld op basis van de begroting van de VRG.	167	N
- Overige mutaties < €40.000	19	N
Saldo Programma Veiligheid begroting 2024		6.134

2. Bereikbaarheid

Omschrijving

Binnen het programma Bereikbaarheid ligt de focus op de inrichting, het gebruik en het beheer van de openbare ruimte. We beschrijven hieronder wat we wilden bereiken en wat we hebben gedaan aan de inrichting en het beheer van de wegen, de openbare verlichting, civiele constructies (zoals bruggen, beschoeiingen, kademuren, steigers, tunnels, duikers et cetera), havens en het openbaar vervoer. Alles gericht op een goede en veilige bereikbaarheid van onze gemeente.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 2.1 Verkeer en vervoer
- 2.2 Parkeren
- 2.3 Recreatieve havens
- 2.4 Economische havens en waterwegen

Beleidskader

In 2021 zijn diverse beleidsplannen vastgesteld; deze zijn in 2022 uitgewerkt naar meerjarenonderhoudsplannen. Dit onderwerp is verder uitgewerkt in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen. Het meest recente vastgestelde beleidsplan is het Mobiliteitsplan; dit plan is vastgesteld in juli 2023.

Aanwezige vastgestelde documenten:

- Ambitiedocument infrastructuur;
- Visiedocument gemeente Het Hogeland;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Beheer Wegen 2021 tot en met 2025;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Beheer Civiele Constructies 2021 tot en met 2025;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Verlicht 2021 tot en met 2025;
- Beleidsplan Mobiliteit in Het Hogeland;
- Havenbeheersverordening Lauwersoog.
-

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Bereikbaarheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

<i>Verplichte beleidsindicatoren</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
n.v.t.			

Stuurgegevens		Realisatie 2021	Realisatie 2022	Prognose 2023	Beoogd 2024	Beoogd 2025
Eenheid						
Afname agro logistieke knelpunten	Aantallen	0	2	1	2	N.T.B **
Getroffen maatregelen ter bevordering van de agrologistiek	Aantallen	0	5	1	2	N.T.B **
Uitbreiding 30- en 60 km/uur zones	Aantallen	0	5	5	5	3
Invoering schoolzones	Aantallen	1	4	4	6	5
Herinrichting overgang bebouwde kommen	Aantallen	0	6	5	5	3
Afgenomen educatieve projecten bij Verkeerswijzer Groningen	Aantallen	Covid; geen educatieve projecten uitgevoerd	228	230	230	230
Toename fietsenstallingen bij bushaltes en treinstations	Aantallen	0	0	120 (station Bedum)	120 van Bedum wordt waarschijnlijk 2024: daarnaast fietsvoorz. Bij 5 haltes	Bij 5 OV-haltes
Toename laadpalen voor elektrische fiets	Aantallen	3	0	2	N.T.B **	N.T.B **
Verbetering fietsverbinding	Aantallen	0	4	4	N.T.B **	N.T.B **
Afgesloten NABO's	Aantallen	1	3	5	2 (Warffum)	0
Toegankelijk te maken bushaltes	Aantallen	1	8	2	2	4
90% van de wegvak onderdelen heeft een gelijk of hoger kwaliteitsniveau* dan	Kwaliteitsniveau	C	C	C	C	C
90% van het areaal aan civiele constructies heeft een gelijk of hoger kwaliteitsniveau* dan	Kwaliteitsniveau	C	C	C	C	C
Vervangen lichtmasten ouder dan 56 jaar	Aantallen	283	104	70	30	30

Vervangen armaturen ouder dan 24 jaar	<i>Aantallen</i>	446	149	350	150	150
Publieke laadpalen	<i>Aantallen</i>				25	25

* Kwaliteitsbeoordeling op basis van richtlijnen Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek (CROW)

** Afhankelijk van nog op te stellen uitvoeringsprogramma

Bereikbaarheid, mobiliteit en verkeersveiligheid

Een goede bereikbaarheid zorgt ervoor dat onze gemeente een aantrekkelijke gemeente is voor bewoners en bedrijven om zich te vestigen. Daarnaast draagt het bij aan de gezonde, sociale en duurzame ontwikkeling van de gemeente. Een goede bereikbaarheid vormt een belangrijke schakel in de (gebiedsgerichte) opgaven.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Leefbare en bereikbare gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Wegencategoriseringsplan opstellen. • Inzetten op robuust en efficiënt OV. • Parkeernota opstellen. • Netwerk op orde brengen. • Verkeerscommissie instellen.
» Duurzame en gezonde gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Fietspadenplan en fietsstrategie opstellen. • Laadinfra uitbreiden. • Deelmobiliteit stimuleren.
» Sociale en verkeersveilige gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Inzetten op inclusieve mobiliteit (betaalbaar, toegankelijke bushaltes). • Aanpak agrologistiek. • Uitvoering geven aan Strategisch Plan Verkeersveiligheid. • Uitvoering geven aan schoolzonebeleid.

Fiets

Vanuit de keuze voor het hoogste ambitieniveau in het Mobiliteitsprogramma zetten we in op ruim baan voor voetgangers en fietsers. Door het wandel- en fietsnetwerk binnen en tussen de dorpskernen te versterken, stimuleren en activeren we het wandelen en fietsen als actieve vorm van mobiliteit. Met het opstellen van een gemeentelijke fietsstrategie brengen we het huidige fietsnetwerk en de ontbrekende schakels in beeld.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Het fietsnetwerk verbeteren.	<ul style="list-style-type: none"> • Hoofd fietsnetwerk in beeld brengen en kwaliteitseisen opstellen. • Versterken van het regionale en lokale fietsnetwerk (o.a. tussen kernen). • Fietsenstalling op orde (o.a. bij Hubs).
» Fietsen beter faciliteren.	<ul style="list-style-type: none"> • Fietsstrategie opstellen. • Goede voorzieningen (laadinfra). • Waar mogelijk fiets in de voorrang. • Zo nodig bredere fietspaden en fietsstraten.

Openbaar vervoer

We willen een robuust en efficiënt openbaar vervoersysteem. Echter, we gaan zelf niet over het openbaar vervoer. Het OV-bureau Groningen Drenthe is een samenwerking tussen de gemeente Groningen en de provincies Groningen en Drenthe. We formuleren een duidelijk standpunt over wat minimaal nodig is om te voldoen aan ons streven om het OV als aantrekkelijk alternatief voor de auto te behouden. We gaan ons inzetten om het OV in het landelijk gebied op een aanvaardbaar niveau in stand te houden om zodoende vervoersarmoede te voorkomen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Robuust en efficiënt openbaar vervoersysteem.	<ul style="list-style-type: none">• Inzetten op het in standhouden van een aanvaardbaar niveau.• Plannen OV-bureau kritisch volgen.• Zo nodig onderzoek laten uitvoeren om plannen OV-bureau goed te kunnen beoordelen (bv strekken van buslijnen).• Nader onderzoek doen naar optimaliseren/aansluiten op aanvangstijden voortgezet onderwijs.
»	Openbaar vervoer als aantrekkelijk alternatief voor de auto.	<ul style="list-style-type: none">• Inzetten op het in standhouden van een aanvaardbaar niveau.• Aanbod voor- en natransportmiddelen goed laten aansluiten (bijv. deelfietsen, goede fietsenstallingen).

Beheer en Onderhoud

In de omgevingsvisie "Roemte voor Het Hogeland" staat wat we met elkaar tot stand willen brengen. We willen veel: Mooier, schoner, gezonder en duurzamer. We willen onder andere een levendig en groenbewust Hogeland zijn. Daarvoor moeten er veel keuzes worden gemaakt. De keuzes staan niet op zichzelf en moeten op elkaar afgestemd worden. Zo ook voor het beheer en onderhoud van onze eigendommen. In 2024 zal het integraal werken meer en meer vorm krijgen.

Wij beheren en onderhouden op basis van integrale keuzes. De Omgevingswet geldt per 1 januari 2024 en vervangt allerlei wetten en regels. Wetten en regels die allemaal van belang zijn voor het beheer en onderhoud in de openbare ruimte, onze leefomgeving. De omgevingsvisie is een instrument dat ons daarbij helpt. Kort gezegd willen we samen in en rond dorpen een veilige, nette, duurzame en mooie weg, trottoir, brug, steiger, kademuur, beschoeiing en openbare verlichting.

Vaak zijn deze van onze gemeente. Deze eigendommen moeten goed onderhouden worden. Dit heet de "Zorgplicht". Op welke manier en hoe de eigendommen onderhouden worden staat in ons beleid. De in 2021 vastgestelde beleidsplannen worden vanaf de vaststelling van de Omgevingsvisie nu programma's genoemd.

Door onze gemeente is gekozen om minimaal verantwoord onderhoud uit te voeren. Het gevolg van de keuze is dat helaas niet alles kan, er meer schade ontstaat en te zien zal zijn. Het belangrijkste is dat onze eigendommen veilig te gebruiken blijven. Als er dan nog geld voor onderhoud overblijft, wordt ook onderhoud uitgevoerd om kwaliteitsverbetering te realiseren. Daarna voeren we onderhoud uit voor meer duurzaamheid en netheid.

Bij wegen, bruggen, steigers, kademuren en beschoeiingen moeten veel onderdelen vervangen worden. Vanaf 2023 is er gestaffeld budget toegevoegd aan de onderhoudsmiddelen. Ook in 2024 en 2025.

Vandaag de dag zijn er diverse forse loon- en prijseffecten merkbaar. In de voorjaarsnota 2023 is hierop gewezen. De beschikbare budgetten komen daardoor weer onder druk te staan.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een levend(ig) Hogeland.	<ul style="list-style-type: none"> • Het verkeersveilig beheren van de openbare ruimte (inclusief gladheidsbestrijding). • Naast normaal onderhoud en beheer van onze eigendommen, prioriteit geven aan voet- en fietspaden indien dit kan. • We streven continue naar een kwalitatieve hoogwaardige leefomgeving. Dit doen we door slim te werken. • We onderhouden op een tenminste minimaal verantwoord onderhoudsniveau. • We helpen onze inwoners in hun ondernemerschap en daadkracht om hun leefomgeving nog aantrekkelijker te maken.
»	Groenbewust Hogeland.	<ul style="list-style-type: none"> • Waar dit kan vergroten we de biodiversiteit en natuurwaarden. • Bij herinrichtingen en vervangingen is het uitgangspunt klimaat adaptief beheren /onderhouden van de openbare ruimte, gebaseerd op ecologische principes. • Meer bomen en planten in straten en het groener maken van straten en pleinen. • We ondersteunen lokale initiatieven voor de verduurzaming van de leefomgeving. • We helpen ondernemers/aannemers bij het werken en denken in kringlopen van materialen, restproducten en grondstoffen.
»	Een goede milieukwaliteit en omgevingsveiligheid.	<ul style="list-style-type: none"> • De uitgangspunten genoemd in de verschillende onderdelen in de omgevingsvisie; geluid, geur, licht, trillingen, luchtkwaliteit, omgevingsveiligheid, bodem en ondergrond en water toepassen bij het beheer van de openbare ruimte. Specifiek benoemd: <ul style="list-style-type: none"> o Licht; "niet verlichten tenzij". o Trillingen; we hanteren de landelijke regels. o Water (zie programma 6).

Economische havens

Eemshaven

De Eemshaven is bijna vol. Er wordt druk gebouwd door een aantal bedrijven in de 50-jarige haven. De laatste kavels zullen naar alle waarschijnlijk in 2024 c.q. 2025 worden verkocht. De komst van de uitbreiding met de Oostpolder is vanuit dat oogpunt dan ook zeer gewenst. Er zijn plannen om waterstof te gaan produceren. Die waterstof gaat dan gebruik maken van de waterstofbackbone die door de

Gasunie zal worden aangelegd. Andere bedrijven zijn drukdoende hun energietransitie vorm te geven. De productie van energie en het gebruik ervan komen daarmee dicht bij elkaar te liggen. Al met al brengt dit veel werkgelegenheid, zowel direct als indirect. De Eemshaven is daarmee de motor voor een brede omgeving.

Lauwersoog

De stuurgroep Lauwersmeer heeft een visie op de toekomst van Lauwersoog laten ontwikkelen. De stuurgroep beoogt deze in de 2^e helft van 2023 als zodanig vast te laten stellen. Deze visie kan ter inspiratie dienen voor een aantal deelprojecten. Het is van belang om in 2024 te starten met ruimte voor parkeren en te kijken naar de doorgaande weg door Lauwersoog en welk verkeersregime daarbij hoort. Andere projecten die in 2024 hun beslag kunnen krijgen zijn het lichtplan (donkerte) en het kunstwerk Ooggetijde.

In het 2^e kwartaal van 2023 is de dijkverzwaring van Lauwersoog gestart met als koppelproject de 2^e ontsluiting. Door de werkzaamheden van de dijkverzwaring, de komst van het WEC en het toenemend toerisme in Lauwersoog, c.q. de oversteek naar Schiermonnikoog zal er tot en met 2025 verkeersoverlast plaatsvinden. Inwoners en toeristen zullen meer tijd moeten nemen om dan op hun bestemming te komen.

Noordpolderzijl

In 2024 dient het plan voor het verduurzamen van de energiehuishouding van Noordpolderzijl klaar te zijn en zal er worden gestart met de uitvoering. Door goed gebruik te maken van het dak van het accommodatiegebouw (Hoavenhoes) kan ook 't Zielhoes worden verduurzaamd. In de plannen zal ook aandacht zijn voor een deels zelfstandige energievoorziening van 't Zielhoes.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een bloeiende Eemshaven.	• Accommoderen van bedrijven.
»	Startpunt Energie.	• Ruimte geven voor aanlanding energie.
»	Uitwerken Visie Natuurlijk Lauwersoog.	• Van deelplannen naar uitvoering.
»	Lauwersoog bereikbaar houden.	• Aanpak parkeren en doorgaande weg.
»	Duurzame Haven Lauwersoog.	• Samenwerken met de Duurzame Havencoalitie Lauwersoog op projecten als Masterplan Donkerte en warmtetransitie.
»	Verduurzaming Noordpolderzijl.	• Plan en uitvoering.
»	Bewustwording van de waarde van donkerte.	• Het realiseren van een donkertebelevingsplek.

Risico's per programma

Risico's beleid

Beheerplannen: Hoewel er in het kader van de beheerplannen extra middelen beschikbaar zijn gesteld, staan door alle huidige prijsstijgingen de beschikbare budgetten onder druk. Dat zou mogelijk gevolgen kunnen hebben voor het onderhoudsniveau van wegen, gemeentelijke gebouwen en civiele constructies. Lagere onderhoudsniveaus kunnen zich vertalen in veiligheidsrisico's, die schadelijk kunnen zijn voor het imago van onze gemeente, met ook mogelijke gevolgen voor bijvoorbeeld toerisme en recreatie.

Naast het genoemde veiligheidsrisico zal een lager onderhoudsniveau ook gevolgen kunnen hebben op het sociale vlak. Verpaupering van de leefomgeving leidt dikwijls tot een neerwaartse spiraal van de

sociale structuur, normen en waarden en sociale controle. Tevens kan het gevolgen hebben voor de toegankelijkheid voor mindervaliden.

Op verkeersveiligheidsvlak hebben we te maken met het landelijke strategisch plan verkeersveiligheid 2030. We hebben voor verkeersveiligheid echter weinig middelen in de begroting opgenomen. We kunnen dus waarschijnlijk niet voldoen aan de kaders van het landelijke strategische plan.

Ten slotte is het ook mogelijk dat door een lager onderhoudsniveau kapitaalvernietiging ontstaat en activa eerder moeten worden vervangen of de onderhoudskosten verder oplopen.

Een gebrek aan middelen kan ook gevolgen hebben voor de uitvoering van de 'Mobiliteitsvisie' en onze ambities in Lauwersoog. Deze zullen slechts beperkt waargemaakt kunnen worden.

Openbaar vervoer: Wij zien een achteruitgang van de openbaar vervoersvoorzieningen. Dit zal betekenen dat er meer ingezet moet worden op doelgroepen vervoer.

Risico's bedrijfsvoering

De huidige prognose is dat de kwaliteit van ons te onderhouden areaal achteruit gaat in verband met uitstel van onderhoud. Als gevolg van de voortdurende forse prijsstijgingen lopen we het risico dat we het geplande onderhoud niet volledig kunnen wegzetten/inkopen binnen de huidige/toekomstige ramingen. De eigen personele capaciteit, maar ook een te geringe capaciteit in de markt (ingenieursbureaus) is op veel beleidsterreinen een probleem. Daarbij zien we ook dat het moeilijk is om goed gekwalificeerd personeel te vinden.

Ontwikkelingen

De problematiek binnen dit domein wordt steeds complexer en grootser. Dat vraagt een andere manier van samenwerken, waar we nog geen ervaring mee hebben. Denk daarbij aan andere gemeenten, waterschap en provincie.

Voor wat betreft de uitbreiding in de Eemshaven; het risico ligt hier op het terrein van voldoende bedrijven die zich willen vestigen en het beschikbaar hebben van voldoende personeel.

Ten slotte: Alleen focussen op de eigen ambitie leidt tot suboptimale oplossingen. Een integrale gebiedsgerichte benadering is daarom noodzakelijk.

Beheersmaatregelen

De onderhoudsbudgetten herijken en bij de uitvoering van het onderhoudsprogramma de focus leggen op de grootste knelpunten, waarbij de kans op kapitaalvernietiging zo klein mogelijk wordt gehouden. Gewerkt wordt met een geoptimaliseerde planning op basis van tweejaarlijkse gedetailleerdere inspecties van de wegen en civiele constructies en de tussentijdse globale inspecties. De capaciteit en het ambitieniveau moeten met elkaar in evenwicht worden gebracht. Daarbij opstellen van een risicoparagraaf ten aanzien van de kwaliteit van het areaal met de financiële gevolgen.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- GR Havenmaatschap Delfzijl/ Eemshaven (Groningen Seaports)
- Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog B.V.

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Bereikbaarheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	8.679	9.672	12.694	13.426	13.237	13.136
Incidenteel			35			
Totaal lasten	8.679	9.672	12.729	13.426	13.237	13.136

Baten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	942	325	325	325	325	325
Incidenteel						
Totaal baten	942	325	325	325	325	325
Saldo programma *)	-7.737	-9.347	-12.404	-13.101	-12.912	-12.811

) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Onderhoud wegen	437	-49	-39	0	0	0
Onderhoud bruggen	123	55	-283	0	0	0
Baggerplan	245	9	40	-260	-166	-164
Openbare verlichting	0	0				
Totaal mutaties	805	15	-282	-260	-166	-164

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Bereikbaarheid begroting 2023		9.347
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	460	N
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	1.027	N
- In de kadernota voor de BGR 2023 is een vastgestelde verhoging van de onderhoudsbudgetten voor onder andere wegen en civiele constructies opgenomen. Deze is conform verwerkt.	850	N
- Met name binnen weg- en waterbouw zien we forse prijsstijgingen. De infra gerelateerde budgetten hebben we verhoogd met 23%. Deze verhoging is gedekt uit de stelpost prijscompensatie.	575	N
- Conform de vastgestelde kadernota is het budget voor voorbereiding, administratie en toezicht (VAT) afgeraamd. Dit ter dekking van personele uitbreiding. Dit is een voordeel bij dit programma maar per saldo budgetneutraal.	180	V
- Inmiddels hebben we een nieuw energiecontract. Dit nieuwe contract laat een forse stijging zien van de energieprijzen. De budgetten voor energie zijn verhoogt met 100%. De verhoging is gedekt uit de stelpost voor prijscompensatie.	236	N
- Conform onderhoudsplan civiele constructies wordt er in 2024 meer onderhoud uitgevoerd, dit wordt gedekt door een extra onttrekking uit de bestemmingsreserve Bruggen. Dat is een nadeel binnen dit programma maar per saldo budgetneutraal.	205	N
- Vervallen incidenteel 2023;	149	V
- Gladheidsbestrijding		
- Ondersteuning opstellen beleid- en beheerplannen		
- Ontsluitingsweg Bedum		
- Overige mutaties < €40.000	33	N
Saldo Programma Bereikbaarheid begroting 2024		12.404

3. Economie & Werkgelegenheid

Omschrijving

Dit programma richt zich op het stimuleren van economische ontwikkeling en de bevordering van werkgelegenheid. Het ondernemersklimaat moet goed zijn voor grote bedrijven, voor het MKB en voor ZZP'ers. We zetten in op het versterken van de lokale economie, met aandacht voor de agrarische sector en voor de activiteiten in de havens.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 3.1 Economisch beleid
- 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur
- 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen
- 3.4 Economische promotie

Beleidskader

Voor dit programma zijn de volgende beleidsdocumenten/ visies vastgesteld:

- Detailhandelsvisie gemeente Het Hogeland
- Marktverordening
- Visie en uitvoeringsplan recreatie en toerisme.
- Bedrijventerreinenvisie

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Economie & Werkgelegenheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

<i>Verplichte beleidsindicatoren</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Funciemenging	%	43,8	51,9
Vestigingen (van bedrijven)	<i>Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar</i>	162,4	149,2

Visserij

In 2024 zal meer helder zijn wat de toekomst is van de visserij en welke gevolgen dit heeft voor de haven. Als gevolg van (milieu) regelgeving, vervangende natuur als gevolg van de komst van windparken op de Noordzee en meer ruimte voor natuur op de Waddenzee staat de visserij onder druk. Een sector die eeuwenlang heeft samengewerkt in en met de natuur.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Onderzoek naar de toekomst van de visserij (gestart in 2023).	• Maken van plannen voor de toekomst van vissers en vis gerelateerde bedrijven. Dit samen met de sector en andere overheden.

Bedrijventerreinen

De bedrijventerreinenvisie bestaat uit een kwantitatieve en kwalitatieve opdracht. Voor de kwantitatieve opdracht, de uitbreiding van bedrijventerreinen, is in 2023 een uitvoeringsagenda gemaakt. Deze voeren we verder uit in 2024. Prioriteit hierbij is de uitbreiding van bedrijventerrein in Bedum. Binnen de gemeentegrens speelt momenteel de private ontwikkeling van een bedrijventerrein aan de Panserweg in Zoutkamp. Hierbij heeft de gemeente alleen een faciliterende rol.

Daarnaast werken we aan de kwalitatieve opdracht: het toekomstbestendig maken van bestaande bedrijventerreinen. In 2023 hebben we, in een pilot, een plan gemaakt voor bedrijventerrein Edama; in 2024 starten we de uitvoering. De leerpunten uit deze pilot nemen we mee voor de planvorming voor de overige terreinen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Uitbreiding bedrijventerreinen waar noodzakelijk én mogelijk.	Uitvoeren uitvoeringsagenda, prioriteit voor Bedum en Zoutkamp.
»	Revitaliseren bedrijventerreinen.	Uitvoeren van eerste pilotproject op Edama.

Detailhandel

In de gemeentelijke detailhandelsvisie 2019 is gekozen voor het concentreren van de detailhandel in compacte en aantrekkelijke (kern)winkelgebieden. De conclusies in het Koopstromenonderzoek 2023 bevestigen dat deze lijn succesvol is. De consument waardeert investeringen in goede centra, er is sprake van een daling van het aantal verkooppunten én leegstaande winkelmeters en een blijvende behoefte aan consumptie, ontmoeting en beleving.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Sterke en professionele ondernemersverenigingen.	• Vervolg geven aan Uitvoeringsagenda Retail.
»	Toekomstbestendige detailhandel.	• De visie na update continueren.

Ondernemersfonds

In 2019 heeft onze gemeente een convenant gesloten met negen ondernemersverenigingen onder de naam Ondernemersplatform. Het doel is o.a. het bevorderen van een gezond ondernemersklimaat en het oplossen van knelpunten die dat in de weg staan. Ondertussen is er sprake van een goed, periodiek en constructief overleg tussen de aangesloten partijen.

Daarnaast is in 2021 het Ondernemersfonds Het Hogeland opgericht. Met subsidie van onze gemeente hebben we het Hogelandster MKB het roer in eigen hand gegeven voor de besteding van deze middelen. Dat leidt tot de eerste positieve resultaten dat doorontwikkeld gaat worden naar economische structuurversterkende initiatieven.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Het MKB toekomstbestendig maken en faciliteren in de energietransitie.	• Zakelijk Energieloket verlengen voor 2024.
»	Continueren ondernemersfonds en door ontwikkelen initiatieven.	• Acties Strategische Ondernemersagenda uitzetten.

Recreatie en Toerisme

Recreatie en toerisme is een belangrijke economische sector in onze gemeente. In 2021 heeft uw raad de Visie en uitvoeringsplan recreatie en toerisme Het Hogeland vastgesteld. De visie is samen met de toeristische sector opgesteld. Onze gezamenlijke ambitie is:

- Meer bezoekers naar Het Hogeland trekken en bezoekers verleiden meer uit te geven. Dit leidt tot meer banen en draagt bij aan het behouden van voorzieningen.
- Iedereen (inwoners en ondernemers) laten meeprofiteren en toerisme en recreatie inzetten om onze gemeente leefbaar en levendig te houden en de trots van eigen inwoners te vergroten.

Op het gebied van recreatie & toerisme werken we samen met veel verschillende organisaties. Stichting Promotie Waddenland is een belangrijke partner voor het uitvoeren van onze ambitie en het uitvoeringsplan recreatie en toerisme. Waddenland is de marketingorganisatie voor onze gemeente. Waddenland is verantwoordelijk voor de toeristische informatievoorziening en de regiomarketing (aantrekken en behouden van bezoekers). Waddenland zorgt ook voor draagvlak bij ondernemers en toeristische productontwikkeling (bijvoorbeeld routes en arrangementen).

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Meer banen in de sector en het behouden van voorzieningen door het trekken van meer bezoekers naar Het Hogeland en het verleiden bezoekers meer uit te geven.	<ul style="list-style-type: none">• Samen met Waddenland, de toeristische ondernemers, collega overheden en andere betrokken partijen, werken aan de actiepunten in het uitvoeringsplan recreatie en toerisme. De actiepunten gaan o.a. over het stimuleren van het beleven van Het Hogeland te voet, per fiets of op het water en het versterken van het (verblijfs)aanbod en het ontwikkelen van routes en arrangementen. We richten ons hierbij vooral op de natuur en cultuur liefhebber en de actieve en/of creatieve bezoeker.• Blijven bijdragen aan samenwerkingen en projecten, in tijd en geld. O.a. Routebureau Groningen, Toekomstprogramma Lauwersmeer en Internationale Dollard Route.• Cofinanciering/subsidie van projecten en evenementen die het toerisme stimuleren. Bijv. routes zoals de Canadian Trail, donkertebelevingsplek Noordpolderzijl, Gastvrijheid aan de Lauwers.• Ondersteunen van ondernemers en organisaties bij vragen en plannen. O.a. startende ondernemers of bij uitbreidingsplannen, werkgroep R&T Winsum en Baflo, voorbereiding, uitvoering en afronding NPG-projecten (WEC, Kunstcentrum De Ploeg, Waterwerken Zoutkamp, Enne Jans Heerd).• Blijven werken aan de verbinding tussen cultuur en erfgoed met recreatie en toerisme

		<p>door goede afstemming en samenwerking in- en extern.</p> <ul style="list-style-type: none"> De verbeterde samenwerking tussen regiomarketing, Marketing Groningen en Visit Wadden (https://www.visitwadden.nl) doorzetten.
»	Inzicht krijgen in cijfers op het gebied van vrijetijdseconomie.	<ul style="list-style-type: none"> Samen met provincie en andere Groninger gemeenten wordt een onderzoek uitgevoerd en een data & monitoring systeem vrijetijdseconomie opgezet.
»	Een nog betere toeristische promotie van ons gebied door een plus op de huidige basistaken van Waddenland.	<ul style="list-style-type: none"> Samen met Waddenland de belangrijkste/ meest urgente onderdelen van hun meerjarenplan uitvoeren binnen de mogelijkheden van de extra financiering. Naast de extra financiering van de gemeente samen met Waddenland zoeken naar financiering voor de overige onderdelen in het meerjarenplan.
»	Een gastvrije watergemeente (als onderdeel van de provincie Groningen) waar het op en langs het water goed recreëren is.	<ul style="list-style-type: none"> De provincie Groningen en Groninger gemeenten hebben een intentieverklaring waterrecreatie ondertekend om samen de basis op orde te krijgen en afstemming in de regio. Daarnaast wordt voor Het Hogeland een kanskaart waterrecreatie ontwikkeld zodat duidelijk wordt waar voor ons gebied de potentie ligt voor het beleven van het water en waar de gemeente op in moet zetten in de toekomst.
»	Kansen voor recreatie en toerisme koppelen aan ontwikkelingen en gebiedsopgaven.	<ul style="list-style-type: none"> Met de realisatie van het WEC wordt Werelderfgoed Waddenzee beleefbaarder. Stichting Promotie Waddenland krijgt een informatiepunt in het WEC, niet alleen voor het promoten van alle bezienswaardigheden en ondernemers in het Lauwersmeergebied maar voor het hele Hogeland. In de gebiedsopgaven voor het Reitdiepgebied en de Waddenkust mogen de koppelkansen voor recreatie en toerisme zeker niet ontbreken.

Risico's per programma

Risico's beleid in relatie tot ontwikkelingen

In 2022 is de uitvoeringsagenda voor het toekomstbestendig maken van bedrijventerreinen vastgesteld. Uitwerking daarvan zal in de komende jaren plaatsvinden door onder meer verduurzaming van gebouwen, aanleg van de juiste infra en dergelijke. Een risico is gelegen in de uitvoeringskracht en investeringsmogelijkheden van bedrijven. Ter (financiële) ondersteuning hierbij hebben we onder meer de verduurzamingslening voor MKB-bedrijven verruimd. Het risico voor ons als gemeente is dat we voor de daadwerkelijke uitvoering afhankelijk zijn van derden.

Ook ondernemers hebben het afgelopen jaar te maken gekregen met hoge energieprijzen en grondstoffentekorten. Het effect hiervan zal zichtbaar worden in 2023, desondanks is het aantal

faillissementen nog altijd historisch laag. Wel neemt hierdoor wellicht investeringsruimte voor ondernemers af, bijvoorbeeld om met ontwikkelingen als de energietransitie om te gaan. De vraag naar producten en diensten blijft onverminderd hoog, waarbij schaarste en doorberekening van hogere kosten de prijzen opdrijven.

De arbeidsmarkt is, in nagenoeg alle sectoren, niet eerder zo krap geweest als nu. Dit kan de (economische) groei belemmeren of zelfs doen afnemen. Ondernemers geven zonder uitzondering aan dat ze te maken hebben met personele krapte. Ondernemers geven aan dat zij minder kunnen bieden/producen dan dat zij hadden gekund met een betere personeelsbezetting. Sommigen bedrijven (horeca) zijn minder open vanwege een uittreding van personeel in de coronaperiode. Er is al jaren een trend van afnemende werkloosheid waar te nemen. Daarnaast stijgt het aantal banen al enkele achtereenvolgende jaren.

Werkloosheid (bron: waarstaatjegemeente):	Aantal banen (bron LISA)
2020 4,4%	16.570
2021 3,4%	17.100
2022 3.2%	17.940

Risico's bedrijfsvoering in relatie tot ontwikkelingen

We willen meer mensen naar onze gemeente trekken en ze verleiden meer uit te geven. Stichting Promotie Waddenland heeft daarvoor een meerjarenplan opgesteld. Dit plan wordt een plus op de basistaken van Waddenland. Samen met Stichting Promotie Waddenland is gezocht naar de financiering hiervan. In de begroting 2024 is voor een periode van drie jaren een bedrag van €100.000 per jaar opgenomen. Ook EBG/team vrijetijdseconomie wordt hierbij betrokken. Het risico van het niet kunnen uitvoeren van het meerjarenplan is dat, qua ambitie en doelen voor de toeristische marketing van onze gemeente, minder ingezet kan worden op de kansen en ontwikkelingen die er liggen op het gebied van toerisme en recreatie in onze gemeente. Met het opnemen van de gevraagde bijdrage in de begroting wordt dit risico gemitigeerd.

Beheersmaatregelen

Ondersteuning van ondernemers waar nodig en samenwerking met partijen die begeleiding kunnen bieden, ter voorkoming van faillissementen en behoud van werkgelegenheid. Daarnaast zetten we in op samenwerking met partijen in het gebied om kennis te delen en samen op te trekken. Ten aanzien van de bedrijfsvoering en doelstellingen vindt monitoring op reguliere basis plaats.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Enexis Holding N.V.
- CSV Amsterdam B.V.
- Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.
- Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord-Nederland (VEGANN)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Economie en Werkgelegenheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	1.809	2.769	1.620	1.620	1.620	1.620
Incidenteel			150	100	100	
Totaal lasten	1.809	2.769	1.770	1.720	1.720	1.620

Baten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	1.973	848	924	924	924	924
Incidenteel						
Totaal baten	1.973	848	924	924	924	924
Saldo programma *)	164	-1.921	-845	-795	-795	-695

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Versterking centrum Winsum	-36					
Ruimte voor ondernemers	10	-205	115	115	0	0
Totaal mutaties	-26	-205	115	115	0	0

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Economie en werkgelegenheid begroting 2023	1.921	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	44	V
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	6	N
- Storting in voorziening incidenteel in 2023 niet in 2024	281	V
- Conform de kadernota is bijdrage aan Stichting Promotie Waddenland verhoogd.	100	N
- Vanwege structurele meeropbrengsten in de realisatie hebben we de opbrengst van de Toeristenbelasting (+ € 20k) en die van de Forensenbelasting (+ € 30k) verhoogd.	50	V
- Opgevoerde incidentele posten 2024; - Bijdrage Delfsail 2024 (cf KDN)	50	N
- Vervallen incidenteel 2023; - Boerderij van de Toekomst - Detailhandelsvisie - Kosten div. grondexploitatie - Inc. onderhoud De Blink - Storting voorziening Het Aanleg, Winsum - Kosten advies en onderzoek bedrijventerreinen - Budgetoverheveling Fonds Economische Versterking - Budgetoverheveling uitvoeringsprogramma Wadden - Budgetoverheveling acquisitie van bedrijven	831	V
- Overige mutaties < €40.000	26	V
Saldo Programma Economie en werkgelegenheid begroting 2024	845	

4. Leefbaarheid & Voorzieningen

Omschrijving

Wij vinden het belangrijk dat iedere inwoner van onze gemeente goed kan opgroeien, leven en wonen in de breedste zin van het woord. Bij dit programma zijn meerdere aspecten belangrijk.

Het gaat zowel om het voorzien in goed onderwijs (van peuterspeelzaalwerk tot middelbare school), leerlingenvervoer, adequate onderwijshuisvesting en scholenspreiding, als om een aantrekkelijk accommodatie- en activiteiten aanbod op het gebied van sport, kunst en cultuur. Daarnaast gaat het om passende huisvesting en een prettige leefomgeving met basisvoorzieningen in de buurt. Die leefomgeving heeft goed onderhoud en beheer nodig van het openbaar groen.

Inwoners werken ook zelf aan het verbeteren van de leefbaarheid. Daarom investeren we in krachtige, betrokken buurten en dorpen, die de ruimte krijgen om invloed te kunnen uitoefenen op hun eigen leefomgeving.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 4.1 Openbaar basisonderwijs
- 4.2 Onderwijshuisvesting
- 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken
- 5.1 Sportbeleid en activering
- 5.2 Sportaccommodaties
- 5.3 Cultuurpresent., -productie en -participatie
- 5.4 Musea
- 5.5 Cultureel erfgoed
- 5.6 Media
- 5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Beleidskader

Het Koersdocument *Transformatie Sociaal Domein (2020-2030)* is uitgewerkt in een integraal beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving “*Naar een nieuw sociaal domein*”: maatwerkgericht, nuchter en solide. Langs de vier strategische doelen van meer veerkracht, meer preventie, meer maatwerk en meer innovatie werken we aan een toekomstbestendig sociaal domein en een sterke samenleving. Aanvullend daarop zijn andere initiatieven van belang voor dit programma, zoals de Regiodeal of De sociale agenda van *Nij begun op weg naar erkenning, herstel en perspectief*.

We investeren in sterke gemeenschappen die zelfredzaamheid en samenredzaamheid voorop hebben staan, naar leefbare dorpen waar het goed wonen is, met elkaar en voor elkaar. Daarom werken we aan vitale dorpen en brede welvaart.

Binnen dit programma zijn de volgende verschillende beleidsdocumenten vastgesteld.

- Visie Inwonerkracht Het Hogeland;
- Cultuurvisie gemeente Het Hogeland 2020-2023 'Groots in kleinschaligheid';
- Erfgoedvisie Het Hogeland;
- Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob);
- Woonvisie Het Hogeland;
- Groenbeleid gemeente Het Hogeland 2021 - 2030;
- Prestatieafspraken volkshuisvesting Het Hogeland;
- Dorpshuizenbeleid Het Hogeland;

- Beleidsvisie Sport en Bewegen in Het Hogeland (2021 – 2030);
- Lokale Educatieve agenda 2023-2033
- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs;
- Verordening leerlingenvervoer;
- Verordening Financiële en Materiële Gelijikstelling;
- Subsidieregeling peuteropvang;
- Beleidsplan jeugdsozen “Ruimte voor jongeren”

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Leefbaarheid & Voorzieningen

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

<i>Verplichte beleidsindicatoren</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Absoluut verzuim	<i>Aantal per 1.000 leerlingen</i>	0,0	4,8
Relatief verzuim	<i>Aantal per 1.000 leerlingen</i>	6	21
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	<i>% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs</i>	1,4	2,1
Niet-sporters	<i>%</i>	59,0	48,0

<i>Stuurgegevens</i>	<i>Eenheid</i>	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Prognose 2023	Beoogd 2024
Openbare basisscholen	<i>Aantallen</i>		12	12	12
Openbare voortgezet onderwijsscholen	<i>Aantallen</i>		1	1	1
Openbare nevenvestigingen voortgezet onderwijsscholen	<i>Aantallen</i>		2	2	2
geplande versterking en nieuwbouw van scholen i.h.k.v. scholenprogramma	<i>Aantallen</i>		7	0	0
Uitrollen de Bibliotheek op school (dBos)	<i>Aantallen</i>	20	Alle 33 basisscholen hebben DBos	V	V
uitrollen Platformfunctie Bibliotheek 4 kernen	<i>Percentage</i>	40%	60%	75%	90%
Meldingen over bomen	<i>Aantallen</i>		414	<271	
Meldingen over plantsoenen/ groen voorzieningen	<i>Aantallen</i>		699	<843	
Meldingen/ klachten speelvoorzieningen	<i>Aantallen</i>		43	<43	
Meldingen over begraafplaatsen	<i>Aantallen</i>		28	<52	

Overzichtsk kaart Woonzorginitiatieven	<i>Status</i>		Gereali- seerd in Google maps		
Beschermd wonen cliënten geplaatst door woningcorporaties	<i>Aantallen</i>		4	ntb	5
Geplaatste statushouders	<i>Aantallen</i>		77	116	Nnb
Plaatsingen Oekraïense vluchtelingen in gemeentelijke en particuliere opvang	<i>Aantallen</i>		179		
Jongeren in het kader van project Wonen, leren en werken (voorheen kamertraining)	<i>Aantallen</i>		2	6	Nnb
Nieuwe dorpsplannen geïnitieerd.	<i>Aantallen</i>		1		2
Ten minste X% van de dorpen heeft ten minste X% van hun dorpsbudget opgebruikt	<i>Percentage</i>				70
MJOP opgesteld voor dorpshuizen	<i>Aantallen</i>				30

Leefbaarheid

We zetten (steeds meer) in op de kracht en ideeën van onze inwoners. Ieder dorp heeft immers een eigen karakter en kijkt op wat een 'leefbare woonomgeving' inhoudt. We stellen ons op als gelijkwaardig partner en faciliteren lokale initiatieven, zodat de inwoner in 2024 (nog) meer regie krijgt over hun eigen leefomgeving en (woon)geluk. Dat moet in het kader van landelijke wetgeving, maar we willen het ook zelf.

Strategische dorpsplannen zijn vanuit de Woonvisie de speerpunt: daarmee geven we met inwoners en maatschappelijk partners richting aan de ontwikkeling van een dorp. Het is dus een vorm van co-creatie. Om onze rol daarin goed te kunnen vervullen is het essentieel dat onze medewerkers over eenduidige informatie en integraal afgestemde richtlijnen beschikken.

Kleinere ingrepen of projecten laten we het liefst zo veel mogelijk aan de inwoners zelf over en wij faciliteren hen bij het organiseren daarvan. Want in het Beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving staat: "In het nieuwe sociaal domein is noaberschap, het naar elkaar omkijken, de regel. Elkaar kunnen ontmoeten is daarbij belangrijk; als gemeente willen we deze plekken van ontmoeting dan ook behouden en stimuleren.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Strategische dorpsplannen positioneren als gemeente breed instrument om de leefbaarheid in dorpen samen met inwoners en maatschappelijk partners te verbeteren.	<ul style="list-style-type: none"> • We laten het Programma Wehe - Den Hoorn en het Strategisch Dorpsplan Baflo - Rasquert evalueren, zodat we toekomstige dorpsplannen effectiever vorm kunnen geven. • We ontwikkelen samen met andere programma's en afdelingen een eensgezinde aanpak, zodat het maken van strategische dorpsplannen zowel voor inwoners als

		medewerkers een eenduidig en effectief proces is.
»	Inwoners in staat stellen om blijvend regie uit te oefenen over de invulling van hun leefomgeving en (woon)geluk.	<ul style="list-style-type: none"> • We initiëren vanuit die gezamenlijke aanpak twee strategische dorpsplannen. • We maken de dorpsbudgetten structureel en geven de kaders ervan verder vorm.
»	Dorpshuizen een stabiele financiële basis bieden, zodat ze goed kunnen (blijven) fungeren als ontmoetingsplek.	<ul style="list-style-type: none"> • We bieden meer maatwerk, om recht te doen aan de verschillen in grootte, activiteiten en OZB. Daartoe verhogen we het budget. • We laten voor elk dorpshuis een meerjarenonderhoudsplan (MJOP) opstellen.
»	In 2023 heeft er harmonisatie van jeugdsozenbeleid plaatsgevonden.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan het in 2023 vastgestelde jeugdsozenbeleid.

Wonen, zorg en welzijn

Het is een wettelijke taak om te zorgen voor sociale huurwoningen voor inwoners die geen woning kunnen kopen. Daarbij hebben we een opgave om diverse aandachtsgroepen te huisvesten. We stellen een woonzorg visie op en stemmen deze af in de regio met de woningcorporaties en de zorg en welzijnsinstellingen. In de Woonzorgvisie maken wij de behoefte aan huisvesting van aandachtsgroepen en ondersteuning zichtbaar. Dit krijgt een vertaling in de woningbouwprogrammering.

In het kader van wonen, welzijn en zorg vinden we de volgende uitgangspunten belangrijk: aardbevingsbestendigheid, het samen wonen van verschillende doelgroepen (zorg en niet-zorg), kleinschaligheid, flexibel bruikbare panden, en het plaats bieden aan wijk- en dorpsfuncties in zorggebouwen. Daarnaast vraagt het ook dat woningeigenaren hun eigen verantwoordelijkheid nemen voor het aanpassen van de woning op veranderende woonbehoeften.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Er is een sociale huurvoorraad die toekomstbestendig is (veilig, energiezuinig, levensloopbestendig) voor mensen die niet in staat zijn om zelf een woning te kopen.	<ul style="list-style-type: none"> • In de prestatieafspraken Volkshuisvesting maken we afspraken met de woningcorporaties en de huurdersorganisaties over aantallen toe te voegen sociale huurwoningen (zie ook programma 6)
»	Bepaalde (kwetsbare) groepen huurders (aandachtsgroepen) die moeilijk toegang hebben tot een woning vinden met voorrang een plek in de sociale huur.	<ul style="list-style-type: none"> • We maken met de woningcorporaties afspraken over het geven van voorrang aan specifieke groepen huurders (aandachtsgroepen) waaronder statushouders, mensen uit Beschermd wonen en kwetsbare jongeren die vanwege problematiek niet meer thuis kunnen wonen. • We stellen in overleg met de regio en de woningcorporaties en huurdersorganisaties een huisvestingsverordening en urgentieverordening op.
»	Er is in de gemeente voldoende aanbod van voorzieningen op het gebied van wonen, zorg en welzijn, waar iedereen terecht kan. Inwoners en partners werken daarbij samen	<ul style="list-style-type: none"> • We stellen een woonzorgvisie op en stemmen deze af met de regio.

	aan een gecombineerd aanbod van wonen/welzijn/zorg.	<ul style="list-style-type: none"> • We informeren de inwoners over de voorzieningen op het gebied van wonen, zorg en welzijn via een informatiecampagne.
»	In de particuliere huursector worden woningzoekenden, huurders en arbeidsmigranten beschermd tegen ongewenste verhuurpraktijken.	<ul style="list-style-type: none"> • We richten een meldpunt in waar woningzoekenden, huurders en arbeidsmigranten zich kunnen melden als zij ongewenste verhuurpraktijken ervaren. • We handhaven bij verhuurders die zich niet houden aan de normen voorgoed verhuurderschap.

Onderwijshuisvesting

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de huisvesting van scholen in het basisonderwijs, voortgezet en speciaal onderwijs. Voorwaarden voor onder andere nieuwbouw, vervangende bouw en de eerste inrichting van een school zijn vastgelegd in de Verordening Voorzieningen Onderwijshuisvesting Gemeente Het Hogeland 2019. In onze gemeente zijn veel schoolgebouwen, mede door de versterkingsopgave, al toekomstbestendig gemaakt.

In 2023 is gewerkt aan een nieuw Duurzaam Integraal Huisvestingsplan (DIHP). Deze zal op korte termijn aan uw raad worden voorgelegd met een voorstel over de beschikbaar te stellen investeringskredieten. Samen met de schoolbesturen zijn criteria vastgesteld voor de volgorde waarin vervangende nieuwbouw van schoolgebouwen wordt uitgevoerd. Hierin zijn ook koppelkansen met ontwikkelingen in de kinderopvang en het dorp meegenomen.

Daarnaast stellen we onderwijshuisvesting beschikbaar voor nieuwkomers en Oekraïense kinderen op het primair onderwijs. In het tijdelijke schoolgebouw in Uithuizermeeden krijgen alle nieuwkomers, die wonen op de noodlocaties van het COA in Winsum en Uithuizen, onderwijs. In Winsum zijn taalklassen voor het primair onderwijs in de 9-Wieken gevestigd. Hier gaan anderstalige kinderen, waaronder kinderen van statushouders en Oekraïners drie dagen per week naar toe. Via het leerlingenvervoer worden de leerlingen naar de taalklas vervoerd. De andere dagen volgen deze kinderen onderwijs in het dorp waar ze wonen.

Voor leerlingen in het voortgezet onderwijs is een Internationale SchakelKlas (ISK) gestart. Deze is gevestigd in de voormalige basisschool de Rank in Warffum.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Toekomstbestendige en hoogwaardige huisvesting met een goed binnenklimaat voor het primair en voortgezet onderwijs.	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van het DIHP zijn de onderwijshuisvestingsaanvragen beoordeeld.

Onderwijsbeleid en leerlingzaken

Onderwijs is cruciaal voor de ontwikkeling van onze jeugd. De eerste verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de ouders. Wij bieden ondersteuning waar dat nodig is en zorgen voor goede (voor)schoolse voorzieningen. De gemeente heeft een aantal wettelijke taken op het gebied van het onderwijs:

- Leerlingenvervoer naar speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs;
- Het uitvoeren van de leerplichtwet;
- Het voorkomen van onderwijsachterstanden.

In 2023 is de Lokaal Educatieve Agenda vastgesteld voor de periode 2023 tot en met 2033. Hiermee is door alle LEA-partners (schoolbesturen, GGD, Kinderopvangorganisaties en Kansrijke Groningers) een gezamenlijke koers voor de lange termijn bepaald. We hebben ons gecommitteerd aan vier thema's:

1. Kind centraal
2. Leven lang ontwikkelen
3. Ieder kind doet mee
4. Taal

Door deze samenwerking bieden we een rijk aanbod voor ieder kind in zijn eigen omgeving. Hierdoor kunnen kinderen zich optimaal ontwikkelen in onze gemeente.

Daarnaast zetten wij ons samen met de schoolbesturen in voor het vergroten van kansengelijkheid binnen het onderwijs. Dat doen wij door middel van de volgende projecten:

- Tijd voor Toekomst: het aanbieden van een verrijkte schooldag op zes basisscholen.
- Kansrijke Groningers: een ICT-programma op het basis- en voortgezet onderwijs en lessen in techniek en ondernemen.
- Gelijke Kansen Alliantie: Kennisdeling, het verbeteren van gelijke kansen in het onderwijs en aansluiten onderwijs - arbeidsmarkt.

Het leerlingenvervoer is ook een onderdeel van het onderwijsbeleid. Onder bepaalde voorwaarden kunnen ouders van kinderen, die een speciale school voor basisonderwijs, speciaal onderwijs of speciaal voortgezet onderwijs bezoeken in aanmerking komen voor een vergoeding voor het leerlingenvervoer. Het zelfstandig reizen, al dan niet onder begeleiding, met het openbaar vervoer wordt gestimuleerd om zo de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van kinderen in het voortgezet speciaal onderwijs vergroten. Ook wordt de betrokkenheid van ouders bij de schoolgang van de kinderen gestimuleerd door eigen vervoer te vergoeden in plaats van taxivervoer.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Een impuls geven aan digitale vaardigheden van leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs.	<ul style="list-style-type: none"> • We zetten het ICT-programma van Kansrijke Groningers (KG) voort tot en met 2026. Door dit programma krijgen leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs les in programmeren, mediawijsheid, internetveiligheid en robotica. In deze nieuwe subsidie periode breidt Kansrijke Groningers het aanbod voor scholen uit naar de programma's Techniek en Ondernemen.
» We willen leesbevordering voor kinderen stimuleren. Leesbevordering op jonge leeftijd heeft een positief effect op taalontwikkeling en leesvaardigheden.	<ul style="list-style-type: none"> • We bieden leerlingen vroegtijdig een leesaanbod aan door middel van de volgende programma's: <ul style="list-style-type: none"> - 'De Bibliotheek op School'. Dit is een programma dat zich richt op het stimuleren van lezen en het vergroten van leesplezier. - 'Boekstart in de Kinderopvang'. Dit richt zich zowel op het voorlezen op de kinderopvang als thuis door de ouders. - De vakantie voorleestent'. Door in de zomervakantie te blijven lezen blijft het leesniveau op peil.

»	Een passend voorschools aanbod voor ieder kind vanaf 2 jaar.	<ul style="list-style-type: none"> • Door middel van subsidie is peuteropvang voor alle peuters toegankelijk. • Voor kinderen vanaf 2,5 jaar met een taalachterstand is er een aanvullend aanbod in de vorm van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE). • We bieden een VVE-aanbod aan op de COA-locaties voor niet Nederlandstalige peuters.
»	We bereiken meer dan 90% van de kinderen met een risico op een taal- of ontwikkelingsachterstand met een VVE programma.	<ul style="list-style-type: none"> • In het VVE-kwaliteitskader zijn afspraken gemaakt met schoolbesturen, voorschoolse aanbieders en de jeugdgezondheidszorg over de uitvoering van VVE. Onder andere over de doelgroep definitie. Het Kwaliteitskader is in 2023 geëvalueerd en bijgesteld. Het huidige kader geldt voor de periode 2023-2026. • Eind 2023 is onderzoek gedaan naar de kwaliteit van voor- en vroegscholen op locatieniveau. In de periode 2024 tot en met 2026 voeren de locaties de adviezen uit die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen om de educatieve kwaliteit te versterken.

Passend onderwijs

Op basis van de Wet Passend Onderwijs moeten alle leerlingen een plek krijgen op een school die past bij hun kwaliteiten en hun mogelijkheden. Passend Onderwijs moet ervoor zorgen dat elk kind het beste uit zichzelf haalt. Scholen bieden daarom extra hulp aan leerlingen die dit nodig hebben, zoals kinderen met leer- of gedragsproblemen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Elk kind krijgt onderwijs op zijn/haar niveau. Dit is zowel het cognitief als emotioneel niveau.	<ul style="list-style-type: none"> • We werken volgens de vastgestelde ondersteuningsroutes VO en PO die bijdragen aan het terugdringen van het aantal voortijdig schoolverlaters en thuiszitters.
»	Problemen van leerlingen tijdig signaleren en ondersteuning bieden vanuit een voorliggende voorziening. Hiermee willen we voorkomen dat leerlingen onnodig gebruik moeten maken van geïndiceerde jeugdhulp.	<ul style="list-style-type: none"> • We financieren: <ul style="list-style-type: none"> - De jeugdverpleegkundige als schoolcontactpersoon op het primair onderwijs; - Schoolmaatschappelijk werk (SMW) op het voortgezet onderwijs; - School als Wijk (SAW) op het MBO in de provincie.

Sportbeleid en activering

De vastgestelde 'Visie Sport en Bewegen' (2021) vormt de basis van het sport- en beweegbeleid. In deze visie zijn 4 ambities opgenomen:

1. sport & bewegen in een uitnodigende- en veilige omgeving;
2. sport & bewegen met vitale- sport- en beweegaanbieders;
3. sport & bewegen van jong tot oud;
4. inclusief sporten en bewegen

Dit leidt jaarlijks tot uitvoeringsplannen, waarbij het herijkte sportakkoord momenteel het meest actueel is. Door de integrale samenwerking met de brede SPUK GALA kunnen we én extra impuls geven én extra bijdragen aan de doelen 'meer veerkracht' en 'meer preventie' uit het beleidsplan.

De focus ligt hierbij op met name jeugd, kwetsbare inwoners en ouderen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Het is onze ambitie om 'gemeente-breed' zoveel mogelijk inwoners een leven lang plezier te laten beleven aan sporten en bewegen. De specifieke aandacht gaat hierbij uit naar kinderen, ouderen en inwoners met een beperking.	<ul style="list-style-type: none"> • Het ondersteunen van sportaanbieders in hun primaire proces (stevig fundament); • Het aanbod vergroten door in te spelen op particuliere initiatieven (meer betekenis); • Gemaakte plannen in GALA en Sportakkoord uitwerken naar de praktijk, in samenwerking met de ketenpartners (groter bereik); • Monitoren op behaalde doelen en resultaten.

Sportaccommodaties

We willen dat onze sportaccommodaties kwalitatief verantwoord en veilig kunnen worden gebruikt. We gaan de harmonisatie in beleid verder vorm en inhoud geven, met als streven een vergelijkbaar gebruik door de bewegende en sportende inwoner van de gemeente te realiseren. Ook vestigen wij aandacht op het verantwoord en veilig gebruik van onze openbare ruimten voor sport- en beweegactiviteiten.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Buitensportaccommodaties verduurzamen.	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen Plan van Aanpak op grond van data-inventarisatie, en start maken met de uitvoering; • Toekomstgericht plannen ontwikkelen.
» Realiseren van een stevig sportfundament met vitale sportaanbieders.	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen aandacht voor (veilig en verantwoord) sporten op sportaccommodaties, maar ook in openbare ruimten; • Bestaande sportaccommodaties qua onderhoud en inrichting up-to-date houden. Daar waar nodig bevorderen van zelfredzaamheid én zelfwerkzaamheid.

Cultuur en bibliotheken

De Cultuurvisie 'Groots in kleinschaligheid' 2020-2023 wordt voor het komende jaar geactualiseerd in het uitvoeringsplan Cultuurvisie.

Muziekschool Hunsingo, muziekschool Noordakkoord en Theaterschool Wonderboom zijn per 2021 gefuseerd tot het Kunst- en Cultuurcentrum Het Hogeland. Het Kunst- en Cultuurcentrum is onze hoofdaanbieder van buitenschools muziek- en cultuuronderwijs.

De bibliotheek dient voor alle inwoners toegankelijk te zijn. Met vier centraal gelegen, waardevrije, openbare, laagdrempelige fysieke bibliotheken in Leens, Uithuizen, Bedum, Winsum.

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
<p>» Overal cultuur van en voor iedereen.</p> <p>Vernieuwing en innovatie in de cultuursector om de cultuursector te laten aansluiten bij en/of bij te laten bijdragen aan de ontwikkeling van de samenleving.</p> <p>Cultureel ondernemerschap en culturele profilering.</p> <p>De impact van culturele activiteiten op de brede welvaart verhogen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteunen, stimuleren en kenbaar maken van initiatieven en projecten van het Jeugdcultuurfonds, het Taalhuis, maatjesprojecten, de Bibliotheek op School. • Samen met de provinciale steuninstelling K&C, Cultuureducatie binnen schools, verbinden met lokale partijen, en zo de impact op cultuureducatie vergroten. • Aanjagen van nieuwe initiatieven in de sector. We bevorderen o.a. de samenwerking met andere sectoren. We omarmen vernieuwende initiatieven en projecten en ondersteunen deze financieel. • Zoeken naar zinvolle vormen van ontmoeting tussen de sector en andere partijen en actief meedenken met externen over plannen, ten behoeve van cross-overs met andere sectoren en om cultureel ondernemerschap te versterken. • Benoemen, versterken en promoten van het culturele profiel en het verhaal van het Hogeland, samen met Erfgoed en Recreatie & Toerisme. Dit doen wij samen met Stichting Promotie Waddenland. • Inzetten van de cultuurcoaches om cultuur effectiever in te zetten als middel van preventie binnen het sociaal domein en ter bevordering van de brede welvaart. Dit nemen we mee in het uitvoeringsplan van de Cultuurvisie. • Gemaakte plannen in GALA uitwerken naar de praktijk, in samenwerking met het culturele veld, voor een sterkere verbinding tussen cultuur en het voorliggende sociale veld.
<p>» Eén aanbieder van muziek- en cultuuronderwijs. Met als doel een evenredige verspreiding van het aanbod in de gemeente en het verhogen van de kwaliteit van het aanbod.</p> <p>Vernieuwing en versterking in muziek- en cultuuronderwijs.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wij financieren het Kunst- en Cultuurcentrum, maken afspraken over het aanbod van en over de kwaliteit van het aanbod. • Inzetten van cultuurcoaches om het onderwijs en de culturele sector meer met elkaar te verbinden en vernieuwende educatieve projecten aan te jagen. • Financieren van binnenschoolse projecten die het onderwijs met andere sectoren verbinden. • Zorgen we voor versterking en thematische verdieping van het cultuureducatie-aanbod. Een voorbeeld is een educatiepakket over Lauwersoog Werelderfgoedcentrum.

»	<p>De bibliotheek is er voor iedereen: Vier centraal gelegen, waardevrije, openbare, laagdrempelige fysieke bibliotheken in Leens, Uithuizen, Bedum, Winsum. Met een vraaggericht aanbod op de programma lijnen een Leven lang leren, de Taal als basis, Meedoen in de samenleving en werken aan geletterdheid.</p> <p>Extra aandacht besteden aan de maatschappelijke meerwaarde van de bibliotheek en de verbinding met het sociaal Domein.</p> <p>Extra aandacht voor het vergroten van het bereik van inwoners in de gemeente.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aanhaken bij de centrumplannen in Bedum en Winsum om de mogelijkheden te onderzoeken te verhuizen naar een centralere, aantrekkelijke plek met lagere huisvestingskosten. • Verder bouwen aan de maatschappelijk educatieve functies: de bibliotheek als een fysiek podium, een platform voor inwoners, instellingen en community's door te faciliteren en organiseren van activiteiten en programma's voor verschillende doelgroepen. • In samenwerking en afstemming met partners uit het sociaal domein toewerken naar informatiepleinen. In dit plein komt het aanbod van de bibliotheek, de gemeente, het Informatiepunt Digitale Overheid (IDO) en netwerkpartners op één plek. • Inzetten van mobiele dienstverlening door wekelijks een bus van Biblionet in te zetten om ook buiten de muren van de bibliotheek zichtbaar te zijn en te onderzoeken waar behoefte aan is. Op basis van de vraag kunnen activiteiten en dienstverlening ook daar plaats vinden waar geen fysieke bibliotheek is i.s.m. netwerkpartners sociaal domein.
»	Organisatorisch en financieel gezonde musea.	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met de musea en de provincie onderzoeken we op welke wijze de exploitatie ervan geoptimaliseerd kan worden. • We sturen op samenwerking tussen de musea. Zowel op gemeentelijk als provinciaal niveau.

Openbaar groen

Openbaar groen is een factor die bijdraagt om gevolgen van klimaatverandering positief te kunnen beïnvloeden. Het vergroten van biodiversiteit is een belangrijk uitgangspunt bij nieuwe ontwikkelingen en beheer van openbaar groen. Het effect van plantenziekten en -plagen is regelmatig te zien in de gemeente. Vooral essentaksterfte eist nog steeds veel slachtoffers. Klimaatverandering kan in de toekomst leiden tot nieuwe plantenziekten en -plagen in de regio.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Een (groen) veilige en prettige leef- en werkomgeving.	<ul style="list-style-type: none"> • Inspecteren van bomen maatregelen nemen; • Omgevingsbewust ontwerpen en inrichten; • Betrekken van inwoners.
» Minimaal vastgestelde kwaliteit niveau B behouden.	<ul style="list-style-type: none"> • Kwaliteit monitoren; • Extra herinrichten/ omvormen van groen.
» Natuurwaarden en boomstructuren in stand houden en verbeteren.	<ul style="list-style-type: none"> • Afstemmen van inrichting, beheer en onderhoud groen op natuurwaarden; • Aanvullen onvolledige wegbeplanting; • Aanvragen van extra subsidies.

Speelvoorzieningen

De gemeente stimuleert inwoners om eigen initiatieven te nemen, bij speelvoorzieningen wordt daar veel gebruik van gemaakt. Het dorpsbudget wordt regelmatig aangevraagd om speelvoorzieningen aan te leggen/te verbeteren. Dit leidt tot een toename van beheerkosten, bij het toestaan van initiatieven is dit een belangrijk aandachtspunt. Het realiseren van initiatieven met behulp van subsidies leidt in de toekomst tot verwachtingen waar de gemeente niet altijd aan kan voldoen. De gemeente houdt geen rekening met de vervanging van deze zelf aangevraagde en geplaatste speeltoestellen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Veilige en functionerende speelvoorzieningen.	<ul style="list-style-type: none">• Uitvoeren van veiligheids- en functionele inspecties;• Verhelpen van onveilige situaties en geconstateerde gebreken;• Toetsen initiatieven van inwoners op gestelde (veiligheids)voorwaarden.
»	Aantrekkelijke speelvoorzieningen voor alle doelgroepen.	<ul style="list-style-type: none">• Betrekken doelgroepen bij planvorming;• Adviseren en faciliteren bij initiatieven van inwoners.

Begraafplaatsen

In 2022 is de beheerverordening begraafplaatsen aangepast. Hierdoor is er voor nabestaanden nu grafrecht mogelijk voor een periode van tien jaar. Tegelijk kunnen ruimingsplannen sneller worden uitgevoerd dan voorheen, zodat er beter grip is op voldoende begraafcapaciteit voor alle inwoners. Daarmee wordt geprobeerd om nieuwe uitbreiding van begraafplaatsen in de toekomst te voorkomen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een waardige omgeving voor respectvol kunnen bijzetten en herdenken van overledenen.	<ul style="list-style-type: none">• Focussen op een hoog kwaliteitsniveau openbaar groen door kwaliteitsimpuls;• Stimuleren en faciliteren onderhoud door vrijwilligers;• Aanduiden locaties voor as verstrooiing;• Inventariseren opties voor gedenkzuilen en bijzetten urnen.
»	Voldoende capaciteit voor bijzetten.	<ul style="list-style-type: none">• Benutten herinrichting voor extra capaciteit;• Opstellen ruimingsplannen.
»	(behouden van) Waardevolle graven.	<ul style="list-style-type: none">• (Waarde)beoordelen van te ruimen graven;• Inpassen waardevolle graven in inrichtingsplannen;• Herstellen waardevolle graven.

Subsidies

Wij willen de inwoners van Het Hogeland aanmoedigen om activiteiten te organiseren. Dat doen wij door subsidie te geven. Subsidies dragen bij aan een fijne leefomgeving in onze gemeente. Hiermee willen wij ook de sociale samenhang tussen de inwoners verbeteren. Wij hebben de volgende doelen om dit te bereiken.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het subsidieteam is laagdrempelig en makkelijk bereikbaar. Inwoners ervaren geen drempel om een subsidieaanvraag in te dienen.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij zorgen dat de informatie over subsidies op de website altijd up-to-date en overzichtelijk is. • Wij denken met inwoners mee en geven tips over subsidiemogelijkheden (zowel binnen als buiten de gemeente).
»	Alle subsidieaanvragen worden behandeld door het Subsidieteam (Subsidieloket)	<ul style="list-style-type: none"> • Wij werken actief samen met andere afdelingen binnen de gemeente.

Archeologie

Bij ruimtelijke initiatieven moet worden onderzocht in hoeverre bodemingrepen (zoals graven, ploegen, funderen) het archeologisch bodemarchief kunnen aantasten. Bij aantasting van archeologie stelt de gemeente – in haar rol als bevoegd gezag – voorschriften op om de archeologie te borgen. De beleidskaart archeologie speelt hierbij een belangrijke rol.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Verantwoorde borging van de archeologie.	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseren en begeleiden bij initiatieven van inwoners, ondernemers ('bodemverstoorders'). • Ruimtelijke initiatieven toetsen op gevolgen voor archeologie en begeleiden van borgen archeologische waarden (vooronderzoek, opgravingen). • Actueel houden, harmoniseren en verbeteren van de beleidskaart en daarin een digitaliseringsslag maken. • Harmoniseren en actualiseren van archeologie in facetbestemmingsplan of omgevingsplan.

Beleid erfgoed en monumenten

Erfgoed

Binnen de ruimtelijke ordening is erfgoed een belangrijke en wettelijke taak. Onder meer de huidige Erfgoedwet en ruimtelijke wetgeving verplichten gemeenten om zowel archeologie als gebouwd erfgoed te borgen in vergunningaanvragen en ruimtelijke plannen. Daarnaast is erfgoed belangrijk voor een aantrekkelijke gemeente, voor zowel inwoners als bezoekers.

Gebouwd erfgoed

De instandhouding van rijksmonumenten zoals borgen, boerderij, molens, huizen en andere rijksmonumenten die van historische waarde zijn, is van groot belang. Ook gemeentelijke monumenten zijn van waarde en hebben nagenoeg dezelfde bescherming als rijksmonumenten. Wij zien het als onze taak om het behoud ervan te borgen in de vergunningverlening en de waardering van erfgoed in het algemeen uit te dragen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Instandhouding gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten.	<ul style="list-style-type: none"> • Het begeleiden van vergunningaanvragen samen met de monumentencommissie en

		(waar nodig) de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).
»	Bescherming cultuurhistorische waarden landschap, gebouwen en unieke kenmerken van het landschap. Borgen van de ruimtelijke kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Het leveren van maatwerk. • Het evalueren en zo nodig ontwikkelen van een afwegingskader voor karakteristieke gebouwen. • De erfgoedvisie 'Erfgoed op Hogelandster wijze' nader uitwerken.
»	Bekendheid erfgoed.	<ul style="list-style-type: none"> • Invulling geven aan de Open Monumentendag. • Communicatie rondom erfgoed intensiveren. • Verbinding met recreatie en toerisme houden.

Risico's per programma

Risico's beleid in relatie tot ontwikkelingen

De demografische samenstelling van onze gemeente verandert. Over het algemeen hebben we te maken met vergrijzing en ontgroening. Deze veranderingen hebben ook invloed op de vraag en het aanbod van de voorzieningen binnen de gemeente en hebben daarmee direct invloed op de leefbaarheid. Het speelveld is continu in beweging.

Deze demografische ontwikkelingen hebben direct effect op thema's als passende huisvesting, onderwijs, zorg, sport en kunst & cultuur. De gemeente is mede afhankelijk van derden en burgerinitiatieven die (mede) verantwoordelijk zijn voor deze voorzieningen. De gemeente houdt de ontwikkeling in de gaten waarbij het zich inzet om de leefbaarheid van Het Hogeland op voldoende niveau te houden. Samenwerking met partners uit de samenleving is daarbij noodzakelijk.

Het risico dat voorzieningen verloren gaan heeft mogelijk tot gevolg dat in delen van de gemeente het minder aantrekkelijk is om te gaan wonen. Vanuit de verschillende visiedocumenten en vanuit het coalitieakkoord is hier aandacht voor. Tevens zijn deze thema's onderdeel van het gesprek en inspanning met betrekking tot de realisatie van de 'brede welvaart'.

Beheersmaatregelen

Om dit risico in te dammen hebben we gezocht naar alternatieve dekking. Hiervoor hebben we een aanvraag voor een Regio Deal in voorbereiding. Samen met andere partners wordt ingezet om de brede welvaart op Het Hogeland te verbeteren. Deze inspanningen op het thema brede welvaart zal er toe moeten leiden dat de leefbaarheid op Het Hogeland wordt verbeterd.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Stichting de Beemden

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Leefbaarheid en Voorzieningen (x € 1.000)

Lasten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	17.798	21.734	20.059	19.830	20.091	19.982
Incidenteel			296	250		
Totaal lasten	17.798	21.734	20.355	20.080	20.091	19.982

Baten						
Structureel	3.363	4.331	1.869	1.869	1.869	1.869
Incidenteel						
Totaal baten	3.363	4.331	1.869	1.869	1.869	1.869
Saldo programma *)	-14.435	-17.403	-18.486	-18.211	-18.223	-18.113

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Scholenprogramma	0	288				
Onderwijshuisvesting	30	30	-8	30	30	30
Krimp en Leefbaarheid	0	-175	-160			
Totaal mutaties	30	143	-168	30	30	30

P10

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Leefbaarheid en voorzieningen begroting 2023	17.403	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	66	V
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	1.507	N
- Inmiddels hebben we een nieuw energiecontract. Dit nieuwe contract laat een forse stijging zien van de energieprijzen. De budgetten voor energie zijn verhoogt met 100%. De verhoging is gedekt uit de stelpost voor prijscompensatie.	570	N
- Conform onderhoudsplan gebouwen wordt er in 2024 meer (meerjarig) onderhoud uitgevoerd, dit wordt gedekt door een extra onttrekking uit de bestemmingsreserve onderhoud gebouwen. Daarnaast is er een prijsindexering toegepast op de onderhoudsbudgetten van 17% en zijn de budgetten met het ingroeipad dat is vastgesteld bij de kadernota 2023 verhoogd. In dit programma leidt dat tot een nadelig effect.	550	N
- Op de waterschapslasten zit er per gebouw een kleine stijging in de kosten. Gemiddelde stijging in programma 4 per object: € 1.200, totale nadelig effect komt uit op ca € 45.000.	45	N
- In 2023 is er een nieuw contract voor schoonmaak afgesloten. Daardoor zien we per gebouw een stijging van de kosten. Gemiddelde stijging in programma 4 per object: € 3.000.	60	N
- Vanzelfsprekend zijn ook de kosten in het sociaal domein onderhevig aan prijsstijgingen. De betreffende budget zijn geactualiseerd. De verhoging is gedekt uit de stelpost prijsindexatie.	93	N
- Vervallen incidenteel 2023;	1.526	V
- Exploitatiekosten De Tirrel		
- Sportmateriaal De Tirrel		
- Harmonisatie sporthalbeheer		
- Asbestonderzoek diverse gebouwen		
- Toegangssysteem De Beemden		
- Ecologisch onderzoek diverse gebouwen		
- Extra grond zwembad Winsum		
- Achterstallig onderhoud SBAU		
- SPUK Sport		
- Subsidie Kunst en Cultuur ihkv Corona		
- Subsidie kerkenpaden Warffum		
- onderhoud begraafplaatsen		
- De kosten van de brede combinatiefunctie buurtsport coach zijn onderdeel geworden van GALA, daarmee kan het oorspronkelijke budget afgeraamd worden.	156	V
- Overige mutaties< €40.000	6	N
Saldo Programma Leefbaarheid en voorzieningen begroting 2024	18.486	

5. Sociaal Domein & Volksgezondheid

Omschrijving

Wij willen ervoor zorgen dat iedereen mee kan doen in de samenleving. We stimuleren de zelfredzaamheid van de inwoners en zorgen voor de inwoners die ondersteuning nodig hebben.

Daarbij voeren we activiteiten uit die zijn gericht op alle vormen van jeugdhulp, van bescherming tot reclassering en van opvoedingsondersteuning tot geestelijke gezondheidszorg. Ook begeleiden we werkzoekenden en uitkeringsgerechtigden naar de arbeidsmarkt. Voor inwoners die dit niet kunnen, zorgen we voor een financieel vangnet en maatschappelijke ondersteuning. Verder richten we ons op ziektepreventie, gezondheidsbevordering en bescherming van onze inwoners.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 6.1 Samenkracht en cultureel werk
- 6.2 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen
- 6.3 Inkomensregelingen
- 6.4 WSW en beschut werk
- 6.5 Arbeidsparticipatie
- 6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)
- 6.71A Huishoudelijke hulp (WMO)
- 6.71B Begeleiding (WMO)
- 6.71C Dagbesteding (WMO)
- 6.71D Overige maatwerkarrangementen (WMO)
- 6.72A Jeugdhulp begeleiding
- 6.72B Jeugdhulp behandeling
- 6.72C Jeugdhulp dagbesteding
- 6.72D Jeugdhulp zonder verblijf
- 6.73A Pleegzorg
- 6.73B Gezinsgericht
- 6.73C Jeugdhulp met verblijf overig
- 6.74A Jeugdhulp GGZ zonder verblijf
- 6.74B Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ verblijf
- 6.74C Gesloten plaatsing
- 6.81A Beschermd wonen (WMO)
- 6.81B Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)
- 6.82A Jeugdbescherming
- 6.82B Jeugdreclassering
- 7.1 Volksgezondheid

Beleidskader

Het integraal beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving “Naar een nieuw sociaal domein” vormt het overkoepelend beleidskader voor het beleid, projecten en activiteiten in het sociaal domein en samenleving. Langs vier strategische doelen van meer veerkracht, meer preventie, meer maatwerk en meer innovatie werken we aan een toekomstbestendig sociaal domein. De ambitie is een maatwerkgericht, nuchter en solide sociaal domein, waarin de dienstverlening integraal en effectief is en het zorggebruik en het beschikbare budget meer in evenwicht zijn.

Deze ambitie en de strategische doelen zijn het kader voor het beleid sociaal domein en samenleving en voor het programma Transformatie Sociaal Domein. Met het programma wordt de slagkracht van de ontwikkeling van het sociaal domein versterkt en versneld.

Naast het programma zullen ook de Regiodeal en de Sociale agenda *Nij begun op weg naar erkenning, herstel en perspectief* van invloed zijn op dit programma.

Andere ontwikkelingen die we wel signaleren maar waarvan we nog niet precies weten wat de impact is, zijn de hervormingsagenda Jeugd en het invoeren van de inkomensafhankelijke bijdrage in de Wmo.

De volgende beleidsdocumenten zijn op dit programma van toepassing

- Koersdocument Transformatie Sociaal Domein (2020-2030)
- Beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving *Naar een nieuw Sociaal Domein*
- Programmaplan Transformatie Sociaal Domein 2023 e.v.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Sociaal Domein & Volksgezondheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

<i>Verplichte beleidsindicatoren</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Banen	<i>Aantal inwoners per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar</i>	619,7	798,3
Jongeren met een delict voor de rechter	<i>%12 t/m 21 jarigen</i>	1	1
Kinderen in uitkeringsgezin	<i>% kinderen tot 18 jaar</i>	6	8
Netto arbeidsparticipatie	<i>% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking</i>	69,8	70,0
Werkloze jongeren	<i>%16 t/m 22 jarigen</i>	2	2
Personen met een bijstandsuitkering	<i>Aantal personen per 10.000 inwoners</i>	336,4	519,8
Lopende re-integratievoorzieningen	<i>Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar</i>	238,4	260,8
Jongeren met jeugdhulp	<i>% van alle jongeren tot 18 jaar</i>	15,2	15,1
Jongeren met jeugdbescherming	<i>% van alle jongeren tot 18 jaar</i>	1,3	1,5

Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,4	0,4
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	880	847

Programma Transformatie Sociaal Domein

Op basis van vastgestelde Koersdocument en het integraal beleidsplan “Naar een nieuw sociaal domein” is besloten de uitvoering van de gewenste transformatie in een programma op te pakken. Het gaat om een tijdelijke en strategische opgave, gericht op een veranderdoel.

Met 2030 als tijdshorizon, is het doel van het programma Transformatie Sociaal Domein te komen tot een toekomstbestendig en goed functionerend sociaal domein, zodat ook in de toekomst onze kwetsbare inwoners kunnen rekenen op ondersteuning. Het gaat om het realiseren van een maatwerkgericht, nuchter en solide sociaal domein. Daarmee bereiken we dat het zorggebruik en het beschikbare budget meer in evenwicht zijn. Het gewenste effect is dat het percentage inwoners dat met hulp van het eigen netwerk en initiatieven in de eigen leefomgeving naar tevredenheid wordt geholpen, is vergroot en dat het percentage inwoners met een (langdurige) indicatie is verminderd. De opgave is dat we zelfredzaamheid verbinden met samenredzaamheid door de kracht van de samenleving te zien, te waarderen en te versterken.

De visie van het programma is: “De inwoner staat centraal in een gemeenschap waar je elkaar helpt”.

Voor het programma Transformatie Sociaal Domein is inzet nodig om de strategische doelen te realiseren. Om hier goed op te kunnen inspelen is voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt welke inzet en overige kosten wij verwachten te moeten maken. Het programma initieert nieuwe projecten en stuurt op de realisatie van de gewenste transformatie middels bestaand en nieuw beleid in het sociaal domein. Het is een meerjarige procesaanpak die als een krachtige motor fungeert om de uitgangspunten en doelen van het Koersdocument en het beleidsplan te bereiken.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Meer Veerkracht: Door samen te werken aan krachtige gemeenschappen, zorgen we met elkaar dat iedereen mee kan doen.	<ul style="list-style-type: none"> • Initiatieven faciliteren dat inwoners zo lang mogelijk zelfstandig kunnen functioneren en/of thuis kunnen blijven wonen. • Stimuleren dat dorpen zelf bouwen aan een informele infrastructuur om elkaar te helpen. • Het mogelijk maken van domein overstijgende samenwerking tussen formele (WLZ, ZVw, Wmo) en informele zorg. • In 2024 gaan we een aanpak op de sociale basis vastleggen, met aandacht voor gebiedsgerichte uitvoering in de dorpen.
»	Meer Preventie: Wij werken samen in het voorliggend veld aan preventie zodat inwoners meer zelfredzaam worden.	<ul style="list-style-type: none"> • Het versterken van het voorliggend veld om substitutie te realiseren voor de zwaardere geïndiceerde zorg. • Het realiseren van laagdrempelige, algemene voorzieningen. • Het versterken van (vrijwilligers)organisaties voor vroegsignalering van problemen op verschillende leefgebieden.

		<ul style="list-style-type: none"> • Het vergroten van kansengelijkheid en herstellen van bestaanszekerheid.
»	<i>Meer Maatwerk:</i> De inwoner staat centraal in onze dienstverlening.	<ul style="list-style-type: none"> • Het integraal en vanuit de verschillende leefgebieden ondersteunen van inwoners. • Het implementeren van een standaard voor maatwerk om willekeur te voorkomen (doorbraakmethode met bijbehorend fonds). • Het verder professionaliseren van de organisatie door vanuit de klantreis 'inwoner centraal' te investeren in werkwijze, houding en gedrag en dit te borgen in de werkprocessen.
»	<i>Meer Innovatie:</i> Wij zijn een lerende en innoverende organisatie in de gemeenschap.	<ul style="list-style-type: none"> • Het stimuleren van innovatie door te leren van elkaar en van inwoners. • Het op orde brengen van de informatievoorziening van het sociaal domein: integraal werken en inwoner centraal verandert de werkwijze, de werkprocessen en de ICT-architectuur. • Het verder implementeren van datagedreven werken in de PDCA en P&C-cyclus zodat we kunnen tellen en vertellen en later ook voorspellen (effectmeting van beleid).

Basisondersteuning

We verstaan onder Basisondersteuning alle algemene voorzieningen die voor alle inwoners toegankelijk zijn zonder indicatie. Deze bestaan bijvoorbeeld uit ondersteuning door vrijwilligers of door een Welzijnsorganisatie.

Door vroegtijdig te signaleren en dichtbij en laagdrempelig voorzieningen aan te bieden proberen we te voorkomen dat problemen groter worden. Onze gemeente bestrijkt een uitgebreid gebied en dit vraagt om samenwerking tussen vele partijen om passende creatieve oplossingen te vinden voor zo veel mogelijk inwoners.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	We willen basisondersteuning aanbieden als een algemene voorziening.	<ul style="list-style-type: none"> • We borgen de continuïteit in aanbod en kwaliteit van passende aanbieders.
»	We willen jeugdhulp in de vorm van ambulante begeleiding en dagbesteding aanbieden als een voorliggende voorziening.	<ul style="list-style-type: none"> • We borgen de continuïteit in aanbod en kwaliteit van passende aanbieders.

Sociale teams

In 2023 zijn 5 Integrale Sociale Teams ingericht waar verschillende disciplines van Jeugd, Wmo Inkomen & Participatie en Welzijn onderdeel van uitmaken. Wanneer een inwoner problemen ervaart op meerdere leefgebieden en er is samenhang nodig in de oplossingen, wordt samen met de inwoner een integraal plan van aanpak gemaakt. We stellen de inwoner centraal; daarom is dit plan van aanpak afgestemd op de specifieke hulpvraag/hulpvragen van de inwoner. Hierdoor is er altijd sprake van

maatwerk. Ons uitgangspunt is dat we inzetten op het vergroten van eigen kracht, zelfredzaamheid en samenredzaamheid.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een integrale aanpak voor inwoners met hulpvragen waar samenhang in de oplossingen nodig is.	<ul style="list-style-type: none"> • Het principe van één gezin, één plan, één aanspreekpunt en één budget borgen in het werkproces • Good practise delen.
»	Inzetten op en vergroten van eigen kracht, zelfredzaamheid en samenredzaamheid.	<ul style="list-style-type: none"> • Het blijvend trainen op houding en gedrag die passen bij deze benaderingswijze.
»	Een goede aanpak van meervoudige problematiek.	<ul style="list-style-type: none"> • De Wet Aanpak Meervoudige problematiek in het Sociaal domein implementeren.

Statushouders

In 2023 is er een multidisciplinair project Inburgering gestart om uitvoering aan de wet Inburgering te geven. Dit project heeft allerlei verbeterpunten opgesteld om de uitvoering van de wet naar een kwalitatief hoger niveau te brengen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Het beleidsplan Statushouders in Het Hogeland is vastgesteld over de periode 2022-2025.	<ul style="list-style-type: none"> • De werkcoaches geven uitvoering aan dit vastgestelde beleidsplan.
»	Goede uitvoering geven aan de wet inburgering.	<ul style="list-style-type: none"> • De verbeterpunten van het project Inburgering uitvoeren en borgen.

Woon zorg visie

In het kader van de nationale woon- en bouwagenda (NBWA) werken we binnen het koploperregio programma aan de programma's "Een thuis voor iedereen" en "Wonen ondersteuning en zorg voor ouderen". Het resultaat is te zorgen voor voldoende woningen voor alle aandachtsgroepen met een evenwichtige verdeling en met de juiste zorg, ondersteuning en begeleiding. In de woonzorgvisie maken wij de behoefte van aandachtsgroepen en ondersteuning zichtbaar zowel regionaal als op gemeentelijk niveau (zie ook: leefbaarheid en voorziening/ wonen, zorg en welzijn).

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken over de bepaling van specifieke aandachtsgroepen; • Afspraken over de spreiding van specifieke aandachtsgroepen over de gehele provincie; • Afspraken over de huisvesting, gewenste zorg, ondersteuning en begeleiding voor deze aandachtsgroepen voor 2030 met doorkijk naar 2040. 	<ul style="list-style-type: none"> • Deelnemen in de 'koploperregio'. • Dataverzameling en data-analyse. • Bijdragen aan de regionale woonzorgvisie. • Formuleren van de gemeentelijke woonzorgvisie.

Minimabeleid

Wij hebben in 2023 een nieuw armoede- en minimabeleid vastgesteld voor de periode van 2024 tot 2028. We borduren voort op het minimabeleid over de periode 2020 – 2024 en behouden wat goed is.

Het minimabeleid sluit aan het Beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving. We zetten in op de doelstellingen:

- het op orde krijgen van de (financiële) basis;
- het bieden van maatwerk en perspectief;
- verschuiving van controle naar vertrouwen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	De basis op orde (meer preventie en meer innovatie): inwoners zijn bekend met en maken gebruik van onze minimaregelingen en voor hoge kosten als energie en zorgverzekering helpen we met het vinden van de best passende/ meest voordelige optie.	<ul style="list-style-type: none"> • Voor de Regeling Compensatie Eigen Risico (CER) onderzoeken we of we de doelgroep kunnen vergroten. Dit kan (bij wijziging) leiden tot extra aanvragen en extra kosten. • We werken met de online variant van DeVoorzieningenWijzer en helpen inwoners die dit niet kunnen gebruiken door gesprekken met getrainde consultants. We zijn in november 2023 gestart.
»	Maatwerk en perspectief bieden (meer maatwerk en meer veerkracht).	<ul style="list-style-type: none"> • We willen mensen in langdurige armoede meer perspectief bieden op een stap uit de armoede. Tijdens een perspectief gesprek bieden we maatwerk voor deze eerste stap. Dit is de vervanger van het Participatiefonds.

Inkomensregelingen

We werken toe naar; van controle naar vertrouwen. Daarom zetten we in op bewustwording van de regels en een aanpassing van onze werkwijze.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Mensen houden zich aan wet- en regelgeving.	<ul style="list-style-type: none"> • Beter informeren over de regels en de controles die daaruit volgen. • Met ingang van 2024 wordt een nieuw handhavingsplan uitgevoerd.
»	Voor minimaregelingen en voorzieningen gaan we van controle naar vertrouwen.	<ul style="list-style-type: none"> • We ontwikkelen 1 toegangspoort met 1 toetsmoment voor onze regelingen en de voorzieningen van onze netwerkpartners. • We gaan ervan uit dat inwoners ons op de hoogte brengen van wijzigingen in de situatie, zonder er specifiek bij iedere aanvraag naar te vragen. • We controleren nog slechts met steekproeven om de naleving te checken.

Ontwikkelplein Het Hogeland

Ontwikkelplein Het Hogeland wil als integrale voorziening van de gemeente de vitaliteit van de regio aanboren. Het is de ambitie dat iedereen (weer) meedoet en meetelt. Ontwikkelplein Het Hogeland wil het potentieel van inwoners, juist ook van hen die buiten de boot vallen en niet meedoen, ten volle aanspreken. Het ontwikkelen van mensen in- en door werk en activering. Maar ook het bieden van een vangnet voor hen die dit nodig hebben. Dit doet Ontwikkelplein het Hogeland, als onderdeel van een integraal Sociaal Domein; door het bieden van integrale dienstverlening op het terrein van inkomen,

participatie, werk en inburgering. Als onderdeel van een inclusieve gemeentelijke organisatie. Dit is vastgelegd in het Implementatieplan Ontwikkelplein Het Hogeland.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	De transformatie van Werkplein Ability naar Ontwikkelplein Het Hogeland, met de focus op het ontwikkelen van inwoners.	<ul style="list-style-type: none"> Opzetten van Ontwikkelplein Het Hogeland zoals beschreven in het Implementatieplan Ontwikkelplein Het Hogeland. Aansluiten bij programma Transformatie Sociaal Domein.
»	We gaan onze inwoners zo veel stimuleren zich te ontwikkelen richting werk, opleiding en participatie.	<ul style="list-style-type: none"> Nieuw re-integratiebeleid ontwikkelen passend bij de volgende ontwikkelingen: <ul style="list-style-type: none"> Wijzigingen Participatiewet als gevolg van het Breed Offensief (meer kansen voor mensen met een arbeidsbeperking). Programma Transformatie Sociaal Domein. De transformatie van Werkplein Ability naar Ontwikkelplein Het Hogeland. Kaderplan Werk in Zicht 2023-2027.

Inclusie

In de periode van 2020 – 2022 is uitvoering gegeven aan de lokale inclusieagenda zoals deze beschreven is in “Mien Hoogeland, lokaal inclusiebeleid: activiteiten voor meedoen in Het Hogeland in 2020 – 2022”. In 2024 gaan we nog diverse activiteiten uit deze agenda uitvoeren. We blijven investeren in Inclusie.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een inclusieve samenleving en organisatie.	<ul style="list-style-type: none"> Hiervoor hebben we een implementatieplan opgesteld waarmee we inclusie in onze organisatie, dienstverlening en samenleving blijven bevorderen.

E-health

E-health kan ondersteunen en bijdragen aan betere toegankelijke en kwalitatief goede zorg, aan het welzijn van onze inwoners. Wij hebben een stimulerende en actieve rol om e-toepassingen te bevorderen. Bij voorkeur sluiten we daaraan waar al technologieën worden ingezet en breiden we dit verder uit. We willen daarvoor de middelen en mogelijkheden van het NPG benutten.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Bevorderen van leefbaarheid en vermindering zorgdruk.	<ul style="list-style-type: none"> In 2024 gaan we met samenwerkingspartners en betrokken inwoners(groepen) een pilot e/o project starten.

Sociale basis

De sociale basis heeft een waarde in zichzelf: inwoners kunnen elkaar ontmoeten, zich ontplooiën en ontspannen. Ook biedt het de mogelijkheid om elkaar te helpen. Mantelzorgers en vrijwilligers hebben

hierbij in onze gemeenschap een steeds belangrijkere rol in de zorg en ondersteuning aan inwoners. We willen als gemeente zorg dragen voor de ondersteuning en waardering van mantelzorgers en vrijwilligers. Om overbelasting te voorkomen, willen we faciliteren in een goede verbinding tussen informele zorg (mantelzorgers en vrijwilligers) en formele zorg (huisartsen, wijkverpleegkundigen, welzijn etc.). Ook willen we faciliteren en meedenken in initiatieven waar inwoners elkaar kunnen ontmoeten en steun kunnen hebben aan elkaar.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het versterken van de sociale basis, waarin inwoners elkaar kunnen ondersteunen en ontmoeten.	<ul style="list-style-type: none"> • We starten een Herstelacademie, bedoeld als ontmoetingsplek en lotgenotenplek voor inwoners met een psychische kwetsbaarheid. • We gaan de mogelijkheden onderzoeken om dorpsondersteuners in te zetten voor de verbinding tussen formele en informele zorg. • We gaan de komende jaren met de GALA-middelen extra inzet plegen op mantelzorgondersteuning en respijtzorg. • We gaan de komende jaren met de GALA-middelen extra inzet plegen op sport en cultuur als middel ter versterking van de sociale basis. • We gaan als gemeente bijdragen aan de Week tegen de Eenzaamheid.
»	Vrijwilligers voelen zich ondersteund en gewaardeerd voor hun inzet.	<ul style="list-style-type: none"> • Per 1-1-2024 is het contract met Werk op Maat afgelopen. In het najaar van 2023 zullen er gesprekken plaats vinden over de toekomst.

Publiek vervoer

Publiek vervoer staat voor een inclusieve samenleving, waaraan iedereen kan deelnemen voor wie dat wil, ongeacht of iemand woont op het platteland en ongeacht welke ondersteuning er nodig is. De inzet is dat mensen veilig, flexibel en zelfstandig kunnen reizen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Reizigers uit het Wmo- en leerlingenvervoer laten kennismaken met het reguliere openbaar vervoer en indien mogelijk zelfstandig laten reizen met het openbaar vervoer.	<ul style="list-style-type: none"> • OV-ambassadeurs werven en de inzet hiervan promoten, zodat ze vaker ingezet worden.

WMO

Het uitgangspunt van de Wmo is dat eigen kracht van de inwoner (en zijn omgeving) centraal staat om zoveel mogelijk te participeren in de samenleving. Wanneer men niet zelfredzaam is, kan men gepaste ondersteuning krijgen via de Wmo.

Dit kan zijn in de vorm van één of een combinatie van geïndiceerde maatwerkvoorzieningen zoals Huishoudelijke ondersteuning, Hulpmiddelen, Trapliften, Woningaanpassingen, een Vervoersvoorziening, Begeleiding Individueel, Begeleiding groep of Beschermd Wonen.

Demografische gegevens laten zien dat er sprake is van een dubbele vergrijzing (een stijgend aantal 85-plussers in combinatie met een stijgend aantal 65-plussers). Inwoners moeten zo lang mogelijk zelfstandig thuis blijven wonen. Deze ontwikkelingen gaan waarschijnlijk leiden tot een groter beroep op de Wmo. Daarnaast neemt de complexiteit van meldingen toe waardoor het doen van onderzoek meer tijd in beslag neemt.

Ons doel is dat inwoners die een beroep doen op de Wmo tijdig worden voorzien van passende ondersteuning binnen de wettelijke termijnen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Inwoners die een beroep doen op de Wmo tijdig voorzien van passende hulp.	<ul style="list-style-type: none"> • Het inrichten van een adequaat toegeruste interne organisatie. • Werkprocessen innoveren/digitaliseren.

Schuldhelpverlening

Schuldhelpverlening is het sluitstuk bij problematische schulden. Wij gaan inzetten op het voorkomen van problematische schulden door aandacht te besteden aan preventie. Daarbij kijken we ook of er preventief gestuurd kan worden in bewindvoering

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	We willen vroegsignalering voorkomen dat schulden van mensen problematisch worden en zij hierdoor niet goed mee kunnen doen in de samenleving.	<ul style="list-style-type: none"> • Door de inzet van preventie en vroegsignalering willen we in een zo vroeg mogelijk stadium de mensen met financiële problemen in beeld brengen om vroegtijdige schuldhelpverlening mogelijk te maken. • In convenanten met schuldeisers worden samenwerkingsafspraken gemaakt over vroegsignalering. • We zijn in de uitvoering gestart met een eenvoudige vorm van vroegsignalering door middel van het sturen van brieven en willen dit stap voor stap uitbreiden naar vroegsignalering waarbij we huisbezoeken afleggen en outreachend te werk gaan. • We willen vroegsignalering onderdeel uit laten maken van de sociale teams en hierbij nauw samenwerken met onze sociale partners.
	Inzicht in het veld van bewind, zodat we meer preventief kunnen sturen op voorkomen van bewindvoering en/of toewerken naar lichtere vormen van ondersteuning.	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek uitvoeren en komen tot een aanpak. • Adviesrecht bewindvoering uitwerken. • Vroegtijdig doorverwijzen naar VKB zodat maatwerk beter wordt.

Transformatie Jeugdhulp regio Groningen

De transformatie bevat opgaven die er op gericht zijn dat kinderen zo goed mogelijk mee kunnen doen en gezond en veilig opgroeien in hun eigen omgeving, met steun van ouders en mede-opvoeders. Dit door;

- Meer preventie, meer eigen verantwoordelijkheid, meer benutten van eigen kracht en het sociale netwerk van jeugdigen en hun ouders;
- Jeugdigen naar vermogen mee laten doen. Daarom willen we normaliseren, ontzorgen en niet onnodig medicaliseren;
- Jeugdhulp sneller, op maat en dichtbij huis bieden, om zo het beroep op de gespecialiseerde jeugdhulp te verminderen;
- Betere samenwerking rond gezinnen: 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur;
- De regeldruk te verminderen en weer ruimte voor professionals te realiseren.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Ingezette transformatiebeweging bestendigen.	<ul style="list-style-type: none"> • Eindrapportage 2022 met adviezen n.a.v. programma Transformatieagenda Jeugdhulp gebruiken om het vervolg van de transformatie vorm te geven.
»	We willen bereiken dat pleeggezinnen in onze gemeente beschikbaar blijven voor de opvang van jeugdigen die niet thuis kunnen wonen.	<ul style="list-style-type: none"> • We gaan onderzoeken hoe we pleeggezinnen beter kunnen ondersteunen in hun zorg voor pleegkinderen. • We doen dit in nauwe samenwerking met de organisaties die betrokken zijn bij de plaatsingen. • We werken hierbij samen met 3 andere Groninger gemeenten.
»	Een passend aanvullend aanbod van jeugdhulp zodat leerlingen, daar waar mogelijk, op hun eigen school onderwijs kunnen blijven volgen.	<ul style="list-style-type: none"> • Regionale en lokale verkenning rol gemeente t.a.v. het aanbod jeugdhulp binnen de eigen school. • Lopende initiatieven en voorbeelden hierin meenemen.
»	Een passend aanvullend aanbod van jeugdhulp binnen de naschoolse opvang zodat deze vorm van opvang toegankelijk is voor alle leerlingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Regionale en lokale verkenning rol gemeente t.a.v. het aanbod jeugdhulp binnen de naschoolse opvang. • Onderzoeken met lokale partners (bijvoorbeeld Kids2B en Cosis naar mogelijkheden, zoals BSO+, inclusieve kinderopvang.
»	We willen bereiken dat jeugdigen die begeleiding nodig hebben bij de groei naar zelfredzaamheid een passend aanbod kunnen krijgen in onze gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • We evalueren de pilot woon-, leer-, werktraject. Bij positief resultaat zoeken we naar een manier om het aanbod structureel te borgen.

Toekomstscenario Jeugd-en gezinsbescherming

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Onveiligheid bij gezinnen met en zonder kinderen effectiever aanpakken.	<ul style="list-style-type: none"> • Een integrale aanpak ontwikkelen in afstemming met provinciaal en lokaal om de veiligheid te borgen.

Volksgezondheid

In 2020 is het lokaal gezondheidsbeleid 2020-2023 vastgesteld. Dit plan verlengen wij met een jaar in 2024. Wij gaan in 2024 verder met de uitvoering van dit gezondheidsbeleid en het lokaal preventie akkoord 2021-2028. Verder gaan we activiteiten uitvoeren in het kader van het Gezond en Actief Leven

Akkoord. Het plan wordt in 2023 opgesteld en is voor 2023 tot en met 2026. We werken hierbij, samen met partners in het veld, integraal aan gezondheid en preventie van onze inwoners.

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
» Gezond en actief leven akkoord uitvoeren	<p>De integrale aanpak op deze onderdelen is als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Terugdringen gezondheidsachterstanden. • Ketenaanpak op het gebied van Valpreventie, Kansrijke Start, Gecombineerde Leefstijlprogramma overgewicht en Welzijn op Recept opzetten. • Inzetten op Vitaal Ouder worden . • Sport en cultuur inzetten als middel voor sociale basis, eenzaamheid en mentale gezondheid. • Integrale aanpak sociale basis, eenzaamheid en ondersteuning mantelzorgers. • Uitvoeren van een actieplan rookvrije generatie.

Noodopvang en inburgering

In december 2022 is besloten het programma huisvesting, integratie en inburgering op te starten. Dit naar aanleiding van de crisissituatie die is ontstaan in Ter Apel en de oorlog in Oekraïne. Daarnaast is ook inburgering en taakstelling plaatsing statushouders in het programma ondergebracht. Onderdelen van het programma zijn de noodopvang COA, opvangen Oekraïense vluchtelingen en onderwijs aan nieuwkomers.

We hebben OHBA-middelen ontvangen voor bekostiging van onderwijshuisvesting voor kinderen in het primair onderwijs, die verblijven op de noodlocaties. Zie daarvoor het deelprogramma onderwijshuisvesting.

Bij de jaarrekening 2022 hebben we de reserve Opvang Vluchtelingen gevormd voor een bedrag van € 1,8 miljoen.

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
» Het opvangen van 2 keer 250 vluchtelingen in de noodopvang Winsum en Uithuizen.	<ul style="list-style-type: none"> • Het contract voor deze beide locaties loopt per november 2024 af. In 2023 en 2024 doen we onderzoek naar eventuele vormen voor opvang voor de langere termijn.
» Het opvangen van Oekraïners, zowel gemeentelijke als particulier.	<ul style="list-style-type: none"> • We verzorgen de opvang in de gemeentelijke locaties en hebben contact met de particuliere opvang. Daarnaast hebben we locatiemanagers die het eerste aanspreekpunt zijn voor de Oekraïners in onze gemeente. • Het uitvoeren van de landelijke wetgeving (de regeling Oekraïners loopt tot 4 maart 2024) en richtlijnen.
» Onderwijs aan vluchtelingen.	<ul style="list-style-type: none"> • We verzorgen onderwijs voor diverse kinderen van niet Nederlandse afkomst: <ul style="list-style-type: none"> - <u>Kinderen woonachtig bij COA:</u>

		2,5 tot 4 jaar VVE op locatie 5-12 jaar nieuwkomersschool. - <u>Oekraïense en statushouders kinderen:</u> 2,5-3 jaar VVE in woonplaats 4-5 jaar basisschool in woonplaats 6-12 jaar 3 dagen taalklas Winsum en Uithuizermeeden, 2 dagen basisschool in woonplaats. - <u>Alle kinderen van 12-18 jaar:</u> naar ISK Warffum.
--	--	--

Risico's per programma

Risico's beleid

Indien de basisondersteuning of algemene voorzieningen niet toereikend zijn kan de gemeente een individuele maatwerkvoorziening verstrekken. Deze maatwerkvoorzieningen vanuit de Participatiewet, WMO en Jeugdwet worden zogeheten open-einde-regelingen genoemd. De gemeente loopt bij deze open-einde-regelingen het risico dat de uitgaven, als gevolg van een toenemende vraag, hoger uitvallen dan waarin de begroting voorziet.

Onvoldoende beschikbaar personeel in de zorgsector maakt dat de continuïteit van de dienstverlening onder druk komt te staan. Ook de betaalbaarheid van de zorg is daarbij een risico. Door schaarste op de arbeidsmarkt zullen de tarieven mogelijk blijven stijgen.

Ontwikkelingen

Doordat ouderen steeds langer thuis wonen en de vergijzing toeneemt, neemt de vraag naar hulp en ondersteuning toe. Deze ontwikkeling wordt ook in het Hogeland jaarlijks gesignaleerd. De kosten voor Hulpmiddelen, Hulp bij het Huishouden en Woningaanpassingen zullen daardoor jaarlijks blijven toenemen waarbij we het risico lopen dat we onvoldoende in de algemene uitkering worden gecompenseerd.

Om invulling te geven aan het beleidsplan Sociaal Domein wordt het programma Transformatie Sociaal Domein vormgegeven. Het programma heeft ten doel om langs verschillende pijlers de zorg voor inwoners van Het Hogeland zodanig te veranderen dat deze toekomstbestendig en financieel houdbaar blijft/wordt. Hiermee wordt getracht het risico dat zorg op termijn onbetaalbaar wordt tegen te gaan.

In 2023 gaat het programma Ontwikkelplein van start. Met dit programma wil de gemeente op termijn alle inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt in beeld krijgen en een klantreis aanbieden die (als het kan) leidt naar werk. Het risico dat er inwoners in de uitkering zitten en niet in beeld zijn, wordt met dit programma verkleind.

Risico's bedrijfsvoering

Als gevolg van een toenemende vraag naar hulp en ondersteuning is een passende omvang van de organisatie nodig voor het verwerken van alle hulpvragen. Op deze manier kunnen we voorkomen dat wachtlijsten ontstaan en ondersteuningsvragen in de tussentijd in zwaarte toenemen.

Ten aanzien van de nieuwe taken die worden gedecentraliseerd (bijv. vroegsignalering schulden, inburgering) zien we dat we onvoldoende middelen krijgen voor het adequaat inrichten van de dienstverlening. Daarmee komt de uitvoering van deze taken onder druk te staan.

Beheersmaatregelen

In het Sociaal Domein is monitoring een belangrijk aandachtspunt voor het volgen en onderkennen van ontwikkelingen in het Sociaal Domein en de ambtelijke inzet hierop. Vanuit verkregen inzichten dient waar nodig bijgestuurd te worden. Dit vanuit de PDCA-gedachte. De monitoring en het data gedreven werken zal in 2024 verder worden doorontwikkeld als onderdeel van het programma Transformatie Sociaal Domein.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Publieke Gezondheid & Zorg (PG&Z)
- GR Volkskredietbank voor Noord-Oost Groningen
- Publiek vervoer Groningen/ Drenthe

Wat mag het kosten?

Lasten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	85.954	87.957	87.180	85.495	85.372	84.857
Incidenteel			2.364	2.022	421	47
Totaal lasten	85.954	87.957	89.544	87.517	85.793	84.904

Baten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	23.569	24.447	24.311	23.603	23.410	23.316
Incidenteel			430	266	75	47
Totaal baten	23.569	24.447	24.741	23.869	23.485	23.363
Saldo programma *)	-62.385	-63.510	-64.802	-63.648	-62.308	-61.541

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Sociaal Domein	3.252	2.628	-528	-1756	-347	
Algemene Reserve	-85					
Ruimte voor dorpen	165	-150	750	-450	-450	-450
Reserve opvang vluchtelingen		1.831				
Totaal mutaties	3.332	4.309	222	-2.206	-797	-450

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Sociaal domein en volksgezondheid begroting 2023	63.510	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	1.249	N
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	638	N
- De sociale werkvoorziening gerelateerde budgetten zijn geactualiseerd. Door uitstroom van WSW-ers zien een voordeel ontstaan op salariskosten van de WSW. Ook is de omzet en daarmee de inkoopkosten van materialen geactualiseerd. Per saldo laat dit een voordeel zien.	271	V
- In de begroting 2024 zijn kosten geraamd voor het programma Transformatie Sociaal domein. De kosten worden gedekt door een onttrekking aan de bestemmingsreserve Sociaal Domein.	1.732	N
- De uitgaven in het kader van de BUIG zijn geactualiseerd op basis van de prognose voor 2024. De voorlopige beschikking voor de BUIG-uitkering laat een positief resultaat zien. We stellen voor dit voordeel in de bestemmingsreserve Sociaal domein te storten.	707	V
- De bijdrage aan de GGD (PG&Z) is bijgesteld op basis van de begroting. Betreft met name prijsindexatie, deze verhoging is gedekt uit de stelpost prijsindexatie.	175	N
- De ramingen voor de PGB's in het kader van de WMO zijn aangepast op basis van de prognose voor 2024.	605	V
- Ook op het gebied van de Jeugdzorg zien we prijsstijgingen. De budgetten zijn geactualiseerd en laten een nadelig resultaat zien ruim €1,2 miljoen. Deze stijging wordt gedekt door de stelpost prijsindexatie.	1.283	N
- Opgevoerde incidentele posten 2024; - Detacheringsvergoeding personeel (WIZ)	177	V
- Vervallen incidenteel 2023; - Inhuur - Taalhuizen - Compensatie energiekosten maatsch.organisaties - Kosten transformatie in de Wmo - Transformatie SD - Energietoeslag 2023 - Vroegsignalering en schuldhulp - GIDS-gelden	2.048	V
- Overige mutaties < €40.000	24	N
Saldo Programma Sociaal domein en volksgezondheid begroting 2024	64.802	

6. Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid

Omschrijving

Wij willen de woon-, werk- en leefomgeving van onze inwoners op peil houden. Zo ondersteunen we nieuwe initiatieven en bestaande trajecten rond het opstellen en actualiseren van bestemmingsplannen. Ook willen we kwalitatief goede en kwantitatief voldoende woningen, die aansluiten bij de behoefte en groei van de gemeente. Daarbij bewaken we de bouwkundige, duurzame en esthetische kwaliteit van de te bouwen woningen.

Samen met anderen werken we aan een leefomgeving en een milieu waarin ook toekomstige generaties goed kunnen leven. Dat doen we door duurzaam te investeren in bodem, water, lucht en natuur, in duurzame energiebronnen en door minder energie te gebruiken. Daarnaast voeren we onze wettelijke milieutaken uit.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 7.2 Riolering
- 7.3 Afval
- 7.4 Milieubeheer
- 7.5 Begraafplaatsen en crematoria
- 8.1 Ruimtelijke ordening
- 8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)
- 8.3 Wonen en bouwen

Beleidskader

Voor dit programma zijn de volgende beleidsdocumenten vastgesteld:

- Gemeentelijk water- en rioleringsplan Het Hogeland 2021-2025
- Beleidsnotitie duurzame ontwikkeling
- Woonvisie Het Hogeland
- Begraafbeleid/ beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen
- Grondstoffenbeleid 2020-2023
- Beleids- en beheerplannen voor afval
- Milieubeleidsplannen
- Beleid- en beheerplannen voor de begraafplaatsen
- Regiovisie Groningen- Assen
- Vigerende bestemmingsplannen
- Grondexploitaties en grondbeleid
- VTH-beleid
- Evenementenbeleid
- Kwaliteitsverordening VTH

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

<i>Verplichte beleidsindicatoren</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Omvang huishoudelijk afval*	<i>Kg/inwoner</i>	219	199
Hernieuwbare elektriciteit	%	59,5	48,5
Gemiddelde WOZ-waarde	<i>x €1.000</i>	251	268
Nieuw gebouwde woningen	<i>Aantal per 1.000 woningen</i>	8,7	11,1
Demografische druk	%	85,7	67,3
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	<i>In euro's</i>	911	958
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	<i>In euro's</i>	996	1.042

* De opgenomen data (van de website waarstaatjegemeente.nl) bij deze beleidsindicator is gedateerd. De beleidsindicator omvang huishoudelijk afval is een verplichte beleidsindicator die is voorgeschreven in het BBV en wordt om deze reden hier opgenomen.

<i>Stuurgegevens</i>		Realisatie 2022	Prognose 2023	Beoogd 2024
	<i>Eenheid</i>			
Te verkopen bouw kavels woningbouw	<i>aantal</i>	40	51	59
Te verkopen bedrijfskavels	<i>m2</i>	475	12.000	3.600

Waterketen (watersysteem en riolering)

In de waterketen is voor het afvalwater- en het oppervlaktewatersysteem beleid geformuleerd in het Gemeentelijk Water en Rioleringsplan (GWRP) 2021-2025. In het beleidsplan staan doelstellingen voor de volksgezondheid en de inrichting van een klimaatbestendige leefomgeving. De gemeente geeft daarmee invulling aan haar zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Het doel is een mooie, veilige en klimaatbestendige leefomgeving.

Naast de beheertaken voor de riolering en het oppervlaktewater heeft de gemeente vijf kernthema's benoemd waarmee wij onze doelstelling willen bereiken:

- Kwetsbaarheid en samenwerking;
- Klimaatadaptatie;
- Ketensturing;
- Waterkwaliteit;
- Duurzaamheid.

Waterketen samenwerking Regio Groningen Noord Drenthe

De gemeente neemt deel aan de regionale waterketen samenwerking Groningen Noord Drenthe. Deze samenwerking is vastgelegd in het Waterketenakkoord met een looptijd tot 2025. In de regionale samenwerking werken waterschappen, waterbedrijven en gemeenten in vijf clusters gezamenlijk aan regionale opgaven welke zijn vastgelegd in een uitvoeringsprogramma "Ons water centraal".

Samen met de gemeente Westerkwartier en het waterschap Noorderzijlvest vormt onze gemeente het cluster Groningen-West. Binnen de clustersamenwerking wordt gezocht naar gezamenlijk uitvoering van de rioleringstaken en klimaat adaptieve oplossingen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Minder kwetsbare waterketen.	<ul style="list-style-type: none"> • Op orde brengen personele capaciteit en uitbesteden specialistische taken; • Samenwerken in de waterketen op de onderdelen 'Kwetsbaarheid' en 'Toekomstige entiteit' samenwerkingsprojecten; • Opbouwen van riooldata (meten en monitoren) t.b.v. een optimaal functionerende riolering.
»	Een klimaat adaptieve leefomgeving.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren Subsidieregeling klimaat adaptieve maatregelen; • Klimaat adaptieve maatregelen meenemen in nieuwe ontwikkelgebieden en wijzigingen in de openbare ruimte.
»	Sterke samenwerking met het waterschap.	<ul style="list-style-type: none"> • In het project Routekaart Zuiveringskringen gezamenlijk optimalisatiemaatregelen uitwerken; • Integrale afstemming van de beleidskaders vanuit de Omgevingswet organiseren.
»	Goede waterkwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoren riool overstorten; • Baggeren van de watergangen en vijvers; • Samen met het waterschap de KRW (Kaderrichtlijn water) doelstellingen inzichtelijk maken.
»	Duurzaam functioneren van de riolering.	<ul style="list-style-type: none"> • Scheiden aan de bron (wat schoon is schoonhouden); • Gebruik maken van duurzame materialen; • Besparen op energie.

Afvalinzameling in Het Hogeland

Met ingang van 2024 veranderen er een aantal zaken in de afvalstoffenheffing en in de afvalinzameling. Hiermee proberen we een goede balans te vinden tussen het serviceniveau, kwaliteit van de afvalscheiding en de kosten. Wij wil voorkomen dat het vaste tarief steeds verder moet stijgen om een kostendekkende afvalbegroting te halen. Wij vinden het belangrijk om te voorkomen dat alle inwoners flink meer moeten betalen. Ook voor diensten waar ze geen gebruik van maken. Er wordt daarom een behoedzame stijging van het variabele tarief voorgesteld. Het vaste bedrag per jaar gaat tegelijkertijd omlaag. Zo worden de kosten meer doorberekend aan hen die meer gebruik maken van de diensten.

Het verminderen van restafval en goed scheiden van waardevolle grondstoffen blijft het overkoepelende doel. Landelijke ontwikkelingen laten zien dat hierbij de nadruk moet komen te liggen op de kwaliteit van de gescheiden grondstoffen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	We willen de vaste kosten betaalbaar houden door het aantal diensten te beperken.	<ul style="list-style-type: none"> • De extra ophaalronde voor gft-afval in de zomer komt te vervallen. Minder dan 10% van de bevolking maakt hier gebruik van. • Inwoners kunnen vanaf 2024 twee keer per jaar "gratis" grofvuil wegbrengen naar de milieustraat, daarna moeten ze ervoor betalen.

		<ul style="list-style-type: none"> Per leging van de groene container, ongeacht de hoeveelheid in de container, betalen inwoners € 2,12. Dat is net zoveel als voor het legen van de grijze container vanaf 2024. Voor de kilo's in de groene container betalen inwoners niet.
»	Inwoners die kwijtschelding ontvangen worden ook gestimuleerd om goed te scheiden.	<ul style="list-style-type: none"> Vanaf 2024 wordt 75% vergoed van de gemiddelde kosten voor de kilo's in de grijze container en het legen van de container. Dat was 90%. Het vastrecht wordt nog steeds volledig kwijtgescholden.
»	De afvalbegroting is kostendekkend.	<ul style="list-style-type: none"> In 2024 betalen inwoners € 0,30 per kilo restafval, € 2,12 voor het legen van een container en € 1,80 per storting in een ondergrondse container. Door de begroting nu kostendekkend te maken hoeven we in komende jaren de tarieven enkel te indexeren op basis van inflatie en op basis van de daling van het aantal kilo's en ledigingen.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2022	Beoogd 2023*	Beoogd 2024
Aantal kilo's restafval per inwoner na nascheiding.	107kg	91kg*	92kg
Scheidingspercentage: Van alles waarvan inwoners zich ontdoen, wordt dit percentage gescheiden ingezameld of achteraf nagescheiden. Wat over blijft is het restafval.	79,6%	82%*	82%

*de begroting 2023 is gebaseerd op het beoogde doel van 91 kg per inwoner en 82% scheiding. De huidige verwachting is dat we dit niet gaan halen. Daarom passen we het doel voor 2024 hierop aan.

Duurzaamheid

In Het Hogeland merken we steeds vaker de effecten van klimaatverandering. We hebben uitgesproken dat we klimaatverandering willen tegengaan, en tegelijkertijd de effecten van klimaatverandering willen beperken, onder andere in onze Omgevingsvisie en met het ondertekenen van het Klimaatakkoord. Zo kiezen we ook in Het Hogeland voor 60% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van 1990.

Routekaart

Om de energietransitie vorm te geven en de klimaatdoelen te behalen ontvangt de gemeente de komende jaren vanuit het ministerie (extra) financiële middelen. Het doel van de Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE) is om gemeenten en provincies de ruimte te geven om een interne organisatie op te bouwen gericht op het uitvoeren van de klimaat- en energietaken. De middelen die op basis van de regeling worden verstrekt mogen worden gebruikt om de uitvoeringskracht van gemeenten en provincies te vergroten zodat zij zijn toegerust om hun klimaat- en energiebeleid uit te voeren. Daarnaast kan een deel (maximaal 10%) van de beschikbare uitvoeringsmiddelen gebruikt worden voor overige kosten. Ten aanzien van de uitvoering is hierbij enerzijds snelheid van acteren gewenst en anderzijds (uiteraard) een gedegen en doelgerichte aanpak. Om beide te bewerkstelligen is gewerkt aan een routekaart. Daarmee wordt beoogd een

overzicht te geven over de breedte van het klimaat- en energiebeleid, de doelen die we nastreven, hoe we dat doen en welke andere financiële middelen een rol spelen. De door het Rijk beschikbaar gestelde middelen zijn budgettair neutraal verwerkt in de begroting. In 2024 zullen we u een voorzet doen over de inzet van deze middelen.

Regionale Energiestrategie

In de regio werken we aan een Regionale Energie Strategie (RES). Dit komt voort uit het klimaatakkoord. Het gaat hierbij om de opwekking van energie met zon en wind op land en de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving. De RES 1.0 is in 2021 vastgesteld door de gemeenten, provincie en waterschappen in de regio. De RES 2.0 is voor de zomer 2023 vastgesteld.

De volgende mijlpaal wordt de RES 3.0 in 2025. We willen hier in ieder geval de voortgang van de energietransitie in de regio kunnen monitoren en een plan maken om natuur op energieparken meer waarde te geven. Door de vele ontwikkelingen die op ons afkomen en de dynamische wereld waarin we ons begeven dienen we na de RES 2.0 goed te beschouwen hoe we ons willen/kunnen profileren en positioneren. Dit zal verder worden uitgewerkt in 2024.

Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK)

Het kabinet startte in 2021 het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK). Hierin staan de energie- en grondstoffen-infrastructuurprojecten die het Rijk wil oppakken om versneld bij te dragen aan het verduurzamen van de industrie. De beschikbaarheid van energie is een kritische randvoorwaarde voor maatschappelijke ontwikkelingen. Het is echter niet mogelijk om overal de beschikbaarheid van energie te garanderen. Er moeten keuzes worden gemaakt aan welke ontwikkelingen en locaties netbeheerders voorrang geven bij hun investeringsplannen. Dit regelen we via een pMIEK. De provincie voert de regie binnen deze nieuw op te zetten overlegstructuur, waar onze gemeente ook in deelneemt.

In 2023 is een startnotitie opgesteld waarin het werkproces beschreven staat, maar ook de governance en hoe besluiten tot stand komen. Tevens wordt in 2023 de energie infrastructuur geïnventariseerd en richting 2025 zal de eerste prioriteitsstelling plaatsvinden.

Ook op gemeentelijk niveau zullen we ons moeten gaan organiseren (gMIEK) met betrekking tot het netwerk (laagspanningsnet). Ook hierbij zullen keuzes gemaakt moeten worden. Bijvoorbeeld welke ontwikkelingen en locaties, netbeheerders voorrang moeten/kunnen geven. Hiervoor wordt momenteel een bestuursopdracht opgesteld waarin werkprocessen beschreven worden, maar ook de benodigde projectorganisatie. In 2024 verwachten we dat we kunnen werken met de nieuw opgezette projectorganisatie en naar een prioriteitsstelling toe te kunnen werken.

Als we de netcongestie niet tackelen, zijn ruimtelijke ontwikkelingen nagenoeg niet meer mogelijk.

Energieloket

We willen de energietransitie samen met onze inwoners vormgeven. Dat kan onder meer door ze zo goed mogelijk te informeren over welke maatregelen mogelijk zijn. Informatie wordt gegeven via het Energieloket. Daarnaast ondersteunen wij onze lokale energiecoöperaties.

Energiearmoede

Vrijwel alles is duurder geworden dit jaar, vooral de energiekosten. Voor het toekennen van een energietoeslag aan huishoudens, hebben we geld van het Rijk gekregen in verschillende tranches. Met de laatste tranche is de bestedingstermijn opgerekt naar eind 2025.

Klimaatagenda

We spannen ons in om de gevolgen van klimaatverandering te kunnen opvangen in onze dorpen en wijken. Het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (via Deltawet 2012) stelt dat gemeenten klimaatstresstesten

uitvoeren en een lokale klimaatadaptatiestrategie (LAS) opstellen. Deze LAS leveren we 2023 op. In 2024 gaan we met de uitvoering aan de slag.

Deltaplan biodiversiteit

In 2023 maken we een plan voor het herstellen van de biodiversiteit. In 2024 gaan we hier mee verder. We evalueren de pilot 'ecologisch bermbeheer' en nemen de lessen mee. In de loop van 2024 komen we bij uw raad terug met een plan en een voorstel voor de structureel benodigde middelen.

Duurzame educatie

Energiebesparing, armoedebestrijding, natuur en milieu staan hoog op onze agenda. Het onderwijs zien wij daarin als een belangrijke partner. Vooral als het gaat om bewustwording, kennisdeling en educatie. Daarom bieden wij schoolklassen aan om in schooljaar 2024-2025 gratis mee te doen aan het populaire Junior Energiecoach. Daarnaast verzorgt het Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid (IVN) structureel natuur en milieueducatie bij kinderdagopvang en scholen voor primair en voortgezet onderwijs. Hier wordt in de toekomst mogelijk ook de kinderopvang aan toegevoegd. Het Groninger Landschap verzorgt in het educatiecentrum van het Groninger Landschap in Pieterburen lessen in vogels of zoogdieren voor alle basisscholen.

Contractmanagement inkoop energie

Voor de inkoop van groene duurzame energie werkt de gemeente samen in het samenwerkingsverband Groninger Gemeenten en Provincie Groningen (GGPG). Alle opgewekte elektriciteit moet van nieuwe duurzame bronnen komen en social return (SROI) maakt onderdeel van de contracten uit. Door goed inkopen zijn de energielasten voor de gemeente nauwelijks gestegen tot en met 2023 met uitzondering van aansluitingen van Werkplein Ability.

De contracten voor elektriciteit met Energie VanOns en Eneco zullen per 1 januari 2024 verlengd moeten worden. Voor gas zal er per 1 januari 2024 een nieuwe leverancier zijn na aanbesteding in 2023. Dit heeft gevolgen voor de energielasten. Op het moment van schrijven zijn de aanbesteding en de gesprekken over contractverlenging bijna afgerond. Pas na afronding kan energie ingekocht worden. Hierdoor is op dit moment nog niet met zekerheid te zeggen wat de kosten zullen zijn. Vanuit de GGPG is de verwachting dat de energielasten in 2024 100% hoger zullen zijn dan voorgaande jaren. Dit is reeds meegenomen in de ramingen voor energiekosten, deze verhoging is gedekt uit de stelpost voor prijsstijgingen.

De aansluitingen van Werkplein Ability zullen per 2024 ook onder de contracten via de GGPG gaan vallen. De huidige energiecontracten voor Werkplein Ability zijn na aflopen van bestaande contracten eind 2022 afgesloten in een periode van extreme energieprijzen. Overstap naar de contracten van de GGPG zal voor een verlaging van de energielasten voor Werkplein Ability zorgen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Lokale, kleinschalige energieopwekking: <ul style="list-style-type: none"> - Via zon op dak. - Via zonneweides en andere opwekmogelijkheden op land. 	<ul style="list-style-type: none"> • We ondersteunen lokale investeringsinitiatieven, zoals energie coöperaties. Dat doen we onder andere met een zakelijke stimuleringslening en een subsidieregeling vanuit het Klimaatfonds. • We creëren meer draagvlak door lokaal eigendom te stimuleren.
»	Minder energiegebruik door onze inwoners.	<ul style="list-style-type: none"> • We hebben een Energieloket dat voorlichting geeft over energiebesparing.

	Inwoners al jong betrekken bij natuur, milieu en duurzaamheid.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij nemen deel aan projecten die het Energieloket organiseert. • Wij ondersteunen IVN, Groninger Landschap en Junior Energiecoach
»	Een gezamenlijk gemeentelijk Waddenzeebeleid voeren.	<ul style="list-style-type: none"> • Verbinden en samenwerken met partijen die binnen het Wadden/ Dollard gebied actief zijn.
»	Onze eigen gebouwen verduurzamen.	<ul style="list-style-type: none"> • We kopen duurzame energie in via het GGPG. • We doen mee aan ProGresco.
»	Up-to-date beleid in het steeds veranderende veld waarbinnen de energietransitie plaatsvindt.	<ul style="list-style-type: none"> • We voeren onderzoek uit om het beleid up-to-date te houden en nieuw beleid te kunnen ontwikkelen.
»	We willen de gevolgen van klimaatverandering tegengaan.	<ul style="list-style-type: none"> • We nemen deel aan de regionale adaptatiestrategie van de werkregio Groningen en Noord-Drenthe. • We voeren de lokale uitvoeringsagenda uit. • Uitvoeren van de klimaat- en energietaken
»	We willen de biodiversiteit herstellen.	<ul style="list-style-type: none"> • In 2024 werken de plannen verder uit en gaan we aan de slag • We evalueren de pilot ecologisch bermbeheer.
»	Betaalbare energierekening voor minima.	<ul style="list-style-type: none"> • We geven invulling aan de specifieke uitkering energiearmoede.

Warmtetransitie

Onderdeel van de energietransitie is de warmtetransitie. Het Klimaatakkoord verplicht gemeenten een Transitievisie Warmte te hebben. Wij hebben deze visie vastgesteld in de vorm van een Warmtetransitieplan. Dorpswarmteplannen beschrijven hoe gemeente, bewoners en andere organisaties samen de alternatieve warmtevoorziening vormgeven. De doelstelling voor 2030 is om in gebouwen minimaal 40% aardgas te besparen. In 2035 willen we voor alle gebouwen een alternatief voor aardgas beschikbaar hebben.

Volkshuisvestingsfonds

We hebben een beschikking ontvangen van ongeveer € 6.000.000 voor het verbeteren en verduurzamen van ongeveer 300 particuliere woningen. In 2023 is een plan van aanpak gepresenteerd, waarin we uitleggen hoe wij deze inwoners in de komende jaren gaan ondersteunen. Wij werken aan een organisatie voor de uitvoering. Deze organisatie moet ervoor zorgen dat alle inwoners kunnen worden geholpen bij het verduurzamen van hun woning. Op dit moment loopt een pilot in dit kader, op basis hiervan zullen we u voorstellen doen voor invulling van de rest van de opgave en inzet van deze middelen.

Lokale aanpak isoleren

Aardgasvrij wonen begint met goede isolatie. Door een eigen isolatieprogramma op te stellen willen wij woningeigenaren met slecht geïsoleerde woningen helpen met het verduurzamen van hun woning.

Nij Begun, maatregel 28/29

Naar aanleiding van de parlementaire enquête over de gaswinning heeft het Rijk een aantal maatregelen aangekondigd voor de regio Groningen/Noord-Drenthe om de gevolgen van de gaswinning te compenseren. Het doel van deze maatregelen is om woningen (zowel koop- als huurwoningen) die qua energiezuinigheid nog te wensen overlaten te verbeteren, zodat deze woningen in 2035 qua isolatie klaar zijn om van het aardgas af te gaan. Het gaat om verduurzamen in combinatie met versterken en er komt ook geld voor de verduurzaming van woningen die niet versterkt hoeven te worden. Gedeeltelijk

worden deze middelen op dezelfde manier ingezet als bij het Volkshuisvestingsfonds en de lokale aanpak isoleren. Er zijn ook maatregelen die zich richten op de verduurzaming van warmtebronnen.

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
<p>» De gebouwde omgeving in 2035 van het aardgas af.</p> <p>Uitvoering geven aan het Warmtetransitieplan, dat in 2023 is vastgesteld.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We nemen deel aan het Warmtetransitie Centrum Groningen (WTCG). • We beginnen snel met het opstellen van Dorpswarmteplannen voor de dorpen/wijken die het Warmtetransitieplan benoemt en we voeren die plannen uit. • We beginnen met het opstellen van Dorpswarmteplannen voor de andere dorpen. Door de dorpen en wijken slim te kiezen kunnen wij die Dorpswarmteplannen met kleine aanpassingen kopiëren naar andere kernen. Vanzelfsprekend stellen we al deze plannen op samen met de bewoners van de dorpen. • Een lokale aanpak isolatie opstellen, die onderdeel is van een grotere aanpak waarmee we al onze inwoners kunnen ondersteunen bij het verduurzamen van hun woningen of bedrijfspanden. • Het opstellen van een gebiedsgerichte en een individuele aanpak. In de gebiedsgerichte aanpak stellen wij dorpswarmteplannen op.

Circulaire economie

De gemeente besteedt jaarlijks opdrachten aan voor infra, groen, sociaal domein en haar eigen bedrijfsvoering. We doen zoveel mogelijk circulair maar lopen desondanks toch achter op de doelen van de rijksoverheid. Het kabinet werkt toe naar een circulaire economie in 2050 met als richtinggevend doel: in 2030 gebruikt Nederland 50% minder primaire abiotische grondstoffen (mineralen, metalen en fossiel).

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
<p>» 2030: 50% minder gebruik van grondstoffen</p> <p>2024: meer bewustwording in de eigen organisatie als het gaat om opdrachtgeven en aanbesteden.</p> <p>2024: beleid en normen voor duurzaam inkopen vastgesteld.</p> <p>Inzichtelijk hebben van onze inkopen m.b.t. duurzaamheid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We zetten in op maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen (MVOI), de nieuwe standaard bij gemeenten. Hierdoor maken we bewuste keuzes bij ontwerp, aanbesteding en uitvoering. • We delen kennis rond duurzame ontwikkelingen zoals circulair bouwen. • We delen kennis met lokale ondernemers.

Ruimtelijke ordening

We gaan in 2024 starten met het opstellen van omgevingsplannen. Deels omdat enkele bestaande bestemmingsplannen aan actualisatie toe zijn, maar vooral om uiteindelijk te komen tot een uniform,

gebiedsdekkend omgevingsplan voor Het Hogeland. Gezien de omvang van de operatie zal dit in stapjes gebeuren; we nemen tot 2030 de tijd om bij dit einddoel te komen. Extra middelen voor uitvoering en personele capaciteit zijn geraamd in de voorjaarsnota/kadernota.

Daarnaast willen we actief inzetten op ruimtelijke kwaliteit en bovendien op het behoud van ons erfgoed. Om deze reden is in de voorjaarsnota en in het kaderstellend gedeelte extra budget geraamd voor personele inzet op deze terreinen. Enkele voorbeelden van lopende projecten waarvoor deze inzet wordt gevraagd zijn: programma Eemshaven en Ommeland, programma Reitdiepzone, programma Wonen (met onder andere Folkerda en de oostrand van Winsum), centrumplannen en het programma Aardbevingen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Transitie van bestemmingsplan naar omgevingsplan.	<ul style="list-style-type: none"> • Een uniforme set regels om nieuwe ruimtelijke plannen op te kunnen baseren. • Toepasbare regels die voor de inwoner helder zijn. • Doorvertaling van de transitiestrategie naar een projectmatige aanpak. • Extra personele inzet op omzetting omgevingsplannen.
»	Verbeterslag maken in de ruimtelijke kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Extra personele inzet voor Stedenbouw en Erfgoed.

Bestemmingsplan Eemshaven

Bestemmingsplan Eemshaven zal volgens de huidige planning ter inzage worden gelegd in het laatste kwartaal van 2023, zodat het in de loop van 2024 kan worden vastgesteld.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een actueel planologisch regime voor de Eemshaven.	<ul style="list-style-type: none"> • Vaststelling bestemmingsplan Eemshaven.

Welstandsnota

Volgens de huidige planning pakken we de herziening van het welstandsregime op in 2023. Vaststelling volgt wellicht in 2024.

Grondexploitatie

Een grondexploitatie is een begroting per plan of project om de kosten en opbrengsten van een ruimtelijke ontwikkeling in beeld te brengen. De grondexploitaties zijn een goed instrument dat ingezet wordt om te sturen op risico, kwaliteit, planning en resultaten bij grotere ontwikkelingsplannen. Wanneer de begroting negatief sluit wordt er een voorziening ten laste van de gemeentelijke begroting opgenomen. Niet voor elk plan of project wordt een grondexploitatie opgesteld. Bijvoorbeeld als er geen of weinig opbrengsten zijn.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het stimuleren en tijdig mede mogelijk maken van het gewenst ruimtegebruik van de gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij willen de ontwikkeling en realisatie van ruimtelijke plannen mogelijk maken door middel van onder andere projectleiding,

		<p>advisering zowel financieel als juridisch en verkoop.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij werken mee aan het uitvoeringsplan Woonvisie.
»	Bij ontwikkelingen zorgen dat de gevraagde ruimtelijke kwaliteit wordt geleverd en aansluit op de vraag van de markt.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij nemen deel aan afspraken met partners ontwikkelaars en interne projectgroepen voor ruimtelijke ontwikkelingen. • Wij maken zorgvuldige afwegingen en proberen zo goed mogelijk vooruit te kijken zodat het uitgiftebeleid voor vrije kavels en projectmatige bouw een aanvulling is op de grote vraag en voor de beperkte ruimte. • Wij zorgen voor de verkoop van bouw kavels waar dit gewenst is.
»	We zorgen voor een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, exploitanten, eigenaren en gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden zorgvuldig afspraken gemaakt met projectontwikkelaar of initiatiefnemer over de gewenste kwaliteit en de kostenverdeling van de ontwikkeling. • Wij moeten elk jaar de grondexploitaties herzien en vernieuwen, zodat de nieuwe cijfers worden meegenomen in de jaarrekening.
»	De risico's zowel financieel als juridisch, van ruimtelijke plannen beheersen.	<ul style="list-style-type: none"> • Naast het herzien van de grondexploitaties, wordt voor het grondbedrijf de risico's in kaart gebracht en geadviseerd over weerstandsvermogen. • Wij zorgen dat afspraken die wij maken met kopers, ontwikkelaars en andere partners worden vastgelegd in een overeenkomst.
»	De taken rond Grondzaken op een professionele en zorgvuldige manier uitvoeren met een marktconform resultaat.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij vinden het belangrijk om maatwerk te leveren waar nodig, zonder het gelijkheidsbeginsel uit het oog te verliezen. Onze afspraken zijn helder, eenvoudig, transparant en juridisch correct. • Wij willen dat elk contract dezelfde basis heeft door gebruik te maken van de algemene voorwaarden en van de Grondprijzennotitie.

Wonen en bouwen

Wij hebben een divers woningmarkt-gebied en er is de laatste jaren een hogere woningdruk. Nabij de stad is er veel vraag naar woningen. Deze vraag komt vanuit onze eigen inwoners, maar ook vanuit mensen die in de stad geen woning kunnen vinden. In de dorpen richting het wad wordt ook woningdruk gevoeld en komt op dit moment de vraag meer vanuit de eigen inwoners. In de hele gemeenten moet we ervoor zorgen dat de woningvoorraad ook past bij de demografische ontwikkelingen (vergrijzing, huishoudensverdunding en buitenlandse migratie zijn de belangrijkste componenten). Dit betekent o.a. dat de woningen en de woonomgeving geschikt moeten zijn voor ouderen, maar dat ook gezinnen en jongeren in de dorpen kunnen (blijven) wonen. Daarnaast hebben we een belangrijke opgave om woningen beschikbaar te hebben voor diverse aandachtsgroepen die afhankelijk zijn van betaalbare huurwoningen. De verbetering van de kwaliteit van de woningvoorraad en de leefomgeving in de dorpen

is continue een punt van aandacht om de dorpen aantrekkelijk te houden voor de huidige en toekomstige inwoners.

Deze grote opgaven kunnen we alleen samen met onze partners in de samenleving op pakken.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Vernieuwing en uitbreiding van de woningvoorraad, zodat er meer doorstroming ontstaat en er variatie in woningbouw is.	<ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen van nieuwe woningbouwlocaties met aandacht voor verruiming van de sociale huurvoorraad. • Het faciliteren en ondersteunen van inwonersinitiatieven voor woningbouw. • Het formuleren van beleid m.b.t. het realiseren van bijzondere woonvormen. • Het vormgeven van een programma Wonen en Leefomgeving om de woningbouw te versnellen en goed te plannen.
»	Een geschikte, betaalbare huurwoningvoorraad op de juiste locatie met de juiste kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan het Ambitiënkader Volkshuisvesting Het Hogeland 2024-2027 met de woningcorporaties en huurdersorganisaties.
»	Een flexibele schil van woningen inzetbaar voor diverse doelgroepen (statushouders, jongeren, spoedzoekers).	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar de aard en omvang van de doelgroep, type woningen en geschikte locaties voor flexwoningen.
»	Het bij de tijd houden/brengen van de woningvoorraad.	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidiëren van eigenaren voor de aanpak van de meest kwetsbare voorraad in het kader van het Volkshuisvestingsfonds.

VTH

Omgevingswet

Het is zo goed als zeker dat per 1 januari aanstaande de Omgevingswet en de wet Kwaliteitsborging in werking treden. Er wordt hard gewerkt aan het inrichten van de systemen en processen die hiervoor nodig zijn en de medewerkers worden opgeleid. Dit alles moet naast de bestaande werkvoorraad die onverminderd groot is. Ook is de situatie op de arbeidsmarkt moeilijk, maar lukt het tot op heden vervanging voor vertrekkende (ervaren) collega's te vinden. Dit personeelsgebrek laat zich eveneens voelen bij de omgevingsdienst Groningen (ODG). Dit gegeven neemt niet weg dat er extra milieutaken, bij in werking treden van de omgevingswet, naar de ODG worden overgeheveld.

Wet Kwaliteitsborging

De Wet Kwaliteitsborging (WKB) treedt gelijk met de Omgevingswet in werking. De WKB schaft voor een groot aantal bouwwerken de "bouwkundige" vergunning af en legt de verantwoordelijkheid voor het naleven van de bouwregels volledig bij particuliere kwaliteitsborgers. Deze begeleiden vanaf 1-1-2024 de bouw van de relatief eenvoudige bouwwerken. Wel krijgt de gemeente een rol in het vastleggen van de wijze van borging in een archiefdossier en blijven we verantwoordelijk voor de eventuele handhaving achteraf. Bij afwijking van het bestemmingsplan (omgevingsverordening vanaf 1 januari) is nog wel een vergunning nodig en ook het borgen van de omgevingsveiligheid blijft een verantwoordelijkheid van de gemeente. Bovenstaande betekent het nodige voor de legesinkomsten.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>

»	Een veilige en gezonde fysieke leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Aan de hand van het VTH-beleid geven wij risico- en prioriteit gestuurd vergunningen af, beoordelen wij meldingen, houden wij toezicht en handhaven wij zo nodig. • Dit doen wij aan de hand van de thema's veiligheid, gezondheid, omgevingskwaliteit en duurzaamheid. • Zoveel mogelijk integraal en gebiedsgericht volgens de kenwaarden samen, flexibel, integraal en maatwerk. • Daarnaast voeren wij de Omgevingswet en de wet Kwaliteitsborging uit per 1 januari 2024. • Wij voldoen daarbij zo goed mogelijk aan de kwaliteitseisen die gesteld worden aan de kritieke massa en deskundigheid van onze teamleden. Gezien de arbeidsmarkt is dit geen vanzelfsprekendheid. • Wij voldoen aan de kaders voor de beleidscyclus die het provinciaal Interbestuurlijk Toezicht stelt. • Wij communiceren persoonlijk, actief en zo spoedig mogelijk met de aanvrager. • Wij leveren zoveel mogelijk maatwerk met oog voor persoonlijke en algemene belangen.
---	---	---

Risico's per programma

Risico's beleid en ontwikkelingen

Riolering en klimaatverandering

De afgelopen tien jaar zijn kennis en bewustzijn over klimaatverandering sterk toegenomen. Het inzicht in de ontwikkeling van temperatuur en neerslagpatronen is sterk toegenomen. Door middel van een risicodialoog en -analyse worden er maatregelen ontwikkeld die het water- en rioleringssysteem voldoende robuust moeten maken in de komende decennia. Daarvoor is samenwerking in de waterketen noodzakelijk. Dat betekent verder kijken dan alleen de eigen gemeentelijke organisatie. Het risico van kwetsbaarheid, kennisverlies en kosten kan daarmee worden verkleind.

Afval

Om de doelstelling van het verminderen van de hoeveelheid restafval te bereiken is het afgelopen jaar verder geïnvesteerd in uitbreiding van het diftar systeem. Tevens heeft een heroriëntatie plaatsgevonden op de haalbaarheid van de doelstelling van 30 KG per inwoner en of deze (binnen de gestelde periode) realistisch is. Om de lat haalbaar te houden is de ambitie afgegeven de komende jaren toe te willen werken naar uiteindelijk 60KG restafval per inwoner. Het risico dat de hoeveelheid zwerfafval toeneemt is aanwezig wanneer de tarieven te hoog worden. Ten gevolge van de diftar paradox is het echter onvermijdelijk dat de tarieven (per kilo) steeds hoger worden om te kunnen komen tot een kostendekkende afvalbegroting.

Duurzaamheid

Het risico is dat we onvoldoende maatregelen nemen die ons, op lange termijn, een gezonde en welvarende leefomgeving garanderen. Dit zal ten koste gaan van de brede welvaart van volgende

generaties. Vanuit het Rijk hebben we financiële middelen ontvangen om extra personele inzet in te zetten om de klimaatambities te verwezenlijken. Risico hiervan is dat we ons teveel enkel op de besteding van deze middelen richten, zonder het uiteindelijke doel te bereiken. De CDOKE gelden richten zich namelijk sec op de reductie van co2 en de eveneens noodzakelijke grondstoffentransitie lijkt hierbij wat onderbelicht. Inmiddels komen hierover ook rapporten uit van de SER waarin dit onder de aandacht gebracht wordt. Tevens hebben we een kwartiermaker binnengehaald die in de komende periode de organisatorische lijnen uit zal zetten.

Omgevingswet

De invoering en uitvoering van de Omgevingswet vraagt veel personele inzet, die vaak moeilijk is te vinden. Daarbij hebben we als gemeente Het Hogeland gekozen voor het hoogste ambitieniveau, waarvoor het benodigde gekwalificeerde personeel moeilijk is te vinden.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Er ontstaat druk op de beschikbare ruimte. Niet alles is tezamen of in combinatie mogelijk. Planontwikkeling en regie houden in de Oostpolder is een uitdaging, hier zou een hackathon voor georganiseerd worden in het najaar van 2022, maar deze is vanwege (te) beperkte animo doorgeschoven naar 2023. Daarnaast is het stikstofbeleid een factor die invloed heeft op toekomstige investeringen en uitbreidingen van bedrijven.

Risico's bedrijfsvoering

Het prijspeil is behoorlijk gestegen. Het is hierdoor helder dat we niet al het geplande onderhoud kunnen wegzetten/inkopen binnen de huidige/toekomstige ramingen. Daarnaast is de eigen personele capaciteit, maar ook een te geringe capaciteit in de markt (ingenieursbureaus) op veel beleidsterreinen een probleem. Het is erg moeilijk om alles wat wordt gevraagd te leveren. Daarbij zien we ook dat het moeilijk is om goed gekwalificeerd personeel te vinden. Hierdoor lukt het niet om voorafgaande aan en de tijdens de uitvoering ondersteunende werkzaamheden (opstellen uitvoeringsprogramma, data op orde, bestekschrijven, aanbesteden en toezicht) op tijd uit te voeren.

Beheersmaatregelen

Op basis van een capaciteitsbehoefte inschatting in de jaarplannen hebben we een prioritering van activiteiten gemaakt, waarbij tevens inzichtelijk wordt welke activiteiten niet uitgevoerd kunnen worden. Dit houdt in dat er taken blijven liggen. Waar mogelijk wordt ingezet op het combineren van taken om doelstellingen te bereiken. De personele capaciteit en het ambitieniveau moeten met elkaar in evenwicht worden gebracht. Daarnaast het opstellen van een risicoparagraaf ten aanzien van de kwaliteit van het areaal met de financiële gevolgen en hierop volgend het benodigde budget voor het gekozen kwaliteitsniveau.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Omgevingsdienst Groningen (ODG)
- Afvalbeheer Regio Centraal Groningen (ARCG)
- Groningen Milieu
- Veiligheidsregio Groningen (VRG)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Ruimtelijke Ordening, Wonen en Duurzaamheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027

Structureel	21.100	29.953	19.247	19.219	20.147	20.125
Incidenteel			951	960		
Totaal lasten	21.100	29.953	20.198	20.179	20.147	20.125

Baten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	23.321	27.305	17.772	18.240	18.308	18.656
Incidenteel			951	960		
Totaal baten	23.321	27.305	18.723	19.200	18.308	18.656
Saldo programma *)	2.221	-2.648	-1.475	-980	-1.839	-1.469

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Grondexploitatie	-11	-335				
Onderhoud begraafplaatsen	-25	-25	-25	-25	-25	-25
Herstructurering		-421				
Woonplan en haven Zoutkamp		2.320				
Bovenwijkse kosten Vogelzanglocatie		-15				
Reserve risico's afvalstoffenheffing			500			
Totaal mutaties	-36	1.524	475	-25	-25	-25

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma RO, Wonen & Duurzaamheid begroting 2023	2.648	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	1.060	N
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	475	N
- Inmiddels hebben we een nieuw energiecontract. Dit nieuwe contract laat een forse stijging zien van de energieprijzen. De budgetten voor energie zijn verhoogt met 100%. De verhoging is gedekt uit de stelpost voor prijscompensatie.	156	N
- Op basis van de plannen voor riolering zijn de budgetten aangepast en de is de planning van de investeringen geactualiseerd.	394	N
- De budgetten met betrekking tot afval zijn geactualiseerd. Ook de vastgestelde wijzigingen ten aanzien van de inzameling zijn verwerkt.	554	V
- Conform de voorjaarsnota is de bijdrage aan de ODG verwerkt.	326	N
- Vervallen incidenteel 2023;	2.593	V
- Dorpen aan warmtetransportleiding		
- Duurzaamheid		
- Impuls circulaire economie		
- Deltaplan biodiversiteit		
- Middelen Klimaatakkoord		
- Voorbereiding routekaart		
- Bestemmingsplannen		
- Diverse woonplannen (Bedum, Eenrum, Onderdendam, Baflo)		
- Centrumplan Bedum		
- Landarbeiderswet		
- Rondje om de Noord		
- Burgerberaad Omgevingsvisie		
- Programma Hogeland Oost		
- Bodemsanering zoutloods Bedum		
- Versnelling woningbouw		
- Volkshuisvestingfonds		
- Mijn huis op maat		
- Kosten invoering Omgevingswet		
- NPG		
- Overige mutaties <40.000	437	V
Saldo Programma RO, Wonen & Duurzaamheid begroting 2024	1.475	

7. Burger & Bestuur

Omschrijving

Dit programma betreft de relatie tussen de bestuursorganen van onze gemeente en de mensen die er wonen. We verlenen (steeds meer digitaal) diensten aan inwoners, bedrijven en instellingen. De bestuurders en ambtenaren zoeken oplossingen, beantwoorden vragen, leveren producten en geven informatie. De bestuursorganen (de gemeenteraad, het college) geven invulling aan het democratisch besluitvormingsproces.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.01 Bestuur
- 0.02 Burgerzaken

Beleidskader

Voor dit programma zijn voor de gemeente Het Hogeland de volgende beleidsdocumenten vastgesteld:

- Het Hogeland Legesverordening tarieventabel 2023, 1e wijziging 2023
- Het Hogeland Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Burger & Bestuur

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

<i>Verplichte beleidsindicatoren</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
n.v.t.			

Burger & bestuur

Voor 2024 is de verwachting de aanvragen van reisdocumenten gaan stijgen. In 2014 is de geldigheidsduur van reisdocumenten verhoogd van vijf jaar naar tien jaar voor inwoners boven de 18 jaar. Als gevolg hiervan zijn er veel aanvragen geweest in 2014. Bijna het dubbele aantal. Daarom verwachten we veel aanvragen in 2024 en zal een doorlooptijd hebben van meerdere jaren. Hieronder een overzicht met verwachte aanvragen komende jaren.

Reisdocumenten	2023	2024	2025	2026	2027
NIK 18+	704	1.203	1.408	1.651	1.395
NIK 18-	1.407	2.406	2.815	3.301	2.790
PN 18+	409	979	979	1.065	1.216
PN 18-	818	1.959	1.959	2.131	2.433
eerste aanvragen **)	500	500	500	500	500
Totaal	3.838	7.047	7.661	8.648	8.334

*) Verhouding aanvragen 18- / 18+ is ongeveer 2/3 - 1/3

**) Op basis van gemiddelden van afgelopen jaren, worden er +/- 500 aanvragen gedaan door personen die niet eerder een reisdocument hebben gehad.

Vanaf 1 januari 2024 is het mogelijk om kinderen een dubbele geslachtsnaam te geven. Het is met terugwerkende kracht tot geboorten vanaf 2016. Voor ons gaat het om circa 700 geboorten vanaf 2016 tot en met 2022. De verwachtingen zijn landelijk dat 10% van de ouders gebruik gaan maken van de mogelijkheid om met terugwerkende kracht dubbele geslachtsnaam aan te vragen.

Bijna ieder jaar worden verkiezingen georganiseerd. In 2024 vinden de verkiezingen voor het Europees Parlement plaats. De verkiezingen zullen plaatsvinden in de periode van 6 juni en 9 juni. In Nederland mogen we op 6 juni stemmen.

Verbetering Dienstverlening

In het afgelopen jaar hebben we geconstateerd dat inwoners minder tevreden zijn over onze dienstverlening. We hebben daarom onze dienstverlening onder de loep genomen om te komen tot een verbeterplan. Op basis van die analyse hebben we de volgende strategische en operationele doelen geformuleerd:

Strategische doelen:

- Herstel van het vertrouwen van de Hogelanders in de gemeente;
- Vergroten van de nabijheid tussen gemeente en inwoner;
- Werken als één gemeente over de hele linie van de organisatie;
- Positioneren van dienstverlening als primair onderdeel van ieders werk.

We starten een project Dienstverlening met de volgende operationele doelen:

- Er komen duidelijke afspraken over wat inwoners en ondernemers kunnen verwachten van de gemeentelijke dienstverlening, en wat daarover intern afgesproken is;
- Medewerkers zijn op de hoogte van gemaakte afspraken, zowel algemeen geldend als casus specifiek;
- Medewerkers in alle onderdelen van de organisatie zijn zich bewust van hun eigen rol binnen de gemeentelijke dienstverlening, en wat er van hen verwacht wordt;
- We vertalen de doelstellingen voor dienstverlening in te behalen resultaten in de jaarplannen.

Het verbeterplan dat we gaan maken, omvat de volgende bouwstenen om deze strategische en operationele doelen te realiseren:

- Vergroten telefonische bereikbaarheid om onze rol als nabije overheid waar te maken en de beleving van inwoners te verbeteren;
- Inrichten van serviceformules om te komen tot waar te maken beloften richting inwoners en ondernemers, en interne afspraken ter ondersteuning daarvan;
- Inzicht in gemaakte afspraken over voortgang en inhoud van een dossier, op basis van betrouwbare informatievoorziening;
- Komen tot een integraal klantbeeld, waaronder alle klantcontacten op basis van persoon/instantie, object of besluit.

In het begin van 2024 zullen we u het verbeterplan aanbieden en mogelijk aanvullend budget vragen om het plan te kunnen uitvoeren.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Onze dienstverlening is professioneel.	<ul style="list-style-type: none"> • Invoeren van een klantvolgsysteem. • Actueel houden van de kennisbank KCC en website door de wisselwerking tussen KCC en teams(organisatie). • Op naar een integraal klantbeeld. • De tweede lijn (organisatie) is beter bereikbaar. • Slim omgaan met data. Omgevingsgericht en bundelen van data uit de diverse kanalen. • Periodieke rapportage met cijfers over bezoekersaantallen zowel fysiek als telefonisch en online. • Jaarlijks houden van inwonersonderzoek.
»	Leveren van kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> • Voortdurend verbeteren van ons (online) Burgerzaken systeem zodat onze kwaliteit en processen verbeteren • Digitaliseren archief burgerzaken en burgerlijke stand (o.a. brondocumenten zoals Uittreksel en Akten) in samenwerking met team Informatiebeheer.
»	Leveren van maatwerk.	<ul style="list-style-type: none"> • Periodiek momenten plannen voor huisbezoeken voor inwoners die niet in staat zijn om zelf op het gemeentehuis te komen. • Rekening houden met laaggeletterdheid en minder digi-vaardige inwoners.
»	Digitale dienstverlening.	<ul style="list-style-type: none"> • Door ontwikkelen van digitale aanvragen. Niet alleen aan de voorkant maar ook aan de achterkant. • Onderzoeken robotisering van processen • Inzet Mijn Overheid voor externe communicatie bijv. gemeentelijke belasting, aanschrijfbrieven reisdocumenten. • Aanhaken Strategisch Informatiebeleidsplan • Overstap open formulieren meer toekomst bestendig. Common Ground.
»	Toekomstbestendig dienstverleningsconcept	<ul style="list-style-type: none"> • In 2023 gestart met de herijking van het dienstverleningsconcept. Verwachting in 2024 een nieuw concept. Toekomstbesteding met beloften die we kunnen waarmaken. Ook levert het input voor de nieuwe huisvesting.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- GR voor het grensoverschrijdend Openbaar Lichaam Eems-Dollard Regio
- Vereniging van Waddenzeegemeenten

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Burger en Bestuur (x € 1.000)

Lasten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	4.429	4.459	4.475	4.497	4.554	4.548
Incidenteel			19	11		
Totaal lasten	4.429	4.459	4.494	4.508	4.554	4.548

Baten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	1.070	620	893	921	1.052	1.043
Incidenteel						
Totaal baten	1.070	620	893	921	1.052	1.043
Saldo programma *)	-3.359	-3.839	-3.601	-3.587	-3.502	-3.505

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Dekking VTH aardbevingen	200	200	200	200	200	200
Totaal mutaties	200	200	200	200	200	200

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Burger & Bestuur begroting 2023	3.839	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	9	N
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	36	N
- Bij de voorjaarsnota 2023 is de verwachting van de opbrengsten van rij- en reisdocumenten bijgesteld voor de jaren 2024 en verder	167	V
- Vervallen incidenteel 2023;	107	V
- Raadsondersteuning Groningen		
- Onderzoeksbudget rekenkamercommissie		
- Representatiekosten college		
Overige mutaties < €40.000	9	V
Saldo Programma Burger & Bestuur begroting 2024	3.601	

8. Bedrijfsvoering

Omschrijving

Dit programma betreft de relatie tussen de bestuursorganen van onze gemeente en de mensen die er wonen. We verlenen (steeds meer digitaal) diensten aan inwoners, bedrijven en instellingen. De bestuurders en ambtenaren zoeken oplossingen, beantwoorden vragen, leveren producten en geven informatie. De bestuursorganen (de gemeenteraad, het college) geven invulling aan het democratisch besluitvormingsproces.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.03 Beheer overige gebouwen en gronden
- 0.04 Overhead

Beleidskader

Voor dit programma is een groot aantal beleidsdocumenten vastgesteld. Voor het totaaloverzicht verwijzen we naar het Normenkader, dat is vastgesteld ten behoeve van de accountantscontrole.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Stuurgegevens programma Bedrijfsvoering

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

<i>Verplichte beleidsindicatoren</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Formatie	<i>Fte per 1.000 inwoners</i>	12,17	NB
Bezetting	<i>Fte per 1.000 inwoners</i>	10,85	NB
Apparaatskosten	<i>Kosten per inwoner</i>	1.182,19	NB
Externe inhuur	<i>Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen</i>	8%	NB
Overhead	<i>% van de totale lasten</i>	17%	NB

Verkleinen vastgoedportefeuille

Onze gemeente bezit veel gebouwen. Gebouwen zijn onderverdeeld in beleidsvolgend-, strategisch-, eigen vastgoed en overig vastgoed. Alles wat hier niet onder valt, kan worden afgestoten. Hier zijn we in 2021 mee begonnen. De portefeuille is dynamisch en er wordt continue bijgestuurd waar mogelijk. Op basis van de huidige gegevens, hebben we in kaart gebracht wat we komende jaren beoogd hebben om af te stoten in aantallen.

Verlaging gasverbruik zwembaden

Om het gasverbruik van de vijf zwembaden in de gemeente te verlagen, worden deze baden voorzien van Heatpipes. Na oplevering wordt direct bespaard op het gasverbruik en energiekosten. Zodra de hoogte van de besparing inzichtelijk is kunnen vervolgstappen worden gezet naar zoveel als mogelijk energie-neutrale zwembaden.

Stuurgegevens		Realisatie 2021	Realisatie 2022	Prognose 2023	Beoogd 2024	Beoogd 2025
	<i>Eenheid</i>					
Afstoten gemeentelijk vastgoed	<i>Aantallen</i>	4	2	5	10	9
Verlaging gasverbruik zwembaden per seizoen	<i>Percentages (%)</i>	N.v.t.	0	20	50	55

Informatievoorziening en ICT Gemeente Het Hogeland

Onder invloed van nieuwe wetgeving, technologische ontwikkelingen en innovatie zal de uitvoering van gemeentelijke taken veranderen. Het is cruciaal om te evolueren naar een meer digitaal georiënteerde en wendbare organisatie, waarbij de informatievoorziening op orde is en aansluit op toekomstige ontwikkelingen. Dit is essentieel om te voldoen aan de behoeften van inwoners en om aansluiting te behouden bij medeoverheden en partners. Het realiseren van een goede informatievoorziening is noodzakelijk om gemeentelijke taken effectief uit te voeren en brede maatschappelijke ontwikkelingen aan te pakken. Dit omvat onder andere verdere digitalisering van dienstverlening en bedrijfsvoering, informatie gestuurd werken en implementatie van i-wetgeving.

Naast de vele kansen die deze (technologische) ontwikkelingen bieden, brengen ze ook risico's met zich mee. We dekken deze risico's af door middel van passende maatregelen en volgen de Baseline Informatiebeveiliging Overheden (BIO). Zo brengen we onze informatiehuishouding op orde en zorgen we ervoor dat we deze duurzaam en digitaal op orde houden.

In ons Strategisch Informatiebeleid hebben we de ontwikkelingen en richting al vastgesteld. In 2024 zullen we dit beleid verder implementeren en blijven investeren in onze informatievoorziening. Dit omvat niet alleen materiële IT-kosten, maar ook investeringen in personeel, training, tijd en middelen op het gebied van digitale vaardigheden, digitale weerbaarheid, datakwaliteit, informatie gestuurd werken en governance van de informatievoorziening. We zijn ons bewust van het risico van verstoring wanneer de werking en continuïteit van onze informatievoorziening niet voldoende gewaarborgd zijn. We zien ook een trend waarbij we minder zelf (kunnen) doen en meer uitbesteden aan de markt of samenwerken met andere gemeenten. Dit vraagt om goed opdrachtgeverschap om de regie te behouden, continuïteit te waarborgen en te anticiperen op snel veranderende technologische ontwikkelingen en mogelijkheden.

We hebben een opgavenbudget van € 720.000 gereserveerd, waaruit verschillende initiatieven worden gefinancierd. Na investeringen in kantoorautomatisering en de Transformatie van het Sociaal Domein blijft er een restbedrag van € 184.000 over. We willen dit bedrag gebruiken om onze digitale dienstverlening verder te optimaliseren. De details hiervan worden uitgewerkt in de periode eind 2023 - begin 2024. Het is nog onzeker of het restbedrag voldoende zal zijn om de digitale dienstverlening op het gewenste niveau te brengen. We houden er rekening mee dat er extra investeringen nodig zullen zijn.

Naast investeringen stellen we ons ten doel om vanaf 2027 een taakstelling te realiseren. De omvang van deze taakstelling en de effecten ervan zullen we in 2024 verder uitwerken. We zijn hierbij realistisch en erkennen dat de huidige trend is dat de kosten nog zullen toenemen. Het omslagpunt zal zich op een gegeven moment voordoen, maar momenteel is het nog lastig te voorspellen wanneer dit zal zijn.

De onderstaande doelstellingen zijn grotendeels het vervolg op en vergelijkbaar met hetgeen we afgelopen jaren beoogden te bereiken. Het is voor ons het kompas om een continue verbeteringen te realiseren t.a.v. onze informatievoorziening. Hierin zetten we constant stappen in het besef dat we hier nog veel in te doen hebben en onze constante aandacht vraagt.

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
<p>» <i>Informatievoorziening</i> We zorgen voor een veilige en toegankelijke informatievoorziening voor inwoners en organisatie die past bij wat de inhoudelijke domeinen nastreven en gemeente breed beheersbaar en betaalbaar is. In 2024 ligt de focus op het Sociale Domein en de invoering van de Omgevingswet.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bij het verbeteren van dienstverlening en bedrijfsvoering wordt integraalrekening gehouden met de gevolgen en maatregelen voor de gemeentebrede informatievoorziening. • ICT wordt geborgd door integraal advies binnen projecten en programma's. • We werken aan het verbeteren van gegevenskwaliteit en het professionaliseren van systeembeheer en -gebruik. • Er wordt meer informatie gestuurd gewerkt van beleid naar uitvoering en terug. • We streven naar meer en betere management- en stuurinformatie.
<p>» <i>Digitaal Samenwerken</i> We zorgen er voor dat onze medewerkers in staat worden gesteld om beter en meer digitaal te gaan samenwerken;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We zorgen voor de juiste hard- en software aanwezig en maken de overstap naar Microsoft 365; • We zorgen er voor dat medewerkers opgeleid en ondersteund worden in het digitaal werken.
<p>» <i>Transformatie Sociaal Domein</i> Binnen het programma "Transformatie Sociaal Domein" krijgt de informatievoorziening van het sociaal domein een belangrijk rol, met als doel de integrale dienstverlening efficiënt en informatie gestuurd in te richten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit de inwoner richten we de digitale dienstverlening in; • We starten met data gedreven werken; • Het applicatielandschap laten we aansluiten bij de doelstellingen van de transformatie en de gemeentelijke informatiearchitectuur. • E.a. wordt uitgewerkt in het projectplan "Informatievoorziening Transformatie Sociaal Domein".
<p>» <i>Digitalisering en dienstverlening</i> We gaan onze dienstverlening verder digitaliseren en zorgen daarbij voor een inclusieve klantinteractie. "Digitaal waar het kan, fysiek waar het nodig is".</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van de herijking van ons dienstverleningsconcept (oplevering eind 2023 begin 2024) richten we de digitale dienstverlening integraal in. • We zorgen voor samenhang in het grotere geheel van informatiestromen, systemen en processen, rondom dienstverlening en digitalisering;
<p>» <i>Informatie-wetgeving & Digitale Duurzaamheid</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Met behulp van de door het Rijk beschikbare financiële middelen wordt de wetgeving vanaf gefaseerd geïmplementeerd.

	<p>In time voldoen aan wettelijke kaders m.b.t.</p> <ul style="list-style-type: none"> Wet Open Overheid (WOO), Wet Modernisering Elektronisch Bestuurlijk verkeer (WMEBV) (Modernisering) Nieuwe Archiefwet 2024. 	<ul style="list-style-type: none"> We leggen het accent op actieve openbaarmaking en de integratie van informatiewetgeving in het totale dienstverleningsproces. We vergroten het informatiebewustzijn van de organisatie om het digitaal procesmatig werken te verbeteren.
»	<p><i>Digitale Overheid</i> We sluiten aan op de Gezamenlijke Gemeentelijke Uitvoering (GGU) van de VNG en volgende ontwikkelingen op het gebied van de Wet digitale overheid (WDO).</p>	<ul style="list-style-type: none"> We gebruiken landelijke programma's ter bevordering van 'de' digitale overheid.
»	<p><i>Gegevenskwaliteit & informatieveiligheid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Een betrouwbare informatievoorziening ten behoeve van de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening en de bedrijfsvoering; 	<ul style="list-style-type: none"> In 2024 op basis van het Strategisch informatiebeveiligingsbeleid zullen we maatregelen treffen om de informatieveiligheid nog beter te borgen en te verbeteren. Speerpunten hierin zijn: <ul style="list-style-type: none"> Sturen op het verhogen van de gegevenskwaliteit in de basisregistraties op basis van (verplichte) zelfevaluaties en audits; Kwetsbaarheidstesten op eigen en leveranciers netwerken uitvoeren; Opzetten en uitvoeren oefenprogramma t.b.v. de continuïteit van de primaire bedrijfsvoering en dienstverlening; Opstellen en implementeren van beleid ter bevordering van een robuuste veilige informatievoorziening;

Beheer overige gronden

Het grondbeleid zal ook ingaan op het beheren en beschikbaar stellen van gronden voor (maatschappelijke) ontwikkelingen. Uitgangspunt is dienstverlenend wanneer het kan, zakelijk wanneer het moet maar in alle gevallen juridisch correct geregeld (transparant, marktconform en formeel vastgelegd).

	<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het stimuleren en tijdig mogelijk maken van gewenst ruimte gebruik.	<ul style="list-style-type: none"> Actualiseren van ons overzicht Voorraad gronden.
»	Optimaliseren en efficiënt gebruik van grond door inzet van instrumenten (koop, huur, erfpacht, ingebruikname etc.).	<ul style="list-style-type: none"> Wij willen contractmanagement goed inrichten en uitvoeren. Wij willen de uitgangspunten van contracten, zoals algemene verkoop, huur en pachtvoorwaarden en de Grondprijzennotitie monitoren.
»	De informatie over verkoop van bouwkavels, snippergroen maar ook huur gronden moet goed te vinden zijn, duidelijk en compleet voor iedereen.	<ul style="list-style-type: none"> Informatie verzamelen en publiceren.

»	Het privatiseren van volkstuincomplexen.	<ul style="list-style-type: none"> Als het moment zich voor doet losse volkstuinen gelegen in een complex in zijn geheel onder te brengen bij een stichting of vereniging.
---	--	---

Gebouwen

Onze gemeente bezit veel vastgoed; het streven is om dit vastgoed op een professionele manier te onderhouden en te beheren. Een afgewogen vastgoedportefeuille is daarvoor minimaal noodzakelijk.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een weloverwogen en toekomstbestendige vastgoedportefeuille.	<ul style="list-style-type: none"> Onderscheid maken in de portefeuille tussen beleidsvolgend-, strategisch-, eigen vastgoed en overig vastgoed; Afstoten van vastgoed dat niet aan bovenstaande voorwaarden voldoet. Afstoten kan zijn verkoop of sloop.
»	Goede huisvesting voor de gemeentelijke organisatie.	<ul style="list-style-type: none"> Vormgeven van het huisvestingsconcept; Opstellen van een toekomstbestendig huisvestingsplan voor Ability; Realiseren van tijdelijk nieuw onderkomen voor IBOR in Winsum; Gevolg geven aan de uitkomsten van de pilot huisvesting serviceteams (IST).
»	Geen ongewenste staatssteun verlenen.	<ul style="list-style-type: none"> Meer grip krijgen op onze (huur)-inkomsten; Huurtarieven jaarlijks indexeren; Alle contracten in het systeem Planon zetten zodat alle data op de juiste wijze gemonitord kan worden.
»	Verlagen gasverbruik zwembaden.	<ul style="list-style-type: none"> Monitoren werking installaties, nauwkeurig sturen op de in 2023 aangebrachte heatpipes; Aanvullende energiebesparende maatregelen toepassen.
»	Verduurzamen gemeentelijk vastgoedportefeuille.	<ul style="list-style-type: none"> Het laten opstellen van een plan van aanpak; Gefaseerd gevolg geven aan de uitkomsten van het plan.

Monitoren verkleining vastgoedportefeuille

In 2021 is begonnen met het nader onderzoeken van de objecten in de vastgoedportefeuille. Niet alle objecten kunnen zonder onderzoek zomaar verkocht of afgestoten worden. Er is in 2021 een voorlopige lijst opgesteld met objecten die als eerste kunnen worden verkocht. In 2022 is er een begin gemaakt met het verkopen van panden. We zijn nog wel een aantal jaren bezig om de portefeuille te verkleinen. Door de bouw van bijvoorbeeld nieuwe kind centra, komen er ook weer gebouwen naar de gemeente toe. Voor deze gebouwen wordt onderzoek gedaan of ze gesloopt of verkocht worden.

Het is een proces dat continu gemonitord wordt en waar nodig wordt bijgestuurd. We bevinden ons in een dynamische omgeving.

Onderstaand overzicht geeft een beeld van de panden waar sloop of verkoop op korte termijn aan de orde is.

Locatie	Plaats	Status
Voormalig basisschool Roodschouf	Roodeschouf	Verkoop
Voormalig vereniging gebouw	Ulrum	Verkoop
Voormalig basisschool De Akkerwinde	Ulrum	Huisvesting
Voormalig basisschool Regenboog	Leens	Verkoop
Gemeentehuis Bedum	Bedum	Verkoop
Voormalig basisschool Jansenius de Vries	Warffum	Sloop
Voormalig basisschool De Tiggeldobbe	Winsum	Sloop
Voormalig basisschool De Piramiden	Winsum	Sloop
Voormalig gymzaal Borgweg	Winsum	Sloop
Voormalig sporthal De Ripperdahal	Winsum	Sloop(?)
Voormalig basisschool KWA	Uithuizen	Sloop
Voormalig gymzaal J.F. Kennedylaan 22	Uithuizen	Sloop
Voormalig basisschool De Rank	Warffum	Onderwijs
Voormalig basisschool SWS De Dobbe	Roodeschouf	Onderzoek
Voormalig notariskantoor, Hoofdstraat Oost 24	Uithuizen	Uit portefeuille
WPA, Mernaweg 27a	Wehe-den Hoorn	Onderzoek
Voormalig horeca De Komeet	Uithuizen	Sloop

Risico's per programma

Risico's beleid

In zijn algemeenheid kunnen we stellen dat de beschikbare financiële middelen te krap zijn om al onze ambities waar te maken. Dit heeft zijn weerslag op veel beleidsterreinen. Voorbeelden daarvan zijn de beheerplannen, onze personele capaciteit en de oplopende kosten in het Sociaal Domein. In de verschillende programma's worden de inhoudelijke risico's nader beschreven.

In de begroting hebben we de financiële onzekere toekomst benoemd. De plannen voor de herijking van het gemeentefonds vallen voor onze gemeente, ondanks de aangepaste ingroeivariant, fors negatief uit. Mede door de opschalingskorting en het vastklikken van de accressen ontstaat naar de huidige inzichten in 2026 een financieel ravijn. Om onze begroting materieel sluitend te houden, zullen we de komende jaren ons financiële beleid hierop af moeten stemmen. In termen van bezuiniging is ons laaghangende fruit inmiddels geplukt. In geval van bezuiniging biedt dat geen soelaas meer. Maar als het Rijk in 2026 niet met meer geld over de brug komt ontkomen we niet aan versoering van ons voorzieningenniveau. De komende jaren zullen we ons beraden op de keuzes die we uiteindelijk niet willen maken om zo de leefbaarheid in onze gemeente niet aan te tasten.

Risico's bedrijfsvoering

Omslag in de rol van onze gemeente en/of het snijden in het voorzieningenniveau zal ook het nodige van de organisatie vragen. Dat vraagt veel sturing en monitoring. Voorwaarde is dat wij onze processen op orde moeten hebben om zo deze aanpassingen goed te kunnen stroomlijnen. Uiteraard hebben

beperkte financiële middelen invloed op onze bedrijfsvoering. Mogelijk komen nieuwe ontwikkelingen op dit terrein onder druk te staan, terwijl juist in deze moeilijke tijd veel gevraagd wordt van de organisatie. De inmiddels uitgevoerde benchmark kan ons in dit proces houvast bieden voor het voeren van het goede gesprek.

Ontwikkelingen

We zien een groot aantal maatschappelijke opgaven die in samenwerking met maatschappelijke partners moeten worden vormgegeven, maar waarvan we op dit moment niet kunnen overzien of we hiervoor voldoende financiële middelen hebben. Hierdoor kan de uiteindelijke realisatie onder druk komen te staan. Een ander risico vormt op dit moment het grote aantal vacatures die we soms maar moeilijk vervuld krijgen. Schaarste op de arbeidsmarkt en een grote vraag onder gemeenten is hier debet aan. Dat betekent doorgaans inhuur tegen hogere kosten om onze bedrijfsvoering niet in gevaar te brengen. Een personele reserve, gevoed uit onderuitputting op personele lasten, waaruit we knelpunten kunnen oplossen biedt ons flexibiliteit en een bijdrage aan de oplossing voor de korte termijn. Voor de lange termijn zullen we zien of de schaarste blijft aanhouden.

Beheersmaatregel

Naast het flexibel kunnen inspelen op knelpunten trachten we een aantrekkelijke werkgever te zijn met ruimte voor persoonlijke ontwikkeling. Waar nodig bezoeken we tijdig onderwijsinstellingen om kandidaten te verleiden tot een contract bij onze gemeente. Verder hebben we een budget om de arbeidsparticipatie van jongeren te bevorderen, bijvoorbeeld via een traineeship.

Risico's Informatievoorziening en ICT

De snelle technologische ontwikkelingen hebben steeds meer impact op de uitvoering van gemeentelijke taken en het bereiken van gemeentelijke doelen. Hoewel we de kwaliteit en continuïteit van de informatievoorziening proberen te waarborgen door middel van informatiebeveiliging en goede beheerprocessen, is de adoptie van deze instrumenten nog onvoldoende binnen de organisatie. Dit resulteert in risico's op verschillende gebieden.

Risico's beleid

- Complexe en versnipperde wet- en regelgeving leiden tot knelpunten in de uitvoering en publieke dienstverlening.
- Gebruik van verouderde of onvolledige gegevens kan leiden tot verkeerde beleidsbeslissingen.
- Onbedoeld gebruik van data kan discriminatie, uitsluiting en kansenongelijkheid veroorzaken.
- Gebrek aan draagvlak, eigenaarschap en digitaal leiderschap leidt tot achterblijvende dienstverlening, ineffectieve bedrijfsvoering en belemmert bestuurlijke besluitvorming.
- Onvoldoende samenwerking en afstemming bij grote maatschappelijke opgaven kan resulteren in het niet behalen van doelen of gebrekkige uitvoering.

Risico's bedrijfsvoering

- Het behouden van een goede basis voor informatiebeheer is een uitdaging. Als beheerprocessen niet goed worden verankerd en beheerd, ontstaan er risico's voor de continuïteit en verdere ontwikkeling van gemeentelijke taken.
- Werkprocessen zijn afhankelijk van systemen. Als systemen niet functioneren, komt de bedrijfscontinuïteit in gevaar en kan de dienstverlening aan burgers tijdelijk niet beschikbaar zijn.
- Onjuist gebruik van gegevens kan leiden tot datalekken of onrechtmatig gebruik.
- Gebruik van verouderde of onvolledige gegevens kan leiden tot verkeerde beslissingen of het verstrekken van onjuiste diensten en producten.
- Regie, eigenaarschap en governance van de informatievoorziening vereisen voldoende aandacht, tijd, kennis en vaardigheden. Een tekort aan middelen of expertise kan deze aspecten belemmeren.
- Soms is er onvoldoende tijd/fte beschikbaar of moeilijk te vinden bij het invullen van vacatures.

- Incidenten veroorzaakt door ongecontroleerde veranderingen of het negeren van beveiligingsmaatregelen kunnen leiden tot uitval van dienstverlening en financiële gevolgen.

Ontwikkelingen:

- Kosten voor informatievoorziening stijgen door digitalisering, inflatie en nieuwe wetgeving. Onzekerheid over kostencompensatie kan de continuïteit na implementatie beïnvloeden.
- Complexiteit van wetgeving vormt knelpunten voor burgers, ondernemers en uitvoeringsorganisaties. Wetgeving sluit vaak niet aan bij de leefwereld van burgers en gegevensuitwisseling en IT-systemen verlopen moeizaam.
- De Network and Information Security Directive (NIS2) vereist strengere beveiligingsnormen en meldingsvereisten voor incidenten. Vertaling van deze richtlijn naar Nederlandse wetgeving zal ook gevolgen hebben voor de gemeente.
- Het gebruik van Artificial Intelligence (AI) neemt toe, maar misbruik ervan roept ethische vragen op.

Beheersmaatregelen

- Uitvoering van strategisch informatiebeveiligingsbeleid.
- Ontwikkeling van proces-, systeem- en gegevenseigenaarschap.
- Verbetering van functioneel beheer.
- Impactanalyse en maatregelen met betrekking tot de NIS2-richtlijn.
- Opstellen van beleid en kaders voor het gebruik van AI.
- Inzicht en sturing op de complexiteit van de informatie-infrastructuur.
- Borging van digitaal leiderschap op management- en bestuursniveau.
- Toereikende middelen en tijd voor preventieve en curatieve maatregelen om de continuïteit van de informatievoorziening te waarborgen.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)
- N.V. Waterbedrijf Groningen

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Bedrijfsvoering (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	28.175	36.535	34.320	34.829	34.917	34.290
Incidenteel			1.287	412	311	
Totaal lasten	28.175	36.535	35.607	35.241	35.228	34.290

Baten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027

Structureel	1.123	1.339	845	790	790	789
Incidenteel						
Totaal baten	1.123	1.339	845	790	790	789
Saldo programma *)	-27.052	-35.196	-34.761	-34.450	-34.438	-33.501

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Groot onderhoud gebouwen	-115	-16	-394	181	-818	-293
Bevingsschadeherstel gemeentelijke gebouwen	-67	-76				
Organisatieontwikkeling	415					
Cursussen en opleidingen	239					
Frictie personeelskosten	306	-39				
Totaal mutaties	778	-131	-394	181	-818	-293

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Programma Bedrijfsvoering begroting 2023	35.196	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	1.156	V
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	707	N
- Inmiddels hebben we een nieuw energiecontract. Dit nieuwe contract laat een forse stijging zien van de energieprijzen. De budgetten voor energie zijn verhoogt met 100%. De verhoging is gedekt uit de stelpost voor prijscompensatie.	170	N
- Conform onderhoudsplan gebouwen wordt er in 2024 meer (meerjarig) onderhoud uitgevoerd, dit wordt gedekt door een extra onttrekking uit de bestemmingsreserve onderhoud gebouwen. Daarnaast is er een prijsindexering toegepast op de onderhoudsbudgetten van 17% en zijn de budgetten met het ingroeipad dat is vastgesteld bij de kadernota 2023 verhoogd. In dit programma leidt dat tot een nadelig effect.	350	N
- In de Voorjaarsnota 2023 is besloten om budget te ramen voor een flexibele schil.	500	N
- Daarnaast is in de Voorjaarsnota 2023 besloten om het budget voor ziektevervanging structureel te verhogen met € 500.000 voor 2023 en vanaf 2024 met € 250.000.	250	V
- In de kadernota 2023 is besloten om voor de jaren 2024 - 2026 jaarlijks € 400.000 te ramen voor het programma Opgavegericht werken. Deze wordt deels (€ 200.000) gedekt uit het budget voor organisatieontwikkeling.	200	N
- De prijzen van brandstoffen zijn aan het stijgen. Budget is verhoogd met een prijsindexering. De verhoging is gedekt uit de stelpost voor prijsindexatie.	40	N
- Conform de kadernota 2024 zijn de sloopkosten van WPA Wehe den Hoorn en oude loods(en) opgenomen in de begroting 2024.	80	N
- Conform de voorjaarsnota is er voor de registratie van dubbele geslachtsnamen voor 2024 incidenteel € 40.000 opgenomen.	40	N
- Eén van de medewerkers wordt uitgeleend aan Vakland, hiervoor is een detacheringsvergoeding geraamd voor 2024.	55	V
- Vervallen incidenteel 2023;	1.327	V
- Verduurzaming gemeentelijk vastgoed		
- Plan huisvesting WPA		
- Asbestonderzoek		
- Ecologisch onderzoek div. gebouwen		
- Inhuur tijdelijk personeel		
- Perscontainers gemeentelijk afval		
- Afrekening aardbevingscoaches		
- Doorontwikkeling P&C		
- Voorbereiding Regiodeal		
- Licentierechten		
- Hertaxaties ivm verzekeringen		
- Aanschaf VW Caddy		
- Toegang buitendienst		
- Noodverlichting diverse gebouwen		
- Arbo aanpassingen Gemeentehuis Leens		
- Raadszaal Uithuizen		
- Inclusiebeleid		
- Sloop en verkoop Industrieweg 1A, Uithuizen		
- Huisvesting IBOR		
- Energiekosten WPA		
- Sloop en verkoop Westervalge, Warffum		
- De ramingen voor de inkomsten voor verhuur van panden is geactualiseerd.	70	V
- Overige mutaties <40.000	337	N
Saldo Programma Bedrijfsvoering begroting 2024	34.761	

Algemene Dekkingsmiddelen

Omschrijving

Dit programma heeft, anders dan de vorige programma's, vooral een financieel technisch karakter. De algemene dekkingsmiddelen betreffen de lasten en baten die over de programma's heengaan. De baten dienen als dekkingsmiddel voor alle programma's. Hierbij valt te denken aan inkomsten uit het gemeentefonds, uit gemeentelijke belastingen, dividendopbrengsten en aan uitgaven vanuit de financieringsfunctie en onvoorziene uitgaven. In dit programma laten we zien welke lasten en baten er zijn geweest in 2023 en lichten wij toe waar de afwijkingen zitten ten opzichte van de ramingen 2023.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.05 Treasury
- 0.061 OZB woningen
- 0.062 OZB niet-woningen
- 0.064 Belastingen overig
- 0.070 AU en overige uitkering gemeentefonds
- 0.080 Overige baten en lasten
- 0.090 Vennootschapsbelasting (Vpb)

Beleidskader

Voor dit programma zijn voor de gemeente de volgende beleidsdocumenten vastgesteld. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld verordeningen, visies, beleidsnota's en uitvoeringsplannen:

- Nota reserves en voorzieningen (raadsvergadering 14 maart 2019)
- Belastingverordeningen (worden jaarlijks in nov./dec. vastgesteld)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten Algemene dekkingsmiddelen (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	1.290	4.872	4.483	9.884	11.629	14.935
Incidenteel						
Totaal lasten	1.290	4.872	4.483	9.884	11.629	14.935

Baten	Rekening			Begroting		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Structureel	140.109	141.120	146.999	152.368	149.197	154.421
Incidenteel			951	960		
Totaal baten	140.109	141.120	147.950	153.328	149.197	154.421
Saldo programma *)	138.819	136.248	143.466	143.444	137.568	139.486

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Algemene Reserve	3.590	8.490	-3.000	-535	-423	-12
Claims	33	33	33	33	33	33
Corona	-795	-431				
Reserve Jaarovergang	-5.390	-37				
Opgaven 2022-2026	0	-1.350	2.180	2.433	3.000	3.000
Knelpunten leefbaarheid dorpen	75	325				
Totaal mutaties	-2.487	7.030	-787	1.931	2.610	3.021

Toelichting Algemene dekkingsmiddelen

Lasten en baten Algemene dekkingsmiddelen (x € 1.000)

Lasten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Treasury	-674	-749	-1.302	-1.165	-1.034	-910
Lokale heffingen	968	1.196	1.092	1.202	1.088	1.088
Algemene uitkering						
Overige eigen middelen	419	3.750	7.132	12.193	13.615	18.459
Vennootschapsbelasting						
Onvoorzien		100	100	100	100	100
Totaal lasten	713	4.298	7.022	12.330	13.768	18.737

Baten	Rekening		Begroting			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Treasury	7.962	1.268	348	348	348	348
Lokale heffingen	262.368	28.367	29.624	30.912	31.639	32.314
Algemene uitkering	1.126.968	112.104	115.586	119.668	114.518	116.264
Overige eigen middelen	965	-813	-660	-485	-295	-295
Vennootschapsbelasting						
Onvoorzien						

Totaal baten	1.398.263	140.926	144.898	150.443	146.210	148.631
Saldo programma	1.391	136.628	137.875	138.113	132.442	129.894

* Bovenstaand betreft de algemene dekkingsmiddelen die binnen dit programma zijn verantwoord. Daarnaast worden binnen dit programma de lasten en baten van onder andere, leningen woningbouwcorporaties, startersleningen en invordering belastingen geboekt. Vandaar dat het overzicht Algemene dekkingsmiddelen niet één op één aansluit met de totalen van dit programma.

Treasury

Onder treasury verstaan we alle kosten en ontvangsten die samenhangen met het aangaan en verstrekken van geldleningen. Daarnaast worden ook de dividendopbrengsten van deelnemingen verantwoord binnen het taakveld treasury.

Lokale heffingen

Onder lokale heffingen in het kader van de algemene dekkingsmiddelen worden die heffingen verstaan, waarvan de besteding niet gebonden is. Voor onze gemeente spreken we dan over Onroerendezaakbelasting, de Forensenbelasting, de Toeristenbelasting en de Roerende zaakbelasting. In de paragraaf Lokale heffingen wordt nader ingegaan op ons beleid en de ontwikkeling van de lokale heffingen.

Algemene uitkering

Gemeenten ontvangen uit het gemeentefonds een algemene uitkering van het Rijk. Deze uitkering is vrij besteedbaar. De berekening van de algemene uitkering in deze begroting is gebaseerd op de septembercirculaire 2023. In de bijlage is een specificatie opgenomen van de berekening.

Overige eigen middelen

De overige eigen middelen bestaan uit stelposten en taakstellingen. Stelposten worden geraamd voor zaken waar wel ruimte voor in de begroting moet worden opgenomen, maar die nog niet aan een programma zijn toe te wijzen. Een voorbeeld hiervan is loon- en prijsstijging; in de algemene uitkering ontvangen we hiervoor een vergoeding. Deze vergoeding wordt als last geboekt en is daarmee dekking voor de stijging die zich in het jaar voordoen.

Voorstellen voor bijvoorbeeld tariefsverhogingen van lokale lasten worden ook als stelpost opgenomen. Deze verhogingen worden functioneel geraamd, zodra besluitvorming van de raad heeft plaatsgevonden.

Vennootschapsbelasting

Overheidsondernemingen zoals gemeenten, provincies en waterschappen zijn belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Dit houdt in dat concurrerende en/of op winst gerichte ondernemingsactiviteiten van overheden belastingplichtig zijn.

Onvoorzien

Voorgeschreven is dat gemeenten een bedrag voor onvoorzien opnemen in de begroting. In de financiële verordening is hiervoor een bedrag genoemd van € 100.000. Dit bedrag is bedoeld ter dekking van onverwachte incidentele uitgaven.

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2024 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Algemene dekkingsmiddelen begroting 2023	-136.248	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2024 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering	115	N
- Herberekening van de investeringskredieten en de actualisatie van de investeringslijst geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten.	965	V
- Areaaluitbreiding OZB woningen	42	V
- Areaaluitbreiding OZB niet-woningen	500	V
- Op basis van de uitkomsten van de Septembercirculaire 2023 is de raming van de Algemene uitkering geactualiseerd.	5.006	V
- De stelposten, waaronder loon-/prijscompensatie, de taakmutaties uit eerdere circulaire en de taakstelling onderuitputting personele lasten, zijn geactualiseerd.	252	V
- De prijscompensatie voor lokale heffingen is, tot besluitvorming van uw raad, opgenomen als stelpost.	1.099	V
- Vervallen incidenteel 2023;	-816	V
- Dividend opbrengsten		
- Rente schatkistbankieren		
- Juridische advisering/bezwaar en beroep WOZ		
- Overige mutaties <40.000	286	V
Saldo Algemene dekkingsmiddelen begroting 2024	-143.466	

Paragrafen

Lokale heffingen

Algemeen

De paragraaf lokale heffingen gaat over het beleid van de heffingen en tarieven in 2024. In deze paragraaf leest u:

- de algemene ontwikkelingen
- het beleid rondom de lokale heffingen
- de begrote inkomsten per heffing
- de ontwikkeling van de gemeentelijke woonlasten
- de mate van kostendekkendheid van tarieven
- informatie over kwijtschelding

Inleiding

De algemene belastingen komen ten goede aan de algemene middelen van de gemeente. De opbrengst is vrij om uit te geven. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelastingen, de forensen- en toeristenbelasting.

Er zijn ook bestemmingsbelastingen. De opbrengsten hiervan zijn bestemd voor speciale taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. Voorbeelden hiervan zijn de riool- en afvalstoffenheffing. De gemeente mag niet meer heffen dan de kosten die zij voor deze taak of voorziening maakt (kostendekkendheid).

Ontwikkelingen lokale lastendruk

In onderstaand overzicht wordt op basis van de cijfers van 2023 een vergelijking van de lokale lastendruk per adres gegeven van de gemeenten uit de regio (gegevens zijn gebaseerd op de databestanden van het Coelo):

Gemeente	Woning		Afvalstoffen- heffing **	Riool- heffing	Belasting druk
	OZB-eigendom %	Bedrag *			
Groningen	0,1471	€ 587,69	€ 374,52	€ 155,24	€ 1.117,45
Westerwolde	0,1342	€ 429,85	€ 351,95	€ 293,00	€ 1.074,80
Westerkwartier	0,1178	€ 416,31	€ 387,96	€ 223,00	€ 1.027,27
Midden Groningen	0,1891	€ 543,21	€ 264,26	€ 190,00	€ 997,47
Het Hogeland	0,1513	€ 442,77	€ 342,75	€ 216,93	€ 1.002,45
Pekela	0,2034	€ 458,09	€ 335,30	€ 184,70	€ 978,09
Oldambt	0,1641	€ 486,72	€ 246,07	€ 237,70	€ 970,49
Veendam	0,1865	€ 472,48	€ 333,60	€ 157,40	€ 963,48
Eemsdelta	0,1523	€ 393,10	€ 266,90	€ 248,50	€ 908,50
Stadskanaal	0,1463	€ 424,68	€ 254,81	€ 172,00	€ 851,49

* bedrag bepaald op basis van de gemiddelde WOZ-waarde van de betreffende gemeente.

** waar de afvalstoffenheffing afhankelijk is van de hoeveelheid afval en het aantal ledigingen is een gemiddeld bedrag berekend voor meerpersoonshuishoudens.

Beleid lokale heffingen

In de begroting 2024 zijn de volgende uitgangspunten opgenomen:

- Voor alle belastingen, rechten en leges (met uitzondering van de Rijksleges) is een extra opbrengst geraamd op basis van een tariefstijging van 3,3%. Dit ter compensatie van de prijsstijgingen, waardoor onze kosten toenemen. Uitgezonderd hierop zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de toeristenbelasting;
- Voor de rioolheffing wordt uitgegaan van 100% kostendekkendheid.
- Voor de afvalstoffenheffing wordt uitgegaan van 100% kostendekkendheid;
- Het tarief voor de toeristenbelasting bedraagt € 1,50 voor overnachting in hotel/B&B en € 1,00 op een camping;
- Het tarief voor de forensenbelasting is gestegen met € 33,98 (tarief voor 2024 wordt € 1,063,69).

Verschillende heffingen, belastingen en retributies

Begrote inkomsten per heffing

Overzicht van de belastingen en opbrengsten.

Bedragen x € 1.000	Begroting	Begroting
Belastingsoort	2023	2024
Onroerende zaakbelasting	28.351	29.839
Forsenbelasting	240	277
Roerende zaakbelasting	6	6
Toeristenbelasting	361	381
Afvalstoffenheffing	6.131	6.508
Rioolheffing	5.006	5.085
Lijkbezorgingsrechten	693	717
Secretarieleges	620	913
Leges Omgevingsvergunning	1.731	1.788
Marktgelden	29	30

Ontwikkeling van de woonlasten

In onderstaande overzichten is weergegeven wat de ontwikkeling is van de kosten voor een gemiddeld huishouden of onderneming ten opzichte van 2023. Er is gerekend met de gemiddelde waarde van het object.

Belasting/Heffing	Het Hogeland	
	2023	2024
Gemiddelde WOZ-waarde woning	€ 232.000,00	€ 243.000,00
Tarief eigenaren woning	0,1514%	0,1494%
Aanslag Onroerende zaakbelasting	€ 351,25	€ 363,04
Aanslag Afvalstoffenheffing*	€ 272,28	€ 301,10
Aanslag Rioolheffing	€ 210,00	€ 216,93
Totaal gemeentelijke lastendruk	€ 833,53	€ 881,07

* voor de afvalstoffenheffing is gerekend met een gemiddeld aantal kg's

Voor niet-woningen ziet de lokale lastendruk er als volgt uit:

Belasting/Heffing	Het Hogeland			
		2023		2024
Gemiddelde WOZ-waarde NW	€	304.000,00	€	318.000,00
Tarief eigenaren Niet Woning		0,4815%		0,4756%
Tarief gebruikers Niet-Woning		0,3896%		0,3838%
Aanslag Onroerende zaakbelasting	€	2.648,14	€	2.732,89
Aanslag Afvalstoffenheffing*	€	272,28	€	301,10
Aanslag Rioolheffing	€	210,00	€	216,93
Totaal gemeentelijke lastendruk	€	3.130,42	€	3.250,92

* voor de afvalstoffenheffing is gerekend met gemiddelden

Belastingen en Beleid

Onroerendezaakbelastingen (OZB)

De OZB wordt opgelegd aan eigenaren van woningen en niet-woningen en aan de gebruikers van niet-woningen. De WOZ-waarde is bepalend voor de heffing van de OZB. Deze wordt vastgesteld volgens de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ). Het tarief is een percentage van de WOZ-waarde. Voor woningen komt deze overeen met de prijs die door kopers voor de woningen is betaald. De WOZ-waarde van een niet-woning wordt medebepaald door huurcijfers in combinatie met landelijke taxatiewijzers.

OZB en tarief in 2024.

Op de opbrengsten van de OZB voor woningen en niet-woningen wordt een inflatiecorrectie toegepast. In 2024 is deze 3,3%.

WOZ-waardeontwikkeling en tariefontwikkeling

Het definitieve OZB-tarief wordt bepaald op basis van de meest actuele WOZ-waarden aan het einde van het jaar. Indien deze waarden gaan afwijken kan dit gevolgen hebben op de wijziging van het OZB-tarief. Bij deze WOZ-waarden worden de ontwikkelingen van de grote objecten niet betrokken. Het tarief wordt bepaald op basis van de verwachte opbrengst (inclusief inflatiecorrectie en exclusief areaaluitbreiding) en de nieuwe waarden naar prijspeil 1 januari 2023 (waarde peildatum). Hiermee wordt met de waardeontwikkeling rekening gehouden in de bepaling van het definitieve tarief. Een waardestijging leidt in vrijwel alle gevallen tot een lager tarief.

Forensenbelasting

Het bedrag van de aanslag forensenbelasting is een vast tarief. De opbrengst van de forensenbelasting is bestemd voor de algemene middelen. Het aantal woningen dat als tweede woning wordt gebruikt wisselt jaarlijks. Het wel of niet kunnen opleggen van een aanslag is mede afhankelijk van of bewoners zich in de Basisregistratie Personen hebben laten inschrijven.

Toeristenbelasting

Sinds 2020 geldt voor de hele gemeente Het Hogeland toeristenbelasting. Er zijn twee verschillende tarieven. De tarieven zijn € 1,00 voor een overnachting op een camping en € 1,50 voor een overnachting in andere gelegenheden (hotels, pensions, B&B, etc.). De toeristenbelasting wordt geheven naar een tarief per persoon per overnachting.

Afvalstoffenheffing

In 2024 komt er een nieuw plan voor de kosten van de afvalstoffenheffing. De inwoners gaan drie cent per kilo meer betalen voor het afval in de grijze container. Daarnaast moet er voor het aanbieden van de groene container betaald worden. Voor elke keer dat de bak bij de weg gezet wordt moet er € 2,12 betaald worden. Het gewicht maakt dan niet uit. Het aantal keren waarop gratis grofvuil bij de milieustraten kan worden ingeleverd wordt straks twee keer. Dat was vier keer. Gratis tuinafval kan wel viermaal per jaar naar de milieustraat in Usquert worden gebracht.

Als we kijken naar de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing dan geeft dit het volgende beeld.

Opbrengst	Kosten	Overhead	Kosten totaal	Dekkingspercentage
-6.508	6.259	249	6.508	100%

Bedragen x € 1.000

Rioolheffing

Rioolheffing wordt geheven voor de dekking van de kosten van de instandhouding van de gemeentelijke riolering. De rioolheffing wordt jaarlijks geheven van de eigenaar van een pand die (in) direct aangesloten is op het gemeentelijke rioolstelsel. De hoogte van de aanslag is een vast bedrag per aansluiting.

Als we kijken naar de kostendekkendheid van de rioolheffing dan geeft dit het volgende beeld.

Opbrengst	Mutatie voorziening	Kosten	Overhead	Kosten totaal	Dekkingspercentage
-5.085	-1.116	5.585	616	6.201	100%

Bedragen x € 1.000

Lijkbezorgingsrechten

Sinds juni 2020 zijn de lijkbezorgingsrechten geharmoniseerd. Vanuit de verordening worden rechten geheven voor het gebruik van de begraafplaats of voor de diensten die de gemeente heeft verleend en die samenhangen met de begraafplaats.

Leges

Diensten kunnen verschillend van aard zijn, zoals een aanvraag voor een (bouw-)beschikking c.q. vergunning of het verstrekken van afschriften en documenten (paspoorten en rijbewijzen). Er zijn veel verschillende tarieven daarom worden deze tarieven niet in deze paragraaf opgenomen.

Kwijtschelding

Voor burgers met de laagste inkomens bestaat de mogelijkheid van gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van de gemeentelijke belastingen. Dit is mogelijk wanneer aan de wettelijke voorschriften voor kwijtschelding is voldaan. Deze voorschriften voor het beoordelen of een burger al dan niet in aanmerking komt voor kwijtschelding zijn vastgelegd in de Invorderingswet 1990 en de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990. In afwijking met de landelijke richtlijnen geldt dat de gemeente Het Hogeland een kwijtscheldingsnorm hanteert van 100% (landelijke norm is 90%).

Er kan kwijtschelding worden aangevraagd voor het vastrecht afvalstoffenheffing, rioolheffing, OZB. Ook voor het variabel recht (aangeboden kilo's) wordt kwijtschelding verleend. Hieraan is een maximumbedrag verbonden. De mogelijkheid tot kwijtschelding is opgenomen in de betreffende verordeningen.

De gemeente maakt gebruik van een geautomatiseerde kwijtscheldingstoets via het Inlichtingenbureau. Het instituut heeft toegang tot gegevens van de Rijksbelastingdienst, de Rijksdienst Wegverkeer, uitkeringsinstanties etc. Dit betekent dat iemand die recht heeft op kwijtschelding dat mogelijk ook heeft

in een volgend belastingjaar. Niet ieder jaar hoeft dan opnieuw een aanvraagformulier te worden ingevuld.

Natuurlijk kan er als er geen geautomatiseerd kwijtscheldingsverzoek is verleend altijd een kwijtscheldingsverzoek worden ingediend. Sinds 2021 worden de kwijtscheldingsverzoeken getoetst door het Noordelijk Belasting Kantoor te Groningen. De burger hoeft dus maar één formulier in te vullen dat geldt voor twee instanties.

Overhead toerekening

Op basis van het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV) worden kosten in het kader van overhead apart verantwoord in de begroting. Daarmee kunnen deze kosten niet meer direct worden toegerekend aan de verschillende heffingen. Indirect kan dit wel en het BBV schrijft voor dat in de paragraaf lokale heffingen toegelicht moet worden. Wij doen dit door een opslag die wordt berekend over de loonkosten die worden geraamd bij het betreffende product. De opslag wordt berekend op basis van de verhouding totale overheadkosten en totale loonkosten.

Dat ziet er als volgt uit:

Kosten overhead (x € 1.000)	Loonkosten (x € 1.000)	Opslag (%)
34.653	48.659	71,2%

Weerstandsvermogen & Risicomanagement

Inleiding

Deze paragraaf geeft aan op welke wijze het risicomanagement wordt uitgevoerd, welke risico's er zijn en of het weerstandsvermogen voldoende is. Weerstandsvermogen is het vermogen van de gemeente om financiële tegenvallers op te kunnen vangen. Het kader voor de uitvoering van het risicomanagement en de bepaling van het weerstandsvermogen is vastgelegd in de 'Nota Risicomanagement gemeente het Hogeland' en Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Wij voeren twee keer per jaar (voor de begroting en de Jaarstukken) een risico-inventarisatie uit om de belangrijkste risico's in beeld te brengen en de benodigde weerstandscapaciteit te berekenen. Deze risico's dienen we op te vangen met de beschikbare weerstandscapaciteit: de beschikbare middelen van de gemeente om de financiële gevolgen van de risico's op te vangen.

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit is bepaald op basis van een inschatting van de risico's. Het startpunt voor de inschatting van de risico's is de risicoparagraaf uit de jaarrekening 2022. De hierin opgenomen risico's zijn geactualiseerd en aangevuld met een aantal nieuwe risico's. De risico's zijn beoordeeld op het financiële effect (impact) en de kans dat ze zich daadwerkelijk voordoen. Op basis van de vastgestelde risico's wordt een risicosimulatie uitgevoerd, hierbij wordt gebruik gemaakt van de Monte Carlo simulatie. Deze methodiek is een algemeen geaccepteerde wijze om te rekenen met onzekerheden. Op basis van de onderliggende risico's met bijbehorende inschatting is een analyse gemaakt van de benodigde weerstandscapaciteit.

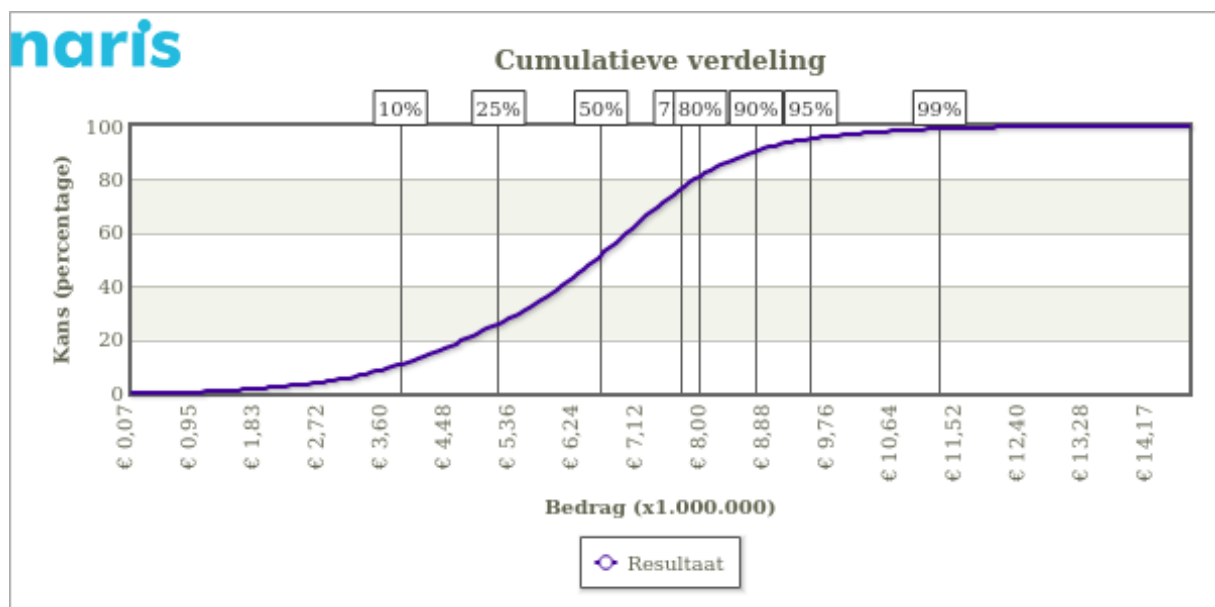
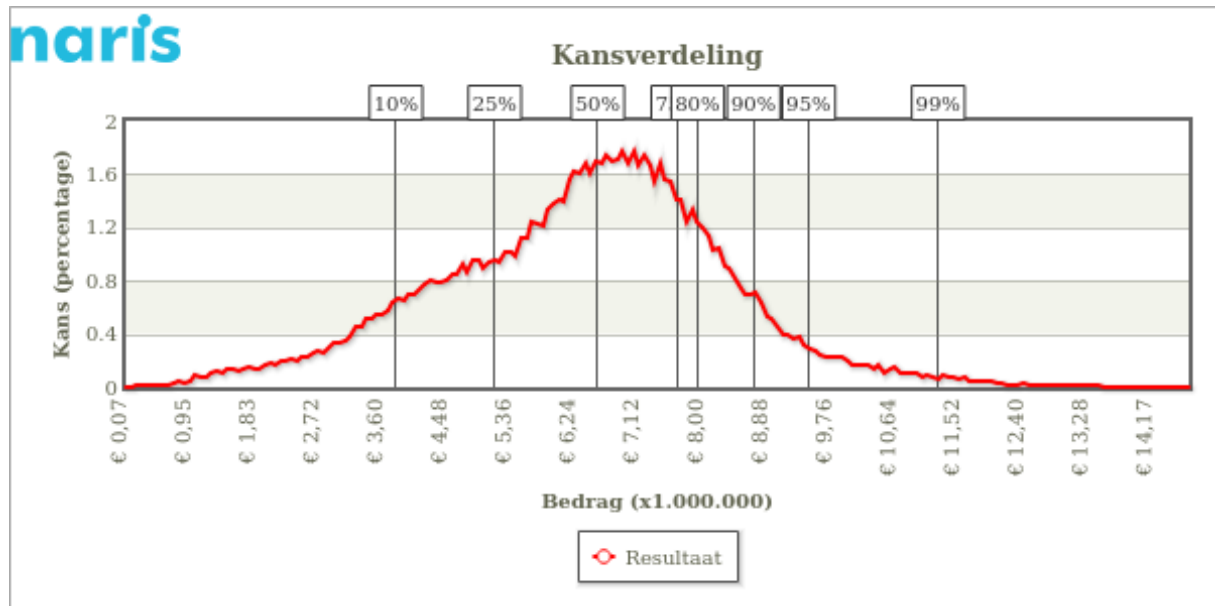
Bij het beoordelen van het benodigd weerstandsvermogen gaan we uit van een zekerheidspercentage van 90%, ofwel een overschrijdingskans van 10%. Dit percentage is bij Nederlandse decentrale overheden een algemeen geaccepteerd uitgangspunt.

Onderstaande tabel bevat de resultaten van deze Monte Carlo simulatie voor wat betreft overschrijdingskansen. Daarbij is de overschrijdingskans + zekerheidspercentage altijd 100% (75% zekerheid dat het bijbehorende bedrag voldoende is om de risico's op te vangen, betekent automatisch een kans van 25% dat dit bedrag niet voldoende is). De uitkomsten tonen aan dat we bij een zekerheidspercentage van 90% een weerstandscapaciteit van € 8,63 miljoen nodig hebben.

Tabel 1: Weerstandscapaciteit versus overschrijdingskansen

Zekerheidspercentage	Overschrijdingskans	Bedrag in € mln.
10%	90%	3,71
25%	75%	5,07
50%	50%	6,48
75%	25%	7,58
80%	20%	7,86
90%	10%	8,63
95%	5%	9,38
99%	1%	11,16

Onderstaande twee figuren geven een grafische weergave van de uitkomsten van de Monte Carlo simulatie.

Op basis van de Monte Carlo simulatie geven we in deze paragraaf inzicht in de tien grootste risico's die ten laste komen van het weerstandsvermogen. In de onderstaande tabel zijn deze risico's opgenomen met daarbij de kans van optreden, het maximale financiële gevolg en de invloed.

Tabel 2: Relatieve impact individuele risico's

Risicogebeurtenis	Kans op optreden	Maximaal financieel gevolg	Invloed (%)
Negatief effect wijziging verdeelmaatstaven die de basis vormen voor de algemene uitkering van het gemeentefonds, die niet direct in de begroting kan worden opgevangen.	80%	€ 3.500.000	37,95%
Stijgende kostprijzen irt accres GF	75%	€ 2.500.000	22,69%

Tekort toereikendheid budget ziektevervang	70%	€ 750.000	5,81%
(Hogere) tekorten grondexploitatie	46%	€1.364.651	4,84%
Niet realiseren taakstelling jeugdzorg	25%	€1.500.000	4,41%
Verplichting tot het uitvoeren van projecten in het kader van het IBP die meer kosten dan het bedrag dat we daarvoor van het Rijk hebben ontvangen of waarvoor de door het Rijk ontvangen bedragen niet gereserveerd zijn.	35%	€ 1.000.000	4,18%
Cyberrisico's (ransomware, DDOS aanval, misbruik machine-identiteiten)	10%	€5.000.000	4,14%
Leges omgevingswet	50%	€800.000	3,44%
OZB opbrengsten grote objecten Eemshaven wijken af van raming	50%	€1.000.000	2,64%
Verder dalende kg restafval per inwoner	65%	€500.000	2,57%

Toelichting wijzigingen

De risico's zijn ten behoeve van de begroting 2024 geactualiseerd. Ten opzichte van de jaarrekening 2022 zijn er diverse wijzigingen in de top 10 van risico's.

In onderstaande alinea's wordt een toelichting gegeven op de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de jaarrekening 2022. Dit betreffen vier risico's die (opnieuw) in de top 10 zijn opgenomen.

Tekort toereikendheid budget ziektevervang

Het ziektevervangingsbudget is in de afgelopen jaren ontoereikend gebleken. Ondanks de maatregelen die getroffen zijn om het ziekteverzuim terug te dringen is bij het actualiseren van de risico's de inschatting gemaakt dat er redelijke kans is dat het ziektevervangingsbudget ontoereikend zal zijn.

Niet realiseren taakstelling jeugdzorg

In de begroting van de gemeente is al enkele jaren sprake van een taakstelling op de uitgaven jeugdzorg. Diverse gemeentelijke maatregelen zijn getroffen om de kosten in de jeugdzorg te dempen. Recentelijk heeft het Rijk met de VNG afspraken gemaakt inzake de Hervormingsagenda Jeugd. De gevolgen van deze afspraken zijn mogelijk van invloed op het realiseren van verdere besparingen. Hierbij wordt opgemerkt dat enkele maatregelen uit de Hervormingsagenda Jeugd al geïmplementeerd zijn waardoor 'nieuwe' besparingen uit zullen blijven.

Leges omgevingswet

Op 1 januari 2024 wordt de Omgevingswet van kracht. In de begroting 2024 is er voor gekozen om geen leges te heffen over 'nieuwe' activiteiten. Dat betekent minder leges inkomsten. De leges die wel blijven worden geïndexeerd met het inflatiepercentage van 3,3%. Wanneer we uitgaan van de huidige structurele raming, dan verwachten we tussen de € 500.000 en € 800.000 minder leges te kunnen heffen.

We zien echter in de meeste jaren dat de legesinkomsten op realisatiebasis hoger uitvallen dan op voorhand begroot. Dit komt veelal door enkele grote objecten die van grote invloed zijn op het totaal. Er is daarom gekozen voor het niet verlagen van de raming. Dat betekent uiteraard een bewust genomen risico. In 2024 worden ervaringen opgedaan met de uitvoering van de Omgevingswet en wordt bekeken of en hoe de legesstructuur en hoogte kan worden aangepast om het risico te beperken.

Verder dalende kg restafval per inwoner

De opbrengsten vanuit de inzameling van huisvuil en gft is voor een groter deel afhankelijk geworden van variabelen. De inzamelingskosten betreffen voornamelijk vaste lasten. Hiermee ontstaat het risico dat de kostendekkendheid van de afvalinzameling onder druk komt te staan als er sprake is van minder aantal ledigingen en een lager aanbod van (rest)afval.

De vier nieuwe risico's in de top 10 zijn in de plek gekomen van:

- Rijksfinanciering 'voormalig' WSW en de middelen voor de nieuwe doelgroep (Wajong en begeleiding) sluit niet meer aan op transitie werkplein Ability naar leer/werkbedrijf.
- Boete door niet voldoen aan de privacywetgeving
- Tegenvallers bij onderhoud van kapitaalgoederen welke niet binnen de daarvoor beschikbare reserves op te vangen zijn
- Hoge planschade claims

Toelichting governance Groningen Seaports

Hoewel de mogelijke risico's met betrekking tot de governance van Groningen Seaports niet zijn meegenomen in onze berekening van het benodigde weerstandscapaciteit, vinden wij het gezien ons financieel belang in GSP het wel van belang om u kort de ontwikkelingen te schetsen.

In de vergadering van het AB GR GSP op 17 juni 2022 zijn twee rapporten behandeld. Het onderzoeksrapport van Necker van Naem met als hoofdvraag "Hebben het Havenschap GSP en de hierbij betrokken overheden correct gehandeld bij de grondaankopen ten behoeve van de uitbreiding van de Eemshaven Zuidoost?" en een rapport van Deloitte met een advies over de governancestructuur van GSP. Naar aanleiding van deze vergadering heeft het AB van de GR GSP aan de directies van de drie deelnemers in de GR GSP verzocht, om gezamenlijk het AB van de GR GSP te adviseren over de wijze waarop een vervolgtraject ingevuld kan worden. Samenvattend heeft het AB van de GR GSP gevraagd om een niet bindende schets op te stellen voor een mogelijk vervolgtraject, waarbij alle relevante actoren op de juiste wijze worden betrokken.

Voor de opstelling van deze – niet bindende – schets hebben de drie deelnemers zich laten bijstaan door Lysias advies. Dit bureau heeft begin 2023 zijn bevindingen aangeboden aan de drie moeders van de GR GSP. Aansluitend is aan Lysias verzocht om de vier, in de "Routekaart" opgenomen beslispunten nader uit te werken in een voorstel voor een toekomstbestendige governance. Dit betreft: het strategisch kader, grondzaken, publieke taken en zeggenschap. Naar verwachting zal dit voorstel in december aan uw raad ter besluitvorming worden aangeboden. Eerst daarna kan een aanvang worden gemaakt met de implementatie, onder andere door aanpassing van de gemeenschappelijke regeling.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken, vormen samen de beschikbare weerstandscapaciteit. De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene reserve en de onbenutte belastingcapaciteit. Op basis van bovenstaande is de beschikbare weerstandscapaciteit bij het opstellen van de begroting 2024 als volgt:

Onderdeel	Bedrag (x € 1.000)
Algemene reserve	23.482
Onbenutte belastingcapaciteit	0
TOTAAL	23.482

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een 'ratio weerstandsvermogen' en afgezet tegen de algemeen geldende weerstandsnorm. De ratio geeft de mate aan waarin de gemeente in staat is om tegenvallers op te vangen.

Ratio weerstandsvermogen:

$$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \text{ratio weerstandsvermogen}$$

Op basis van de voorliggende gegevens leidt dit voor onze gemeente tot de onderstaande berekening van de ratio weerstandsvermogen:

$$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{23,48 \text{ mln.}}{8,63 \text{ mln.}} = 2,72$$

De berekende ratio is een indicator voor het weerstandsvermogen van de gemeente. Als de berekende ratio 1 of meer is, dan kunnen volgens de geldende weerstandsnormen de incidentele gevolgen van risico's worden opgevangen.

In onderstaande tabel zijn de weerstandsnormen nader toegelicht.

Ratio Weerstandsvermogen	Betekenis
Groter dan 2,0	Uitstekend
Tussen 1,4 en 2,0	Ruim voldoende
Tussen 1,0 en 1,4	Voldoende
Tussen 0,8 en 1,0	Matig
Tussen 0,6 en 0,8	Onvoldoende
Kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Continuïteit

Op basis van de door ons uitgevoerde risico-inventarisatie, de weerstandsratio van 2,72 en het beeld van onze meerjarenbegroting is het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Het Hogeland van mening dat de normale bedrijfsvoering financieel kan worden voortgezet.

Financiële kengetallen

Het Besluit Begroting en Verantwoording schrijft voor dat in deze paragraaf vijf financiële kengetallen opgenomen dienen te worden. Deze kengetallen geven inzicht in de financiële positie van de gemeente.

	Financiële kengetallen			
	2024	2025	2026	2027
Netto schuldquote	48%	48%	48%	44%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	43%	43%	43%	40%
Solvabiliteitsratio	30%	29%	30%	32%
Kengetal grondexploitatie	2%	2%	2%	2%
Kengetal structurele exploitatieruimte	2%	1%	-2%	0%
Kengetal belastingcapaciteit	108%	107%	109%	112%

De provincie Groningen heeft onderstaande normering opgesteld waarmee de kengetallen op waarden kunnen worden ingeschat.

	Minst risicovol	Neutraal	Meest risicovol
Netto schuldquote	<90%	90-130%	>130%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	<90%	90-130%	>130%
Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
Kengetal grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%
Kengetal structurele exploitatieruimte	>0%	0%	<0%
Kengetal belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%

Onderhoud kapitaalgoederen

In de openbare ruimte moeten we veilig kunnen autorijden, parkeren, fietsen, recreëren en verblijven. Daarvoor hebben we wegen, riolering, openbaar groen, speelvoorzieningen, civiele constructies (*bruggen, steigers en beschoeiingen*), openbare verlichting aangelegd. Ook beheren en onderhouden we vastgoed. We hebben het in al deze gevallen over "kapitaalgoederen". In de meeste gevallen is de gemeente zowel eigenaar als onderhoudsplichtige. De gemeente heeft daarin een wettelijke zorgplicht. Op welke manier en hoe de eigendommen onderhouden worden staat in beleids- en beheerplannen. In de Omgevingsvisie worden dit programma's genoemd.

Voor een goed beheer en onderhoud van de kapitaalgoederen is het van groot belang dat er voldoende middelen beschikbaar zijn.

Het beheer en onderhoud van de kapitaalgoederen in de openbare ruimte kent vier pijlers, waarbij onderscheid wordt gemaakt in prioriteit.

1. Veiligheid;
2. Functionaliteit;
3. Duurzaamheid;
4. Sfeervol (netheid).

Uit gesprekken met bewoners, ondernemers/adviesbureaus en de praktijk is naar voren gekomen dat:

- Er klachten zijn over het gekozen kwaliteitsniveau van minimaal verantwoord onderhoud;
- Het steeds langer duurt voordat antwoord kan worden gegeven op vragen;
- Inwoners ondersteund willen worden bij het maken van hun plannen;
- Het lastig is gekwalificeerd personeel te vinden/te houden;
- Diverse forse loon- en prijseffecten doorberekend moeten worden;
- Relatief veel personeel in het komende decennium met pensioen gaat;
- Orderportefeuilles vaak vol zitten;
- Er veel gewogen keuzes moeten worden gemaakt;
- Bij aanbestedingen niet altijd wordt meegedongen/ingeschreven.

De ambities, programma's en plannen voor de omgeving worden in 2024 en de daaropvolgende jaren meer en meer geënt op de kaders genoemd in de omgevingsvisie. Dat vraagt om een stevige organisatie en continuïteit in de bedrijfsvoering. Helaas hebben we nog te weinig personeel om alle ambities optimaal in te kunnen vullen en de organisatie evenwichtiger te maken.

Het gevolg voor het beheer en onderhoud is, dat het meer en meer de vraag wordt of (specialistische) werkzaamheden in het gevraagde planjaar geheel kunnen worden uitgevoerd en of aan alle vragen vanuit de dorpen kan worden voldaan. Waarbij het vooral om het verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte gaat. In de komende jaren zullen we in planvorming en budgettering rekening moeten houden met deze vraagstukken.

Om de gevolgen hiervan te beheersen betekent het dat er veel creativiteit, organisatie- en communicatietalent nodig. Dit om afgewogen keuzes te maken en om onze inwoners over de gemaakte keuzes goed te informeren.

Het perspectief wat we op dit moment zien is te investeren in personeel, jong talent, meer samen te werken in teamverband, planmatig integraal en projectmatig te gaan werken en meer regionale ondernemingen te betrekken bij aanbestedingen en uit te voeren werken.

Wegen (Verhardingen)

De verdeling van de verharding in de openbare ruimte is ongeveer:

- ☐ 58 % asfaltverharding;
- ☐ 35 % klinker verharding;
- ☐ 6 % betonverharding;
- ☐ 1 % onverharde wegen.

De vervangingswaarde is ongeveer € 340 miljoen.

Beleid verharding

Op 7 juli 2021 is het beleidsplan "Duurzaam & Doelmatig Beheer Wegen" door de raad vastgesteld (periode 2021/2025) en besloten dat de wegen onderhouden moeten worden op niveau C (minimaal verantwoord beheer). De toen beoogde vervangingsinvesteringen zijn jaarlijks opgenomen in de begroting. Sinds 2021 is er veel gewijzigd. Er zijn bijvoorbeeld forse loon- en prijseffecten doorgerekend.

Beheer verharding

Het beheer van de verhardingen wordt bepaald op basis van de systematiek rationeel wegbeheer. Alle verhardingen worden om de twee jaar geïnspecteerd. Hiermee wordt dan de kwaliteit/onderhoudstoestand bepaald. Dit gebeurt systematisch in het integraal onderhoudsprogramma Obsurv. Uit de data van de inspecties kan een analyse gemaakt worden van de toestand van het wegenareaal. Deze analyse is noodzakelijk voor het opstellen van een meerjaren beheer-/uitvoeringsplan en het vertalen van de financiële consequenties.

Meerjaren beheer-/uitvoeringsplan verharding

Met behulp van Obsurv wordt het benodigde onderhoud bepaald op basis van het vastgesteld onderhoudsniveau en vertaald naar een meerjarenuitvoeringsplan wegen. Het meerjarenuitvoeringsplan wordt integraal afgestemd met andere (meerjaren)uitvoeringsplannen, zoals die voor bruggen, beschoeiingen, riolering, verkeersmaatregelen, uitbreidingsplannen en herstructurering.

Overzicht lasten kapitaalgoed wegen 2024 (x € 1.000)

	Begroet
Jaarbudget onderhoud wegen	2.830
Investeringen 2024	1.730

Civiele constructies

De verdeling van civiele constructies in de openbare ruimte is ongeveer:

- ☐ 44% vaste bruggen;
- ☐ 40% grondkeringen;
- ☐ 13% aanlegvoorzieningen;
- ☐ 2% duikers;
- ☐ 1% beweegbare bruggen;

De vervangingswaarde is ca. € 90 miljoen.

Beleid civiele constructies

Het beleidsplan "Duurzaam & Doelmatig Beheer Civiele Constructies" is gelijk met het beleidsplan voor wegen door de gemeenteraad vastgesteld voor de periode 2021-2025. Besloten is de civiele constructies te onderhouden op niveau C (minimaal verantwoord beheer). De toen beoogde

vervangingsinvesteringen zijn jaarlijks opgenomen in de begroting. Net als bij onderhoud wegen is ook hier sprake van forse loon- en prijseffecten.

Beheer civiele constructies

Het beheer van de civiele constructies wordt bepaald op basis van de landelijke normeringen en regelgeving. Alle civiele constructies worden op een uniforme wijze geïnspecteerd. Om de twee jaar vindt een inspectie plaats. Hiermee wordt zichtbaar wat de actuele onderhoudssituatie/-kwaliteit is. Evenals bij wegen wordt gebruik gemaakt van het integrale beheerprogramma Obsurv. Uit de analyse volgt ook hier een meerjaren beheer-/uitvoeringsplan inclusief de financiële consequenties.

Meerjaren beheer-/uitvoeringsplan Civiele Constructies

Het meerjaren beheer-/uitvoeringsplan civiele constructies wordt net als bij wegen integraal intern afgestemd, met als resultaat een definitief uitvoeringsplan civiele constructies.

Overzicht lasten kapitaalgoed civiele constructies 2024 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud civiele constructies	882
Investeringen 2024	1.870

Openbare verlichting

In de gemeente zijn ongeveer 11.900 Lichtmasten (lantaarnpalen) en armaturen (lamphouders). De vervangingswaarde is € 14,5 miljoen euro.

Beleid openbare verlichting

Gelijktijdig met het wegen en civiele constructies is het beleidsplan "Duurzaam en doelmatig verlicht" door de gemeente vastgesteld voor eenzelfde periode (2021 t/m 2025). Besloten is om de openbare verlichting te beheren volgens het scenario "Duurzaam & Duister".

De beoogde vervangingen zijn jaarlijks opgenomen in de begroting. Ook hier hebben forse loon- en prijsstijgingen invloed.

Beheer openbare verlichting

Het beheer van de openbare verlichting is gebaseerd op landelijke normeringen en regelgeving. Inwoners kunnen via de website van de gemeente en het beheerprogramma Moon 24/7 eenvoudig storingen melden, die vervolgens worden opgelost door de onderhoudspartij waarmee we een contract hebben gesloten. Op basis van uitgevoerde inspecties wordt een analyse gemaakt van de onderhoudstoestand van het areaal. Deze analyse wordt gebruikt voor het opstellen van een meerjaren beheer-/uitvoeringsplan met een bijbehorende financiële vertaling.

Meerjaren beheer-/uitvoeringsplan openbare verlichting.

Het opgestelde meerjaren uitvoeringsplan openbare verlichting wordt, net als andere uitvoeringsplannen, integraal afgestemd. Uiteindelijk leidt dit tot een definitief vastgesteld uitvoeringsplan dat tot uitvoering wordt gebracht.

Netbeheer

Voor de openbare verlichting is Enexis de netbeheerder. Zij zijn onder andere eigenaar van de ondergrondse infrastructuur ten behoeve van de stroomvoorziening van de lichtmasten. Storingen in het openbare verlichtingsnetwerk kunnen optreden door graafwerkzaamheden, droge, natte perioden, sterke elektriciteitsstromen en ouderdom van kabels. Het gevolg kan zijn dat in straten en/of wijken de verlichting uit valt. Grotere storingen (100+ lantaarnpalen) worden direct door Enexis opgepakt. Van de

kleinere storingen (100- lantaarnpalen) wordt apart melding gemaakt. Storingen kunnen worden gemeld via de site van de gemeente en via het beheersysteem MOON.

Overzicht lasten kapitaalgoed openbare verlichting 2024 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud openbare verlichting (<i>excl. inzet eigen uren</i>)	375
Investerings 2024	87,5

Openbaar groen

Areaal per beheergroep		
Beheergroep	Eenheid	Areaal
Gazon	m ²	1.620.785
Bosplantsoen	m ²	1.255.672
Gras extensief	m ²	1.095.238
Beplanting intensief	m ²	414.233
Halfverharding	m ²	13.058
Hagen	m ²	18.282
Bomen	st.	35.537

De bovenstaande gegevens komen uit het integraal beheersysteem Obsurv, dat steeds verder wordt geoptimaliseerd. Deze optimalisatie leidt soms ook tot verschuiving van areaal. Zo zijn bermen langs wegen bijvoorbeeld ondergebracht bij het taakveld wegen en niet bij groen.

Zorgplicht bomen

Volgens de wet heeft iedere boomeigenaar een zorgplicht. De technische staat moet voldoende zijn om ongevallen, letsel en schade te voorkomen. Periodiek en systematisch inspecteren vormt de basis daarvoor. Boomveiligheidscontroles geven daar structurele invulling aan. Daarnaast is er aandacht voor het wegwerken van achterstallig onderhoud aan bomen. In 2022 is gestart met de uitvoering van achterstallig boomonderhoud, dit loopt in principe door tot in 2024. Uit de praktijk blijkt dat het incidenteel budget niet voldoende zal zijn om alle achterstanden op te lossen. Er wordt gewerkt aan een planning met budgetraming voor de uitvoering van de restant van de achterstand.

Beleid openbaar groen

Op 30 juni 2021 is het groenbeleidsplan door de gemeenteraad vastgesteld. Zowel voor de inrichting als het beheer geldt dat bestaande waarden -landschappelijke kenmerken- belangrijk zijn. Ook is meer nadruk gelegd op het behouden en zo mogelijk vergroten van natuurwaarden en biodiversiteit. Het borgen van de zorgplicht is eveneens een belangrijk onderdeel. Het beleidsplan besteedt aandacht aan de rol die openbaar groen heeft in het leefbaar houden van de omgeving voor inwoners en de grote betekenis van groen voor klimaatadaptatie. Op onderdelen is het groenbeleid nog verder uitgewerkt. Er zijn beleidsregels voor kappen en herplant van bomen vastgesteld. Bij een evaluatie van het groenbeleidsplan wordt de actuele situatie vergeleken met de uitgangspunten uit het groenbeleidsplan.

Beheer openbaar groen

Onderdeel van het groenbeleidsplan is het bepalen van het ambitieniveau (kwaliteit). Per type gebied kan dit verschillend zijn (gedifferentieerd beheer). Het vastgestelde groenbeleid heeft niet geleid tot een wijziging van het ambitieniveau. De budgetten blijven ongewijzigd behalve dat structureel jaarlijks € 25.000 extra beschikbaar gesteld is voor boomveiligheidscontroles. Aanvullend is daarnaast

incidenteel in drie jaarschijven van € 45.100 totaal € 135.300 beschikbaar voor het wegwerken van achterstallig onderhoud van bomen. De raad heeft ook incidenteel een budget beschikbaar gesteld van € 430.000, met als doel het nemen van eenmalige maatregelen, die leiden tot een besparing op het onderhoud. Hierbij ligt de nadruk op begraafplaatsen.

Ambitieniveau				
Woonwijk	Bedrijventerrein	Groengebied	Bijzondere locatie (incl. begraafplaatsen)	Buitengebied
Cultuurlijk	Natuurlijk (cultuurlijk)	Natuurlijk	Cultuurlijk	Natuurlijk
B	B	C	B	C

Als bijlagen van het groenbeleidsplan is ook een beheerplan bermen en beheerplan groen vastgesteld. Vanaf de herindeling is aandacht besteed aan het inrichten van een professioneler inkoop- en aanbestedingsbeleid. Er zijn nu raamcontracten voor incidentele groenopdrachten, inspectie en advies bomen, achterstallig onderhoud van bomen en bermen en watergangen. Voor het laatste geldt dat een deel door de eigen organisatie wordt uitgevoerd. Verspreid in de gemeente zijn een aantal bermen die ecologisch worden beheerd. We streven ernaar dit in stand te houden.

Vervanging groen

Groen heeft door ontwikkelingen, slijtage en gebruik niet het eeuwige leven. Jaarlijks wordt op basis van prioritering en het beschikbare budget de planning bepaald. Daarnaast wordt daar waar mogelijk ook meegelift op uitvoering van projecten die gepland staan.

Overzicht lasten kapitaalgoed openbaar groen 2024 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud groen (excl. inzet eigen uren)	425

Speelvoorzieningen

Locaties	187
Speeltoestellen	1.171
Sporttoestellen	224
Fitnessstoestellen	4
Skatetoestellen	44
<i>Totaal toestellen</i>	<i>1.443</i>

Zorgplicht

De zorgplicht voor speelvoorzieningen wordt ingevuld door te voldoen aan de WAS (Warenwet Attractiebesluit Speeltoestellen). Dit betekent dat bij aanschaf, plaatsing en onderhoud regelgeving uit WAS leidend is. Door de uitvoering van periodieke inspecties wordt de kans op onveilige situaties zo klein mogelijk. Jaarlijks wordt zowel een veiligheids- als een functionele inspectie uitgevoerd.

Beleid

Eind 2022 is er een speelruimteplan opgesteld door een externe partij. Dit is een leidraad voor de inrichting van de gemeentelijke speel- en sportvoorzieningen. We streven ernaar om in 2024 hier invulling aan te geven en het beleid en beheer te harmoniseren. Uitgangspunt voor nieuw beleid is dat

inwoners bij de inrichting van speelplekken betrokken worden. Dorpsbudgetten kunnen hierin een belangrijke rol spelen.

Beheer

Het beheer bestaat in de kern uit inspecties (ook in geval het beheer bij buurt-/dorpsverenigingen ligt), gevolgd door een reparatieronde. Daarnaast is de omgeving vrijwel altijd onderdeel van het openbaar groen. Vervanging vindt niet plaats op basis van afschrijving maar vooralsnog op basis van noodzaak en beschikbaar budget.

Overzicht lasten kapitaalgoed speelvoorzieningen 2024 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget speelvoorzieningen	70

Riolering en water

In de waterketen wordt voor het afvalwater- en het oppervlaktewatersysteem beleid geformuleerd in het Gemeentelijk Water en Rioleringsplan (GWRP). In het GWRP zijn doelstellingen geformuleerd voor de volksgezondheid en een klimaatbestendige leefomgeving. In het kader van de volksgezondheid is beleid geformuleerd t.b.v. de zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Het GWRP is vastgesteld voor de duur van 5 jaar voor de planperiode 2021-2025.

Het uitvoeringsprogramma van het GWRP is vertaald in een rioolheffingsberekening. In deze rioolheffingsberekening zijn de beheer- en onderhoudskosten, investeringen alsmede de toerekeningen voor de planperiode van het GWRP verwerkt.

Naast het uitvoeringsprogramma voor onze gemeente wordt ook aan een uitvoeringsprogramma voor de regionale waterketensamenwerking gewerkt.

De samenwerking in de waterketen is regio breed (Groningen en Noord-Drenthe) georganiseerd onder het Waterketenakkoord en loopt tot 2025. In deze regionale samenwerking werken waterschappen, waterbedrijven en gemeenten in 5 clusters gezamenlijk aan regionale opgaven. Wij vormen samen met de gemeente Westerkwartier en het waterschap Noorderzijlvest het cluster Groningen-West.

In 2019 zijn risicogebieden m.b.t. klimaatadaptatie in beeld gebracht. De doelstelling voor een klimaatbestendige leefomgeving wordt meegenomen in de beleidsplannen en vertaald in basisriolerings- en inrichtingsplannen voor de openbare ruimte.

Beheer- en onderhoudsprogramma's worden uitgewerkt in meerjarig uitvoeringsprogramma's voor baggeren, grondwater, vrijverval en mechanische riolering, IBA's, drainage- en duikerssystemen.

Overzicht lasten kapitaalgoed riolen 2024 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud riolen, IBA's en pompgemalen (<i>excl. inzet eigen uren</i>)	2.720
Investeringen 2023	3.605

Gebouwen

Inleiding

Een weloverwogen en toekomstbestendig vastgoedportefeuille hebben en behouden is belangrijk. Dit dient op een professionele manier onderhouden en beheerd te worden. Geselecteerde gemeentelijke gebouwen zijn conform NEN 2767 opgenomen en uitgangspunt is dat deze panden door middel van een MJOP (Meerjaren Onderhouds Planning) worden onderhouden. Deze MJOP's worden eens in de vier jaar geactualiseerd.

De huur- en verhuurcontracten worden op natuurlijke momenten geharmoniseerd en centraal beheerd in een geautomatiseerd systeem. De gemeente Het Hogeland heeft ambities voor haar vastgoedorganisatie en voor het vastgoed zelf. We zijn continu bezig om deze ambities te bewerkstelligen door middel van het sturen op een weloverwogen portefeuille en het verduurzamen van ons vastgoed. Aangezien de vastgoedportefeuille dynamisch is, moeten we jaarlijks blijven bij evalueren en bijsturen waar nodig.

Het document “Vastgoedkader gemeente Het Hogeland” vormt een belangrijke schakel in de doorontwikkeling van team Vastgoed als beheerder van de omvangrijke gemeentelijke vastgoedportefeuille. Het Vastgoedkader dient als krachtige onderlegger.

Omvang

We hebben een vastgoedportefeuille van 172 objecten. (De portefeuille is dynamisch). De portefeuille is onderverdeeld in:

- Beleidsvolgend vastgoed, hieronder vallen: cultureel erfgoed, dorpshuizen, media, onderwijs, openbaar vervoer, recreatie en sport;
- Vastgoed voor eigen organisatie, hieronder vallen: kantoren, werkplaatsen en begraafplaatsen;
- Strategisch vastgoed, hieronder vallen: aankopen die gedaan worden vanuit strategisch oogpunt, bijvoorbeeld aankopen voor centrumplannen;
- Overig vastgoed, hieronder vallen: bedrijfsruimten en kinderopvang.

De gemeente is bezig om de vastgoedportefeuille te verkleinen. Maar door bouw van nieuwe kind centra en bijvoorbeeld De Tirrel, komen er ook weer (tijdelijk) meer gebouwen naar de gemeente toe.

Kosten in stand houden gemeentelijk vastgoed

De kosten voor het in stand houden van gemeentelijk vastgoed zijn gestegen. Hier zijn meerdere oorzaken te noemen, zoals stijging prijzen van materialen en uurlonen. Deze zijn verwoord in de CBS-index. De prijsstijging blijkt in de praktijk hoger uit te vallen.

Ons vastgoed wordt conform MJOP onderhouden. Echter maakt verduurzaming hier geen onderdeel van uit. Wel wordt er bij de uitvoering van de werkzaamheden rekening gehouden met verduurzaming waar mogelijk. Naast natuurlijke verduurzamingsmomenten zijn er ook wettelijke eisen. Hiervoor wordt een plan van aanpak opgesteld door een externe partij.

Overzicht lasten kapitaalgoed gebouwen 2024 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget rationeel gebouwenbeheer (excl. inzet eigen uren)	2.591

Financiering

Inleiding

De paragraaf geeft aan hoe wij onze activiteiten financieren, wat de gevolgen hiervan zijn voor de begroting en welke risico's er zijn.

In deze paragraaf beantwoorden we de volgende vragen.

- Welke leningen hebben we?
- Wat betalen wij jaarlijks aan rente en aflossing?
- Welke risico's zijn er?
- Welke kansen zien we?
- Wat verwachten we voor de komende jaren?
- Hoeveel geld staat er op de gemeentelijke rekening bij de schatkist?

Beperken financiële risico's

Met betrekking tot het beperken van financiële risico's gelden de volgende uitgangspunten:

- De gemeente kan leningen of garanties geven aan andere partijen. Dat mag alleen als uw raad die partijen goedkeurt. De gemeente onderzoekt vooraf wat de risico's zijn:
- Wat is de kans dat we het geleende geld terugkrijgen?
- Welk risico lopen we bij een garantie?

Als gemeente kennen we verschillende vormen van garantstelling. We faciliteren een vereniging of instelling bij het aantrekken van een lening door op te treden als garantsteller voor de partij die het geld uitleent. Zo heeft de gemeente voor 63 miljoen een achtervangfunctie bij 2 waarborgfondsen: het Waarborgfonds Sociale Woningbouw en het Waarborgfonds Eigen Woningen. De gemeente staat indirect garant voor leningen die door het waarborgfonds zijn gegarandeerd. De gemeente wordt pas aangesproken als het waarborgfonds niet meer aan haar verplichtingen kan voldoen. De zekerheidsstructuur en de financiële positie van deze waarborgfondsen zijn goed te noemen, daardoor loopt de gemeente weinig risico.

Aan direct verleende garanties aan rechtspersonen heeft de gemeente € 14 miljoen uitstaan. Bij nagenoeg alle verstrekte garanties is hypothecaire zekerheid verkregen.

Naast de gemeentegaranties heeft de gemeente 6 miljoen aan zelf verstrekte renteloze geldleningen open staan. Jaarlijks wordt er door de betreffende vereniging of instelling op deze leningen afgelost waardoor het financiële risico van de gemeente in de loop der jaren steeds verder afneemt.

We blijven binnen de financiële risiconormen

De Wet financiering decentrale overheden (Fido) geeft gemeenten en andere decentrale overheden richtlijnen voor hun kredietwaardigheid en positie op de financiële markten. Een gezonde financiering staat hierbij centraal. De wet geeft twee concrete richtlijnen: de renterisiconorm en de kasgeldlimiet. Het doel is om te voorkomen dat de lening portefeuille te gevoelig is voor rente schommelingen.

De Kasgeldlimiet

Om een grens te stellen aan het gebruik van korte termijnfinanciering is de kasgeldlimiet opgenomen. De kasgeldlimiet (8,5% van het begrotingstotaal) is in de begroting 2024 € 17,7 miljoen. Dit betekent dat we maximaal voor € 17,7 miljoen met kortlopende leningen kunnen financieren. De kasgeldlimiet heeft het volgende verloop:

Nr.	Omschrijving	2022	2023	2024
1.	Begrotingstotaal	189.254	209.775	208.097
2.	Wettelijk percentage	8,5%	8,5%	8,5%
3.	Kasgeldlimiet (1*2)	16.087	17.831	17.688

Bedragen x € 1.000

Voor 2024 verwachten wij geen overschrijding van de kasgeldlimiet.

De Renterisiconorm

Hoeveel lossen we af op leningen? Verandert de rente op leningen? Dat bepaalt het risico op opgenomen leningen. De norm (20% van het begrotingstotaal) is in de begroting 2024 € 41,6 miljoen. Op basis van de lening portefeuille blijven we met € 35 miljoen ruim onder die norm.

In de tabel hieronder staat de verwachte ontwikkeling van de renterisiconorm voor het komende jaar:

Nr.	Omschrijving	2022	2023	2024
1	Begrotingstotaal	189.254	209.775	208.097
2	Wettelijk percentage	20%	20%	20%
3	Renterisiconorm (1x2)	37.851	41.955	41.619
4	Renteherzieningen	0	0	0
5	Aflossingen	6.790	8.292	6.006
6	Bedrag waarover renterisico gelopen wordt (4+5)	6.790	8.292	6.006
7	Ruimte onder renterisiconorm (3-6)	31.061	33.663	35.613

Bedragen x € 1.000

Lening portefeuille

Gelet op ons positieve saldo "Schatkistbankieren" bij het ministerie van Financiën is het niet nodig om nieuwe langlopende leningen aan te trekken. Met de rentelasten van de huidige leningen hebben we in de exploitatiebegroting rekening gehouden. In 2022 is er 482k extra afgelost. Leningen met een hoge rente van de voormalige gemeenten zijn vervroegd afgelost.

Omschrijving	2022	2023	2024
Stand 1 januari	87.158	79.889	71.684
Nieuwe leningen		0	0
Reguliere aflossingen	6.787	8.204	6.018
Extra aflossing	482		0
Stand per 31 december	79.889	71.685	65.666
Rentelasten	1.551	1.353	1.139

Bedragen x € 1.000

Kerngetallen:

- Aflossingen lening portefeuille 2024 € 6 mln.
- Saldo lening portefeuille 31.12.2024 € 65 mln.
- Rentelasten lening portefeuille 2024 € 1,1 mln.
- Rentelasten doorbelast aan woningcorporaties € 91k
- Gemiddeld rentepercentage lening portefeuille 3,77%

Wat zijn de uitgangspunten voor het afsluiten van nieuwe geldleningen > 1 jaar?

- Geld wordt alleen aangetrokken ten behoeve van de uitvoering van de publieke taak.

- Geld wordt alleen aangetrokken op basis van een recente liquiditeitsprognose en rentevisie.
- Er worden minimaal twee offertes aangevraagd voor het aantrekken van een geldlening.

Wat zijn de renteontwikkelingen?

De rente op de geld- en kapitaalmarkt wordt voornamelijk bepaald door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). Afgelopen jaren heeft de ECB tijdens de Coronacrisis de rentes op een laag niveau houden, ondanks de stijgende inflatie. Naast het beleid van de ECB en andere Centrale Banken, zijn ook andere macro-economische ontwikkelingen zoals de oorlog in Oekraïne en de hiermee verband houdende gestegen inflatie van belang voor de renteontwikkeling. Het effect van deze macro-economische ontwikkelingen is een stijgende rente op de kapitaalmarkt. De rente voor een 10-jarige lening bedraagt per juni 2023 2,73% de verwachting is dat deze voor 2024 nog ligt zal stijgen.

Historische data kapitaalmarktrente rente 10 jaar

In bovenstaande grafiek ziet u het historische verloop van de Nederlandse kapitaalmarktrente.

De rente voor het aantrekken van geld met een looptijd < dan 1 jaar stijgt minder snel dan de rente voor het aantrekken van geld met een looptijd > 1 jaar. De rente voor dit korte geld bedraagt momenteel 3,35% voor één maand tot 3,95% voor één jaar.

Hoeveel geld heeft de gemeente in de Schatkist?

Voor de dagelijkse inkomende en uitgaande geldstromen heeft de gemeente bankrekeningen bij de Bank Nederlandse Gemeente (BNG) en de Rabobank.

Ook worden er contante gelden in een kas bijgehouden. De contante geldstroom wordt tot een minimum beperkt en regelmatig overgemaakt naar de rekening bij de Rabobank.

Vanaf 2013 is de Wet verplicht Schatkistbankieren ingesteld. Dit houdt in dat de gemeente al haar overtollige middelen moet aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Overtollige middelen boven het drempelbedrag van 2% van het begrotingstotaal moeten dagelijks worden overgeboekt naar de schatkist van het Ministerie van Financiën. De gemeente heeft ervoor gekozen om een drempelbedrag van 0,00 te hanteren. Dagelijks wordt het positieve saldo van de BNG-bankrekeningen overgeboekt naar de gemeentelijke rekening bij de schatkist van het Ministerie. Hiervoor is gekozen om te betalen negatieve rente op de BNG-rekeningen bij een positief saldo uit te sluiten.

Over het saldo op de rekening bij het Ministerie van Financiën ontvangt de gemeente momenteel een rentevergoeding. In het 1e half jaar van 2023 was dit een bedrag van 200k. Verwachting is dat dit voor de rest van dit jaar en 2024 verder zal oplopen.

In onderstaand overzicht wordt het verloop van het saldo weergegeven:

Omschrijving		2019	2020	2021	2022	2023
Stand 1 januari		0	6.031	24.100	39.183	9.708
Stand per 31 december		6.031	24.100	39.183	9.708	
	actueel 2023					30.599

Bedragen x € 1.000

Kerngetallen:

- Saldo rekening schatkistbankieren per juni 2023 € 30,5 miljoen
- Rente (te ontvangen) rekening schatkistbankieren per juni 2023 3,40%
- Rente (te betalen) 20-jarige lineaire lening per juni 2023 3,22%
- Rente (te betalen) geldlening looptijd 1 maand per juni 2023 3,55%
- Rente (te betalen) geldlening looptijd 12 maanden per juni 2023 3,80%

Welke risico's zijn er nog meer?

• Kredietrisicobeheer

- Na de invoering van de Wet verplicht Schatkistbankieren kan de gemeente alleen nog maar overtollig geld uitzetten bij het ministerie van Financiën of een publiekrechtelijk lichaam, zoals gemeenten en provincies.
- De gemeente kan leningen of garanties geven aan andere partijen. Dat mag alleen als de Gemeenteraad die partijen goedkeurt. De gemeente onderzoekt vooraf wat de risico's zijn.
- De gemeente maakt geen gebruik van risicovolle producten zoals derivaten.

Voor wat betreft het kredietrisico is het risico's nihil.

• Liquiditeitsrisico's

- Onder liquiditeitsrisico wordt verstaan het risico van afwijkingen in de verwachte inkomsten en uitgaven. Dit risico kan worden ondervangen door het bijhouden van een actuele prognose van de te verwachten inkomsten en uitgaven.
- Deze inschatting kan gedurende het jaar worden bijgesteld op basis van gewijzigde inzichten.
- Indien nodig worden er, met inachtneming van de bevoegdheden uit het Treasurystatuut nieuwe leningen afgesloten. Dit kan in de vorm van een kortlopende lening < 1 jaar of een langlopende lening > 1 jaar.
- De kosten van het betalingsverkeer worden zoveel mogelijk beperkt door dit elektronisch uit te voeren door één bank.

Door het ontbreken van een actuele liquiditeitsprognose heeft de gemeente op de lange termijn onvoldoende zicht op de te verwachte inkomsten en uitgaven. Met het huidige saldo in de schatkist is dit voor de korte termijn geen probleem. In de loop van het 3e en 4e kwartaal van 2024 wordt de liquiditeitsprognose voor de lange termijn verder uitgewerkt.

• Valutarisico's

- De gemeente heeft valutarisico's uitgesloten door uitsluitend leningen te verstrekken of aan te trekken in euro's. Hierdoor is er geen kans dat waardes van leningen in waarde verminderen door negatieve koersontwikkelingen.

Voor wat betreft het valutarisico is het risico's nihil.

Hoe wordt de rente toegerekend?

Om ervoor te zorgen dat in de begroting de totale rentelasten en de daaraan gekoppelde financieringsbehoefte inzichtelijk zijn, wordt voorgeschreven dat de paragraaf financiering ook in ieder geval inzicht geeft in:

- De rentelasten
- Het renteresultaat
- De manier waarop rente aan investeringen wordt toegerekend

Onderstaande tabel laat het percentage (omslagpercentage 1,031%) waarmee gerekend zou moeten worden bij de toepassing van de rentekosten naar de diverse programma's. Over alle investeringen moet met hetzelfde omslagpercentage gerekend worden. Binnen de gemeente wordt het omslagpercentage afgerond met een plus van maximaal 0,5%. Het omslagpercentage is vastgesteld op 1,5%.

Berekening renteomslag 2024

1. Financieringsoverschot/-tekort

Boekwaarde investeringen 01-01-2024		187.877.307
Eigen financieringsmiddelen 01-01-2024	69.441.000	
Saldo nog niet afgeloste geldleningen 01-01-2024	71.684.371	
		141.125.371
Tekort (+) / overschot (-/-) aan vaste financieringsmiddelen		46.751.936

2. Rentelasten

Rente van langlopende leningen (2024)		1.287.381
Rente van financieringstekort	1,50% (0% bij overschot)	701.279
Totaal te verdelen rente		1.988.660

3. Omslagpercentage

	Boekwaarde investeringen	Rente
Boekwaarde investeringen	187.877.307	1.988.660
Buiten de omslag: Investeringen met vaste rente (zie specificatie)	12.461.970	180.993
Investeringen voor de renteomslag	175.415.337	1.807.667
Omslagpercentage		1,031%
Afgerond (met maximaal 0,5% omhoog)		1,50%

<i>Specificatie: Investerings met vaste rente</i>	<i>Boekwaarde 1-1-2024</i>	<i>Rente</i>
Leningen diversen	6.754.553	26.260
Leningen woningbouwcorporatie	3.151.517	117.253
Bougrondexploitatie	2.555.900	37.480
Diverse projecten met projectleningen/vaste rente		
Totaal investeringen met vaste rente	12.461.970	180.993

Het renteresultaat geeft het saldo weer tussen de betaalde rente van de langlopende en kortlopende geldleningen en anderzijds de rente die wordt doorberekend aan de producten, de investeringen en de grondexploitaties.

Het saldo geeft een voordelig renteresultaat op Treasury van € 37.000.

Renteschema

	Begroting 2024
a. Externe rentelasten over korte en lange financiering	
1. Rente langlopende leningen	1.287.381
2. Rente kortlopende geldleningen (<i>rente over financieringstekort of -overschot</i>)	701.279
b. Externe rentebaten	150.000
Saldo rentelasten en rentebaten	1.838.660
c. 1. Doorbelaste rente aan grondexploitatie	37.480
2. Doorbelaste rente aan projectfinanciering	-
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	37.480
d. 1. Rente aan eigen vermogen	-
2. Rente aan eigen voorzieningen	-
Subtotaal	-
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	1.876.140
e. Werkelijk aan taakvelden toe te rekenen rente (renteomslag)	
- vast percentage	180.993
- renteomslag	1.807.667
Saldo werkelijk toe te rekenen rente	1.988.660
Renteresultaat op Treasury	-112.520

Bedrijfsvoering

Concern

Als organisatie staan we voor grote opgaven, variërend van het verder opschalen van het dienstverleningsniveau aan onze inwoners tot de grotere maatschappelijke opgaven zoals de versterking, het verhogen van de welvaart in algemene zin, de energietransitie, ontwikkeling van de Oostpolder en de doorontwikkeling van de Eemshaven, versnelling in de woningbouw, opvang van vluchtelingen en het tegengaan van ondermijning. Het is een bescheiden greep van de vele uitdagingen waar we ons als organisatie voor geplaatst zien en iedere opsomming doet geen recht aan die opgaven die we nu gemakshalve niet noemen. De opsomming is verre van limitatief en bovendien dynamisch van aard. Zo willen we onszelf als organisatie ook organiseren, namelijk door adequaat in te spelen op de opgaven en de ontwikkelingen die inzet van ons vragen.

Om al deze ontwikkelingen het hoofd te kunnen bieden is inzet van onze organisatie nodig en is het noodzakelijk om ook in de organisatie te investeren. Voor de korte en de (middel)lange termijn trekken we daarom extra medewerkers aan om onze ambities waar te maken. In een krappe arbeidsmarkt overigens al een stevige opgave op zich. Vacatures zijn steeds moeilijker vervulbaar en dat speelt ons parten in het voorspoedig oppakken van de opgaven en doet een beroep op onze slagvaardigheid en creativiteit.

Wij gaan ons daarom als werkgever nog scherper profileren op de arbeidsmarkt, om zo nieuw talent te enthousiasmeren en te binden. Ondertussen houden we de winkel open en pakken we opgaven waar mogelijk op met tijdelijke krachten, hetgeen in administratieve zin extra druk legt op de organisatie. Enerzijds in het beheer en de uitwerking van deze contracten en anderzijds in de beheersing van de personele budgetten; in totaal ongeveer een kwart van onze totale begroting.

Via de Voorjaarsnota hebt u ons het mandaat gegeven om te investeren in onze organisatie. Naast het schrappen van de taakstelling op personeel en het op onderdelen versterken van de organisatie zijn we ons ervan bewust dat een investering in kwantiteit hand in hand moet gaan met een investering in kwaliteit. Dit laatste in de brede zin van het woord. En dat betekent dat we in een bestuursopdracht gaan uitwerken hoe de ontwikkeling van onze organisatie er de komende jaren uit gaat zien, om zo ook beter grip te krijgen op de ontwikkeling van onze formatie en de betekenis voor ons materieel begrotingsevenwicht. Vanuit deze opdracht kijken we vanuit een strategische blik naar onze personeelsplanning, in de wetenschap dat de komende jaren rond 75 medewerkers uitstromen naar hun pensioen. Maar in de opdracht kijken we nadrukkelijk ook naar de gewenste/ noodzakelijke ontwikkeling in onze processen, ontwikkeling ICT, huisvesting, opbouw van de organisatie en de wijze waarop we in die organisatie samenwerken. Dit alles doen we vanuit een stip die we in 2026 op onze horizon zetten. De eerste voorbereidingen daartoe zijn inmiddels gezet en via de in de begroting of jaarrekening opgenomen paragraaf bedrijfsvoering zullen we u over de voortgang informeren.

Zoals toegezegd vullen we onze kengetallen aan met de door u gewenste informatie om de ontwikkelingen in de personele budgetten sinds de herindeling nog beter te kunnen monitoren.

In de onderstaande tabel ziet u de personele ontwikkeling vanaf de start van de herindeling. U ziet een gestage groei van het personeelsbestand. Dit heeft voornamelijk te maken met de hoeveelheid opgaven waar momenteel aan wordt gewerkt en die ook nog opgepakt moeten worden. In de voorjaarsnota van dit jaar heeft u daar een vertaling van gezien. In lijn met deze voorjaarsnota is in deze begroting invulling gegeven aan de personeelsbegroting.

Opvallend bij de cijfers in onderstaande tabel is ook het groeiend aantal vacatures. Dit is een weerspiegeling van de situatie op de arbeidsmarkt. Het is lastig het juiste personeel te vinden, waardoor onze inhuurkosten veelal oplopen. Dit zet derhalve onze personele begroting onder druk.

Ook ziet u een PM post voor de mogelijke gevolgen van een nog af te sluiten CAO voor 2024. De personele lasten zijn nu geraamd conform de huidige CAO. Mogelijke stijging van de lasten als gevolg van een nog te sluiten CAO kunnen worden gedekt uit de stelpost voor looncompensatie.

	Begroot 2019	Formatie 2019	Begroot 2020	Formatie 2020	Begroot 2021	Formatie 2021	Begroot 2022	Formatie 2022	Begroot 2023	Formatie 2023	Begroot 2024	Formatie 2024
Omschrijving												
(bedragen x 1.000)												
Formatie structureel	32.200	504,63	36.683	504,00	37.100	512,90	38.601	500,33	37.164	489,89	41.221	515,12
Formatie structureel (vacatures)							2.107	28,59	3.480	46,57	5.414	61,25
Formatie incidenteel							484	7,73	673	8,62	544	6,10
Formatie incidenteel (vacatures)											92	1,78
Externe dekking					-282	-3,76	-942	-10,85	-2.200	-26,45	-2.270	-26,15
Stelpost							199					
Taakmutaties:												
Bestuursrapportage (excl. Inhuur)	900				776		700		1.214	6,00		
Begroting/Kaderstelling												
CAO - stijging (schatting)									3.000		p.m.	
Aanvullend:												
Flexibele schil			1.029		1.050		1.050		1.050		1.050	
Flexibele schil begroting/kaderstelling											500	
Ziektevervanging begroting/kaderstelling (s)	p.m.		p.m.		p.m.		750		750		1.000	
Ziektevervanging begroting/kaderstelling (i)									250			
									250			
	33.100	504,63	37.712	504,00	38.644	509,14	42.949	525,80	45.631	524,63	47.551	558,10
Toelichting:												
1. Totaal aantal vacatures begroot is 63.03 fte;												
2. In de formatie - ontwikkeling is begrepen de omzetting van budget derden naar inzet eigen formatie in het kader van re-integratie c.a.;												
3. De CAO - stijging 2024 is nog niet bekend; dekking is begrepen in de stelpost loon- en prijscompensatie;												
4. Externe dekking betreft met name inkomsten uit lumpsum aardbeving/versterking en inkomsten uit detachering.												

HRM en strategisch HRM-beleid

In 2021 is de huidige HRM-visie 2022-2025 geschreven. Deze visie komt voort uit de besturingsvisie. De HRM-visie geeft richting en kaders. In de HRM-visie staan drie thema's centraal:

- De lerende organisatie
- Eigenaarschap
- Organisatie-breed samenwerken

In 2024 is de strategische HRM-agenda voortgekomen uit deze drie thema's.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een lerende organisatie worden.	<ul style="list-style-type: none"> • Werken aan een online leeromgeving voor alle medewerkers (de Hogeland Academie). • Ontwikkelen en inzetten van team- en talentenscans. • Het nieuwe online HRM-systeem verder vormgeven en door ontwikkelen. • Het gebruik van Strategische Personeelsplanning (SPP) invoeren en de daaraan ondersteunende instrumenten inrichten.

»	Vergroten eigenaarschap medewerkers.	<ul style="list-style-type: none"> Een persoonlijke ontwikkelbon voor iedere medewerker zodat deze zelf kan bepalen wat hij/zij wil ontwikkelen. Ontwikkelen teamleiders zodat zij leren hoe ze het eigenaarschap van medewerkers kunnen ontwikkelen en stimuleren.
»	Meer organisatie-breed samenwerken.	<ul style="list-style-type: none"> Professionaliseringsprogramma's verder inrichten (bijvoorbeeld opgavegericht werken en programmatisch/projectmatig werken). Profielen opstellen en structuren uitwerken passend bij organisatie-breed samenwerken.

Andere HR-onderwerpen die in 2024 aandacht krijgen.

- De krapte op de arbeidsmarkt.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Goed inspelen op de steeds krappere wordende arbeidsmarkt.	<ul style="list-style-type: none"> De arbeidsmarktstrategie die in 2023 is geformuleerd verder uitrollen en bestendigen. De arbeidsmarktspecialist focust op ontwikkelen op het gebied van werven, medewerkers behouden, verjonging en communicatie.

Communicatie

Open en toegankelijk. Zo willen we als gemeente bekend staan. Inwoners staan centraal in ons werk. Als nabije overheid luisteren we naar de inwoners en ondernemers. Daarom zetten we in op omgevingsgericht werk. Dat betekent dat we bij programma's, projecten en processen goed in beeld hebben wie erbij betrokken zijn. Verder willen we waar mogelijk inwoners betrekken bij plannen en beleidsvorming. Daarom zetten we in op versterking van inwonersparticipatie. Het team Communicatie ondersteunt de organisatie daarbij.

De Newsroom is een middel om met inwoners te communiceren en naar hen te luisteren. Dit middel biedt goede mogelijkheden om in beeld te krijgen hoe inwoners het werk van de gemeente waarderen. Op dit moment worden die mogelijkheden onvoldoende benut. Dat vraagt om verdere doorontwikkeling.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Versterking van omgevingsgericht werken.	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoeren van Factor C-methode bij de start van nieuwe programma's en projecten om te komen tot goede communicatiestrategie. Verder ontwikkelen van het Team Communicatie in omgevingsgericht werken.
»	Versterking van de inwonerparticipatie zodat inwoners kunnen meedenken en meepraten bij projecten en programma's.	<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelen van een heldere werkwijze waarmee de inzet van participatie eenvoudiger wordt. Ontwikkelen van een laagdrempelige en goed bruikbare participatie-instrumenten, zoals het digitale platform Stem van Ons Hogeland.

»	Doorontwikkeling Newsroom.	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken opstellen omgevingsanalyse. • Versterken interactie met inwoners.
---	----------------------------	---

WOO

De Wet open overheid (WOO) vervangt per 1 mei 2022 de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). De WOO is bedoeld om de overheid nog transparanter te maken. In de eerste plaats door steeds meer informatie actief openbaar te maken. Daarnaast kunnen inwoners ook verzoeken om bepaalde informatie openbaar te maken. Deze verzoeken moeten in principe binnen vier weken worden afgehandeld. Over 2023 zijn we erin geslaagd om ruim 85% van de verzoeken binnen de termijn af te handelen.

Informatisering en automatisering

We staan als gemeente voor de uitdaging om de uitvoering van gemeentelijke taken aan te passen aan nieuwe wetgeving, technologische ontwikkelingen en innovatie. Dit vereist investeringen in informatievoorziening, digitale vaardigheden en governance om een digitaal georiënteerde en wendbare organisatie te worden. Ons Strategisch Informatiebeleid (SIB) definieert de visie en doelstellingen voor de informatievoorziening en benadrukt het belang van data, technologie en digitalisering voor onze dienstverlening en bedrijfsvoering. We zijn bezig met het opstellen van een uitvoeringsagenda om het SIB in de praktijk te brengen, waarvoor we een opgavenbudget van € 720.000 hebben gereserveerd. Hoewel de uitvoeringsagenda nog niet volledig is uitgewerkt, hebben we al enkele initiatieven die aansluiten bij de doelstellingen van het SIB. Het is essentieel dat we incidenteel en structureel budget verkrijgen om deze initiatieven te ondersteunen en de kosten voor informatievoorziening te dekken. Los van de extra benodigde middelen zullen we ook kritisch kijken naar mogelijke besparingen op het gebied van de informatievoorziening. Hierin willen we wel reëel zijn, want we zien dat de harde ICT-kosten voor hardware, software, ICT-personeel en inhuur van diensten stijgen, niet alleen vanwege de inflatie en de krapte op de arbeidsmarkt, maar ook vanwege wetgeving, de behoefte aan digitalisering en de kansen die technologie en data bieden bij de uitvoering van diverse maatschappelijke opgaven. In 2024 richten we ons op de volgende onderwerpen:

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een toekomstbestendige (digitale) informatievoorziening met als doel een betere en efficiëntere dienstverlening en bedrijfsvoering.	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit het I&A-domein wordt een roadmap opgesteld waar in de route wordt uitgezet die door het I&A-Domein wordt gevolgd om de organisatie te ondersteunen bij de uitvoering Strategisch Informatie Beleid.
»	Professioneel Functioneel Beheer <ul style="list-style-type: none"> – Sneller en integraal inspelen op veranderende eisen/wensen zoals die op de gemeente afkomen als het gaat om het gebruik en het beheer van applicaties en digitale voorzieningen; 	<ul style="list-style-type: none"> • We zorgen voor betere beheersing van de wijzigingsprocessen, informatiebeveiliging, gegevensbeheer en beheerprocessen. Dit doen we met i.s.m. de functionele beheerders en proces,- gegevens en systeemeigenaren van de inhoudelijk verantwoordelijke teams.
»	Hybride werken/ Digitaal Samenwerken <p>Betere mogelijkheden om in- en extern digitaal samen te werken ter ondersteuning van het hybride werken;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • We starten met een gefaseerde implementatie van samenwerkingssoftware MS365. In 2024 willen we de gebruikersorganisatie een platform bieden waarmee het mogelijk wordt om de samenwerking te verbeteren.

»	Digitale weerbaarheid Borgen dat (basis)informatie onder alle omstandigheden beschikbaar is: tijdig, correct en volledig en alleen toegankelijk voor de juiste personen. Als er iets misgaat, wordt dat snel opgemerkt en direct hersteld.	Werken aan feitelijke veiligheid en governance: <ul style="list-style-type: none"> • Steeds verbeteren en aanpassen aan nieuwe technische mogelijkheden en bedreigingen. Dit doen we door middel van audits, zelf evaluaties en kwetsbaarheidstesten. • Opstellen en implementeren van beleid voor vloeiend uit strategische informatie-beveiligingsbeleid en de controls en maatregelen vanuit de BIO: Weerbare medewerkers: <ul style="list-style-type: none"> • Concern brede aanpak voor een digitale weerbaarheidscultuur; • trainingsaanbod en gebruiksvriendelijke instrumenten;
»	Omgevingswet Per 1 januari 2024 start de nieuwe omgevingswet. Onze informatievoorziening is gereed en beschikbaar, zodat de dienstverlening aan de inwoners geborgd is conform het digitaal stelsel omgevingswet.	<ul style="list-style-type: none"> • Systemen zijn aangeschaft en ingericht voor gebruik. • We starten met de doorontwikkeling van de informatievoorziening binnen het ruimtelijk domein, met de nadruk op het verkrijgen van kwalitatief hoogwaardige data, zodat de informatiepositie van de inwoner op het niveau komt zoals beoogd door het DSO. • Om participatie te bevorderen, samen te werken met ketenpartners en ervaring op te doen met nieuwe technologieën, starten we een pilot met een zogenaamde Digital Twin. Hiervoor zoeken we samenwerking met de provincie en andere ketenpartners.
»	Kosten en Kansen Informatievoorziening <ul style="list-style-type: none"> – We willen meer inzicht in de kosten van de informatievoorziening. Door dit inzicht te verschaffen wordt het eenvoudiger om kosten toe te rekenen wat moet leiden tot: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eerlijke en transparante prijs voor de te leveren diensten/producten; ▪ Goede verhouding tussen kosten en opbrengsten; Realistisch beeld wat een beleids- en/of taakveld kost en/of oplevert.	<ul style="list-style-type: none"> • Met behulp van kostentoerekening en analyse ontwikkelen we een financiële monitor die inzicht geeft in de kosten en opbrengsten van de informatievoorziening.

Juridische Zaken

Het team Juridische Zaken is verantwoordelijk voor de juridische advisering ter ondersteuning van bestuur en organisatie bij beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering. Het team draagt daarnaast zorg voor de juridische kwaliteit en rechtmatigheid van het gemeentelijk handelen. Dit wordt gedaan door toetsing van onder meer college- en raadsvoorstellen, beschikkingen, contracten en inkoopprocedures. Verder voert dit team de regie op de inzet van extern juridische adviseurs.

Binnen het team wordt ook gewerkt aan de afhandeling van bezwaren, beroepszaken en klachten. We zetten daar waar mogelijk de informele aanpak in. Dat betekent dat we het gesprek met de inwoner centraal stellen om te kijken of het bezwaar of de klacht op te lossen is. In de praktijk blijkt dit goed te werken tot tevredenheid van de betrokkenen.

Inkoop

Het team Inkoop ondersteunt de organisatie in de volle breedte bij inkooptrajecten. Op die manier zorgen we voor een professionele wijze van inkoop en aanbesteding, zodat de inkoop rechtmatig en doelmatig plaatsvindt. Daarnaast wordt een professionaliseringsslag gemaakt op het terrein van contractmanagement. Het is belangrijk om na een inkooptraject te zorgen voor een goede regie op de uitvoering van de contracten. Daarmee worden de contracten optimaal benut en zo goed mogelijk omgezet in publieke waarde.

Planning en Control

Veel van de P&C-werkzaamheden zijn gericht op het steeds meer 'in control' komen van de organisatie. Dit doen we door de raad op afgesproken tijden te informeren en voorstellen voor te leggen middels de bekende P&C-documenten.

Om steeds meer in control te komen en de risico's te beheersen werken we verder met het model waarin zogenaamde defensielijnen (lines of defense) worden onderscheiden. In de eerste lijn onderscheiden we de interne controles in de verschillende processen binnen de teams. Daaromheen adviseert business control en het cluster AO/IC over risico's en door te voeren verbeteringen. In de tweede lijn onderscheiden we de interne controle dat o.a. uitvoering geeft aan ons eigen controleplan. De laatste lijn wordt gevormd door de auditfunctie waarin ook het werk van de accountant valt.

De volgende maatregelen en processen zijn opgezet en worden zoals gebruikelijk steeds verder uitgewerkt en doorontwikkeld:

- Notitie planning en control;
- P&C-cyclus producten (begroting, voorjaarsnota, najaarsnota, jaarstukken);
- Budgethoudersregeling;
- Financiële verordening en regelingen;
- Controleverordening;
- Uitvoeringsplan AO/IC;
- Notitie inrichting AO/IC t.b.v. rechtmatigheidsverantwoording;
- Treasurystatuut;
- Jaarplannen per team en programma;
- Doorontwikkeling P&C en PDCA.

Er zijn verschillende stappen gezet en er zullen nog veel volgen, aangezien Planning & Control een cyclisch proces is, dat steeds wordt bijgesteld naar aanleiding van veranderende omstandigheden.

Eén van de veranderingen is de rechtmatigheidsverantwoording die vanaf het boekjaar 2023 van kracht is. Vanaf boekjaar 2023 is het college van burgemeester en wethouders zelf verantwoordelijk voor het afleggen van een rechtmatigheidsverantwoording. Dat heeft ook gevolgen voor het financieel beleid, de inrichting en de financiële verantwoording binnen de gemeente. De controleverklaring op het vlak van rechtmatigheid verschuift dan van de accountant naar de gemeente zelf, waarbij het college verantwoording aflegt aan de raad. De accountant toetst dan de getrouwheid van de verantwoording.

Wij hebben hiervoor de meeste stappen inmiddels gezet en hebben in het proces van de jaarstukken 2022 al 'proefgedraaid' met de nieuwe aanpak. Op deze wijze hebben we beoordeeld of onze werkwijze en oordeel strookt met de gewenste inrichting en oordeel van onze controlerend accountant.

Een andere belangrijke ontwikkeling is de doorontwikkeling van onze P&C-producten en de PDCA in zijn algemeenheid. Hierin hebben we ook in het afgelopen jaar diverse stappen gezet en dit zal ook in 2024 één van de belangrijke speerpunten op het terrein van P&C zijn.

Financiële administratie

Voor de financiële administratie geldt dat de basis op orde is en processen goed zijn ingeregeld. Processen worden permanent geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. Waar nodig onderzoeken we de verdere automatisering van onze processen waarbij we met name oog hebben voor de betekenis ervan voor onze inwoners en de in onze gemeente gevestigde bedrijven.

Op het terrein van gemeentelijke belastingen worden de processen met de grootste financiële impact waar nodig, in samenhang met andere organisatieonderdelen, nog gedetailleerder beschreven. Onderdeel daarvan is het nadrukkelijk monitoren van de uitbreiding van het gebied rondom de Eemshaven en de betekenis ervan op onze heffingsprocessen.

In het afgelopen jaar hebben we het aantal No Cure No Pay (NCNP) bezwaren zien oplopen. Nog steeds blijft onze gemeente achter bij de landelijke trend. Dit is positief, maar vergt wel steeds meer tijd. Door middel van andere werkmethoden en zo helder mogelijk communiceren proberen we de groei van het via deze bureaus ingediende bezwaren te beperken.

Betaalgedrag en ontwikkeling in betalingsregelingen worden nadrukkelijk gemonitord en waar mogelijk en nodig betrokken bij ons proces van vroegsignalering.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Optimalisatie debiteurenbeheer	<ul style="list-style-type: none"> • Proces van debiteurenadministratie verder automatiseren. • Implementeren debiteuren workflow voor snellere factuuraanmaak.
»	Optimaliseren proces afvalstoffenheffing	<ul style="list-style-type: none"> • Integraal doornemen proces en opnieuw beschrijven
»	Terugdringen NCNP bezwaren	<ul style="list-style-type: none"> • Aanvullende communicatie richting inwoners en gemakkelijker maken van indienen van een eigen bezwaar • Andere werkmethoden in afhandelen NCNP bezwaren
»	Gebruik Verplichtingenadministratie (VA) verbeteren.	<ul style="list-style-type: none"> • VA actief laten aansluiten op de wensen van de organisatie.
»	Juist beeld van de impact en planning rondom de uitbreiding van de Eemshaven voor WOZ-taxaties en OZB.	<ul style="list-style-type: none"> • Impactanalyse is opgesteld en daaruit volgende voorstellen zullen uitgewerkt worden.

Informatiebeveiliging en privacy

Privacy is een grondrecht en gemeente Het Hogeland verwerkt talloze persoonsgegevens en is daarnaast bronhouder van vele persoonsgegevens van onder andere onze inwoners en medewerkers. De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) dient als basis waar organisaties binnen de EU aan dienen te voldoen. In 2024 heeft gemeente Het Hogeland al haar verwerkingen in kaart en deze verwerkt in het verplichte register van verwerkingen. Als gevolg hiervan heeft de organisatie een compleet overzicht van de verwerkingen van persoonsgegevens die binnen en ook buiten de gemeente plaatsvinden.

Informatiebeveiliging gaat over het bieden van een betrouwbare dienstverlening. Het is van belang informatie zoals persoonsgegevens, bestuurlijke informatie en procesinformatie goed te beveiligen. Beveiligen betekent dat we beheersmaatregelen moeten nemen om het volgende te bereiken:

- Gebruikers moeten altijd bij de informatie kunnen.
- Informatie moet kloppen.
- Gebruikers mogen alleen informatie gebruiken die ze nodig hebben voor hun werk.

Op 28 maart 2023 heeft het college het strategisch informatiebeveiligingsbeleid vastgesteld. Om de doelen en volwassenheidsniveau te realiseren zal een programma opgestart worden in 2024. Omdat het programmaplan ontwikkeld moet worden zal in de begroting geen financiële middelen opgenomen worden. Bij vaststelling van het programmaplan zal de raad gevraagd worden om financiële middelen.

In 2024 zal de bewustwordingscampagne privacy en informatiebeveiliging aflopen. Er zal een nieuwe methode worden aangewend om het personeel bewust om te laten gaan met de gegevens waar zij mee werken. Veilig werken is zeker in deze tijd een ontzettend belangrijk thema. De financiële middelen voor de bewustwordingscampagne 2024 – 2027 zijn ondergebracht bij team HRM.

Facilitaire zaken

Facilitaire zaken is het team dat alle collega's ontzorgt met als doel dat de collega-teams zich volledig kunnen richten op een goede dienstverlening en service voor onze inwoners, raad en bestuurders. Het jaar 2024 gaat ons een aantal nieuwe uitdagingen brengen. Het facilitaire team gaat het functioneel beheer uitvoeren voor de applicatie Topdesk. Daarnaast zal het team facilitair een actieve rol gaan krijgen in de verkenningfase (en de daaropvolgende fases) voor het nieuw te bouwen gemeentehuis.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Leveranciersafspraken in control krijgen	<ul style="list-style-type: none"> • Het aandragen van eisen en wensen, waarmee - samen met team Inkoop - een inkooptraject gestart kan worden • Terugbrengen van het aantal leveranciers en facturen • Inrichten van contractmanagement binnen het team facilitair. • Aanbestedingen managen via CATS methodiek
» Goed werkend team facilitair (servicedesk en bodes).	<ul style="list-style-type: none"> • Team op orde krijgen (afgelopen jaar veel personele wisselingen) • Doorontwikkeling van het Selfservice Portaal (TOPdesk) o.a.: <ul style="list-style-type: none"> - Functioneel beheer van Topdesk komt bij de servicedesk te liggen. Implementeren en optimaliseren van onderliggende processen, zoals autorisatiemanagement, changemanagement en toegangsbeleid - Doorontwikkeling van de kennisbank van het Selfservice Portaal. - Gastvrijheid en dienstverlening (verder) inbedden in ons team (servicedesk en bodes). - Eenheid in dienstverlening v.w.b. het facilitaire team. Wat in Winsum kan, kan elders ook en andersom. - Cateringgids maken, heldere afspraken met leveranciers (WPA) en interne afstemming over faciliteiten.
» Opstart en onderzoeksfase nieuw gemeentehuis	<ul style="list-style-type: none"> • Starten met de verkenningfase voor de uiteindelijke bouw van een nieuw gemeentehuis. • Oriëntatiefase op dienstverlening richting onze inwoners, het college, de raad en interne collega's. Hoe willen we als

		<p>organisatie alle partijen gaan bedienen? De kwaliteit op orde houden? Nieuwe wensen, wetten, regelingen en overige zaken op een juiste manier inbedden in onze organisatie?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projectgroepen en werkgroepen starten voor de ontwerpfase.
--	--	---

KCC

Het KCC (Klantcontactcentrum) is een belangrijke ingang voor ons contact met de buitenwereld. KCC Online is verantwoordelijk voor zowel het functioneel, technische en content beheer van onze website *hethogeland.nl*. Wij streven een optimale onlinedienstverlening richting inwoners, ondernemers en bedrijven van Het Hogeland na.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Onze website is toegankelijk en begrijpelijk voor iedereen	<ul style="list-style-type: none"> • Collega's Het Hogeland ondersteunen in en bewust maken van het belang van toegankelijkheid content. Rekening houdend met laag geletterdheid en minder digivaardige bezoekers. Onderdeel hiervan is de schrijfwijzer. Helder Hogelands • Uitvoeren gebruikerstesten • Analyse site statistieken • Contact andere gemeenten in Dimpact verband • Continu ontwikkelingen en nieuwe toepassingen en technieken bijhouden.

Wet Open Overheid (Woo)

Voor 2024 is het wat betreft de implementatie Wet Open Overheid (Woo) zaak om de passende acties uit te voeren. Wetende dat de uitvoering Nationaal de nodige vertragingen kent en technisch niet ondersteund kan worden zoals voorzien (PLOOI).

Naast het op orde houden en monitoren van het proces van passieve openbaarmaking, zijn een aantal stappen te nemen in het komende jaar ten aanzien van actieve openbaarmaking. Daartoe is in 2023 een Planfase afgerond dat resulteert in een Projectplan. Na vaststelling van het plan zorgt het project.

Actieve openbaarmaking ervoor dat (1) beleid, ambitieniveau, uitgangspunten en taken / rollen / verantwoordelijkheden zijn vastgesteld (ambtelijk en bestuurlijk) (2) de processen geschikt worden gemaakt voor actieve openbaarmaking (3) de organisatie beschikt over de (aansluiting op) benodigde platforms, ICT middelen en inrichting (4) de organisatie en medewerkers geïnformeerd en geïnstrueerd worden over actieve openbaarmaking en bijpassende cultuur van transparantie en informatiebewustzijn (5) actieve openbaarmaking overgedragen en geborgd wordt in de lijnorganisatie.

Tevens zullen de eerste verplichte categorieën informatie openbaar worden gemaakt. Bij dit alles wordt nadrukkelijk aangesloten bij hoe ver de bij de wet beoogde voorzieningen beschikbaar zijn en of Het Hogeland hierop kan aansluiten en zo ja op welke wijze. Het gehele traject blijven we gebruik maken van externe inzet voor projectleiding en ondersteuning. Financiering van deze activiteiten kan dekkend worden gefinancierd uit de door het Rijk ter beschikking gestelde gelden.

Verbonden partijen

Algemeen

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de samenwerkingsverbanden, waarin onze gemeente participeert en tevens een bepaalde bestuurlijke invloed kan uitoefenen. In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) wordt hiervoor het begrip 'verbonden partijen' gebruikt. Het gaat dan om derde partijen waarin de gemeente een aanmerkelijk financieel en bestuurlijk belang heeft. Hieronder worden de deelnemingen verstaan van onze gemeente in gemeenschappelijke regelingen, samenwerkingsverbanden, vennootschappen, stichtingen en verenigingen.

Financieel belang

Er is sprake van een financieel belang als een aan een verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag bij faillissement niet verhaald kan worden of als de gemeente aansprakelijk is wanneer de gemeente haar verplichtingen niet nakomt.

Bestuurlijk belang

Van een bestuurlijk belang is sprake wanneer de gemeente zeggenschap heeft in de rechtspersoon via het aandeelhouderschap en/of via het recht tot voordracht of benoeming van personen in de bestuursorganen van een rechtspersoon.

Overzicht Verbonden Partijen

Wij hebben bestuurlijke en financiële belangen in onderstaande verbonden partijen. De lijst bestaat uit gemeenschappelijke regelingen die voldoen aan de definitie van verbonden partij, namelijk dat er sprake moet zijn van een bestuurlijk en financieel belang.

Naam	Veiligheidsregio Groningen (VRG)
Vestigingsplaats	Groningen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stel zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: - brandweezorg; - geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; - rampenbestrijding en crisisbeheersing; - bevolkingszorg; - melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.
Programma	1. Veiligheid
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door de burgemeester.
Financieel belang	De kosten voor de Veiligheidsregio Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage voor 2024 voor Het Hogeland bedraagt € 4.758.000 (is incl. aanvullende bijdrage FLO van € 240.000).
Eigen vermogen *	31-12-2022: € 1.740 31-12-2021: € -3.361
Vreemd vermogen *	31-12-2022: € 33.732 31-12-2021: € 34.748
Financieel resultaat *	2022: € 1.110 (V) 2021: € 1.758 (V)
Risico's	De algemene reserve VRG wordt tot de beschikbare weerstandscapaciteit gerekend. Bij de jaarrekening 2019 is besloten een voorziening te treffen van € 15,2 mln. (nette contante waarde) voor de toekomstige FLO kosten. Hierdoor is een negatieve algemene reserve ontstaan van € 12,5 mln. en is er geen weerstandsvermogen beschikbaar. Met de gemeenten is afgesproken om de ontstane negatieve reserve in 5 jaar op te lossen door een aanvullende deelnemersbijdrage van € 2,6 mln. per jaar. De diverse landelijke ontwikkelingen en de krappe financiële positie van de VRG brengen wel risico's met zich mee. M.n. de nieuwbouw stedelijk gebied Groningen zal in de toekomst naar verwachting tot een forse financiële opgave leiden.
Ontwikkelingen	In 2023 gaat de VRG verder met de visie Brandweezorg en worden er nieuwe stappen gezet met betrekking tot de huisvesting stedelijk gebied. Dit brengt een financiële opgave met zich mee, die de komende periode nader uitgewerkt zal worden. Verder heeft de VRG te maken met landelijke ontwikkelingen door de evaluatie Wet Veiligheidsregio's. Door al deze ontwikkelingen blijft de financiële positie een aandachtspunt en staat de tot nu toe gehanteerde '0' lijn onder druk.

* Bedragen x € 1.000

Naam	Publieke Gezondheid & Zorg (PG&Z)		
Vestigingsplaats	Groningen		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de volgende belangen; - bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; - bevolkingszorg.		
Programma	5. Sociaal domein & Volksgezondheid		
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen.		
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.		
Financieel belang	De kosten voor PG&Z worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage voor 2024 voor Het Hogeland bedraagt € 2.871.000.		
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	2.908
	31-12-2021:	€	3.289
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	48.546
	31-12-2021:	€	37.975
Financieel resultaat *	2022:	€	8 (V)
	2021	€	150 (V)
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en lasten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de taken op het gebied van publieke gezondheid en de jeugdzorg. De beschikbare weerstandscapaciteit is gelijk aan de algemene reserve per 31-12-2022 van € 2.082.		
Ontwikkelingen	De Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg (GR PG&Z) bestaat uit de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) en de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG). Sinds 2020 is de GGD een zelfstandige organisatie die uitvoering geeft aan de publieke gezondheidszorg voor de Groninger gemeenten. Jaarlijks wordt een Dienstverleningsovereenkomst (DVO) vastgesteld tussen de gemeente Het Hogeland en de GGD. In de DVO zijn de taken en diensten beschreven die worden uitgevoerd binnen het programma Gezondheid, die worden uitgevoerd binnen de Gr PG&Z.		

* Bedragen x € 1.000

Naam	Omgevingsdienst Groningen (ODG)
Vestigingsplaats	Veendam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De ODG verzorgt de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van milieu, bouwen en wonen in opdracht van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen en de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.
Financieel belang	De kosten voor de ODG worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage voor 2022 voor Het Hogeland bedraagt € 1.260.000.
Eigen vermogen *	31-12-2022: € 219 31-12-2021: € 702
Vreemd vermogen *	31-12-2022: € 3.667 31-12-2021: € 3.892
Financieel resultaat *	2022: € 37 2021: € -274
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en lasten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de VTH-taken.
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Afvalbeheer Regio Centraal Groningen (ARCG)
Vestigingsplaats	Groningen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	Het samenwerkingsverband heeft tot doel de behartiging van de belangen van preventie en het op milieu hygiënisch verantwoorde wijze beheren van (afval)stoffen afkomstig van de gemeenten uit de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer, en mogelijk andere milieu- en reinigingstaken.
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid
Deelnemende partijen	De gemeenten Het Hogeland, Groningen en het Westerkwartier
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.
Financieel belang	
Eigen vermogen *	31-12-2022: € NB 31-12-2021: € 1.019
Vreemd vermogen *	31-12-2022: € NB 31-12-2021: € 2.872
Financieel resultaat *	2022: € NB 2021: € 0
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten.
Ontwikkelingen	Er vindt onderzoek plaats naar de gevolgen van toetreding tot Omrin voor de financiële positie van de ARCG. De voordelen van de gemeenschappelijke regeling in deze vorm worden afgezet tegen de

	<p>kosten die dat met zich meebrengt. Daarnaast vindt onderzoek plaats naar de organisatievorm die zich in de toekomst het beste leent voor samenwerking in ARCG-verband en de mogelijkheden om de gemeenschappelijke regeling te ontvlechten. Op basis van de uitkomst van deze onderzoeken zullen besluiten worden genomen over de toekomstige invulling van de rol van de ARCG. De afhechting van een aantal overeenkomsten maakt dat de huidige vorm hoogstwaarschijnlijk zal worden gecontinueerd tot eind 2024.</p>
--	---

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR voor het grensoverschrijdend Openbaar Lichaam Eems-Dollard Regio		
Vestigingsplaats	Leer (Duitsland)		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	De GR heeft tot doel het bevorderen en realiseren van grensoverschrijdende samenwerking op regionaal en plaatselijk niveau. In het bijzonder alle maatregelen ter versterking en ontwikkeling van de betrekking tussen de gebieden aan beide zijden van de grens af te stemmen en passende oplossingen voor de op dit terrein optredende problemen te treffen.		
Programma	7. Burger en Bestuur		
Deelnemende partijen	Duitse en Nederlandse gemeenten, alsmede andere regionale overheden, Kamers van Koophandel in de Eems Dollard Regio.		
Bestuurlijk belang	De gemeente is vertegenwoordigd door de burgemeester en een raadslid.		
Financieel belang	De bijdrage voor 2024 voor Het Hogeland bedraagt € 10.000.		
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	689
	31-12-2021:	€	713
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	3.429
	31-12-2021:	€	3.660
Financieel resultaat *	2022:	€	23
	2021:	€	16 (N)
Risico's	Geen		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR Havenschap Delfzijl/Eemshaven (Groningen Seaports)		
Vestigingsplaats	Delfzijl		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoord, integer en duurzaam de economische activiteiten - en dus de werkgelegenheid - te stimuleren in de havens, industrieterreinen en andere logistieke knooppunten die Groningen Seaports beheert of waar het de regie voert.		
Programma	2. Bereikbaarheid		
Deelnemende partijen	Raden, staten en colleges van de provincie Groningen, de gemeente Eemsdelta en de gemeente Het Hogeland.		
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Bestuur door twee wethouders en twee raadsleden.		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	219.876
	31-12-2021:	€	219.876
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	2.023
	31-12-2021:	€	2.434
Financieel resultaat *	2022:	€	0
	2021:	€	0
Risico's	De GR staat borg voor de financiering van GSP NV. Behoudens publieke taken (havenmeester) vinden alle (financiële) activiteiten plaats in de NV.		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR Volkskredietbank voor Noord-Oost Groningen		
Vestigingsplaats	Appingedam		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	De bank is een kredietbank als bedoeld in de Wet op het Consumentenkrediet en heeft geen winstoogmerk. De regeling wordt getroffen ten bate van een zo doelmatig mogelijke uitvoering van de volgende belangen: a. het verlenen van hulp om te komen tot een financieel stabiele situatie bij burgers die in financiële moeilijkheden verkeren of dreigen te raken; b. het op zakelijk en sociaal verantwoorde wijze voorzien in de behoefte aan sociale kredieten; c. het voorkomen van maatschappelijke minder gewenste vormen van financiële dienstverlening.		
Programma	5. Sociaal Domein en volksgezondheid		
Deelnemende partijen	Gemeente Eemsdelta, Het Hogeland, Oldambt, Pekela en Veendam.		
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.		
Financieel belang	Onze bijdrage voor 2024 bedraagt: € 381.000		
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	0
	31-12-2021:	€	0
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	9.223
	31-12-2021:	€	8.399
Financieel resultaat *	2022:	€	0
	2021:	€	0

Risico's	De aanwezige (structurele en incidentele) weerstandscapaciteit moet voldoende zijn om de financiële gevolgen van optredende risico's op te kunnen vangen.
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Enexis Holding N.V.		
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Distribueren en transporteren van energie, exploiteren transportnetten energie, uitvoeren Elektriciteitswet 1998 en Gaswet.		
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De AVA is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Enexis.		
Financieel belang	624.792 aandelen		
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	5.441.000
	31-12-2021:	€	4.241.000
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	4.907.000
	31-12-2021:	€	5.154.000
Financieel resultaat *	2022:	€	1.300.000 (V)
	2021:	€	199.000 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen	Vastgestelde dividenduitkering over 2022 € 1,2910 per aandeel (EUR 806.645)		

* Bedragen x € 1.000

Naam	CSV Amsterdam B.V.		
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Er loopt nog een procedure tussen Essent en de Staat der Nederlanden. Deze BV draagt zorg voor de afwikkeling van deze procedure.		
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	210
	31-12-2021:	€	312
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	13
	31-12-2021:	€	23
Financieel resultaat *	2022:	€	102 (V)
	2021:	€	43 (V)
Risico's	Het financiële risico is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal (totaalbedrag € 20.000) en het resterend werkkapitaal van deze vennootschap art 2.:81 BW.		
Ontwikkelingen	De vennootschap zal na afwikkeling van juridische procedures worden ontbonden.		

* Bedragen x € 1.000

Naam	Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.		
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Afwikkelen van de verkoop van Essent aan RWE		
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	1.480
	31-12-2021:	€	1.535
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	10
	31-12-2021:	€	7
Financieel resultaat *	2022:	€	52 (N)
	2021:	€	37 (N)
Risico's	Met de liquidatie van het General Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap. Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal (totaalbedrag € 1.496.822) en het resterende werkkapitaal van deze vennootschap (art. 2.:81 BW).		
Ontwikkelingen	Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd. De vennootschap kan vervolgens worden geliquideerd. Het doel is dat de vennootschap in 2023 zal kunnen worden opgeheven en de resterende liquide middelen kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.		

* Bedragen x € 1.000

Naam	Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank voor onder meer gemeenten, provincies, woningcorporaties en zorg- en onderwijsinstellingen. De bank stelt de publieke sector in staat maatschappelijke doelstellingen te realiseren.		
Programma	8. Bedrijfsvoering		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van het Rijk, provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang	46.995 aandelen		
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	4.615.000
	31-12-2021:	€	5.062.000
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	107.459.000
	31-12-2021:	€	143.995.000
Financieel resultaat *	2022:	€	300.000 (V)
	2021:	€	236.000 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen	Vastgestelde dividenduitkering over 2022 € 2,50 per aandeel (EUR 117.488)		

* Bedragen x € 1.000

Naam	N.V. Waterbedrijf Groningen		
Vestigingsplaats	Groningen		
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Leveren van drinkwater.		
Programma	8. Bedrijfsvoering		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	NB
	31-12-2021:	€	88.874
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	NB
	31-12-2021:	€	177.007
Financieel resultaat *	2022:	€	NB
	2021:	€	3.203 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog B.V.		
Vestigingsplaats	Lauwersoog		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoordelijk voor het exploiteren, beheer en onderhoud van de haven Lauwersoog.		
Programma	2. Bereikbaarheid		
Deelnemende partijen	Gemeente Het Hogeland, Noardeast-Fryslân en de visafslag.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang	180 aandelen (nominale waarde/aandeel € 45,45)(45%)		
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	406
	31-12-2021:	€	497
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	1.212
	31-12-2021:	€	1.052
Financieel resultaat *	2022:	€	-91
	2021:	€	7
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Groningen Milieu (Omrin)		
Vestigingsplaats	Leeuwarden		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Het ophalen van huisvuil.		
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid		
Deelnemende partijen	BV Groningen Milieu is 100% dochter van NV Fryslân Milieu.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	NB
	31-12-2021:	€	11.487
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	NB
	31-12-2021:	€	7.452
Financieel resultaat *	2022:	€	NB
	2021:	€	2.834
Risico's			
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Stichting De Beemden
Vestigingsplaats	Bedum
Rechtsvorm	Stichting
Doelstelling en openbaar belang	De stichting stelt zich ten doel de exploitatie van: - zwembad De Beemden; - andere sportaccommodaties in de voormalige gemeente Bedum.
Programma	4. Leefbaarheid en Voorzieningen
Deelnemende partijen	Gemeente Het Hogeland en minimaal twee natuurlijke personen.
Bestuurlijk belang	De bestuurlijke vertegenwoordiging wordt op dit moment niet ingevuld.
Financieel belang	De bijdrage voor 2024 bedraagt € 116.000.
Eigen vermogen *	31-12-2022: € 195 31-12-2021: € 246
Vreemd vermogen *	31-12-2022: € 202 31-12-2021: € 324
Financieel resultaat *	2022: € 50 (N) 2021: € 57 (V)
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Stichting Beheer Oikocredit Nederland Fonds
Vestigingsplaats	Utrecht
Rechtsvorm	Stichting
Doelstelling en openbaar belang	Verstrekken van microkrediet in ontwikkelingslanden.
Programma	
Deelnemende partijen	Particulieren en bedrijven.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	245,9368 aandelen
Eigen vermogen *	31-12-2022: € 1.182.685 31-12-2021: € 1.201.800 31-12-2020: € 1.165.764
Vreemd vermogen *	31-12-2022: € 271.527 31-12-2021: € 72.526 31-12-2020: € 75.949
Financieel resultaat *	2022: € 8.495 (V). 2021: € 15.300 (V) 2020: € 22.200 (N)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Ontwikkelingen	Vastgesteld dividendrendement over 2022 n.n.b 2021 0,5% (2020 0%)

* Bedragen x € 1.000

Naam	Vereniging van Waddenzeegemeenten		
Vestigingsplaats	Harlingen (statutair), Delfzijl (secretariaat)		
Rechtsvorm	Vereniging		
Doelstelling en openbaar belang	Het tot stand brengen en in stand houden van een overlegstructuur voor het Waddenzeegebied om te komen tot een samenhangend beleid voor dit gebied.		
Programma	7. Burger en Bestuur		
Deelnemende partijen	Gemeente Schiermonnikoog, Ameland, Terschelling, Texel, Vlieland, Harlingen, Het Hogeland, Eemsdelta, Noardeast-Fryslân, Waadhoeke, Súdwest-Fryslân, Hollands Kroon, Den Helder en Oldambt.		
Bestuurlijk belang	In 2022 is namens het college de heer van Keijzerswaard afgevaardigde in het DB van de van de vereniging van waddenzeegemeenten vanuit de raad is dit de heer Penninga.		
Financieel belang	Jaarlijkse ledenbijdrage gebaseerd op bedrag per inwoner.		
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	NB
	31-12-2021:	€	NB
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	NB
	31-12-2021:	€	NB
Financieel resultaat *	2022:	€	NB
	2021:	€	NB
Risico's			
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord-Nederland (VEGANN)		
Vestigingsplaats	Ten Boer		
Rechtsvorm	Vereniging		
Doelstelling en openbaar belang	De vereniging behartigt de belangen van de kleine Essent-aandeelhouders		
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid		
Deelnemende partijen	De kleine Essent aandeelhouders		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). Wethouder A. Nolles vertegenwoordigt de gemeente in de algemene ledenvergadering.		
Financieel belang	Geen		
Eigen vermogen *	31-12-2022:	€	NB
	31-12-2021:	€	29
Vreemd vermogen *	31-12-2022:	€	NB
	31-12-2021:	€	0
Financieel resultaat *	2022:	€	NB
	2021:	€	-9 (N)
Risico's			
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Publiek vervoer Groningen/ Drenthe
Vestigingsplaats	Assen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	Groningen en Drenthe willen een optimaal vervoersnetwerk creëren, dat betaalbaar en toekomstbestendig is; waarin duurzaam gebruik wordt gemaakt van alle vervoersmiddelen. Zodat alle inwoners naar hun werk of school gaan en/of deel willen nemen aan het sociale leven en voor bezoekers aan onze provincies.
Programma	5. Sociaal domein & Volksgezondheid
Deelnemende partijen	De gemeente Eemsdelta, Het Hogeland, Westerwolde, Groningen, Westerkwartier, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam, AA en Hunze, Assen, Borger-Odoorn, Coevorden, De Wolden, Emmen, Hoogeveen, Meppel, Midden-Drenthe, Noordenveld, Tynaarlo, Westerveld, OV-bureau Groningen Drenthe.
Bestuurlijk belang	Bestaat uit een afvaardiging van de colleges van de deelnemers (1 bestuurder per regio). Regio Noord- Groningen waar de Gemeente Het Hogeland onder valt is vertegenwoordigd door een wethouder uit de gemeente Eemsdelta.
Financieel belang	De bijdrage in 2024 van de gemeente het Hogeland bedraagt: € 37 .000.
Eigen vermogen *	31-12-2022: € 430 31-12-2021: € 165
Vreemd vermogen *	31-12-2022: € 228 31-12-2021: € 191
Financieel resultaat *	2022: € 265 (V) 2021: € 124 (V)
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Grondbeleid

Inleiding

In onze gemeente zijn er allerlei plannen die te maken hebben met ons grondgebied. Bijvoorbeeld plannen op het gebied van wonen, lokale economie, natuur en landschap, infrastructuur en maatschappelijke voorzieningen. Per plan en situatie kijken we op welke manier de gemeente met dit soort plannen te maken heeft. Zoals, zijn we eigenaar van de gronden of willen we maatschappelijk goed betrokken zijn. We bepalen daarna een ontwikkelingsstrategie en de kostenverdeling. Zijn we bij een plan zelf eigenaar van de gronden dan maken we een begroting. Deze begroting noemen we een grondexploitatie.

Belangrijkste uitgangspunten ons Grondbeleid

We hebben nog geen grondbeleid vastgesteld voor Het Hogeland. Onder de nieuwe omgevingswet worden instrumenten van het grondbeleid, zoals oteigenen en kostenverhaal gewijzigd. Daarnaast heeft het Kabinet in juni 2023 bekend gemaakt nog meer te willen wijzigen aan het grondbeleid en haar instrumenten met als doel de woningbouw te versnellen. Daarom zullen we in 2024 starten met het opstellen van grondbeleid voor Het Hogeland. In de tussenliggende periode hanteren we de volgende uitgangspunten die de basis zijn voor zowel beleid al de werkprocessen.

- Het stimuleren en tijdig mede mogelijk maken van het gewenst ruimtegebruik van de gemeente;
- Bij ontwikkelingen zorgen dat de gevraagde ruimtelijk kwaliteit wordt geleverd en aansluit op de vraag van de markt.
- Zorgen voor een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, exploitanten, eigenaren en gemeente
- De risico's, zowel financieel als juridisch, van ruimtelijke plannen beheersen
- De taken rond Grondzaken op een professionele en zorgvuldige manier uitvoeren met een marktconform resultaat.

Financiële stand van zaken grondexploitaties

De financiële stand van zaken van de grondexploitaties wordt hieronder in de tabel omschreven. Voorafgaand aan de jaarrekening worden de grondexploitaties jaarlijks geactualiseerd en door de raad vastgesteld. De grondexploitaties over 2022 (herziening 2023) is door de raad in juni 2023 vastgesteld.

grondexploitatie	locatie	looptijd	berekende eindwaarde 2023	voorziening jaarrekening 2022
Bedrijvenpark De Marne	Ulrum	1-1-2029	€ 219.730,98	€ -
Tuinbouwbedrijventerrein	Kruisweg	1-1-2029	€ -22.485,14	€ -22.485,14
t Stee	Adorp	1-1-2026	€ 289.810,12	€ -
Vogelzang	Bedum	31-12-2022	€ 58.738,17	€ -
Trekweg	Ulrum	1-1-2025	€ -340.493,44	€ -340.493,44
Almersma	Uithuizen	1-1-2027	€ -1.310.927,25	€ -1.310.927,25
LTS	Uithuizen	1-1-2025	€ -469.748,36	€ -469.748,36
Scherphorn noord	Uithuizermeeden	31-12-2022	€ 87.069,24	€ -
Munster fase 1	Winsum	1-1-2024	€ -561.974,24	€ -561.974,24
Munster fase 2&3	Winsum	1-1-2027	€ 1.171.224,96	€ -
Ter Laan 4	Bedum	1-1-2027	€ 173.597,83	€ -
De Laan Fase 2	Warffum	1-1-2028	€ 11.188,05	€ -

Nijverheidsweg	Uithuizen	1-1-2029	€ 125.877,57	€ -
Centrumplan Uithuizen Schoolstraat en Molenerf	Uithuizen	1-1-2027	€ -2.379.209,30	€ -2.379.209,30
TOTAAL:			€ -2.947.600,83	€ -5.084.837,74

Naast grondexploitaties heeft het grondbedrijf nog een paar reserves en voorzieningen die kosten voor de woningbouwplannen dekken:

Voorzieningen:

- Voor het plan De Laan Zuid 1^e fase te Warffum is geen actieve grondexploitatie. De bouwkavels worden wel uitgegeven. De voorziening 'Woonrijp maken grondexploitaties' van € 433.000 is ingesteld om de kosten van het woonrijp maken te financieren en huidige boekwaarde.
- Locatie Leens-Oost heeft nog een voorziening van circa € 91.000. Gemeente heeft openbare ruimte van projectontwikkelaar overgenomen. Deze voorziening is nodig voor de laatste woonrijp kosten van dit plan.

Reserves:

- De huidige reserve Grondbedrijf (grondexploitaties) heeft een verwacht saldo van afgerond € 405.000.
- Locatie Ter Laan 4 heeft nog een bestemmingsreserve Bovenwijkse kosten afgerond € 118.000. Vanuit de grondexploitatie worden hier geen bijdragen meer aan toegevoegd. Deze reserve wordt ingezet voor projecten grenzend aan het plangebied van Ter Laan 4.

Aardbevingen

Een veilig en vitaal Het Hogeland

“De gevolgen van de gaswinning en de aardbevingen zijn voor de gemeente Het Hogeland van grote invloed. Het vraagstuk rond de veiligheid voor de inwoners is complex. We hebben in onze gemeente een versterkingsopgave maar ook de schades aan panden zijn door ons hele gebied zichtbaar. De verlopende afhandeling van gemelde schades heeft onder meer effect op de gezondheid en veerkracht van onze inwoners.”

Deze tekst, afkomstig uit begrotingen in voorgaande jaren, volstaat nog steeds. Toch kunnen we ook zeggen dat er inmiddels meer zichtbaar en concreet wordt voor onze inwoners, bijvoorbeeld met betrekking tot de versterkingsopgave in Kantens, Zandeweer, Uithuizen, Uithuizermeeden en andere kernen en buitengebied. En bij al die (ingrijpende) ontwikkelingen proberen we er ook zichtbaar te zijn voor onze inwoners. Het kan natuurlijk altijd nog anders of beter, maar onze intentie is daar alles in te doen wat in ons vermogen ligt.

Er zijn ook weer nieuwe uitdagingen in het aardbevingsdossier bij gekomen, met name vanuit de Kabinetsreactie “Nij Begun”, naar aanleiding van het verschijnen van het rapport van de parlementaire enquêtecommissie gaswinning. De betrokkenheid van onze inwoners bij de uitwerking van de diverse maatregelen en besteding van de toegezegde middelen moet daarin een prominente plek krijgen, zoals ook bekrachtigd in de unaniem aangenomen motie “Betrekken inwoners bij keuzes rondom de inlossing van de ereschuld”, in de raad van 12 juli 2023.

Dit alles bij elkaar zal ook in 2024 veel bestuurlijke en ambtelijke inzet vragen op het niveau van de regio, tussen en met gemeenten, provincie en Rijk en in verbinding met onze inwoners. Het dossier kent immers een brede reikwijdte, zoals de versterkingsopgave, het uitvoering geven aan het geactualiseerde lokale programmaplan Nationaal Programma Groningen, het blijvend aandacht vragen voor een snelle, rechtvaardige schadeafhandeling en de besluitvorming rond de gaswinning in het Groningerveld en de kleine gasvelden op zich. De uitvoering van de Bestuurlijke afspraken 2020 (zoals de subsidie Verbetering en Verduurzaming Groningen) lopen ook nog als een rode draad door alle werkzaamheden heen. Uiteraard vormt het bieden van sociaal-emotionele ondersteuning van onze inwoners een belangrijk onderdeel binnen ons programma.

Met 2030 als tijdshorizon, streven we in onze gemeente naar een veilige, duurzame en leefbare toekomst, waar eenieder met vertrouwen zijn ontwikkeling in eigen hand neemt.

voetnoot: Wij hanteren hier 2030 aangezien we na de afronding van de versterkingsopgave in 2028, zoals door NCG aangegeven, de effecten voor onze inwoners nog steeds merkbaar zullen zijn. Tevens loopt Nationaal Programma Groningen ook door.

Daarbij hanteren we de volgende doelen:

1. Veiligheid voor alle inwoners
2. Een toekomstperspectief voor inwoners en bedrijven
3. Als overheid in continue verbinding met onze omgeving

1. Veiligheid voor alle inwoners.

Wij streven naar een veilige leef- en werkomgeving, het behoud van de leefbaarheid in de dorpen en daar waar mogelijk te versterken. Goede bereikbare voorzieningen maar ook veilige schoolgebouwen, zorginstellingen en woningen zijn daarbij belangrijk. Perspectief bieden betekent ook oog hebben voor

economische kansen en daarnaast bijvoorbeeld behoud van erfgoed. Kortom, een Veilig en Vitaal Het Hogeland waarin we naast onze inwoners staan.

Eind 2023 wordt een nieuw lokaal plan van aanpak versterking voor 2024 Het Hogeland vastgesteld. In dit plan zal voortbouwend op ons lokaal plan van aanpak versterking 2022-2023 de prioritering zijn opgenomen van de panden die mogelijk moeten versterkt. Deze panden liggen verspreid door ons gebied. Onze opgave betreft de mogelijke versterking van 2.565 adressen. Bij het geactualiseerde lokaal plan van aanpak hanteren we het advies van het Staatstoezicht op de Mijnen om veiligheid voorop te stellen. In het plan van aanpak versterking hebben we een aantal opdrachten opgenomen die de NCG moet uitvoeren. We sturen op het behalen van deze resultaten voordat we in 2025 een nieuw lokaal plan van aanpak zullen vaststellen.

De (voorbereidingen voor de) uitvoering van de versterkingsopgave wordt zichtbaar. In Kantens, Zandweer en Uithuizen zijn de eerste sloop-nieuwbouwwerkzaamheden gestart. In de dorpen Uithuizermeeden en Bedum zullen deze ook zichtbaar worden. In 2024 gaan we hier volop mee door. Naast de al gerealiseerde tijdelijke huisvesting in Kantens, Zandweer en Uithuizen zullen in Uithuizen in 2024 op twee locaties de nog benodigde tijdelijke woningen gerealiseerd worden. Bij de uitwerking van de stedenbouwkundige en herinrichtingsplannen worden vanzelfsprekend de inwoners betrokken.

De rollen van alle partijen in de gebiedsgerichte aanpak van versterking worden steeds duidelijker. De versteviging (al dan niet door vervangende nieuwbouw) wordt gerealiseerd door de woningcorporatie voor huurwoningen en door de Nationaal Coördinator Groningen voor de particuliere woningen. Als gemeente zijn we verantwoordelijk voor het proces, de planvorming van het stedenbouwkundig ontwerp en planvorming en uitvoering van de inrichting van de openbare ruimte.

Met de woningcorporatie Goud Wonen hebben we een samenwerkingsovereenkomst en die per project in een projectovereenkomst wordt uitgewerkt. De corporaties hebben in dit proces al belangrijke sloopbesluiten genomen en zijn overeenkomsten met de Nationaal Coördinator Groningen aangegaan. We verwachten in 2024 meer budget te gaan gebruiken voor de uitvoering. Hier zijn zowel de lumpsumvergoeding als ook de zogenaamde inpassingskosten (zie ook hieronder) voor bedoeld.

Ook de versterkingsopgave rond zorggebouwen zal verdere voortgang vinden in 2024. Er worden verdere voorbereidingen getroffen voor een nieuw project Beschermd wonen in Uithuizen, een initiatief van de zorgpartijen Cosis en Lentis. De gemeente heeft partijen gefaciliteerd om te komen tot een definitief ontwerpplan. De uitvoering vindt z'n weerslag in 2024 ev. De voorbereiding van de versterking van zorgpanden in Bedum, Uithuizen en Uithuizermeeden zal doorgaan en de gestarte uitvoering in Bedum met gebruikmaking van de in het gebruik genomen tijdelijke huisvesting, zal voortgezet worden. In 2024 wordt de realisering van de tijdelijke huisvesting voor de zorg verwacht en aansluitend de start van de versterking van het eerste zorgpand in Uithuizen.

In 2024 zal het laatste project van het Scholenprogramma worden opgeleverd waarmee dat programma dan afgerond kan worden; zie hiervoor ook de toelichting bij "Grote Projecten".

We proberen de versterkingsopgave zoveel mogelijk te koppelen aan andere doelstellingen, zoals verduurzaming, een mooie openbare ruimte en het toevoegen van stedenbouwkundige kwaliteit. Tevens proberen we werkzaamheden integraal op te pakken en mogelijk te koppelen, denk bijvoorbeeld aan het vervangen van de riolering of het realiseren van voldoende wateropvang in een gebied. We noemen dit een gebiedsgerichte aanpak. Dit doen we door zoveel mogelijk met de inwoners, ondernemers en de woningcorporaties in gesprek te gaan en met elkaar te bekijken hoe we de versterking van de panden willen oppakken, wat de inwoners daarin willen en hoe de corporaties dit willen combineren met hun eigen doelstellingen ten aanzien van de strategische woningvoorraad.

Naast de opgave van de versterking van panden volgen we nauwlettend de (beleids)ontwikkelingen rond de gaswinning in het Groninger Gasveld, als ook de gaswinning in de kleine gasvelden die zich in Het Hogeland bevinden. Samen met de regio stellen we, daar waar nodig, zienswijzen op en/of maken we gebruik van de mogelijkheid om als gemeente in beroep te gaan tegen vaststellingsbesluiten van de minister.

De gevolgen van de gaswinning hebben een grote impact op het welzijn en welbevinden van onze inwoners. We zetten in op het ondersteunen en informeren van onze inwoners. Voor de regio zien we hier een belangrijke rol voor de Tafel Sociaal en Gezondheid. Ook zal vanuit specifieke deskundigheid, via aardbevingscoaches (verbonden aan sociale teams), het luisterend oor aan onze inwoners in 2024 worden geboden. We monitoren de inzet, het verloop en de resultaten van de aardbevingscoaches. Inmiddels hebben we een eigen aardbevingsconsulent die ervoor kan zorgdragen dat dossiers die dreigen vast te lopen bestuurlijk onder de aandacht kunnen worden gebracht, voortgang te monitoren bij IMG en NCG op individuele casuïstiek en dat te doen wat nodig is voor onze inwoners.

We beïnvloeden waar mogelijk ook de activiteiten van het Instituut Mijnbouwschade. Onder meer de voortgang van de schadeafhandeling, de invoering van de waardedalingregeling en de smartengeldregeling ter vergoeding van geleden immateriële schade zullen we nauwgezet volgen.

2. Kop op 't Hogeland: Een toekomstperspectief voor inwoners en bedrijven

De middelen die we de afgelopen jaren hebben ontvangen van het Nationaal Programma Groningen, stimuleren veel initiatieven die bijdragen aan een toekomstbestendig en leefbare gemeente. De resterende € 18,7 miljoen waar de gemeente recht op heeft uit het derde trekkingsrecht, willen we met instemming van de raad, inzetten ter bevordering van duurzaam ondernemerschap en vaar- en waterrecreatie. In onze actualisatie van het Lokaal Programmaplan zijn dat de programmalijnen 1 en 6. In 2024 werken we aan projectontwikkeling vanuit een geactualiseerd programmaplan Kop op 't Hogeland. In het Programmaplan 'Kop op 't Hogeland' 2023-2030 zijn de zes Hogelandster programmalijnen nog steeds terug te vinden. Er is een keuze gemaakt om op deze twee van de zes programmalijnen de resterende gemeentelijke trekkingsrechtmiddelen van Nationaal Programma Groningen in te zetten. Daarnaast zoeken wij gerichte aansluiting bij de Baanbrekers. Dit betekent niet dat wij niet meer inzetten op de overige vier programmalijnen. Het is van belang dat wij aan de juiste tafels komen te zitten én blijven zitten.

De aandachtspunten van de beoordelingscommissie van Nationaal Programma Groningen op ons Lokaal Programmaplan 2023-2030 worden meegenomen in de verdere projectontwikkeling in 2024. Het Lokaal Programmaplan 'Kop op 't Hogeland' 2023-2030 richt zich meer op de verbinding tussen de gemeente Het Hogeland, de Hogelandsters, het Nationaal Programma Groningen, de Baanbrekers en overige regionale ontwikkelingen. De eigenheid van Het Hogeland blijft verankerd in het Lokaal Programmaplan 2023-2030. Onze ambities zijn gelijk gebleven, maar concreter gemaakt en meer op maatschappelijke opgaves in het kader van de brede welvaart gericht.

Om deze ambities uit het Lokaal Programmaplan 2023-2030 waar te maken vormt het participatieproces met stakeholders, burgers en omwonenden een cruciaal onderdeel. Daarvoor nemen we de tijd om dit proces zorgvuldig uit te lijnen.

De financiële middelen die vanuit de parlementaire enquête gaswinnig (PEGAS) naar de regio komen, zijn hierin niet opgenomen.

4. Begroting 2024

Voor het programma aardbevingen is inzet nodig om binnen regionaal verband op bestuurlijk en ambtelijk niveau volwaardig te kunnen meedoen met diverse (strategische) vraagstukken die er breed

op de agenda staan. Daarnaast zien we dat de versterkingsopgave in diverse dorpen binnen Het Hogeland echt op gang komt.

Om hier goed op te kunnen inspelen is voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt welke inzet en overige kosten wij verwachten te moeten maken. Dit is opgenomen in onderstaand financieel overzicht 2024-2028. Hierin opgenomen is de definitief vastgestelde financiële bijdrage die we vanuit het Rijk krijgen voor de komende jaren.

Meerjarenraming programma aardbevingen (LUMPSUM Begroting)	2024	2025	2026	2027
BATEN				
Lumpsumvergoeding	2.049.443	1.996.665	1.940.957	1.882.068
Aanvullende lumpsumvergoeding				
NTB lumpsum uit T-1	1.743.004	1.679.934	1.506.260	1.217.319
	3.792.447	3.676.599	3.447.217	3.099.387
LASTEN				
Doorbelaste salariskosten (kernteam/1e schil)	1.214.753	1.251.196	1.288.732	1.327.394
Inzet tbv versterkingsopgave (overige teams)	712.760	734.143	756.167	778.852
Overige kosten	135.000	135.000	135.000	135.000
Onvoorziene uitgaven	50.000	50.000	50.000	50.000
	2.112.513	2.170.339	2.229.899	2.291.246
SALDO	1.679.934	1.506.260	1.217.319	808.141

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
<p>» Veiligheid voor alle inwoners</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een uitgevoerde versterkingsopgave voor woningen voor het jaar 2030, daar waar het kan via een gebiedsgerichte aanpak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Invloed uitoefenen op keuzes versterkingsaanpak, inzet in regionale samenwerking op uitvoering afspraken met het Rijk. • Uitvoering geven aan lokaal plan van aanpak versterking woningen 2023, voor diverse dorpen in Het Hogeland. • Scenario's ontwikkelen met betrekking tot tijdelijke huisvesting (THV), start bouw tijdelijke woningen in Uithuizen en andere plekken. Noodzakelijke planprocedures uitwerken en voorbereiden en vertalen in projectplannen en concrete acties. • Starten proces stedenbouwkundige opzet en herinrichtingsplannen voor delen van dorpen met versterkingsopgave. • Bij herinrichtingsplannen rekening houden met uitgangspunten ten aanzien van klimaat en duurzaamheid en gebruik maken van koppelkansen. • Uitvoeren van al opgestelde stedenbouwkundige en herinrichtingsplannen. • Nauwlettend volgen "specials": erfgoed, agroprogramma etc. • Inzet aardbevingscoaches en aardbevingsconsulent. • voor effecten van de versterking voor welzijn en welbevinden bewoners in aardbevingsgebied en rond versterking.
<p>» Een uitgevoerde versterkingsopgave voor scholen in 2024.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Realisering van de laatste projecten. • Afronding van het Scholenprogramma.
<p>» Een uitgevoerde versterkingsopgave voor zorginstellingen in het jaar 2025, in samenhang met visie zorglandschap Het Hogeland.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan zorgakkoord 2019. • Meedenken met NCG, vastgoedeigenaren en zorginstellingen over vervolgaanpak en uitwerking plannen inclusief eventueel benodigde THV en zoveel mogelijk faciliteren bij de realisering van de plannen. • Noodzakelijke planprocedures uitwerken en voorbereiden en vertalen in draaiboeken en concrete acties. • Verbinding leggen met zorgvisie Het Hogeland en inzetten op no-regret maatregelen.
<p>» Handelingsperspectief op (complexe) schadegevallen en bij acuut onveilige situaties.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aandacht en aanpak organiseren voor effecten van de versterking voor welzijn en welbevinden bewoners.

		<ul style="list-style-type: none"> • Inzet plegen op een zorgvuldige en ruimhartige schadeafhandeling conform gemaakte afspraken met het Rijk. • Nauwgezet volgen implementatie waardedalingenregeling en smartengeldregeling. • Afspraken maken over gegevensdeling met IMG om inzicht in schadegevallen en looptijd te krijgen. • (Na)zorg bij bewoners rond gemelde AOS.
»	Gaswinning terug naar 0 in 2023, minimale negatieve gevolgen gaswinning kleine gasvelden.	<ul style="list-style-type: none"> • Via gemeentelijk adviesrecht, in regionale afstemming, invloed uitgeoefend op besluiten Rijk voor Groninger Gasveld en kleine gasvelden.
»	<p>Kop op 't Hogeland: Een toekomstperspectief voor inwoners en bedrijven</p> <ul style="list-style-type: none"> - De laatste projecten die betaald worden uit de huidige financiële middelen indienen ter goedkeuring. - Optimaal samenwerken met andere gemeenten, de provincie, het Rijk en het programmabureau Nationaal Programma Groningen. - Het Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland aanpassen in samenwerking met mensen binnen en buiten de gemeente. - Het Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland ter goedkeuring presenteren aan de gemeenteraad voor de zomer van 2023. 	<ul style="list-style-type: none"> • Condities creëren om goedgekeurde projecten tot uitvoering te brengen. • Kansen benutten die komen uit programma's en projecten van Toukomst. • Actief deelnemen aan samenwerkingsverbanden van Nationaal Programma Groningen. • Sessies organiseren waarin mensen binnen als buiten de gemeente mee kunnen praten over het aan te passen Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland. • Een nieuw Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland opleveren.
»	<p>Als betrouwbare overheid in continue verbinding met onze omgeving</p> <p>Heldere communicatiestrategie richting/voor bestuur, organisatie en samenleving en visie op samenwerking met regio en Rijk.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan communicatiestrategie/<i>position paper</i>. • Inzet plegen en maximale invloed op inhoud en proces in aardbevingsdossier, gebaseerd op eigen doelstellingen en communicatiestrategie. • Nieuwsbrieven versterking uitbrengen, in samenwerking met bewoners. • Website/ onderdeel aardbevingen actueel houden. • Nieuwe mogelijkheden voor digitaal participeren verder onderzoeken en waar mogelijk, inzetten.

Grote projecten en opgaven

Centrumplannen

In onze gemeente wordt al vanaf voor de fusie gewerkt aan programma's voor het versterken van de centra in de plaatsen Winsum, Uithuizen, Bedum, Leens en Uithuizermeeden. Deze programma's en projecten hebben als doel om door een goed voorzieningenniveau een aantrekkelijk en vitaal centrumgebied te bieden en hierdoor bij te dragen aan de algemene leefbaarheid.

Totaal Centrumplannen bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
Bedum	7.532	3.011	4.522	0	3.356	1.084	2.272
Winsum	5.940	2.084	3.856	0	3.440	1.061	2.379
Uithuizen	14.468	7.393	7.075	0	10.563	4.341	6.223
Uithuizermeeden	2.300	658	1.642	0	2.000	404	1.596
Leens	1.329	8	1.322	0	1.329	5	1.324
Proceskosten	1.762	1.116	645	0	1.761	1.051	710
Totaal	33.331	14.269	19.062	0	22.449	7.946	14.503

Uit het Nationaal Programma Groningen (hierna te noemen: NPG) is in 2019 een bedrag van € 11,6 miljoen beschikbaar gekomen om een “plus” te zetten op de realisatie van de bestaande centrumplannen in Bedum, Winsum, Uithuizen en Uithuizermeeden. Deze extra middelen worden besteed aan aanvullende projectonderdelen in deze centra, waarvoor in de vroegere gemeenten nog gemaakte plannen geen financiële ruimte aanwezig was. In 2022 is voor een nieuw centrumplan voor Leens door NPG aanvullend een bedrag van € 1,5 miljoen beschikbaar gesteld. Voor het centrumplan Uithuizen is uit het Programma Impulsaanpak Winkelgebieden van het ministerie van EZK een subsidie aangevraagd en toegekend voor een bedrag van € 1,8 miljoen. In 2023 is met de GREX Centrumplan Uithuizen door de raad dit bedrag voor besteding vrijgegeven. In onderstaande tabel zijn per onderdeel van ieder centrumplan de herkomsten van de verschillende bijdragen weergegeven.

Totaal Centrumplannen bedragen x € 1.000	Toegekende subsidies						
	NPG-BZK C38	NPG-BZK C201	NAM/NCG	Prov -GRO8C	Provincie overig	RVO - Impuls	Overige
721060032 NPG: Centrumplan Bedum Plus	2.200						
721010007 Openbare ruimte centrum Bedum			120				
721010001 Reconstructie Molenweg					186		
721010008 Herinrichting Molenweg							
724060001 Damwand Molenweg							
721010002 Uitvoering Bederawalda							261
681001020 Centrumplan Bedum							104
721060030 NPG: Centrumplan Winsum Plus	3.440						
721030071 Infrastructuur Centrum Winsum (Boogplein)							
721030075 Versterking Centrum Winsum							
721060031 NPG: Centrumplan Uithuizen Plus	1.100						
721040080 De Blink ----- GRONDEXPLOITATIE -----			700	3.044			
721040081 Molenerf ----- GRONDEXPLOITATIE -----	1.100					900	
721040082 Schoolstraat ----- GRONDEXPLOITATIE -----	500					550	
721060033 NPG: Centrumplan Uithuizermeeden Plus	1.700						
621002300 Dynamiek aan het Lint Uithuizermeeden				300			
721060034 NPG: Centrumplan Leens		1.329					
721060062 NPG: Proceskosten Centrumplannen	1.560	201					
TOTAAL	11.600	1.530	820	3.344	186	1.450	365

Waar nodig en mogelijk worden met de middelen extra (verpauperde) panden in de centra aangekocht en gesaneerd, eventueel in samenhang met de realisatie van nieuwe infrastructuur (nieuwe zichtlijnen) en/of nieuwe functies (zorg/cultuur). Daarnaast wordt geïnvesteerd in verdere verhoging van de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied. Dit alles met het doel om de aantrekkelijkheid van de centra verder te vergroten en een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid. Nog meer dan in het verleden al gepland:

- Krijgen leegstaande winkels in de centra een nieuwe invulling door subsidiëring van verplaatsingen van winkels van buiten de centra naar in de centra en/of van omvorming naar levensloopbestendige woningen of een andere bestemming;
- Worden het exterieur en (eventueel) het interieur van winkels in de centra met subsidie opgeknapt;
- Wordt de kwaliteit van het openbaar gebied vergroot.

De betreffende oorspronkelijke subsidieregelingen hebben een opvolger gekregen in een nieuwe geüniformeerde regeling “Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland” die van toepassing verklaard is op de centra van Bedum, Winsum, Uithuizen en Uithuizermeeden. In 2023 is de regeling verder uitgebreid met Leens en zijn op grond van voortschrijdende inzichten enkele tekstactualisaties doorgevoerd. Deze nieuwe regeling is door college en raad vastgesteld.

In 2021 is besloten om ook voor Leens te komen tot uitvoering van een centrumplan, waarvoor het initiatief vanuit de plaatselijke ondernemers is gekomen. Voor de financiering van de projecten in dat centrumplan is vanuit het NPG het benodigde budget ter beschikking gesteld.

Programma Centrumontwikkeling Winsum

Uitgaven					Inkomsten		
Centrumplan Winsum bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	3.440	1.166	2.274	0	3.440	1.061	2.379
Infrastructuur centrum Winsum	1.500	237	1.263	0			
Versterking centrum Winsum	1.000	681	319	0			
Totaal	5.940	2.084	3.856	0	3.440	1.061	2.379

Met de uitvoering van het Centrumplan Winsum wordt versterking van het centrum van Winsum nagestreefd. Dit met het doel om te komen tot een economisch sterk, compact, aantrekkelijk en levendig winkelcentrum. Hiervoor zijn in de voormalige gemeente Winsum een drietal pijlers gestart:

Vastgoedontwikkeling (ruimtelijke ontwikkeling)

De eerste pijler betreft de ontwikkeling van de locatie Boogplein in het centrum van Winsum. Doel hiervan is om te komen tot herontwikkeling en inrichting van deze voormalige bedrijfslocatie. Dit met een duurzame en hoogwaardige invulling van de locatie Boogplein, met een gedifferentieerd programma met appartementen, woningen en winkelareaal. En tevens met ruimte voor publieke functies als verkeer, parkeren en een aantrekkelijk woon- en verblijfsgebied.

Herinrichting openbare ruimte (infra)

De tweede pijler betreft de aanpak van de openbare ruimte in het centrum van Winsum. Het gaat daarbij om te komen tot het verhogen van de aantrekkelijkheid en kwaliteit van het openbare gebied in het centrum, waaronder de inrichting van de openbare ruimte van het Boogplein. Hiervoor was reeds in het verleden in vm. Gemeente Winsum een krediet beschikbaar gesteld.

Subsidieregeling vastgoed (versterking)

De laatste pijler betreft de uitvoering van de oorspronkelijke subsidieregeling "versterking centrum van Winsum" en met NPG-middelen gefinancierde opvolger "Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland". Met deze subsidieregelingen wordt de concentratie van winkels en het versterken van de winkelstructuur in het kernwinkelgebied Winsum/ Obergum beoogd. Hierbij gaat het om verbetering van de algehele beeldkwaliteit en de aantrekkelijkheid en kwaliteit van de bebouwing binnen het kernwinkelgebied.

TOTAAL	Begroot
Boogplein	2.120.000
Wierde op Waarde	2.120.000
Vastgoed verbetering/verplaatsing	1.700.000
	5.940.000

Nationaal Programma Groningen (Wierde van waarde)

De middelen van het NPG zijn bedoeld om een plus te zetten op de al lopende (centrum)projecten. Voor het centrum van Winsum wordt daarbij ingezet op de aanpak van het gebied ten noorden van het Winsumerdiep, rond de kerk en Hoofdstraat Obergum (schetsplan Wierde van waarde). Het gaat hierbij om versterking van het functioneren van dit gebied als kernwinkelgebied én cultureel hart van het dorp Winsum. Wij willen dit bereiken door verbetering van de bereikbaarheid en toegankelijkheid van het kernwinkelgebied Winsum/Obergum en versterking van de culturele voorzieningen binnen het kernwinkelgebied Winsum/Obergum.

Resultaten 2024:

Schrijvende deze tekst lopen er nog altijd diverse juridische procedures tegen de beoogde ontwikkeling én de inrichting van het openbaar gebied benodigde vergunningen. Wij verwachten dat deze procedures mogelijk nog maanden in beslag zullen nemen, hetgeen tot verdere vertraging van de feitelijke uitvoering kan leiden.

Na afronding van de juridische procedures zal zo spoedig mogelijk een aanvang worden gemaakt met de realisatie van de plannen. Allereerst zullen de werkzaamheden ten behoeve van de herinrichting van de openbare ruimte in het centrum van Winsum en het bouwrijp maken van het Boogplein plaatsvinden. Na het bouwrijp maken van het Boogplein zullen de bouwrijpe gronden kunnen worden geleverd en een start worden gemaakt met de realisatie van de beoogde vastgoedontwikkeling.

De subsidieregelingen "versterking centrum van Winsum" en "Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland" zijn in Winsum een succes gebleken. Het binnen de regelingen beschikbare budget is eerder volledig toegekend. Met uitzondering van één subsidieproject zijn alle overige plannen inmiddels geheel uitgevoerd en afgerond.

In 2023 hebben wij om moverende redenen voor het resterende subsidieproject tot een nieuwe toekenning besloten, waarbij wij gebruik hebben gemaakt van de hardheidsclausule uit de subsidieregeling. We verwachten dat dit laatste project uiterlijk in 2024 kan worden afgerond.

Voor het gebied ten noorden van het Winsumerdiep, rond de kerk en Hoofdstraat Obergum (schetsplan Wierde van waarde) hebben wij medio 2023 uw raad een gedragen visie kunnen voorleggen. In 2024 zal in samenwerking met de partners vervolgens gewerkt worden aan de verdere uitwerking en het realiseren van deze visie.

Programma Centrumontwikkeling Uithuizen

Uitgaven					Inkomsten		
Centrumplan Uithuizen bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	1.100	816	284	0	1.100	597	503
De Blink	5.269	5.266	3	0	3.744	3.744	0
Molenerf	5.414	659	4.756	0	4.314	0	4.314
Schoolstraat	2.684	651	2.033	0	1.406	0	1.406
Totaal	14.468	7.393	7.075	0	10.563	4.341	6.223

Uithuizen vormt een regionaal verzorgend centrum. Om deze centrumfunctie te behouden en te versterken is het noodzakelijk om te blijven investeren in kwaliteit. Groeiende leegstand leidt tot verpaupering en tot het ontstaan van een negatieve spiraal. Voor de leefbaarheid moeten de supermarkten in het dorp blijven. De aanzuigende werking daarvan biedt ook aan de kleinere winkels een toekomstperspectief. Daarnaast is het goed voor de werkgelegenheid; nadrukkelijk ook die van jongeren. Het op peil houden en versterken van de voorzieningen is van groot belang voor de leefbaarheid van Uithuizen en omgeving. Wij werken hierbij nauw samen met de Handelsvereniging Uithuizen.

Doel: Het programma beoogt een economisch sterk, compact, leefbaar en onderscheidend winkelcentrum, waar het prettig verblijven is. Een sprankelend centrum.

De afgeleide doelen zijn verwoord in de onderliggende projecten te weten;

- Blink
- Molenerf
- Schoolstraat
- Bestrijding leegstand.

NPG en subsidies

Voor het programma is in 2019 vanuit het NPG een bijdrage ontvangen. Deze bijdrage maakt realisering van het project 'Bestrijding leegstand' en een plus op de drie andere reeds lopende projecten mogelijk. Het gaat dan om (mogelijk) aan te kopen en te slopen panden en de inrichting van de openbare ruimte in de projecten Schoolstraat en Molenerf.

Eerder toegekende subsidies voor het programma zijn:

- Een gecombineerde provinciale subsidie vanuit het Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid 2016-2020 en het Financieel Arrangement Eemsdelta ten behoeve van het totale programma.
- Een subsidie van het NCG, Kansrijk Groningen, voor het vervangen van de duikerbrug Snik door een hogere brug en het inrichten van de directe omgeving.

In mei 2022 is bij het Rijk (min EZK) in het kader van het Programma Impulsaanpak Winkelgebieden (PIW) een extra subsidie aangevraagd voor realisatie van het centrumplan Uithuizen. De ingediende aanvraag van ruim 1,8 miljoen euro is toegekend en de besteding is verwerkt in de GREX-2023 van het centrumplan. Her beschikbare budget voor subsidieverlening is via de najaarsnota 2021 opgehoogd met 5 ton afkomstig van het centrumplan in Uithuizermeeden waar voor dit doel zich niet voldoende nieuwe projecten aandienden.

Project Molenerf

Doel: Het project Molenerf verbindt het Molenerf met de Blink. Door de verplaatsing en sloop van de supermarkten wordt ruimte gemaakt voor een twee richting verkeersroute van het Snik-Molenerf via de

Blink naar de Zuiderstraat. Hierdoor ontstaat een transparante en aantrekkelijke verbinding vanuit het Molenerf richting Blink, centrum. Gelijktijdig ontstaan twee up-to-date supermarkten qua oppervlakte en inrichtingseisen. Jumbo en (naar verwachting) Lidl worden beter ingepast in de ruimtelijke structuur. De voldoende aanwezige parkeerplaatsen krijgen een betere inrichting in het groen. Nieuwbouw op de SNS-locatie zorgt voor een kwalitatief hoogwaardige begrenzing aan de oostzijde van de Blink met winkel/horeca invulling en appartementen. In 2023 is zowel met Lidl, op basis van een eerder dat jaar getekende Intentie tot Samenwerken Overeenkomst (ITS), als met Annexe (als verhuurder van Jumbo) een Koop- en Realisatie Overeenkomst getekend en heeft de gemeente van Lidl het vastgoed van de kop van de passage verworven.

Resultaten 2024:

1. Het slopen van het vastgoed op de kop van de passage, waardoor binnen het vigerende bestemmingsplan zowel de planuitwerking door een door de gemeente in 2023 te selecteren ontwikkelaar voor de SNS-locatie en door eigenaar Annexe voor uitbreiding van de Jumbo als door de gemeente zelf voor de wegverbinding Molenerf-Blink verder kan worden opgepakt. In de 2^e helft van 2024 kan met realisatie van de wegverbinding worden begonnen.

2. Het afronden van de procedure van een bestemmingsplan voor de gehele rest van het Molenerf, omvattende al het Lidl-vastgoed (de winkels van Lidl en Aldi en de voormalige Formido) en het gehele bestaande parkeerterrein. Dit gewijzigde bestemmingsplan beoogt o.a. de nieuwbouw mogelijk te maken van een nieuwe Lidl-winkel langs de Snik op de voormalige Formido-locatie.

Project Schoolstraat Uithuizen

Doel: Initiatieven van de marktpartijen om te investeren in het centrum honoreren om gezamenlijk een kwaliteitsslag te realiseren. De bestaande AH-supermarkt wordt gefaciliteerd bij de beoogde nieuwbouw en uitbreiding op de bestaande locatie, in combinatie met de toevoeging van enkele dochterformules. Hiervoor moeten er voldoende parkeerplaatsen worden gerealiseerd, evenals een goede verkeerskundige verbinding tussen het parkeerterrein en de Hoofdstraat-Oost. Ook voor het parkeerterrein wordt een kwaliteitsslag beoogd, door betere stedenbouwkundige inpassing en de toevoeging van groen.

Er is in 2023 definitief een koop- en realisatieovereenkomst afgesloten met de exploitant van de Albert Heijn. Het voor de beoogde ontwikkeling noodzakelijke bestemmingsplan is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld. De nieuwe invulling met moderne en vergrote supermarkt, dag winkels en verbindingen wordt zorgvuldig ingepast in een ruimtelijke structuur, die past bij het dorpse beeld. Hiervoor zal de Kerkstraat gaan verdwijnen. Het naastgelegen verpauperde pand, een voormalige bakkerij, is inmiddels gesloopt. De jaren-80 aanbouw van De Rank is gesloopt ten behoeve van de beoogde verbindingsweg. Het resterende pand is inmiddels verkocht en wordt door de koper verbouwd, om het pand geschikt te maken voor de functie detailhandel.

Resultaten 2024:

Begin 2024 zal een start worden gemaakt met de inrichting van de openbare ruimte. Na (gedeeltelijke) inrichting van het parkeerterrein zal door de exploitant van de Albert Heijn naar verwachting voor de zomer een tijdelijke supermarkt worden gerealiseerd op het westelijke deel van het parkeerterrein. Na ingebruikname van deze tijdelijke supermarkt kan het bestaande pand worden gesloopt om vervolgens plaats te maken voor de beoogde nieuwbouw. De planning voorziet in afronding van de bouw en inrichting openbare ruimte medio 2025.

Bestrijding leegstand

Doel: De leegstand zowel preventief als correctief bestrijden met een pakket van initiatieven. Daarmee niet alleen het totale centrum aantrekkelijk maken en een kwaliteitsimpuls geven, maar ook in algemene zin de aantrekkelijkheid vergroten voor nieuwe vestigingen en investeerders.

Resultaten 2024:

Uitvoering geven aan 'Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland'; een subsidieregeling voor de centra van de dorpen Bedum, Uithuizen, Uithuizermeeden en Winsum, waardoor ondernemers worden gestimuleerd te investeren in hun ondernemingen. Dit onder meer door hen te faciliteren bij het verplaatsen van hun bedrijf naar het kernwinkelgebied van de centra of het verbeteren van hun nieuwe dan wel bestaande bedrijfspand.

Aankoop, sloop en herontwikkeling van de locaties van verpauperde panden eventueel in samenhang met de realisatie van nieuwe infrastructuur en/of nieuwe functies. Dit geldt concreet voor de locatie van het pand van (voorheen) De Komeet, dat in 2022 is aangekocht.

Programma Centrumontwikkeling Bedum

Centrumplan Bedum bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	2.200	201	1.999	0	2.200	91	2.109
Openbare ruimte centrum Bedum	1.120	648	472	0	120	120	0
Reconstructie Molenweg	767	216	551	0			
Herinrichting Molenweg	204	29	175	0	186	23	163
Damwand Molenweg	500	0	500	0			
Uitvoering Bederawalda	1.294	682	612	0	261	261	0
BRP Centrumplan Bedum	134	68	66	0			
Centrumplan Bedum	1.314	1.167	147	0	589	589	0
Totaal	7.532	3.011	4.522	0	3.356	1.084	2.272

Het programma centrumontwikkeling in Bedum is van groot belang voor het voorzieningenniveau en draagt bij aan het vormgeven van de regionale identiteit van die plaats. Door het combineren van verschillende ontwikkelingen worden positieve kansen en mogelijkheden versterkt en negatieve punten weggenomen. Het programma is gestart in de voormalige gemeente Bedum waarbij ook de meeste middelen beschikbaar zijn gesteld. Een belangrijke mijlpaal is de afronding van de nieuwbouw Vlijtborg waardoor de daaropvolgende projecten kunnen starten. De planning en de ramingen worden de komende tijd herijkt.

Het programma vergroot, door versterking van de identiteit en functie van het centrum, de leefbaarheid van de kern Bedum. Primair gaat het om de versterking van de (commerciële) verzorgingsfunctie van het centrum door middel van vernieuwing en concentratie van voorzieningen.

Parallel aan het centrumplan loopt de ontwikkeling van de nieuwbouw van Bederawalda door woningstichting Wierden en Borgen: van een gedateerd appartementencomplex voor ouderen naar (levensloopbestendige) appartementen en grondgebonden woningen waarvan fasen 1 en 2 gereed zijn,

Tevens van invloed zijn andere projecten op locaties in of grenzend aan het centrum, zoals de nieuwbouw van de Togtemaarschool (gereed), invulling van de vrijgekomen locatie Togtemaarschool met park en skatebaan (gereed), de herinrichting van De Vliet tussen het centrum en Waldadrift (gereed) en de nieuwbouw van het gezondheidscentrum. Ook worden knelpunten in de parkeervoorzieningen weggenomen door de aanleg van een terrein voor lang parkeren op het terrein van Bederawalda (gereed) en krijgt het openbaar gebied een kwalitatieve impuls door een aangepaste herinrichting met aandacht voor klimaatadaptatie en positieve gezondheid, waarbij het verblijfsklimaat door toevoeging van een nieuw plein wordt verbeterd.

Het op te lossen probleem is dat in het centrum:

- Het kwalitatief niveau van de bebouwing en het aanbod te laag is
- Dat er te veel niet-centrumfuncties aanwezig zijn,
- Dat het centrumgebied 'verstopt zit' achter niet centrumgerichte gebouwen en
- Dat de relatie met de rest van het dorp en omliggend gebied ontbreekt.

Afgeleide van het centrumplan is de verbetering van de verbinding langs de Molenweg, om daarmee het centrum te verbinden met de sub centra en de supermarkten aan de Stationsweg en omgeving.

Doel: Het programma beoogt door versterking van de identiteit en functie van het centrum een economisch sterk, compact, leefbaar en onderscheidend winkelcentrum te realiseren en daarmee de leefbaarheid in het dorp te vergroten.

De afgeleide doelen zijn verwoord in de onderliggende projecten te weten: Bederawalda, vastgoed Vlijtborg (Blok A) en blok C in het centrum, verplaatsing en verbetering vastgoed, openbare ruimte centrum inclusief verbetering (lang)parkeren en Molenweg. Buiten de scope van het centrum maar wel van invloed is de nieuwbouw van het gezondheidscentrum, daarom is deze ook opgenomen.

NPG en subsidies

Voor het programma is in 2019 vanuit het NPG een bijdrage ontvangen. Deze bijdrage maakt realisering van verschillende projecten mogelijk, dan wel maakt het mogelijk bovenop de bestaande projecten een 'plus' te realiseren. Het gaat dan om (mogelijk) te verbeteren panden, aan te kopen en te slopen panden om vierkante meters winkelvloeroppervlak te saneren en de inrichting van de openbare ruimte in het centrumgebied en het project Molenweg.

Project Vlijtborg (werknaam was Blok A)

Doel: Door bouw van Vlijtborg ontstaat er ruimte voor winkels en/of dienstverlening op de begane grond (commerciële plint) en worden tien appartementen op de verdiepingen gerealiseerd. Vanuit bestaande panden kunnen dan winkels verplaatst worden, waarna die panden gesloopt worden. Hierdoor kan er circa 700 m2 winkelvloeroppervlak worden gesaneerd. Hiermee zijn drie kwalitatief slechte panden vervangen door kwalitatief mooie en aardbevingsbestendige nieuwbouw.

Resultaten 2024:

De nieuwbouw Vlijtborg is opgeleverd in 2022, de verbouw/inhuizing van de begane grond door de slager en 's Heeren Loo heeft plaatsgevonden in 2023. Hiermee is dit project afgerond.

Project Blok C

Doel: Blok C is voorzien op het huidig parkeerterrein naast de gymzaal waarmee dit project afhankelijk is van de sloop van De Vliet 10 omdat op die plek het dorpsplein (tevens) vervangend parkeerterrein wordt aangelegd. Nu dit pand wordt gesloopt (najaar 2023/begin 2024) kan dit project worden opgestart. Hier wordt ruimte gecreëerd voor een begane grond voor maatschappelijke doeleinden en appartementen op de verdiepingen. Voor de invulling van de begane grond is het onderzoek naar verplaatsing van de bibliotheek c.a. vanuit De Meenschaar gaande; hiermee worden dan alle voorzieningen in het centrumgebied geconcentreerd. Het dan vrijkomend gebouw kan vervolgens aan de huidige functie worden onttrokken en herontwikkeld worden naar woningen (deels herbestemming en deels nieuwbouw).

Resultaten 2024:

Om de bouw van Blok C mogelijk te maken moet het bestemmingsplan aangepast worden, ter inzagelegging van het bestemmingsplan is nog voorzien in 2023. Na vaststelling in 2024 kan het plan op de markt gebracht worden en kan de bouw starten. Parallel loopt het opstellen van het

bestemmingsplan om in De Meenschaar de gedachte wijziging naar wonen na verplaatsing van de bibliotheek mogelijk te maken.

Project Bederawalda

Doel: Het project Bederawalda bestaat uit de realisering van nieuwbouw van (levensloopbestendige) woningen door woningstichting Wierden en Borgen. Fase 1 vijftien appartementen) en fase 2 (twaalf grondgebonden woningen) zijn gereed en bewoond. Fase 3 is de realisering van circa dertig appartementen. Deze laatste fase wordt opnieuw tegen het licht gehouden in verband met de hoge kosten van aardbevingsbestendig bouwen, de veranderde woningmarkt sinds de start van het project in 2011 en de transformatie van andere woonplekken door Wierden en Borgen. Door de sloop van het oude pand Bederawalda is het mogelijk om de parkzone langs De Vrije Gang door te trekken tot het centrum. In die uitbreiding wordt de uitbreiding van de vijver gerealiseerd (voldoen aan de taakstelling t.a.v. waterberging). In de bestaande vijver worden drie faunatorenns gerealiseerd om te voldoen aan de taakstelling t.a.v. de wet Natuurbeheer (migratiemogelijkheid vleermuizen etc.); deze werkzaamheden worden gekoppeld aan de benodigde onderhoudswerkzaamheden aan het water (o.a. baggeren). In ruimtelijke zin wordt deze parkzone gekoppeld aan het centrum en wordt het doorgaand karakter van De Vliet onderbroken door het nieuw plein te laten grenzen aan het park.

Resultaten 2024:

Het voornemen van Woningstichting Wierden en Borgen is om de bouw dit jaar te starten. Tevens afronding van de gestarte onderhoudswerkzaamheden bestaande vijver en bouw faunatorenns.

Project Verplaatsing en verbetering vastgoed

Doel: Door de in 2019 vastgestelde subsidieregeling kan het project 'Verplaatsing en verbetering vastgoed' worden uitgevoerd. Hiermee kunnen bijdragen verstrekt worden voor het verplaatsen c.q. verbeteren van vastgoed. Onder dit project wordt ook de mogelijke verwerving van vastgoed geschaard om leegstaande winkelloppervlaktes te saneren.

Resultaten 2024:

Aanpak van minimaal 1 pand.

Project Openbare ruimte centrum en verbetering (lang) parkeren

Doel: Het project Openbare ruimte centrum en verbetering (lang) parkeren bestaat uit de herinrichting van de ontstane openbare ruimte na afronding van de vastgoedprojecten. Tussen Vlijtborg en Blok C ontstaat een nieuw dorpsplein, die wordt ingericht als multifunctionele ruimte ten behoeve van ontmoeten, verblijven, parkeren en het houden van de weekmarkt en evenementen. Het dragend thema is Positieve Gezondheid. De toevoeging van groen legt een link met het historisch karakter en is een verwijzing naar de langwierde waarop de Grotestraat is aangelegd. Tevens wordt het park met de vijver tussen Bederawalda en De Vrije Gang verbonden met het centrum en gekoppeld aan het dragend thema. Daarnaast wordt aandacht geschonken aan het thema klimaatadaptatie. Naast de grondgebonden woningen van Bederawalda is de smok-en-vot zone voor het brengen van leerlingen naar de Regenboogschool gerealiseerd. Tevens is daar een parkeerterrein gerealiseerd ten behoeve van lang parkeren; of het parkeren in het centrumgebied dan wordt gereguleerd door een stramien van kort parkeren is afhankelijk van de werkelijke parkeerdruk.

Resultaten 2024:

De start van de aanleg van het opgesteld ontwerp voor de multifunctionele ruimte tussen Blok A en blok C is begin 2023. Dit is afhankelijk van de sloop van het pand De Vliet 10.

Project Molenweg

Doel: Het project Molenweg zorgt voor het verbinden van het centrum met de sub centra aan de Stationsweg. Door herinrichting van deze verbinding ontstaat een aantrekkelijke verbinding tussen deze

verschillende delen. Tevens wordt daarmee het Boterdiep een duidelijkere verbindingslijn. Gelijktijdig met dit project wordt de verbetering van de oeverconstructie van Boterdiep ZZ aangepakt.

Bij de herinrichting is aandacht voor:

- Het verbinden van Koopcentrum de Scheve Toren met Winkelcentrum Veen
- Positieve gezondheid: het gebied nodigt uit tot bewegen, verblijven en ontmoeten
- Bewegen kan door te wandelen en in de beweegtuin
- Ontmoeten en verblijven kan bijvoorbeeld op de pleintjes en op de drijvende steiger
- Het versterken van de beleving en het gebruik van het Boterdiep
- De gedeeltelijk nog aanwezige oude kademuur versterken en beter zichtbaar maken
- Verbeteren groen

Het project Molenweg – Boterdiep ZZ kent een veel besproken proces. De buurt heeft fel tegen het ontwerp geprotesteerd. Om tot een gedragen ontwerp te komen is het proces opnieuw tegen het licht gehouden. Uitvoering is daarom in 2023 niet gestart. De gemeente is in 2023 gestart met het opnieuw opzetten van het ontwerp. Dit ontwerp wordt in nauw overleg met een klankbordgroep opgesteld welke namens de gehele buurt spreekt. De verwachting is dat het breed gedragen schetsontwerp in 2023 wordt afgerond.

Het ontwerp staat in teken van verbinding tussen beide centra waar ruimte komt voor waterrecreatie en een groen verblijfsgebied. Dit alles in de kwaliteit van de huidige maatstaven (voldoende brede stoepen, inclusieve inrichting, gescheiden rioolstelsel) zodat de openbare ruimte weer voor jaren toekomstbestendig is.

Resultaat 2024

In 2024 zal de technische uitwerking maar ook de uitvoering van het ontwerp gaan plaatsvinden. De verwachting is dat eerst de waterbouwkundige werkzaamheden plaatsvinden en aansluitend de Molenweg en het Boterdiep ZZ tot uitvoering komen.

Nieuwbouw Gezondheidscentrum

Doel: het bestaand pand van de huisartsen is oud en niet meer adequaat. Door de huisartsen is een plan ontwikkeld voor de bouw van een nieuw gezondheidscentrum op de huidige locatie. Om dit mogelijk te maken moet er waarschijnlijk tijdelijke huisvesting geplaatst worden; dit zou kunnen komen op de plek waar de uitbreiding van de parkzone is gepland (de oude plek van de hoogbouw van Bederawalda). Bij de nieuwbouw wordt rekening gehouden met parkeren op eigen terrein.

Resultaat 2024:

Het voornemen van de initiatiefnemers is om in 2023/2024 te starten met de nieuwbouw van het gezondheidscentrum.

Programma Centrumontwikkeling Uithuizermeeden

Centrumplan Uithuizermeeden bedragen x € 1.000	Uitgaven				Inkomsten		
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	1.700	303	1.397	0	1.700	227	1.473
Dynamiek aan het Lint	600	355	245	0	300	177	123
Totaal	2.300	658	1.642	0	2.000	404	1.596

Het programma bestaat uit twee projecten, die elk onderdeel zijn van de gebiedsagenda voor Uithuizermeeden, namelijk:

Project Dynamiek aan het Lint

Doel: Subsidie verstrekken aan initiatiefnemers/eigenaren van langdurig leegstaande winkelpanden in het centrum van Uithuizermeeden, zodat zij deze panden transformeren tot een of enkele levensloopbestendige woningen/appartementen.

Resultaat in 2024:

Met de budgetoverheveling naar het centrumplan Uithuizen, die einde 2021 is doorgevoerd, was het budget voor toekenning van subsidies in Uithuizermeeden aanvankelijk uitgeput, maar van enkele transformatie projecten hebben de initiatiefnemers zich teruggetrokken. Daarmee komen de betreffende eerder toegekende subsidiebedragen wederom beschikbaar voor nieuwe initiatieven. Tot dusver zijn voor totaal ca 0,8 miljoen euro aan transformatie projecten met subsidie in uitvoering gekomen. Een deel van de projecten loopt o.a. door leveringsproblemen in de bouw en als gevolg van planologische procedures vertragingen op, waardoor uitvoering zal doorlopen tot in 2024.

Met de beschikbare middelen worden tot in 2023 10 projecten gerealiseerd, waarin door transformaties in totaal 16 levensloopbestendige woningen werden gerealiseerd. In 2024 zal nog 1 projecten in uitvoering zijn.

Project Woon-Zorg-Zone

Doel: Op een nog nader te bepalen locatie in Uithuizermeeden wordt de ontwikkeling van een zorgplein beoogd, waarin op de begane grond verschillende zorgfuncties (huisartsen, apotheek, fysiotherapie enz.) worden gehuisvest. In 2023 is duidelijk geworden dat het ontwikkeltraject onder leiding van Zorggroep Noorderzorg, samen met verhuurder Corporatie Woonzorg Nederland, voor de huidige locatie De Mieden geen zicht biedt op realisatie op redelijke termijn van (haalbare componenten van) het beoogde zorgplein. Zowel in Roodeschool als in Uithuizermeeden hebben zich nieuwe jonge huisartsen gevestigd, die hebben aangegeven het idee van het zorgplein samen met andere eerstelijns zorgverleners nieuw leven te willen inblazen. Zij hebben daartoe een deskundige en ervaren ontwikkelaar aangetrokken en sturen aan op een zogenaamde “verbrede HOED (huisartsen onder een dak)”.

Resultaat 2024:

Medio 2024 zal door de nieuwe initiatiefnemers een concrete en onderbouwde investeringsaanvraag worden gedaan. Deze beoogt het behoud van de zorg en welzijnsvoorzieningen in het dorp Uithuizermeeden te waarborgen en de leefbaarheid te versterken. Daartoe wordt de huisartsenzorg in het gebied geconcentreerd, gezondheidsdiensten geïntegreerd en uitgebreid met nieuwe diensten op het gebied van welzijn en preventie.

Programma Centrumontwikkeling Leens

Het doel van het project is om de centrum- en regiofunctie van het dorp Leens in de gemeente Het Hogeland te versterken.

Uitgaven					Inkomsten		
Centrumplan Leens bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
NPG+	1.329	8	1.322	0	1.329	5	1.324
Totaal	1.329	8	1.322	0	1.329	5	1.324

De kern Leens speelt een belangrijke rol in de voorzieningenstructuur van het westelijk deel van de gemeente Het Hogeland. De keuzes en investeringen in het centrum, meer specifiek in en rond winkelcentrum De Marren, hebben ertoe geleid dat de regiofunctie van Leens bovenlokaal is. Omliggende dorpen zoals Ulrum, Zoutkamp, Lauwersoog en Wehe den Hoorn en de bijbehorende

omgeving zijn voor hun dagelijkse en frequente aankopen voor een groot deel georiënteerd op Leens. Voor de leefbaarheid van Leens en de omliggende regio is een toekomstbestendig centrum van het dorp dan ook van groot belang.

Centrumvisie Leens

De basis van het plan is de in 2020 in opdracht van de Vereniging Ondernemersbelangen Leens geschreven Centrumvisie Leens. Hierin is de huidige situatie in beeld gebracht en zijn verschillende ontwikkel- en investeringskansen beschreven. Deze leiden tot een beter functionerend centrum met een grotere aantrekkingskracht en meer perspectief voor de toekomst.

Ontwikkelplan Centrum Leens

Aan de hand van de visie is in opdracht van de gemeente Het Hogeland in 2021 het Ontwikkelplan Centrum Leens opgeleverd. De kern van het plan is dat er in Leens wordt toegewerkt naar een compact en aantrekkelijk centrumgebied waarbij sprake is van:

- een sterk en volledig aanbod voor bewoners en toeristen voor boodschappen en niet-dagelijkse aankopen;
- clustering van commerciële functies;
- transformatie achterblijvende locaties buiten het centrum (zijnde niet-winkel);
- aansluiting van maatschappelijke functies op commerciële functies;
- een prettig verblijfsklimaat middels inrichting van de openbare ruimte met aandacht voor vergroening;
- een voldoende hoog niveau van parkeren;
- de realisatie van een dorpshuis.

Via het Nationaal Programma Groningen (NPG) is er een toezegging van € 1.530.000 (€ 1.329.000 voor het project en € 201.000 in verband met proceskosten) voor de uitvoering van het project met cofinanciering van twee private partijen (Jumbo en Aldi). Er zijn geen gemeentelijke gelden in het project verwerkt.

Belangrijkste programma onderdelen

De programma onderdelen uit het NPG plan zijn;

- I) het aantrekkelijker profileren van de Breekweg als toegang tot het centrum
- II) de herinrichting van het winkelgebied De Marren en verbetering van de parkeervoorziening
- III) het aanbieden van een vastgoedtransformatie- en verplaatsingssubsidie en
- IV) de realisatie van een dorpshuis.

Er is sprake van een actieve klankbordgroep bestaande uit de Ondernemersvereniging Hogeland West, de Samenwerkende Verenigingen Leens en Vereniging Dorpsbelangen Leens.

Resultaat 2024

Er is een definitief ontwerp voor de herinrichting van de Breekweg waarbij (betrokken) inwoners en ondernemers actief hebben meegedacht. Indien de capaciteit voorhanden is, wordt het project uitgevoerd.

In februari 2023 is de vastgoedtransformatie- en verplaatsingssubsidie opengesteld. Tot op heden (juni 2023) is daar nog geen gebruik van gemaakt. Er is voldoende budget beschikbaar in 2024 voor een aantal transformaties of verplaatsingen.

De wens van de regio Hogeland West is om ons gemeentehuis in Leens te transformeren tot een gemeenschapshuis. Hierin houden de bibliotheek en de gemeente hun plek. Daarnaast is er ruimte voor o.a. een dorpshuis, horeca, bedrijvigheid en wonen. In 2024 wordt, met de Regiegroep Hogeland West, volop ingezet op deze ontwikkeling.

De Tirrel

In 2023 is De Tirrel in gebruik genomen. Het gebouw De Tirrel faciliteert door haar vorm, op een passieve wijze de visie van De Tirrel. In De Tirrel is nu een 'mini-samenleving' tot stand gekomen, waarbij de inwoners jong en oud elkaar ontmoeten, komen tot verbinding en daardoor verrijking. Van De Tirrel maken twee scholen, een verpleeghuis voor geriatrische revalidatie en verpleeghuiszorg, kinderopvang, sportvoorzieningen, welzijn en recreatieve activiteiten voor wijkbewoners en de inwoners van Het Hogeland gebruik.

Voor 2024 is een exploitatiebegroting opgesteld. Deze begroting is gebaseerd deels op afgesloten contracten en deels een inschatting van de te maken kosten. Het komend jaar moet blijken of de aannames goed zijn geweest, of dat bijstelling nodig is. In de reguliere P&C-cyclus zullen daarvoor dan voorstellen gedaan worden.

Kortsluiting Ranum

De leefbaarheid en verkeersveiligheid in het centrum van Winsum staan zwaar onder druk door doorgaand (vracht)verkeer over de Onderdendamsterweg. In de Structuurvisie Winsum 2025 is daarom de wens opgenomen om een kortsluitverbinding te realiseren tussen de Onderdendamsterweg en de N361 met een tunnel onder het spoor door. Bij de herinrichting van het centrum van Winsum is reeds geanticipeerd op de aanleg van de kortsluitverbinding: dit deel van de Onderdendamsterweg is autoluw en als verblijfsgebied ingericht. In 2016 is de nieuwe verbindingsweg opgenomen in het rompakkoord tussen de toenmalige gemeente Winsum en de provincie Groningen. In het kader van het rompakkoord draagt de provincie Groningen € 5,7 miljoen bij aan de realisatie van dit project. De totale kostenraming is € 8,3 miljoen.

Resultaat 2024

In mei 2023 is de weg afgerond en opengesteld voor verkeer. In 2024 zullen alleen nog afrondende werkzaamheden uitgevoerd worden, zoals monitoren van de pilot met het helofytenfilter, afhandelen van planschadeclaims en uitvoeren van een evaluatie inclusief effectstudie.

Risico's en planning

Ondanks de prijsstijgingen in de afgelopen jaren kan de uitvoering van het project binnen het beschikbare budget afgerond worden. De enige onzekere financiële factor op dit moment is de afronding van planschadeclaims.

Uitgaven					Inkomsten		
Kortsluiting bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten	Prognose inkomsten
Algemene kosten	707	679	20	8	0	0	0
Onderdoorgang	5.200	4.794	375	31	0	0	0
Weg	1.036	827	200	9	0	0	0
Verkeersplein	419	382	35	2	0	0	0
Financiële buffer	938	0	791	147	0	0	0
Bijdrage provincie	0	0	0	0	5.700	4.500	1.200
Totaal	8.300	6.682	1.421	197	5.700	4.500	1.200

Werelderfgoedcentrum

Stand van zaken

De Waddenzee is Unesco werelderfgoed en hiervoor wordt op de haven van Lauwersoog het Werelderfgoedcentrum Waddenzee (WEC) gebouwd. De realisatie van het WEC is de verantwoordelijkheid van de stichting WEC. De bouw is gestart op 20 april 2023 en zal zijn afgerond in 2025.

Buitenruimte

De gemeente is verantwoordelijk voor de inrichting van de buitenruimte (vanaf de demarcatielijn tot aan de visafslag). De gemeenteraad heeft een investeringskrediet beschikbaar gesteld van € 1,8 miljoen voor de herinrichting van de openbare ruimte en de voorbereidingskosten. Van dit bedrag is circa 6 ton besteed. Het budget is tot stand gekomen met het prijspeil van 2020 en de uitvoering zal naar verwachting plaatsvinden in 2024. Het ontwerp van de buitenruimte is in voorbereiding. Hierbij zal ook meer inzichtelijk worden wat de effecten zijn van de kostenstijgingen als gevolg van de toegenomen inflatie op kosten en uitvoeringsniveau. Door bij de inrichting van het terrein gebruik te maken van bestaande materialen kunnen naar verwachting de kostenstijgingen worden opgevangen.

Parkeervoorziening

De realisatie van het Werelderfgoedcentrum-Waddenzee brengt een extra parkeerbehoefte op Lauwersoog met zich mee, waarvoor extra parkeerplaatsen benodigd zijn. Hier heeft u op 14 april 2021 over besloten. De parkeerplaatsen kunnen worden gerealiseerd op terreinen van de Provincie Groningen en Rijkswaterstaat, waarvoor het college een erfpachtovereenkomst met deze organisaties beoogt te sluiten. De kosten van huur en de aanleg van de parkeerplaatsen, inclusief beheer en onderhoud en aangevuld met de bij de gemeente in rekening gebrachte erfpachtkosten, worden verrekend in de af te sluiten huurovereenkomst met de Stichting WEC-W, waardoor er voor de gemeente per saldo geen lasten zijn. Voor de kosten van aanleg van de parkeerterreinen van het WEC-W heeft u op 15 april 2021 een krediet beschikbaar gesteld van € 1,5 miljoen excl. btw. De ramingen op basis waarvan het krediet tot stand is gekomen zijn uit de periode van voor de toegenomen inflatie. Bij de uitwerking van het ontwerp zullen de ramingen ook worden geactualiseerd.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Door de realisatie van het werelderfgoed centrum ontstaat een slecht-weer-voorziening in de regio.	☐ De wettelijke taken van de gemeente in de realisatiefase uitvoeren.
» Een impuls voor onze gemeente. Bezoekers de waarden van het Unesco werelderfgoed Waddenzee laten ontdekken.	☐ Actief deelnemen aan het kernteamoverleg (directie, bouw, Nova, governance, business development, marketing etc.).
» Verbinden en samenwerken met diverse partijen/ondernemers.	☐ Faciliteren en meedenken in de verbinding en samenwerking. ☐ Realiseren parkeerterrein voor het WEC-W. Het woonrijp afleveren van het openbare terrein, ☐ Afstemming in de stuurgroep Lauwersmeer en Duurzame Haven Lauwersoog

Scholenprogramma

Inleiding

In het kader van realiseren van aardbevings- en toekomstbestendige schoolgebouwen is in 2016 een regionaal programma voor versterking van de schoolgebouwen in de aardbevingsgemeenten gestart. Direct bij de start was duidelijk dat bij de meeste schoolgebouwen sprake zou zijn van een zeer ingrijpende bouwkundige versterking. In overeenstemming met alle partijen is besloten om de beschikbare middelen in te zetten en te koppelen aan het toekomstig bestendig maken van de gebouwen. In de plannen wordt rekening gehouden met demografische ontwikkelingen, verduurzaming van de gebouwen en lesgeven naar huidige inzichten. Daar waar de raming van kosten van versterking in de buurt van nieuwbouw kwamen, is gekozen voor vervangende nieuwbouw. Hiermee is een unieke koppelkans gerealiseerd waar ook het Rijk extra middelen voor ter beschikking heeft gesteld.

De oorspronkelijk afspraak bij dit regionaal programma is dat dit binnen een periode van vijf jaar gerealiseerd wordt, echter inmiddels is duidelijk dat programma in meerdere gemeenten waaronder onze gemeente, een doorloop had naar 2023 en een incidentele uitloop naar 2024.

Voor de gemeente Het Hogeland betreft het schoolgebouwen in de voormalige gemeenten Bedum en Eemsmond. In beide gemeenten is een programmaplan door de gemeenteraad vastgesteld.

Basis voor de uitvoering zijn samenwerkingsovereenkomsten en addenda met Nationaal Coördinator Groningen (NCG heeft de rol van NAM per 1-1-2020 overgenomen) en schoolbesturen en extra toegezegde middelen door het Rijk.

Wat hebben we al gedaan

Het programma in vml. gemeente Bedum is afgerond:

- 3 scholen vervangende nieuwbouw: Togtemaarschool, 't Groenland en Horizon
- 2 scholen versterkt met deels vervangende nieuwbouw: Regenboog en St. Walfridus
- 1 gymzaal versterkt: Mauritsdal ('t Groenland)
- 2 vrijgekomen schoolgebouwen verkocht: De Haven en De Akker
- herinrichting locatie oude Togtemaarschool

Het programma in vml. Eemsmond is grotendeels afgerond; gereed zijn:

- 6 scholen vervangende nieuwbouw: Klinkenborg, Prisma, Jansenius de vries/De Rank, De Dobbe en Usquert
- 4 scholen versterkt: Nijenstein, Noordkaap, De Sterren, HHC Warffum
- 1 vrijgekomen schoolgebouw in principe verkocht: Jansenius de Vries

in uitvoering is:

- 1 school versterking inclusief deels nieuwbouw: HHC Uithuizen
- 1 gymzaal vervangende nieuwbouw: Zandeweer

Wat willen we bereiken?

In 2024 zullen we de versterking inclusief gedeeltelijke sloop en nieuwbouw van Het Hogeland College in Uithuizen afronden (oplevering en verhuizing in de zomervakantie) waarna de tijdelijke huisvesting weer wordt ontruimd en verwijderd. Tevens zal de vervangende nieuwbouw van de gymzaal in Zandeweer afgerond worden.

Daarna zal het programma financieel worden afgerond (o.a. afrekening met alle partijen, kosten correct verantwoorden, subsidie verantwoording) en dit zal in de financiële administratie worden verwerkt.

Hoe gaan we dit bereiken?

In de samenwerkingsovereenkomst en de daarbij behorende addenda met de NCG en de schoolbesturen is het principe vastgelegd dat de gemeente verantwoordelijk is voor de vervangende nieuwbouw en dat de NCG verantwoordelijk is voor het bouwkundige verstevigen. In het laatste geval zijn de gemeente en de school vertegenwoordigd in het projectteam en de gemeente betaalt het deel voor het toekomstpakket; de versteviging is voor rekening en risico van NCG. Bij de vervangende nieuwbouw treedt de gemeente op als bouwheer en worden de projecten voor rekening en risico van de gemeente uitgevoerd. Afwijkingen van dit principe zijn vastgelegd in addenda op de samenwerkingsovereenkomst, in bepaalde gevallen heeft de gemeente de versterking van de NCG overgenomen.

De financiële middelen voor de realisatie van het programma zijn al eerder beschikbaar gesteld.

Financieel

De financiële dekking van het programma komt uit de op grond van de samenwerkingsovereenkomst met addenda door de NCG beschikbaar gestelde bedragen en uit de door het Rijk beschikbaar gestelde middelen voor het toekomstbestendig maken van de scholen, compensatie prijsstijging en inpassingskosten. Het restant van de investeringen wordt in de gemeentelijke begroting opgenomen

met de bijbehorende kapitaallasten. Hiertegenover staat de vrijval van kapitaallasten van de te slopen en te verkopen schoolgebouwen (de boekwaarden worden conform de begrotingsvoorschriften in de BBV en na aftrek van de eventuele verkoopopbrengst, ten laste van de AR gebracht). Voor een drietal projecten is tevens een bijdrage uit het programma Leefbaarheid van de NCG verkregen.

Een deel van de vergoedingen van het Rijk worden over een periode van 19 jaar uitgekeerd. Hierover zijn met het Rijk afspraken gemaakt. Dit is in de begroting verwerkt.

Scholenprogramma bedragen x € 1.000		Uitgaven				Inkomsten		
		Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	restant raming	Raming ontvangsten	Werkelijke ontvangsten	Prognose
vm. gem. Bedum	Nieuwbouw Horizon	535	520	15	0	174	159	15
	Nieuwbouw Togtemaarschool	4.319	4.306	13	0	2.997	3.054	-57
	Verbouw Regenboog	6.400	6.226	174	0	5.001	4.934	67
	Nieuwbouw 't Groenland	2.750	2.855	-105	0	2.487	2.503	-16
	Verbouw Walfridus	487	477	9	0	159	150	9
	Herinr. oude locatie Togtemaarschool	800	948	-148	0	800	897	-97
vm. gemeente Eemsmond	Nieuwbouw Het Prisma (vh dr. Dam)	3.930	2.842	1.088	0	2.913	2.531	382
	Nieuwbouw KC Roodeschool (vh De Dobbe)	3.400	2.846	554	0	2.358	1.714	644
	Nieuwbouw KC Usquert	3.575	2.971	604	0	2.097	1.524	573
	Nieuwbouw KC Warffum (vh Jansenius de Vries)	5.354	4.436	918	0	3.628	2.331	1.297
	Nieuwbouw Klinkenborg	2.850	2.463	387	0	2.010	1.950	60
	Versterking Nijenstein incl. gymzaal	2.515	275	2.240	0	1.504	645	860
	Versterking HHC Uithuizen	9.715	2.709	7.006	0	7.476	5.918	1.558
	Versterking HHC Warffum	3.540	400	3.140	0	3.315	3.107	209
	Versterking Noordkaap/De Sterren	850	498	352	0	544	379	165
	Tijdelijke school Uithuizermeeden	682	389	293	0	682	693	-11
	Tijdelijke school Uithuizermeeden - infra	150	77	73	0			-
TOTAAL		51.852	35.238	16.614	-0	38.147	32.489	5.658

Scholenprogramma bedragen x € 1.000		Toegekende subsidies						
		NCG/NAM	Toekomst pakket (tem 2020)	Toekomst pakket (vanaf 2021)	aanv. Toek. Pakket	Inpassing	extern	Totaal
vm. gem. . Bedum	Verbouw Horizon			159		15		174
	Nieuwbouw Togtemaarschool	2.314		583		100		2.997
	Verbouw Regenboog	3.035	1.013	617		200	135	5.001
	Nieuwbouw Groenland	1.515		116		50	750	2.431
	Verbouw Walfridus			144		15		159
	Herinr. oude locatie Togtemaarschool	-				570	231	800
vm. gemeente Eemsmond	Dr. Damschool Uithuizermeeden	1.907		449	427	130		2.913
	Nieuwbouw school De Dobbe	1.250	200	460	148	300		2.358
	Nieuwbouw school Usquert	786	400	652	84	175		2.097
	Nieuwbouw Jansenius de Vries/De Rank	1.456	700	762	159	254	297	3.628
	Nieuwbouw Klinkenborg school	1.316		371	74	250		2.010
	Versterking Nijenstein school	993		446	50	15		1.504
	Versterking HHC Uithuizen	4.930	957	988	386	215		7.476
	Versterking HHC Warffum	3.008		99	169	40		3.315
	Versterk. school De Noordkaap/De Sterren			135	159	250		544
	Tijdelijke school Uithuizermeeden	682						682
TOTAAL		23.192	3.271	5.981	1.656	2.579	1.413	38.091

2e ontsluiting haven Lauwersoog

De tweede ontsluitingsweg in Lauwersoog wordt vanaf 5 april 2023 aangelegd als onderdeel van de versterking van de dijk bij Lauwersoog. Een ontsluiting die goed is bij een steeds drukker wordende haven. De weg wordt opgeleverd als de werkzaamheden aan de dijk klaar zijn. Steeds meer toeristen vinden de weg naar Lauwersoog. Samen met de werkzaamheden aan het WEC zal er daarmee extra drukte zijn in de haven de komende jaren. Met deze weg zijn we beter in staat het beroepsvervoer en het personenvervoer ruimte te beiden, waardoor de veiligheid in de haven verbetert. De aanneemsom is van prijspeil augustus 2022. Omdat het werk een lange doorlooptijd heeft is afgesproken te indexeren volgens de CBS-richtlijnen vanaf moment van opdracht. Vanaf de start van het werk ontvangen we gedurende de gehele looptijd van het werk 4-wekelijkse termijnen. In week 28 van 2026 ontvangen we dan de laatste termijn (T43) tot een totaalbedrag van € 1,8 miljoen.

Dan zal de weg worden opgeleverd, aan de gemeente worden overgedragen en in gebruik worden genomen. Voor de aanleg van de 2^e ontsluitingsweg wordt een recht van opstal gevestigd.

Uitgaven					Inkomsten		
Tweede ontsluiting bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Vorbereidingskosten	55	55	0	0	0	0	0
Uitvoeringskosten	1.811	381	1.426	4	0	0	0
Totaal	1.866	436	1.426	4	0	0	0

Waterwerken Zoutkamp

Het project (nieuwe) waterwerken Zoutkamp is een project dat wordt gefinancierd vanuit de middelen van het Nationaal Programma Groningen en het Waddenfonds. De voorbereidingsfase van het project is afgerond. In maart 2023 is de eerste schep de grond in gegaan op de dijk in Zoutkamp. Gestart is met de werkzaamheden aan het gemaal en de sluis. Om de werkzaamheden te kunnen uitvoeren is er een gat in de dijk gegraven. Ook is er een tijdelijke toegangsweg aangelegd en is het keten park voor de aannemer ingericht. Het afgraven van de dijk leverde verder de mogelijkheid om archeologisch onderzoek te doen aan de dijk. De opbouw van de dijk is bijzonder en bestaat uit een dijkopbouw vanaf de middeleeuwen. Als de werkzaamheden in 2025 zijn afgerond zal de dijk weer in ere hersteld zijn.

De Provincie Groningen werkt nog aan de voorbereidingen voor de fietsbrug over het Reitdiep en het vrij liggende fietspad langs de N388. Uitgangspunt is dat de werkzaamheden aan de koppelkansen van de Provincie Groningen en gemeente Het Hogeland gelijktijdig klaar zijn met de werkzaamheden aan het gemaal en de sluis in 2025.

Onderdeel van dit project is ook de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in Zoutkamp. De prijsstijgingen als gevolg van economische ontwikkelingen hebben op dit project invloed. Zowel de provincie als het waterschap hebben extra middelen geraamd. Daarnaast is er een extra beroep gedaan op zowel het Waddenfonds als het NPG (thematisch) beiden zijn ook toegekend.

Uitgaven					Inkomsten		
Nieuwe Waterwerken Zoutkamp bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
MMK 3 Fietsbrug Zoutkamp-Vierhuizen	57	5	52	0	57	11	46
MMK 4 Aanleg aanmeenvoorziening Husingokanaal	197	24	173	0	197	174	23
MMK 5 Renovatie aanmeenvoorziening Reitdiep Haven	511	58	453	0	511	438	73
MMK 6 Herstel muralbekleding	25	3	22	0	25	23	2
MMK 7 Fietspad Zoutkamp-Electra	513	127	386	0	513	392	121
MMK 8 Toeristische ontsluiting Jachthaven	65	26	39	0	65	298	-233
MMK 9 Fietsverbinding Husingosluis-Reitdiep	83	0	83	0	83	0	83
MMK 10 Opbouw Rijksmonumentalesluis	372	0	372	0	372	0	372
Proceskosten NWW Zoutkamp	124	47	77	0	124	124	0
	1.947	290	1.657	0	1.947	1.460	487

Uitgaven					Inkomsten		
Promotie NWW Zoutkamp bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Uitvoeringskosten	158	25	133	0	0	0	0
Inhuur	61	30	31	0	0	0	0
Subsidie Waddenfonds & NPG	0	0	0	0	219	12	207
Totaal	219	55	164	0	219	12	207

SV Bedum

De huidige accommodatie van SV Bedum is verouderd en te klein voor de groeiende vereniging. Daarom wordt al jaren gesproken over renovatie of nieuwbouw van de accommodatie. Eind 2022 is een krediet beschikbaar gesteld voor nieuwbouw. Sindsdien wordt samen met SV Bedum gewerkt aan een ontwerp voor een nieuwe, duurzame en toekomstbestendige nieuwe accommodatie.

Stand van zaken

Momenteel bevindt het ontwerp voor de nieuwe accommodatie zich in de afrondende fase. Daarnaast is de bestemmingsplanwijziging inmiddels afgerond. De verwachting is dat de bouwwerkzaamheden in het vierde kwartaal van 2023 kunnen starten.

Resultaat 2024

Eind 2024 zal de bouw van de nieuwe accommodatie afgerond zijn. De aansluitende werkzaamheden, zoals sloop van de oude accommodatie en herinrichting van de openbare ruimte, vindt naar verwachting plaats in de eerste maanden van 2025.

Risico's en planning

Er is nog geen duidelijkheid over eventuele verlenging van de SPUK-regeling na 31-12-2023. Als deze regeling niet verlengd wordt, dan betekent dit dat over de uitgaven voor het sporttechnische gedeelte in 2024 geen SPUK-bijdrage ontvangen zal worden.

Uitgaven					Inkomsten		
SV Bedum bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Voorbereiding	90	88	0	2	0	0	0
Kunstgrasveld	800	783	0	17	0	0	0
Accommodatie	4.775	127	4.648	0	0	0	0
Openbare ruimte	375	0	375	0	0	0	0
SPUK accommodatie	0	0	0	0	450	0	450
SPUK kunstgrasveld	0	0	0	0	138	87	51
Bijdrage SV Bedum	0	0	0	0	400	0	400
Totaal	6.040	998	5.023	19	988	87	901

Programma Hogeland Oost

In het coalitieakkoord zijn drie gebiedsopgaven gedefinieerd. In het programma Hogeland Oost zien wij grote ontwikkelingen op de Eemshaven af komen. Tegelijkertijd geven deze ontwikkelingen ons de kans om voor het omliggende gebied de nodige ruimtelijke en sociaal maatschappelijke ontwikkeling op gang te brengen. Hierbij willen we meer meetbare en concrete positieve effecten en ontwikkeling genereren voor het gebied vanuit de grootschalige ontwikkelingen in de Eemshaven. De lasten moeten spreekwoordelijk in balans komen met de lusten. Voor deze gebiedsopgave zetten we daarom in op een meerjarig gebiedsprogramma. Dit programma is in 2023 opgebouwd. We merken dat dit de nodige inspanning vraagt van onze organisatie en dat we hierin ook extra capaciteit moeten vrij maken om een goed programma neer te zetten. Het eerste programmaplan wordt eind 2023 aan uw Raad voorgelegd, zodat uitvoering kan starten in 2024.

Een groot voordeel van een meerjarig integraal gebiedsprogramma is dat we hiermee concreet zicht krijgen op externe financieringsbronnen. Voor dit programma zetten we voor de komende jaren in ieder geval in op externe financiering uit het regiofonds vanuit de aanlanding Wind Op Zee (PAWOZ) met een looptijd tot 2031. Belangrijk punt hierbij is wel dat we een grote slag moeten gaan maken met de uitwerking van het gebiedsprogramma naar meer concrete activiteiten en projecten die spelen en kunnen gaan spelen in de omliggende dorpen. Voor mogelijke financiering uit het regiofonds willen we daarom in ieder geval het meerjarige gebiedsprogramma indienen. Uit het regiofonds kunnen we daarnaast ook personele kosten opnemen voor uitvoering zodat onze voorinvestering deels weer zou kunnen terugvloeien naar de bestemmingsreserve voor de opgaven.

Programma Wonen en Leefomgeving

Gemeente Het Hogeland kent al jaren een grote opgave in de woningvoorraad om niet alleen de bestaande voorraad te verduurzamen en aan te laten sluiten bij bevolkingsopbouw, maar anderzijds ook wat betreft de vraag naar nieuwe producten en de toegenomen vraag. Naast de woningen zelf is echter ook de woonomgeving belangrijk en daarmee de verbindingen met voorzieningen en werkgelegenheid en andere elementen van de brede welvaart. Het toevoegen en/of verbeteren van woningen biedt daarmee ook kansen om andere beleidsdoelstellingen te realiseren (m.b.t duurzaamheid, klimaatadaptie, mobiliteit en voorzieningen). Tot slot wordt het in relatie tot de omgevingswet ook steeds belangrijker om samen met inwoners vorm geven aan de toekomst van de dorpen qua woningbouw en leefomgeving.

Dit alles vraagt vanuit gemeente ook een andere, integrale benadering van het vraagstuk wonen. Daarom willen we het programma Wonen en Leefomgeving gaan opzetten. Dit zal een tijdelijke organisatievorm zijn, naast en samen met de staande organisatie. Het einddoel is te komen tot een schone, veilige en prettige leefomgeving voor jong en oud. Een groot deel van de weg naar dit einddoel wordt al werkende weg ontdekt en ontwikkeld. De doelen uit de omgevingsvisie en de woonvisie dienen hierbij als stip op de horizon. Het programma wordt het komende half jaar uitgewerkt naar concrete doelen en inspanningen, die nodig zijn om die doelen te bereiken. Dit landt in 2024 in een programmaplan voor de komende jaren.

Programma Transformatie Sociaal Domein

Het programma Transformatie Sociaal Domein past binnen het beleid en de doelstellingen van de gemeente Het Hogeland en het opgevegericht werken. De gemeenteraad heeft het Koersdocument en het integraal beleidsplan sociaal domein en samenleving vastgesteld. In het coalitieakkoord is het programma Transformatie Sociaal Domein als een van de belangrijke opgaven benoemd. Er is een programmacontract dat vastgesteld is door het college en de gemeenteraad heeft voor de jaren 2024 t/m 2026 bijna 4 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de transformatie van het sociaal domein.

Het doel van het programma is een toekomstbestendig en goed functionerend sociaal domein. Of met andere woorden: passende ondersteuning binnen financieel duurzame kaders. We werken vanuit de visie 'De inwoner staat centraal in een gemeenschap waar je elkaar helpt'. Dat is verder geconcretiseerd

in vier strategische programmadoelen: meer veerkracht, meer preventie, meer maatwerk en meer innovatie. De strategische doelen geven richting aan de transformatie en zijn verder uitgewerkt in concrete inspanningen en resultaten. Zo werken we samen met onze partners en inwoners aan een nieuw sociaal domein: maatwerkgericht, nuchter en solide. In het nieuwe sociaal domein staat de inwoner centraal, doet de gemeente wat nodig is om inwoners te ondersteunen en hebben we grip op de kosten van onze dienstverlening.

De kern van de verandering is dat we onze ondersteuning dichtbij en zo vroeg mogelijk willen organiseren. En dat we dat doen in goede verbinding met de informele netwerken in onze dorpen. Dat willen we beter faciliteren. Ook willen we de kwaliteit en de efficiency van onze dienstverlening verbeteren. Het eenvoudige willen we simpel maken zodat er meer ruimte is voor complexe en/of meervoudige problematiek. En we willen in strategisch partnerschap met inwoners en organisaties vraagstukken binnen het sociale domein op nieuwe manieren aanpakken. Daar hebben we ook organisaties in de samenleving hard bij nodig zoals onderwijs, sport, kunst en cultuur. Het accent ligt op preventie en het voorkomen en verminderen van zwaardere zorg.

We monitoren binnen het programma de voortgang en de haalbaarheid van de beoogde effecten. Door informatie te verzamelen kunnen we tijdig bijsturen waar dat nodig is. Op deze manier houden we zicht op het doelbereik en weten we welke stappen we moeten zetten om het doel te bereiken. We informeren de raad over de inhoudelijke en financiële voortgang van het programma via de commissie Sociaal Domein en via de reguliere P&C-cyclus.

Programma Ontwikkelplein Het Hogeland

Het programma 'Ontwikkelplein Het Hogeland' betreft de (door)ontwikkeling van het huidige Werkplein Ability naar Ontwikkelplein Het Hogeland. Als belangrijkste grondslag aan deze (door)ontwikkeling liggen in- en externe ontwikkelingen ten grondslag. Zo is de arbeidsmarkt structureel veranderd. Van een overschot aan werkzoekenden naar een tekort. De doelgroep van mensen die ondersteuning nodig hebben is verander en complexer geworden. Met het sluiten van de Wet sociale werkvoorzieningen en het beperken van de instroom in de Wajong is de groep mensen die voorheen instroomde in een van de twee regelingen nu een verantwoordelijkheid geworden van de gemeente. Tot slot heeft de gemeente de ambitie om het Sociale Domein, waar het ontwikkelplein een onderdeel van is, integraal en gericht op ontwikkeling van inwoners vorm te geven. Om op deze manier onze inwoners meer in hun eigen kracht te zetten en te zorgen voor meer onafhankelijkheid en zelf- en samenredzaamheid.

In het programma worden 6 projecten gestart die samen bijdragen aan het realiseren van de doelstelling. Deze projecten kunnen zowel intern als extern gericht zijn of een combinatie daarvan.

1. Project/doel: In- en externe positionering OHH
We zorgen ervoor dat onze inwoners, onze partners (werkgevers/ondernemers/verenigingen/instellingen e.d.), onze collega's en bestuur goed aangehecht worden bij de transformatie. Daarvoor wordt een strategisch communicatieplan opgesteld wat alle facetten behelst.
2. Project/doel: De basis op orde
Om het mogelijk te maken dat we transformeren en getransformeerd kunnen werken dient de basis op orde te zijn. Systemen, processen, procedures moeten duidelijk zijn en werken. Net als de ondersteuning van de thuis teams van de gemeente.
3. Project/doel: Het nieuwe werken
Het gaat in dit project enerzijds om het veranderen van cultuur. Het kijken naar kansen en mogelijkheden in plaats van uitgaan van beperkingen. Door middel van opleiding en begeleiding wordt ingezet op ontwikkeling, signaleren, reageren en acteren op in- en externe kansen, flexibel en wendbaar zijn in onverwachte en veranderende omstandigheden. Verder wordt ingezet op het vorm geven van en het sturen op uitgangspunten, kaders en resultaten. Medewerkers tonen persoonlijk leiderschap.

4. Project/doel: Ontwikkeltrajecten

Als het gaat om ontwikkeling van inwoners in overeenstemming met de uitgangspunten van het OHH zijn ontwikkeltrajecten van cruciaal belang. Er wordt door middel van dit project een analyse opgesteld van de huidige werksoorten. Dat geldt voor de huidige interne werksoorten maar ook voor mogelijke externe partijen waar ontwikkeltrajecten (kunnen) worden uitgevoerd. Zoals Werk op maat. Daarnaast wordt een analyse opgesteld welke mogelijkheden en kansen er in de lokale en regionale arbeidsmarkt zijn. In deze analyses is een belangrijk uitgangspunt dat deze aansluiten bij de potentie van de inwoners die ontwikkeld moeten worden. We bepalen dus wat we handhaven, wat we beëindigen en wat we eventueel nieuw willen opzetten.

4a. Project/doel: Ontwikkelen vanuit team IBOR

De gemeente wil een inclusieve werkgever zijn die zelf ook kansen biedt aan mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. Met name in team IBOR werken veel mensen met een SW-indicatie. Tevens is team IBOR uitermate geschikt om mensen te ontwikkelen en te laten doorstromen naar de reguliere arbeidsmarkt. Door de afname van de SW ontstaan nieuwe mogelijkheden om mensen te ontwikkelen en mogelijk te laten instromen in onze eigen gemeente organisatie door het aanbieden van een arbeidsovereenkomst. Daarmee snijdt het mes aan meerdere kanten: we bieden een goede ontwikkelplek, mensen kunnen wanneer zij uit ontwikkeld zijn doorstromen naar de arbeidsmarkt of de gemeente kan de mensen een arbeidsovereenkomst aanbieden wanneer er een werkplek vrij valt. Op deze manier is team IBOR tevens in staat het gewenste onderhoudsniveau te handhaven.

5. Project/doel: Huisvesting

Een goede passende huisvesting is cruciaal voor goed functionerende teams. Wanneer bekend is wat er nodig is om mensen te ontwikkelen en te laten doorstromen (project 4) dan kan bepaald worden wat voor een huisvesting daarbij past. Daarbij rekening houdend met de ontwikkeltrajecten en wat daarvoor nodig is. Bijvoorbeeld productieruimtes, douche en kleedruimtes, aan- en afvoerroutes en opslag. Maar ook een plek voor het ondersteunende personeel.

Wanneer uw raad op 8 november 2023 het implementatieplan en de benodigde financiën vaststelt dan kan concreet met het programma gestart worden. De beoogde doorlooptijd bedraagt 3 jaar. Daarin kennen we grofweg drie fases. De eerste fase kenmerkt zich vooral door het uitzetten van de lijnen en te zorgen voor een breed draagvlak voor de transformatie. Zowel bestuurlijk als organisatie (gemeente en OHH). De programmastructuur wordt ingericht en bemenst, de onderzoeken naar wat nodig is vinden plaats (bijvoorbeeld welke leerwerktrajecten, welke systemen zijn nodig, etc.). Er wordt daarmee in beeld gebracht wat nodig is. Deze fase loopt tot einde van 2023/begin 2024. De tweede fase is vooral gericht op ontwikkelen van medewerkers en organisatie. Het veranderen van cultuur, houding en gedrag. En het implementeren van systemen, structuren en processen. Deze fase zal circa 1,5 jaar in beslag nemen.

De derde en laatste fase betreft de borging. De nieuwe manier van denken en werken moet gemeengoed worden. Ook biedt deze fase de mogelijkheid om na te denken of het mogelijk is om de werkzaamheden te verbreden naar andere doelgroepen.

Financiële begroting

Overzicht Lasten en Baten

De lasten en baten per programma (x € 1.000) zijn als volgt:

Programma	Rekening 2022			Begroting 2023			Begroting 2024		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Veiligheid	7.765	4.469	-3.296	5.786	15	-5.771	6.134		-6.134
Bereikbaarheid	8.679	942	-7.737	9.672	325	-9.347	12.729	325	-12.404
Economie & Werkgelegenheid	1.809	1.973	164	2.769	848	-1.921	1.770	924	-845
Leefbaarheid & Voorzieningen	17.798	3.363	-14.435	21.734	4.331	-17.403	20.355	1.869	-18.486
Sociaal domein & volksgezondheid	85.954	23.569	-62.385	87.957	24.447	-63.510	89.544	24.741	-64.802
RO, Wonen & Duurzaamheid	21.100	23.321	2.221	29.953	27.305	-2.648	20.198	18.723	-1.475
Burger & Bestuur	4.429	1.070	-3.359	4.459	620	-3.839	4.494	893	-3.601
Bedrijfsvoering, waarvan:									
Beheer overige gebouwen en gronden	438	355	-83	927	648	-278	512	404	-108
Overhead	27.738	768	-26.970	35.608	690	-34.918	35.094	441	-34.653
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:									
Vennootschapbelasting									
Onvoorziene uitgaven				100		-100	100		-100
Ov.alg.dekkingsmiddelen	1.290	140.109	138.819	4.772	141.120	136.348	4.383	147.950	143.566
Saldo van lasten en baten	177.000	199.939	22.939	203.735	200.350	-3.385	195.313	196.271	958

Programma	Rekening 2022			Begroting 2023			Begroting 2024		
	toev.	onttr.	saldo	toev.	onttr.	saldo	toev.	onttr.	saldo
Reservemutaties programma 2	1.125	320	-805	156	141	-14	3.889	4.171	282
Reservemutaties programma 3	515	540	25	300	505	205	300	415	115
Reservemutaties programma 4	30		-30	318	175	-143	30	198	168
Reservemutaties programma 5	3.767	435	-3.332	1.467	450	-1.017	2.704	2.482	-222
Reservemutaties programma 6	332	367	36	2.320	796	-1.524	500	25	-475
Reservemutaties programma 7	200		-200	200		-200	200		-200
Reservemutaties programma 8	1.271	492	-778		131	131	2.128	2.522	394
Reservemutaties programma 9	5.015	7.502	2.487	1.279	11.298	10.019	3.033	3.820	787
Totaal mutaties op reserves	12.254	9.657	-2.597	6.040	13.496	7.456	12.784	13.632	848
Resultaat van de begroting van lasten en baten	189.254	209.596	20.342	209.775	213.846	4.071	208.097	209.903	1.806

Incidentele Lasten en Baten

Incidentele lasten		2024	2025	2026	2027
Bereikbaarheid					
Mobiliteitsvisie		35.000			
	<i>Subtotaal</i>	35.000	-	-	-
Economie & Werkgelegenheid					
Bijdrage Delfsail 2024		50.000			
Bijdrage Stichting promotie waddenland		100.000	100.000	100.000	
	<i>Subtotaal</i>	150.000	100.000	100.000	
Leefbaarheid & Voorzieningen					
Bibliotheek als centraal ontmoetingspunt		250.000	250.000		
Bestrijding Heermoes Volkstuinen		8.000			
CBS de Regenboog onderwijs leerpakket en meubilair		38.000			
	<i>Subtotaal</i>	296.000	250.000	-	-
Sociaal Domein & Volksgezondheid					
SPUK GALA		266.000	266.000	74.500	47.000
Inrichtingskosten consultatiebureau		20.000			
Boekwaarde WPA Wehe den Hoorn		345.581			
Programma Transformatie Sociaal Domein		1.732.000	1.756.000	346.500	
	<i>Subtotaal</i>	2.363.581	2.022.000	421.000	47.000
Ruimtelijke ordening, wonen en duurzaamheid					
CDOKE gelden		951.441	959.994		
	<i>Subtotaal</i>	951.441	959.994	-	-
Burger & Bestuur					
Uitbreiding uren adviseur raadscommunicatie		18.000	9.000		
Tijdelijke FTE		18.731	10.927		
Dekking uitbreiding uren adviseur raadscommunicatie		-18.000	-9.000		
	<i>Subtotaal</i>	18.731	10.927	-	-
Bedrijfsvoering					
Huisvesting Integrale Sociale teams		60.000			
Tijdelijke urenuitbreiding tbv opgavegericht werken		1.500			
Dekking urenuitbreiding tbv opgavegericht werken		-1.500			
Inhuur ivm registratie dubbele geslachtsnaam		40.000			
Inhuur IT-architect		67.000			
Project uitvoeringskosten MS365		186.000			
Bestuurssecretariaat		17.000			
Opgavegericht werken		400.000	400.000	400.000	
Dekking opgavegericht werken		-200.000	-200.000	-200.000	
Sloop WPA Wehe den Hoorn en oude loodsen		100.000			
Tijdelijke FTE		617.009	212.127	111.429	
	<i>Subtotaal</i>	1.287.009	412.127	311.429	-
Algemene dekkingsmiddelen					
	<i>Subtotaal</i>	-	-	-	-
Reservemutaties					
Toevoeging Reserve ruimte voor dorpen; dekking dorpenfonds		1.200.000			
Toevoeging Reserve risico's afvalstoffenheffing; vormen reserve		500.000			
	<i>Subtotaal</i>	1.700.000	-	-	-
Totaal incidentele lasten		6.801.762	3.755.048	832.429	47.000

Incidentele baten	2024	2025	2026	2027
Sociaal Domein & Volksgezondheid				
SPUK GALA	266.000	266.000	74.500	47.000
Detachteringsvergoeding WIZ	170.000			
WIZ	-6.500			
<i>Subtotaal</i>	<i>429.500</i>	<i>266.000</i>	<i>74.500</i>	<i>47.000</i>
Algemene dekkingsmiddelen				
CDOKE gelden	951.441	959.994	-	
<i>Subtotaal</i>	<i>951.441</i>	<i>959.994</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Reservemutaties				
Onttrekking Reserve Opgaven 2022-2026; dekking bibliotheek als centraal ontmoetingspunt	250.000	250.000		
Onttrekking Reserve Opgaven 2022-2026; dekking inhuur IT-architect	67.000			
Onttrekking Reserve Opgaven 2022-2026; dekking project uitvoeringskosten MS365	186.000			
Onttrekking reserve onderwijshuisvesting; dekking CBS de regenboog onderwijs leerpakket en meubilair	38.000			
Onttrekking Reserve Sociaal Domein; dekking Tranformatie sociaal domein	1.732.000	1.756.000	346.500	
Onttrekking Reserve Krimp en Leefbaarheid ; Woonvisie	160.000			
<i>Subtotaal</i>	<i>2.433.000</i>	<i>2.006.000</i>	<i>346.500</i>	<i>-</i>
Totaal incidentele baten	3.813.941	3.231.994	421.000	47.000
Totaal incidenteel Begroting	-2.987.821	-523.054	-411.429	-

Toelichting Lasten en Baten

In de samenvatting hebben we kort stil gestaan bij het begrotingssaldo voor 2024 en de ontwikkeling van het meerjarige begrotingssaldo. De verschillen voor het begrotingsjaar 2024 ten opzichte van de kaderstelling uit de voorjaarsnota zijn daar op hoofdlijnen toegelicht. In dit hoofdstuk gaan wij in aanvulling op dat beeld nader in op de wijze waarop verschillende effecten in deze begroting zijn verwerkt. Daarbij zullen we, om de gepresenteerde begrotingssaldi in perspectief te kunnen plaatsen, ook een overzicht geven van de in deze begroting opgenomen taakstellingen en financiële opgaven.

Bij de Voorjaarsnota hebben wij u het volgende perspectief geschetst:

Verloop meerjarig perspectief bedragen x € 1.000				
	2024	2025	2026	2027
Verwacht perspectief kaderstelling	2.242	2.992	-2.822	-2.116

Gezien de autonome ontwikkelingen die zich in de aanloop naar het opstellen van deze begroting hebben voorgedaan, kunnen we concluderen dat we met deze ontwikkelingen in staat zijn een sluitend meerjarig perspectief tot en met 2025 bij deze begroting te presenteren, zonder dat daar aanvullende maatregelen voor nodig zijn.

De ontwikkelingen die we ten opzichte van de Kadernota in de begroting hebben verwerkt ziet u nogmaals op hoofdlijnen in onderstaand overzicht. Een korte toelichting hierop hebben we u reeds in de samenvatting gegeven:

Ontwikkelingen in begroting 2024 bedragen x € 1.000				
	2024	2025	2026	2027
Algemene Uitkering (sept. circulaire)	-180	-270	-862	1.290
Personeel	121	121	121	121
Kapitaallasten	-778	-922	-1.738	-2.374
Jeugdzorg	-217	-217	-217	-217
WMO	567	567	567	567
WSW	169	251	1.211	1.333
Mobiliteitsprogramma	-125	-90	-90	-90
Leges	345	478	715	956
Overige mutaties	-338	-14	-544	-251
Effect ontwikkelingen	-436	-96	-837	1.335

Een aantal ontwikkelingen lichten we hieronder nogmaals kort toe:

Algemene Uitkering

Zoals gewoonlijk, hebben wij het effect van de septembercirculaire nog in de begroting meegenomen. De uitkomsten zijn in de begroting verwerkt. Voor 2024 tot en met 2026 is het effect beperkt, maar daarna geeft het wel een significant effect. Oorzaak hiervan ligt in het feit dat ook het volume effect in het accres vanaf dat jaar weer wordt toegepast. Het effect in 2027 is ca. € 1,3 miljoen.

In de onderstaande tabel ziet u de ontwikkelingen in de algemene uitkering uitgesplitst in 3 grote brokken. Dit zijn de taakmutaties, het loon/prijseffect en het overige saldo dat vnl. bestaat uit macro volume-effecten in het accres. Het loon/prijseffect en de taakmutaties reserveren we op de stelposten en hebben daardoor geen effect op het begrotingssaldo:

Algemene Uitkering				
Bedragen * € 1.000,-	2024	2025	2026	2027
Taakmutaties	560	427	426	419
Loon/prijscompensatie	1.143	967	862	716
Netto effect AU op begrotingssaldo	-180	-270	-862	1.290
Totaal mutatie Algemene Uitkering	1.523	1.124	426	2.425

Personeel

De personele lasten in de begroting zijn geraamd op basis van de huidige CAO. Daarop is nog geen indexatie voor 2023 toegepast. Niet onwaarschijnlijk is dat er een significant effect ontstaat als gevolg van een nieuw af te sluiten CAO. Daarom stellen we voor de looncomponent die in de septembercirculaire zit te reserveren op de stelposten, in afwachting van de CAO ontwikkelingen.

In de voorjaarsnota 2023 heeft u ingestemd met diverse uitzettingen op personeel vlak. Deze uitzettingen zijn verwerkt in onze personeelsbegroting. In onderstaande tabel staat een kort overzicht van de financiële uitkomsten. Per saldo ligt de personele begroting in lijn met de voorjaarsnota. Per saldo vallen de personele lasten iets lager uit dan de kaders van de voorjaarsnota. Een nadere beschouwing van de personele en formatieve ontwikkeling vindt u in de paragraaf bedrijfsvoering.

Begroting 2024	Loonkosten begroot fte	
Totale loonkosten formatie	€ 41.764.920	521,22
Vacatures	€ 5.506.300	63,03
Loonkosten College	€ 822.856	6,00
Loonkosten Raad	€ 565.354	
Totaal	48.659.429	590,25
Fte's met structurele externe dekking	€ 1.286.313	14,34
Fte's met incidentele externe dekking	€ 984.093	11,81
Totaal fte's met externe dekking in 2024	2.270.406	26,15

Kapitaallasten

Zoals gebruikelijk zien we altijd enige fluctuatie in de ontwikkeling van de kapitaallasten. Dit komt voornamelijk voort uit de gebruikelijke actualisatie van de investeringslijst, zoals die in de financiële begroting is opgenomen. Voor het jaar 2027 is de lijn van 2026 doorgetrokken. Er was immers nog geen bestaande investeringsplanning voor dat jaar. U ziet wel een sterk oplopend effect in de kapitaallasten. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een forse indexatie van de geplande vervangingsinvesteringen op het terrein van wegen, civiele constructie en gebouwen. Gemiddeld is hier een verhoging toegepast van 21%.

Jeugdzorg

In deze begroting zien we een forse stijging van de kosten voor de Jeugdzorg. Dit heeft voornamelijk te maken met het toegepaste indexcijfer van 7,58%. Deze indexering leidt tot een uitzetting van bijna € 1,3 miljoen. Dit hebben we gedekt uit de stelpost voor loon/prijs indexatie. Daarmee heeft dit deel van de stijging geen effect op het begrotingssaldo.

Naast de prijsstijging zien we een lichte verhoging van de lasten door onder andere zaken zoals volumeontwikkeling en solidaire uitgaven. Dit effect ziet u terug in bovenstaande tabel.

WMO

Ten behoeve van de monitor Sociaal Domein zijn voor de grootste budgetten actuele prognoses opgesteld. Door de demografische ontwikkelingen zien wij, conform verwachting, de uitgaven op het

Geprognosticeerde balans

	Meerjarig geprognosticeerde balans (bedragen x € 1.000)							
	2024		2025		2026		2027	
	Begin	Eind	Begin	Eind	Begin	Eind	Begin	Eind
Activa								
Immateriële vaste activa	66	65	65	64	64	63	63	62
Materiële vaste activa	162.556	163.147	163.147	164.439	164.439	161.605	161.605	158.883
Financiële vaste activa	11.630	10.980	10.980	10.330	10.330	9.680	9.680	9.030
Subtotaal	174.252	174.192	174.192	174.833	174.833	171.348	171.348	167.975
Vorraden	-193	-193	-193	-193	-193	-193	-193	-193
Vorderingen	26.339	26.339	26.339	26.339	26.339	26.339	26.339	26.339
Liquide middelen	-	-	-	-	-	-	-	-1.466
Overlopende activa	19.102	19.102	19.102	19.102	19.102	19.102	19.102	19.102
Subtotaal	45.248	45.248	45.248	45.248	45.248	45.248	45.248	43.782
Totaal activa	219.500	219.440	219.440	220.081	220.081	216.596	216.596	211.757
Passiva								
Eigen vermogen	65.687	64.839	64.839	64.575	64.575	65.610	65.610	67.929
Voorzieningen	15.572	14.457	14.457	12.998	12.998	11.761	11.761	10.559
Vaste schuld	72.477	66.459	66.459	60.441	60.441	54.423	54.423	48.405
Subtotaal	153.736	145.755	145.755	138.014	138.014	131.794	131.794	126.893
Vlottende schuld	17.817	25.738	25.738	34.120	34.120	36.855	36.855	36.917
Overlopende passiva	47.947	47.947	47.947	47.947	47.947	47.947	47.947	47.947
Subtotaal	65.764	73.685	73.685	82.067	82.067	84.802	84.802	84.864
Totaal passiva	219.500	219.440	219.440	220.081	220.081	216.596	216.596	211.757

EMU-saldo

			Meerjarig geprognosticeerde EMU-Saldo				
			2023	2024	2025	2026	2027
EMU-SALDO			-8.354	-2.554	-3.013	2.632	3.840
EMU-SALDO referentiewaarde 2023			7.044	7.044	7.044	7.044	7.044
Verschil EMU-saldo & referentiewaarde			-15.398	-9.598	-10.057	-4.412	-3.204
Mutaties (1 januari tot 31 december)							
Activa	Financiële vaste activa	Kapitaalverstrekkings en leningen	-650	-650	-650	-650	-650
		Uitzettingen	-	-	-	-	-
Vlottende activa		Uitzettingen	-	-	-	-	-
		Liquide middelen	-9.818	-	-	-	-1.466
		Overlopende activa	-	-	-	-	-
Passiva	Vaste Passiva	Vaste schuld	-8.292	-6.018	-6.018	-6.018	-6.018
	Vlottende passiva	Vlottende schuld	6.178	7.922	8.381	2.736	62
		Overlopende passiva	-	-	-	-	-
Eventuele boekwinst bij verkoop effecten en (im)materiële vaste activa			-	-	-	-	-

Overzicht Taakvelden

(bedragen x € 1.000)

Taakveld		Lasten	Baten	Saldo
0.01	Bestuur	2.777	0	-2.777
0.02	Burgerzaken	1.717	893	-824
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	512	404	-108
0.4	Overhead	35.094	441	-34.653
0.5	Treasury	-1.598	691	2.289
0.61	OZB woningen	337	8.301	7.965
0.62	OZB niet-woningen	275	20.602	20.327
0.64	Belastingen overig	968	57	-911
0.70	AU en overige uitkering gemeentefonds	0	117.110	117.110
0.80	Overige baten en lasten	4.501	1.188	-3.313
0.9	Vennootschapsbelasting (Vpb)	0	0	0
0.100	Reservemutaties	12.784	13.632	848
0.110	Resultaat rekening baten en lasten	0	0	0
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	4.758	0	-4.758
1.2	Openbare orde en veiligheid	1.376	0	-1.376
2.1	Verkeer en vervoer	11.484	109	-11.375
2.2	Parkeren	132	188	56
2.3	Recreatieve havens	303	28	-275
2.4	Economische havens en waterwegen	810	0	-810
3.1	Economisch beleid	387	0	-387
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	706	220	-486
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	320	52	-268
3.4	Economische promotie	356	652	296
4.1	Openbaar basisonderwijs	10	0	-10
4.2	Onderwijshuisvesting	4.680	0	-4.680
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	3.961	710	-3.251
5.1	Sportbeleid en activering	642	290	-352
5.2	Sportaccommodaties	5.937	656	-5.281
5.3	Cultuurpresent., -productie en -particip	568	18	-550
5.4	Musea	170	0	-170
5.5	Cultureel erfgoed	360	0	-360
5.6	Media	1.572	194	-1.378
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	2.455	1	-2.453
6.1	Samenkracht en cultureel werk	6.713	1.115	-5.598
6.2	Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	3.861	0	-3.861

6.3	Inkomensregelingen	23.477	18.229	-5.248
6.4	WSW en beschut werk	12.715	2.920	-9.795
6.5	Arbeidsparticipatie	2.939	363	-2.576
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.114	348	-2.766
6.71A	Huishoudelijke hulp (WMO)	5.670	0	-5.670
6.71B	Begeleiding (WMO)	4.349	0	-4.349
6.71C	Dagbesteding (WMO)	1.294	0	-1.294
6.71D	Overige maatwerkarrangementen (WMO)	199	0	-199
6.72A	Jeugdhulp begeleiding	7.516	0	-7.516
6.72B	Jeugdhulp behandeling	865	0	-865
6.72C	Jeugdhulp dagbesteding	2.123	0	-2.123
6.72D	Jeugdhulp zonder verblijf	451	0	-451
6.73A	Pleegzorg	552	0	-552
6.73B	Gezinsgericht	588	0	-588
6.73C	Jeugdhulp met verblijf overig	2.548	0	-2.548
6.74A	Jeugdhulp GGZ zonder verblijf	4.802	0	-4.802
6.74B	Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ verblijf	626	0	-626
6.74C	Gesloten plaatsing	0	0	0
6.81A	Beschermd wonen (WMO)	1.265	1.242	-23
6.81B	Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	284	140	-144
6.82A	Jeugdbescherming	674	0	-674
6.82B	Jeugdreclassering	137	0	-137
7.1	Volksgezondheid	2.780	385	-2.395
7.2	Riolering	4.834	6.216	1.382
7.3	Afval	5.580	7.054	1.474
7.4	Milieubeheer	612	951	340
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	835	694	-142
8.1	Ruimtelijke ordening	1.710	5	-1.705
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)	42	182	140
8.3	Wonen en bouwen	6.585	3.621	-2.964
Totaal taakvelden		208.097	209.903	1.806

Meerjarenraming

De lasten en baten per programma (x € 1.000) zijn als volgt:

Lasten per programma	2024	2025	2026	2027
Veiligheid	6.134	6.040	6.176	6.313
Bereikbaarheid	12.729	13.426	13.237	13.136
Economie & Werkgelegenheid	1.770	1.720	1.720	1.620
Leefbaarheid & Voorzieningen	20.355	20.080	20.091	19.982
Sociaal domein & volksgezondheid	89.544	87.517	85.793	84.904
RO, Wonen & Duurzaamheid	20.198	20.179	20.147	20.125
Burger & Bestuur	4.494	4.508	4.554	4.548
Bedrijfsvoering, waarvan:				
Beheer overige gebouwen en gronden	512	438	499	453
Overhead	35.094	34.802	34.729	33.837
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:				
Vennootschapsbelasting (Vpb)				
Onvoorziene uitgaven	100	100	100	100
Overig.alg.dekkingsmiddelen	4.383	9.784	11.529	14.835
Totale lasten	195.313	198.594	198.573	199.853
Baten per programma	2024	2025	2026	2027
Veiligheid				
Bereikbaarheid	325	325	325	325
Economie & Werkgelegenheid	924	924	924	924
Leefbaarheid & Voorzieningen	1.869	1.869	1.869	1.869
Sociaal domein & volksgezondheid	24.741	23.869	23.485	23.363
RO, Wonen & Duurzaamheid	18.723	19.200	18.308	18.656
Burger & Bestuur	893	921	1.052	1.043
Bedrijfsvoering, waarvan:				
Beheer overige gebouwen en gronden	404	404	404	403
Overhead	441	386	386	386
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:				
Vennootschapsbelasting (Vpb)				
Onvoorziene uitgaven				
Overig.alg.dekkingsmiddelen	147.950	153.328	149.197	154.421
Totale baten	196.271	201.226	195.949	201.391
Saldo van lasten en baten	958	2.632	-2.624	1.538

<i>Reservemutaties per programma</i>	<i>2024</i>	<i>2025</i>	<i>2026</i>	<i>2027</i>
Reservemutaties programma 2	282	260	166	164
Reservemutaties programma 3	115	115		
Reservemutaties programma 4	168	-30	-30	-30
Reservemutaties programma 5	-222	2.206	797	450
Reservemutaties programma 6	-475	25	25	25
Reservemutaties programma 7	-200	-200	-200	-200
Reservemutaties programma 8	394	-181	818	293
Reservemutaties programma 9	787	-1.931	-2.609	-3.021
Totaal mutaties op reserves	848	264	-1.034	-2.319
Resultaat begroting van lasten en baten	1.806	2.896	-3.659	-781

Waarvan structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves (bedragen x € 1.000):

<i>Structurele reservemutaties</i>	<i>2024</i>	<i>2025</i>	<i>2026</i>	<i>2027</i>
<i>Toevoegingen</i>				
Reserve onderhoud wegen	3.028	3.889	3.889	3.889
Reserve onderhoud bruggen	655	839	839	839
Reserve Baggerplan	205	205	205	205
Reserve Onderwijshuisvesting	30	30	30	30
Reserve Ruimte voor ondernemers	300	300	500	500
Reserve Ruimte voor Dorpen	300	300	300	300
Reserve dekking VTH Aardbevingen	200	200	200	200
Reserve groot onderhoud gebouwen	2.128	2.658	2.658	2.658
Reserve Claims	33	33	33	33
Reserve Opgaven 2022-2026	3.000	3.000	3.000	3.000
Reserve sociaal domein	495			
<i>Onttrekkingen</i>				
Reserve onderhoud wegen	-3.067	-3.889	-3.889	-3.889
Reserve onderhoud bruggen	-938	-839	-839	-839
Reserve Baggerplan	-166	-465	-371	-369
Reserve ruimte voor ondernemers	-415	-415	-500	-500
Reserve ruimte voor dorpen	-750	-750	-750	-750
Reserve onderhoud begraafplaatsen	-25	-25	-25	-25
Reserve groot onderhoud gebouwen	-2.522	-2.477	-3.475	-2.951
Algemene reserve	-12	-12	-12	-12
	2.480	2.582	1.793	2.319

Investeringsprogramma

Investeringslijst 2024 - 2027															
Progr. Onderwerp		Nut	Ter- mijn	2024		2025		2026		2027		2025	2026	2027	2028
				Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst				
2	Beleidsplan wegen	E	40	1.730.000		1.730.000		1.730.000		1.730.000		69.200	69.200	69.200	69.200
2	Civiele constructies	E	20	1.870.000		1.870.000		1.870.000		1.870.000		121.550	121.550	121.550	121.550
2	Openbare verlichting	E	30	87.500		87.500		87.500		87.500		4.229	4.229	4.229	4.229
4	Vervanging kunstgrasvelden	E	10	450.000		450.000						51.750	51.750		
4	Vervanging natuurgrasvelden	E	20	120.000		120.000		130.000		130.000		7.800	7.800	8.450	8.450
4	Uitbreiding cbs De Regenboog	E	15	53.591								4.377			
4	Aanpassing cbs De Noordkaap	E	40	150.000								6.000			
5	Vervanging heftruck WPA	E	7	45.000								7.104			
5	Vervanging kleine bakwagen WPA	E	7	35.000								5.525			
5	Vervanging Freesmachine WPA	E	5	150.000								32.250			
5	Vervanging zaagautomaat WPA	E	5	80.000								17.200			
6	GWRP Zuiveringskring Onderdendam	E	55	1.240.000	325.000	940.000		nbn		nbn		35.236	31.191		
6	GWRP Zuiveringskring Ulrum	E	55	195.000		195.000		95.000		95.000		6.470	6.470	3.152	3.152
6	GWRP Zuiveringskring Wehe den Hoorn	E	55	980.000		680.000		nbn		nbn		32.518	22.564		
6	GWRP Zuiveringskring Winsum	E	55	255.000		105.000		105.000		105.000		8.461	3.484	3.484	3.484
6	GWRP Zuiveringskring Uithuizermeeden	E	55	1.995.000	785.000	2.795.000	990.000	45.000		45.000		51.925	74.743	1.493	1.493
6	GWRP Beheerprogramma Gemalen/ Persleidingen	E	15	765.000		560.000		550.000		520.000		62.475	45.733	44.917	42.467
6	GWRP Optimaliseren meetnet Riolering	E	15	50.000		50.000		50.000		50.000		4.083	4.083	4.083	4.083
6	GWRP Beheerprogramma Vrijerval riolering	E	55	1.000.000		1.000.000		1.000.000		1.000.000		33.182	33.182	33.182	33.182
8	Vervanging materieel (afschrijving 7 jaar)	E	7	615.817		615.817		615.817		615.817		97.211	97.211	97.211	97.211
8	Vervanging materieel (afschrijving 10 jaar)	E	10	240.439		240.439		240.439		240.439		27.650	27.650	27.650	27.650
8	Vervanging telefonie	E	3			415.500							144.733		
8	Vervanging werkplekken (hardware)	E	3	60.000		540.000						20.900	188.100		
8	Vervanging werkplekken (monitoren)	E	5					200.000						43.000	
8	Ipads (raad/ambtelijk)	E	4					70.000						18.550	
8	Bladeservers	E	3	35.000		75.000		35.000		35.000		12.192	26.125	12.192	12.192
8	Server Grid kaarten	E	3			30.000							10.450		
8	Storage (regulier)	E	3					75.000						26.125	
8	Storage (archief)	E	5	30.000								6.450			
8	Switches	E	4	40.000		35.000						10.600	9.275		
8	Stroomvoorziening/monitoring Automatisering	E	4	32.500						65.000		8.613			17.225
8	Vergaderfaciliteiten (TV's, camera's, beamers)	E	4	32.500						35.000		8.613			9.275
8	Firewalls	E	5							41.500					8.923
8	Specials	E	3					27.500						9.579	
8	Headsets	E	4							15.000					3.975
	Totaal			12.337.347	1.110.000	12.534.256	990.000	6.926.256	-	6.680.256	-	753.564	979.524	528.048	467.741
											Excl. riolering	519.213	758.073	437.737	379.880
											Cumulatief	753.564	1.733.088	2.261.136	2.728.877
											Cumulatief riolering	234.352	455.802	546.114	633.975
	Rente		1,50%								Cumulatief excl. riolering	519.213	1.277.286	1.715.022	2.094.902

Reserves en Voorzieningen

Reserve/Voorziening					Mutaties	Mutaties	Mutaties	Saldo
Het Hogeland	Geraamd saldo 01-01-2024	Geraamde toevoegingen 2024	Geraamde onttrekkingen 2024	Geraamd saldo 31-12-2024	2025	2026	2027	ultimo 2027
RESERVES								
Programma 2 Bereikbaarheid								
Reserve Onderhoud wegen	2.676	3.028	-3.067	2.637	0	0	0	2.637
Reserve Onderhoud bruggen	762	655	-938	480	0	0	0	480
Reserve Baggerplan	1.245	205	-166	1.285	-260	-166	-164	696
Reserve Ontsluiting Bedum	500			500				500
Reserve openbare verlichting	0			0				0
Reserve Trace Mensingeweer - Zoutkamp	140			140				140
Programma 3 Economie en Werkgelegenheid								
Reserve Cofinancieringen	28			28				28
Reserve Versterking centrum Winsum	228			228				228
Reserve Regiovisie	15			15				15
Reserve Ruimte voor Ondernemers	375	300	-415	260	-115	0	0	146
Programma 4 Leefbaarheid en Voorzieningen								
Reserve Scholenprogramma	4.198			4.198				4.198
Reserve Onderwijshuisvesting	353	30	-38	345	30	30	30	435
Reserve Friciekosten bibliotheek	9			9				9
Reserve Programma Krimp en Leefbaarheid	543		-160	383				383
Reserve Leefbaarheid	43			43				43
Reserve Waddenkustopgave	500			500				500
Reserve Bosaanleg Netlaan	32			32				32
Programma 5 Sociaal Domein en Volksgezondheid								
Reserve Sociaal domein	7.899	1.204	-1.732	7.371	-1.756	-347		5.269
Reserve Ruimte voor Dorpen	1.740	1.500	-750	2.490	-450	-450	-450	1.140
Reserve Opvang Vluchtelingen	1.831			1.831				1.831
Programma 6 RO, Wonen en Duurzaamheid								
Reserve Woonplan en haven Zoutkamp	2.320			2.320				2.320
Reserve Herstructurering	495			495				495
Reserve Bovenwijkse kosten Ter Laan 4	118			118				118
Reserve Bovenwijkse kosten Vogelzangloc	0			0				0
Reserve Grondexploitatie	405			405				405
Reserve Woon- & leefbaarheidsplannen Eemsdelta	399			399				399
Reserve Onderhoud begraafplaatsen	588		-25	563	-25	-25	-25	488
Reserve Klimaatbeleid	76			76				76
Reserve Milieu	93			93				93
Reserve Koppelkansen Aardbevingsschade	500			500				500
Reserve Risico's avalstoffenheffing	0	500		500				500

Programma 7 Burger & Bestuur								
Reserve dekking VTH aardbevingen	600	200		800	200	200	200	1.400
Programma 8 Bedrijfsvoering								
Reserve Frictie personeelskosten	1.404			1.404				1.404
Reserve Groot onderhoud gebouwen	3.397	2.128	-2.522	3.003	181	-818	-293	2.073
Bevingschade herstel gemeentelijke gebouwen	257			257				257
Reserve Cursussen en Opleidingen	239			239				239
Reserve Organisatieontwikkeling	415			415				415
Algemene dekkingsmiddelen								
Algemene Reserve	23.482		-3.000	20.482	-535	-423	-12	19.512
Reserve Jaarovergang	1.958			1.958				1.958
Reserve Claims	1.218	33		1.251	33	33	33	1.350
Reserve Corona	553			553				553
Opgaven 2022-2026	3.650	3.000	-820	5.830	2.433	3.000	3.000	14.263
Reserve knelpunten leefbaarheid dorpen	400			400				400
Totaal Reserves	65.687	12.784	-13.632	64.839	-264	1.034	2.319	67.929
Reserve/Voorziening Het Hogeland	Geraamd saldo 01-01-2024	Geraamde toevoegingen 2024	Geraamde onttrekkingen 2024	Geraamd saldo 31-12-2024	Mutaties 2025	Mutaties 2026	Mutaties 2027	Saldo ultimo 2
VOORZIENINGEN								
Programma 6 RO, Wonen en Duurzaamheid								
Voorziening Afvalstoffenheffing	92			92				92
Voorziening Rioolheffing	6.056		-1.116	4.940	-1.459	-1.237	-1.202	1.042
Voorziening Woonrijp maken grondexploitatie	433			433				433
Voorziening Leens-Oost	91			91				91
Programma 7 Burger en Bestuur								
Voorziening Pensioenverplichtingen	6.516			6.516				6.516
Voorziening Wachtgeldverplichtingen bestuurders	301			301				301
Voorziening Wachtgeldverplichtingen ambtenaren	109			109				109
Programma 8 Bedrijfsvoering								
Voorziening Verlof (stuwmeer)	1.228			1.228				1.228
Voorziening spaarverlof (cao)	166			166				166
Voorziening verkoopverlies gemeentelijke gebouwen	580			580				580
Totaal Voorzieningen	15.572	0	-1.116	14.456	-1.459	-1.237	-1.202	10.559
Totaal Reserves en Voorzieningen		12.784	-14.748		-1.723	-202	1.117	78.488

Bijlagen

I Uitgangspunten begroting

Voor het opstellen van de begroting 2024 worden de volgende begrotingsuitgangspunten behandeld. Elk begrotingsuitgangspunt wordt daarna in een alinea toegelicht:

- Loonontwikkeling;
- Prijsindex;
- Investeringsplan;
- Sociale en fysieke structuur.

Loonontwikkeling

Bij de weergave van de loonkosten voor de komende jaren, wordt rekening gehouden met de loonontwikkeling van 6,7% (op stelposten) voor 2024, voor 2025 met 5,3%, voor het jaar 2026 4,7% en voor 2027 met 4,7%. Deze stijging kan worden gedekt uit het accres in het gemeentefonds. In deze begroting is voor de cao-ontwikkelingen nog niets meegenomen. Momenteel zijn de cao-onderhandelingen gaande en zijn we in afwachting van de nieuwe cao. Er ligt nog geen concreet bod van de werkgevers, daarom is er nog niet gerekend met een cao-ontwikkeling. Bij het definitief worden van de cao zal de stelpost loonontwikkeling in worden gezet als dekking.

Prijsindex

In de begroting 2024 wordt meerjarig uitgegaan van een prijsindex aan zowel de baten als de lastenkant. Daarbij sluiten we aan bij de gehanteerde prijsindex van de septembercirculaire 2023. Op het moment dat prijsstijgingen aan de lastenkant afwijkt van de ontwikkeling die we hebben geraamd, dan zal dit gecompenseerd worden door een bijgestelde uitkering uit het gemeentefonds en waar nodig bijstelling van de tarieven.

De septembercirculaire laat voor de prijsindexatie de volgende lijn zien; 3,3% voor 2024, 2,0% voor 2025 en 2026, voor 2027 1,8% en 1,6% voor 2028.

Uitgangspunten investeringen

In de begroting is een actueel overzicht van investeringen opgenomen.

II Sociale- en fysieke structuur

Sociale structuur	Raming 1-1-2024
Inwoners	48.204
Inwoners jonger dan 18 jaar	9.095
Inwoners ouder dan 64 jaar	12.856
Aantal bijstandsgerechtigden ingevolge:	
- WWB	910
- IOAW	35
- IOAZ	4
- WSW	216
- Militairen	33
- WAO/WIA	1.532
- WAZ	20
- WAJONG	1.012
Fysieke structuur	
Oppervlakte (hectares)	89.818
Waarvan:	
- land	46.529
- binnenwater	2.698
- buitenwater	39.903
- Verharding (asfalt, elementen, beton ed.) (Voo	688
Aantal woonruimten	22.800
Aantal (voorlopig):	
-bruggen	309
- steigers	91
- betonnen fietstunnel	1
- beschoeiing (houten/kunststof/stortsteen) (M1)	67.879
- kade (beton/staal/metselwerk) (M1)	8.253

III Algemene uitkering

Onderdeel A - Inkomstenmaatstaven			
Maatstaf	Berekende Aantallen	Gewicht / %	Uitkering
1g-2 WOZ niet-woningen eigenaren	11.847.710,00	-0,2933	-3.474.933,34
1h-2 WOZ niet-woningen gebruikers	11.847.710,00	-0,2231	-2.643.224,10
1a Waarde woningen eigenaren	43.716.400,00	-0,089	-3.890.759,60
Subtotaal			-10.008.917,04
Onderdeel B - Uitgavenmaatstaven waarop de uitkeringsfactor van toepassing is			
Maatstaf	Berekende Aantallen	Gewicht	Bedrag in basis
8a-3 Bijstandsontvangers	1.028,00	5.128,00	5.271.584,00
2 Inwoners	48.358,00	375,98	18.181.640,84
7c-4 Huishoudens met laag inkomen boven drempel	5.237,00	3.779,00	19.790.623,00
12b-2 Inwoners met een migratieachtergrond	2.138,00	386,24	825.781,12
3c Eenpersoonshuishoudens	7.829,00	166,04	1.299.927,16
8b Loonkostensubsidie	76	5.128,00	389.728,00
4a Inwoners: jongeren jonger dan 18 jaar (vanaf uitkeringsjaar 2019)	9.030,10	565,77	5.108.960,94
8f-2 Doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	339	1.037,30	351.644,70
5d-2 Inwoners 75+ met drempel	2.459,52	1.325,43	3.259.921,59
7m-2 Laag opleidingsniveau met drempel	5.454,20	263,59	1.437.672,58
14a-2 Lokale centrumfunctie (max 20km)	45.200,00	10,86	490.872,00
14b-2 Regionale centrumfunctie (max 60km)	7.609,00	155,12	1.180.308,08
14c-2 Landelijke centrumfunctie	5.860,00	45,41	266.102,60
15e Leerlingen VO	950,4	384,9	365.808,96
15h-3 Onderwijsachterstand	1.313,35	150,84	198.105,71
38 Bedrijfsvestigingen	4.854,00	134,78	654.222,12
29 Historische woningen in bewoonde oorden 1930	1.523,00	42,27	64.377,21
36 Kernen	41	114.512,29	4.695.003,89
36a Kernen met 500 of meer adressen	12	75.166,66	901.999,92
34 Oeverlengte * bodemfactor gemeente	10.710,70	31,4	336.315,98
35a Oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	10.403,37	13,42	139.613,27
32b-2 Omgevingsadressendichtheid (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	9.842,98	86,52	851.614,63
23 Oppervlakte bebouwing buitengebied * bodemfactor buitengebied	302,5	2.935,95	888.124,88
22 Oppervlakte bebouwing woonkernen * bodemfactor woonkernen	357,96	10.743,51	3.845.746,84
23a Oppervlakte bebouwing buitengebied	275	7.925,10	2.179.402,50
22a Oppervlakte bebouwing woonkern	314	6.818,51	2.141.012,14
19 Oppervlakte binnenwater	2.035,00	126,1	256.613,50
20 Oppervlakte buitenwater	10.000,00	39,89	398.900,00
16 Oppervlakte land	47.772,00	39	1.863.108,00
18 Oppervlakte land * bodemfactor gemeente	52.549,20	25,72	1.351.565,42
24b-2 Woonruimten (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	23.380,00	11,81	276.117,80
25b-2 Woonruimten (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016) * bodemfactor woonkernen	26.653,20	52,99	1.412.353,07
39 Vast bedrag	1	980.357,93	980.357,93
Subtotaal			81.655.130,38
Onderdeel C - Uitkeringsfactor (uf)			
Uitkeringsfactor			1,406
Subtotaal (B x C (=uf))			114.807.113,31
Onderdeel D - Uitgavenmaatstaven waarop de uitkeringsfactor niet van toepassing is			
Maatstaf	Berekende Aantallen		Uitkering
56g Suppletie-uitkering nieuw verdeelstelsel 2023	3.805.929,00		3.805.929,00
Subtotaal			3.805.929,00
Onderdeel E - Integratie- en decentralisatieuitkeringen waarop de uitkeringsfactor niet van toepassing is			
Maatstaf	Berekende Aantallen		Uitkering
170 Decentralisatie provinciale taken vergunningverlening, toezicht en handhaving (DU)	371.479,00		371.479,00
205 Voorschoolse voorziening peuters (DU)	109.116,00		109.116,00
223 Armoedebestrijding kinderen (DU)	215.890,00		215.890,00
274 Jeugdhulp kinderen in een AZC (DU)	91.300,00		91.300,00
280 Impulsgelden Weerbaar Bestuur (DU)	7.062,00		7.062,00
337 Regionale Energie Strategieën (DU)	397.208,00		397.208,00
393 Versterking omgevingsveiligheidsdiensten (DU)	13.000,00		13.000,00
421 Extra capaciteit BOAs (DU)	37.239,00		37.239,00
428 Wet kwaliteitsborging bouw (DU)	32.379,00		32.379,00
Subtotaal			1.274.673,00
Onderdeel F - 3 D's in het sociaal domein			
Maatstaf	Berekende Aantallen		Uitkering
260 Participatie (IU)	7.796.181,00		7.796.181,00
Subtotaal			7.796.181,00
Onderdeel G - Aanvullingen van de gebruiker			
Aanvullingen van de gebruiker	Opgave		Uitkering
Gemeenteposten:			
Behoedszaamheidsreserve			-565.241,00
Extra middelen Jeugdzorg			0
Subtotaal			-565.241,00
Totaal uitkering 2024:			

III Verstrekte subsidies

Programma 1 - Veiligheid			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2024	Begroting 2023
Stichting Slachtofferhulp Nederland	Subsidie slachtofferhulp Nederland	18.016	16.216
Stichting Halt	Subsidie Halt	24.748	23.941
Stichting discriminatie Meldpunt	Subsidie Discriminatie Meldpunt Groningen	44.435	37.312
Totaal Programma		87.199	77.469

Programma 3- Economie en Werkgelegenheid			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2024	Begroting 2023
Stichting ondernemersfonds Uithuizen	Subsidie Ondernemersfonds	40.000	40.000
Stichting Promotie Winsum	Subsidie Promotie Winsum	50.000	50.000
Stichting ondernemersfonds Het Hogeland	Subsidie Ondernemersfonds	414.747	414.747
Totaal Programma		504.747	504.747

Programma 4- Leefbaarheid en voorzieningen			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2024	Begroting 2023
<u>Onderwijs</u>			
Diverse organisaties	Subsidie Peuteropvang	400.000	400.000
Diverse organisaties	Subsidie Voorschoolse Educatie	648.336	891.475
Totaal Onderwijs		1.048.336	1.291.475
Stichting de Beemden	Subsidie Zwembad De Beemden	119.893	116.063
Stichting zwembad de Marne en omstreken	Subsidie Zwembad Leens	92.970	90.000
Stichting Zwembad de Hoge Vier Winsum	Subsidie Zwembad de Hoge Vier	68.695	66.500
Subsidie Stichting Zwembaden Eemsmond	Stichting Zwembaden Uithuizen en De Breede	255.151	247.000
Diverse organisaties	Subsidies sport	9.000	9.000
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie kunst en cultuurcentrum het Hogeland (basissubsidie)	278.909	266.425
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie Cultuurcoaches	61.215	57.500
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie podiumplan/voorstellingen scholen	6.300	-
Totaal Kunst- en cultuurcentrum		346.424	323.925
<u>Kunst en Cultuur</u>			
Muziekverenigingen	Subsidie Muziekverenigingen	60.000	60.000
Diverse organisaties	Overige Subsidie Jaarlijkse culturele activiteiten	10.000	10.000
Totaal Kunst en Cultuur	Jaarlijkse subsidies	70.000	70.000

Diverse organisaties	Incidentele subsidies activiteiten Kunst en cultuur	100.000	100.000
<u>Instandhouding Cultureel erfgoed</u>			
Menkemaborg	subsidie Museum Menkemaborg	59.928	58.013
Stichting Openluchtmuseum het Hoogeland	Subsidie openluchtmuseum	57.751	55.906
Landgoed Borg Verhildersum	Subsidie Verhildersum	64.168	62.118
Stichting Domies Toen	Subsidie Domies Toen	11.500	10.302
Molentstichting Winsum	Subsidie Molentstichting Winsum	31.800	29.500
Stichting Beheer en Behoud van het Poldermolencomplex de Goliath	Subsidie Molen de Goliath Eemshaven	5.900	5.800
Stichting Het Groninger Landschap	Subsidie molens	20.936	20.525
Stichting De Groninger Poldermolens	Subsidie molens	17.700	-
Diverse organisaties	Eenmalige subsidies	10.000	13.350
Totaal instandhouding cultureel erfgoed		279.683	255.514
Stichting Biblionet Groningen	Subsidie Biblionet Groningen	1.135.715	1.068.741
Stichting Lokale Zender Het Hogeland	Subsidie Omroep het Hogeland	31.000	30.798
Totaal Programma		3.556.867	3.669.016

Programma 5- Sociaal Domein & Volksgezondheid

Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2024	Begroting 2023
<u>Sociaal en Cultureel werk</u>			
Diverse organisaties	Subsidie Dorpshuizen	90.000	90.000
Diverse organisaties	Subsidie Dorpsbelangen en belangenverenigingen	18.000	15.000
Diverse organisaties	Subsidie Speeltuinen	10.000	10.000
IVN Noord Nederland	Subsidie IVN Noord Nederland	750	750
Stichting Welzijn Bedum (De Meenschaar)	Subsidie Stichting Welzijn	0	0
Stichting Koopvaardijpastoraat Groningen	Subsidie Zeemanshuis Eemshaven	1.500	1.500
Stichting Werk op Maat	Subsidie Klus & Dienst	35.000	25.000
Oranjeverenigingen / 4 en 5 mei commissies	Subsidie Koningsdag en 4 en 5 mei	7.000	3.000
Humanitas	Diverse activiteiten	21.100	21.100
Diverse organisaties	Overige subsidies jaarlijkse activiteiten	5.000	5.250
Totaal Sociaal en Cultureel werk	Jaarlijkse subsidies	188.350	171.600
Diverse organisaties	Incidentele subsidies Sociaal en Cultureel werk	80.000	90.000
Diverse organisaties	Subsidies Dorpsbudgetten	450.000	450.000
Stichting Werk Op Maat	Subsidie Centrum vrijwilligerswerk	97.860	50.900
Stichting Werk op Maat	Subsidie Werk op maat (basissubsidie)	68.069	68.069
<u>Ouderenbeleid</u>			
Stichting Cadanz Welzijn	Subsidie ASWA Plusbus	3.000	2.500
Diverse	Subsidie Welzijn Ouderen	10.000	6.500
Diverse organisaties	Meer Bewegen voor Ouderen	7.000	7.000
Diverse organisaties	Thuis kamers / Ontmoetingspunten	25.000	25.000
Diverse ouderenbonden	Subsidie seniorenorganisatie	1.000	1.000
Stichting platform gehandicapten beleid	Subsidie Gehandicaptenbeleid	1.375	1.375
Stichting Gecoördineerd Ouderenwerk Winsum	Subsidie Ouderenwerk	5.220	4.221
Diverse	Overige jaarlijkse subsidies	2.404	2.404
Totaal Ouderenbeleid	Jaarlijkse subsidies	54.999	50.000

Diverse organisaties	Subsidie incidentele activiteiten	5.000	5.000
<u>Jeugd- en Jongerenwerk</u>			
Diverse organisaties	Subsidie jeugdwerk / jeugdsozen	80.000	80.000
Totaal Jeugd-en jongerenwerk		80.000	80.000
Diverse organisaties	Incidentele subsidies Jeugd en Jongerenwerk	10.000	10.000
<u>Volksgezondheid</u>			
Diverse organisaties	Subsidie EHBO	600	600
Stichting Groningen Hartveilig	Subsidie Groningen Hartveilig	6.000	6.000
Totaal Volksgezondheid		6.600	6.600
Diverse organisaties	Subsidie Minimabeleid (Klijnsmagelden)	363.000	337.218
Totaal Programma		1.483.878	1.399.387

NB: Organisaties kunnen geen rechten ontleen aan de begrote bedragen. Subsidieaanvragen toetsen wij aan de Algemene subsidieverordening Het Hogeland 2019 en de Algemene subsidieregeling gemeente het Hogeland.

V Toelichting Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Bron	Periode	Omschrijving
Programma Veiligheid				
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	Stichting Halt	2022	Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	CBS- Criminaliteit CBS-Diefstallen	2022	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	CBS- Criminaliteit CBS-Diefstallen	2022	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.).
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	CBS- Criminaliteit CBS-Diefstallen	2022	Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners.
Vernielingen en beschadigingen (in openbare ruimten)	Aantal per 1.000 inwoners	CBS- Criminaliteit CBS-Diefstallen	2022	Het aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners.
Programma Economie & Werkgelegenheid				
Funcziemenging	%	CBS BAG/LISA	2022	De funcziemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.
Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	LISA	2022	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Programma Leefbaarheid & Voorzieningen				
Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	DUO/Ingrado	2022	Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar

Relatief verzuim	<i>Aantal per 1.000 leerlingen</i>	DUO/Ingrado	2022	Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	<i>% deelnemers aan het VO en mbo onderwijs</i>	DUO/Ingrado	2021	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12-23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.
Niet-sporters	%	Gezondheidsmonitor volwassenen (en ouderen), GGD'en, CBS en RIVM	2020	Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.
Programma Sociaal domein & Volksgezondheid				
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 - 64 jaar	CBS Bevolkingsstatistiek/ LISA	2022	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21-jarigen	CBS Jeugd	2021	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	CBS Jeugd	2021	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.
Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking t.o.v. de beroepsbevolking	CBS Arbeidsdeelname	2022	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	CBS Jeugd	2021	Het percentage werkloze jongeren (16-22 jaar)
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	CBS re-integratie	2021	Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 10.000 inwoners.

Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 - 64 jaar	CBS re-integratie	2022(voorlopig)	Het aantal re-integratievoorzieningen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS Jeugd	2022	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS Jeugd	2022 (voorlopig)	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	CBS Jeugd	2022 (voorlopig)	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	CBS Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein WMO	2021	Aantal per 1.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo.
Programma RO, Wonen & Duurzaamheid				
Omvang huishoudelijk afval	Kg/inwoner	CBS statistiek Huishoudelijk afval	2017	Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval.
Hernieuwbare elektriciteit	%	Berekening	2021	
Gemiddelde WOZ-waarde	x € 1.000	CBS Statistiek waarde Onroerende Zaken	2023(voorlopig)	De gemiddelde WOZ-waarde van woningen.
Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	BAG	2022	Het aantal nieuwbouwwoningen.
Demografische druk	%	CBS Bevolkingsstatistiek	2023	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 67 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 67 jaar.

Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In euro's	COELO	2023	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In euro's	COELO	2023	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.
Programma Bedrijfsvoering				
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens	2023	De toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van de organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari.
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens	2023	Het werkelijk aantal fte dat werkzaam is.
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	Eigen gegevens	2023	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken.
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Eigen gegevens	2023	Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt.

Overhead	% van de totale lasten	Eigen gegevens	2023	Overhead betreft alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.
----------	------------------------	----------------	------	---

VI Afkortingenlijst

AO/IC	Administratieve Organisatie/ Interne Controle
AOS	Acuut onveilige situatie
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
AR	Algemene Reserve
ARCG	Afvalbeheer Regio Centraal Groningen
AU	Algemene Uitkering
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AZC	Asielzoekerscentrum
BAG	Basisregistratie Adressen en Gebouwen
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BBZ	Besluit Bijstandverlening Zelfstandigen
BCF	BTW Compensatie Fonds
BGT	Basisregistratie Grootchalige Topografie
B&W	Burgemeester en Wethouders
BMWE	Bedum, De Marne, Winsum en Eemsum
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BOA	Buitengewoon Opsporingsambtenaar
BRP	Basisrioleringsplannen
BRP	Basisregistratie Personen
BSO	Buitenschoolse opvang
BW	Begeleid Wonen
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal bureau voor de statistiek
CER	Compensatie eigen risico
CISO	Chief Information Security Officer
COA	Centraal orgaan opvang asielzoekers
CROW	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
dBos	de Bibliotheek op School
DIHP	Duurzaam integraal huisvestingsplan
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
DU	Decentralisatie Uitkering
DUO	Dienst uitvoering onderwijs
ECB	Europese Centrale Bank
EBG	Economic Board Groningen
E-HRM	Electronic Human Resource Management
EZ	Economische Zaken
EZK	Economische zaken en Klimaat
FEV	Fonds Economische Versterking
FG	Functionaris Gegevensbescherming
GALA	Gezond en actief leven akkoord
GFT	Groente-, fruit-, en Tuinafval
GGD	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst
GGPG	Groninger Gemeenten, Provincie Groningen
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GIS	Geografisch Informatiesysteem
GKA	Gelijke Kansen Alliantie

GKB	Gemeentelijke Krediet Bank
GOO	Gemeentelijke opvang Oekraïners
GR	Gemeenschappelijke Regeling
GSP	Groningen Seaports
GW	Gemeentewet
GWRP	Gemeentelijke Water en Rioleringsplan
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HHC	Het Hogeland college
HHL	Het Hogeland
HRM	Human Resource Management
IBA	Individuele behandeling van afvalwater
IBOR	Integraal beleid voor de openbare ruimte
IBP	Interbestuurlijke Programma
I&A	Informatisering en Automatisering
IDO	Informatiepunt digitale overheid
IHP	Integraal Huisvesting Plan
IKC	Integraal Kind Centra
IMG	Instituut mijnbouwschade Groningen
IOAZ	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IOAW	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
ISK	Internationale Schakelklas
IU	Integratie Uitkering
IVN	Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid
I&W	Infrastructuur en Waterstaat
KCA	Klein Chemisch Afval
KC	Kindcentrum
KCC	Klant Contact Centrum
K&C	Kunst en Cultuur
KCDP	Kunstcentrum De Ploeg
LAS	Lokale adaptatie strategie
LEA	Lokaal Educatieve Agenda
LTA	Landelijk Transitiearrangement
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MFA	Multifunctionele Accommodatie
MIEK	Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat
MJOP	Meerjaren Onderhoudsplan
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MVOI	Maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen
NABO's	Niet Actief Beveiligde Overwegen
NAM	Nederlandse Aardolie Maatschappij
NBWA	Nationale woon- en bouwagenda
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NCNP	No cure no pay
NIK	Nederlandse Identiteitskaart
NPG	Nationaal Programma Groningen
NPO	Nationaal Programma Onderwijs
NW	Niet woningen
NWW	Nieuwe waterwerken
ODG	Omgevingsdienst Groningen
OJG	Ondersteuner Jeugd en Gezin

OOV	Openbare Orde en Veiligheid
OV	Openbaar Vervoer
OZB	Onroerende Zaak Belastingen
P&C	Planning en Control
PDCA	Plan, do, check, act
PG&Z	Publieke Gezondheid & Zorg
PMIEK	Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat
PN	National Paspoort
PO	Passend Onderwijs
ProGrESCo	Provinciaal Groninger Energie Service Collectief
PSA	Provinciaal Sport Akkoord
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
RDW	Rijksdienst voor het wegverkeer
RES	Regionale Energie Strategie
RGA	Regio Groningen Assen
RIEC	Regionaal Informatie en Expertise Centrum
RIGG	Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten
RIVM	Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu
RO	Ruimtelijke Ordening
SAW	School Als Wijk
SD	Sociaal Domein
SIB	Strategisch informatie beleid
SMW	Schoolmaatschappelijk werk
SNN	Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN)
SROI	Social Return on Investment
SVN	Stimuleringsfonds volkshuisvesting
SW	Sociale Werkplaats
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
THV	Tijdelijke huisvesting
TONK	Tijdelijke ondersteuning noodzakelijke kosten
Tozo	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VEGANN	Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord- Nederland
VJN	Voorjaarsnota
VKB	Volkskredietbank
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VO	Voortgezet onderwijs
VpB	Vennootschapsbelasting
VRG	Veiligheidsregio Groningen
Vsv-ers	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie
VTH	Vergunningen, Toezicht en Handhaving
VVE	Voor- en vroegschoolse educatie
VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WAS	Warenwet attractiebesluit Speeltoestellen
WDO	Wet Digitale overheid
WEC	Werelderfgoed Centrum
WEC-W	Wereld Erfgoed Centrum Waddenzee
WIA	Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen
WIZ	Werk in Zicht
WKB	Wet kwaliteitsborging
Wlz	Wet langdurige zorg
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning

WOO	Wet Open Overheid
WOZ	Wet Waardering Onroerende Zaken
WPA	Werkplein Ability
Wsob	Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen
WsW	Wet sociale werkvoorziening
WTCG	Warmtetransitie Centrum Groningen
WW	Werkloosheidswet
Zvw	Zorgverzekeringswet
ZZP	Zelfstandige Zonder Personeel

VII Vaststellingsbesluit

De gemeenteraad van Het Hogeland,

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders d.d. dinsdag 10 oktober 2023,

besluit:

- De programmabegroting 2024 vaststellen, inclusief meerjarenraming 2025–2027 en de bijlagen;

Aldus besloten in de vergadering van 8 november 2023.

Henk Jan Bolding
voorzitter

Pieter Norder
griffier